నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

దీఘనికాయే

పాథికవగ్గట్ఠకథా

౧. పాథికసుత్తవణ్ణనా

సునక్ఖత్తవత్థువణ్ణనా

౧. **ఏవం మే సుతం…పే… మల్లేసు విహరతీ**తి పాథికసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా. **మల్లేసు విహరతీ**తి మల్లా నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీసద్దేన ''మల్లా''తి వుచ్చతి, తస్మిం మల్లేసు జనపదే. ''అనుపియం నామ మల్లానం నిగమో''తి **అనుపియ**న్తి ఏవంనామకో మల్లానం జనపదస్స ఏకో నిగమో, తం గోచరగామం కత్వా ఏకస్మిం ఛాయూదకసమ్పన్నే వనసణ్డే విహరతీతి అత్థో. అనోపియన్తిపి పాఠో. **పావిసీ**తి పవిట్ఠో. భగవా పన న తావ పవిట్ఠో, పవిసిస్సామీతి నిక్ఖన్తత్తా పన పావిసీతి వుత్తో. యథా కిం, యథా ''గామం గమిస్సామీ''తి నిక్ఖన్తో పురిసో తం గామం అపత్తోపి ''కుహిం ఇత్థన్నామో''తి వుత్తే ''గామం గతో''తి వుచ్చతి, ఏవం. **ఏతదహోసీ**తి గామసమీపే ఠత్వా సూరియం ఓలోకేన్తస్స ఏతదహోసి. **అతిప్పగో ఖో**తి అతివియ పగో ఖో, న తావ కులేసు యాగుభత్తం నిట్ఠితన్తి. కిం పన భగవా కాలం అజానిత్వా నిక్ఖన్తోతి? న అజానిత్వా. పచ్చూసకాలేయేవ హి భగవా ఞాణజాలం పత్థరిత్వా లోకం వోలోకేన్తో ఞాణజాలస్స అన్తో పవిట్ఠం భగ్గవగోత్తం ఛన్నపరిబ్బాజకం దిస్వా ''అజ్జాహం ఇమస్స పరిబ్బాజకస్స మయా పుబ్బే కతకారణం సమాహరిత్వా ధమ్మం కథేస్సామి, సా ధమ్మకథా అస్స మయి పసాదప్పటిలాభవసేన సఫలా భవిస్సతీ''తి ఞత్వావ పరిబ్బాజకారామం పవిసితుకామో అతిప్పగోవ నిక్ఖమి. తస్మా తత్థ పవిసితుకామతాయ ఏవం చిత్తం ఉప్పాదేసి.

౨. **ఏతదవోచా**తి భగవన్తం దిస్వా మానథద్ధతం అకత్వా సత్థారం పచ్చుగ్గన్త్వా ఏతం **ఏతు ఖో, భన్తే**తిఆదికం వచనం అవోచ. **ఇమం పరియాయ**న్తి ఇమం వారం, అజ్జ ఇమం ఆగమనవారన్తి అత్థో. కిం పన భగవా పుబ్బేపి తత్థ గతపుబ్బోతి? న గతపుబ్బో, లోకసముదాచారవసేన పన ఏవమాహ. లోకియా హి చిరస్సం ఆగతమ్పి అనాగతపుబ్బమ్పి మనాపజాతికం ఆగతం దిస్వా ''కుతో భవం ఆగతో, చిరస్సం భవం ఆగతో, కథం తే ఇధాగమనమగ్గో ఞాతో, కిం మగ్గమూళ్హోసీ''తిఆదీని వదన్తి. తస్మా అయమ్పి లోకసముదాచారవసేన ఏవమాహాతి వేదితబ్బో. **ఇదమాసన**న్తి అత్తనో నిసిన్నాసనం పప్ఫోటేత్వా సమ్పాదేత్వా దదమానో ఏవమాహ. **సునక్ఖత్తో లిచ్ఛవిపుత్తో**తి సునక్ఖత్తో నామ లిచ్ఛవిరాజపుత్తో. సో కిర తస్స గిహిసహాయో హోతి, కాలేన కాలం తస్స సన్తికం గచ్ఛతి. **పచ్చక్ఖాతో**తి ''పచ్చక్ఖామి దానాహం, భన్తే, భగవన్తం న దానాహం, భన్తే, భగవన్తం ఉద్దిస్స విహరిస్సామీ''తి ఏవం పటిఅక్ఖాతో నిస్సట్ఠో పరిచ్చత్తో.

౩. **భగవన్తం ఉద్దిస్సా**తి భగవా మే సత్థా ''భగవతో అహం ఓవాదం పటికరోమీ''తి ఏవం అపదిసిత్వా. **కో సన్తో కం పచ్చాచిక్ఖసీ**తి యాచకో వా యాచితకం పచ్చాచిక్ఖేయ్య, యాచితకో వా యాచకం. త్వం పన నేవ యాచకో న యాచితకో,

ఏవం సన్తే, మోఘపురిస, కో సన్తో కో సమానో కం పచ్చాచిక్ఖసీతి దస్సేతి. **పస్స మోఘపురిసాతి** పస్స తుచ్ఛపురిస. **యావఞ్చ తే ఇదం అపరద్ధన్తి** యత్తకం ఇదం తవ అపరద్ధం, యత్తకో తే అపరాధో తత్తకో దోసోతి ఏవాహం భగ్గవ తస్స దోసం ఆరోపేస్సిన్తి దస్సేతి.

౪. **ఉత్తరిమనుస్సధమ్మాతి** పఞ్చసీలదససీలసఙ్ఖాతా మనుస్సధమ్మా ఉత్తరి. **ఇద్ధిపాటిహారియన్తి** ఇద్ధిభూతం పాటిహారియం. **కతే వాతి** కతమ్హి వా. **యస్సత్థాయాతి** యస్స దుక్ఖక్ఖయస్స అత్థాయ. **సో నియ్యాతి తక్కరస్సాతి** సో ధమ్మో తక్కరస్స యథా మయా ధమ్మో దేసితో, తథా కారకస్స సమ్మా పటిపన్నస్స పుగ్గలస్స సబ్బవట్టదుక్ఖక్ఖయాయ అమతనిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ గచ్ఛతి, న గచ్ఛతి, సంవత్తతి, న సంవత్తతీతి పుచ్ఛతి. **తత్ర సునక్ఖత్తాతి** తస్మిం సునక్ఖత్త మయా దేసితే ధమ్మే తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ సంవత్తమానే కిం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా ఇద్ధిపాటిహారియం కతం కరిస్సతి, కో తేన కతేన అత్థో. తస్మిఞ్హి కతేపి అకతేపి మమ సాసనస్స పరిహాని నత్థి, దేవమనుస్సానఞ్హి అమతనిబ్బానసమ్పాపనత్థాయ అహం పారమియో పూరేసిం, న పాటిహారియకరణత్థాయాతి పాటిహారియస్స నిరత్థకతం దస్సేత్వా "పస్స, మోఘపురిసా"తి దుతియం దోసం ఆరోపేసి.

౫. **అగ్గఞ్ఞన్తి** లోకపఞ్ఞత్తిం. "ఇదం నామ లోకస్స అగ్గ"న్తి ఏవం జానితబ్బమ్పి అగ్గం మరియాదం న తం పఞ్ఞపేతీతి వదతి. సేసమేత్థ అనన్తరవాదానుసారేనేవ వేదితబ్బం.

౬. **అనేకపరియాయేన ఖోతి** ఇదం కస్మా ఆరద్ధం. సునక్ఖత్తో కిర "భగవతో గుణం మక్ఖేస్సామి, "దోసం పఞ్ఞపేస్సామీ"తి ఏత్తకం విప్పలపిత్వా భగవతో కథం సుణన్తో అప్పతిట్ఠో నిరవో అట్ఠాసి.

అథ భగవా – "సునక్ఖత్త, ఏవం త్వం మక్ఖిభావే ఠితో సయమేవ గరహం పాపుణిస్ససీ"తి మక్ఖిభావే ఆదీనవదస్సనత్థం **అనేకపరియాయేనాతిఆదిమాహ**. తత్థ **అనేకపరియాయేనాతి** అనేకకారణేన. **వజ్జిగామేతి** వజ్జిరాజానం గామే, వేసాలీనగరే **నో విసహీతి** నాసక్ఖి. **సో అవిసహన్తోతి** సో సునక్ఖత్తో యస్స పుబ్బే తిణ్ణం రతనానం వణ్ణం కథేన్తస్స ముఖం నప్పహోతి, సో దాని తేనేవ ముఖేన అవణ్ణం కథేతి, అద్ధా అవిసహన్తో అసక్కోన్తో బ్రహ్మచరియం చరితుం అత్తనో బాలతాయ అవణ్ణం కథేత్వా హీనాయావత్తో. బుద్ధో పన సుబుద్ధోవ, ధమ్మో స్వాక్ఖాతోవ, సఙ్ఘో సుప్పటిపన్నోవ. ఏవం తీణి రతనాని థోమేన్తా మనుస్సా తుయ్హేవ దోసం దస్సేస్సన్తీతి. **ఇతి ఖో తేతి** ఏవం ఖో తే, సునక్ఖత్త, వత్తారో భవిస్సన్తి. తతో ఏవం దోసే ఉప్పన్నే సత్థా అతీతానాగతే అప్పటిహతఞాణో, మయ్హం ఏవం దోసో ఉప్పజ్జిస్సతీతి జానన్తోపి పురేతరం న కథేసీతి వత్తుం న లచ్ఛసీతి దస్సేతి. **అపక్కమేవాతి** అపక్కమియేవ, అపక్కన్తో వా చుతోతి అత్థో. **యథా తం ఆపాయికోతి** యథా అపాయే నిబ్బత్తనారహో సత్తో అపక్కమేయ్య, ఏవమేవ అపక్కమీతి అత్థో.

కోరక్ఖత్తియవత్థువణ్ణనా

౭. **ఏకమిదాహన్తి** ఇమినా కిం దస్సేతి? ఇదం సుత్తం ద్వీహి పదేహి ఆబద్ధం ఇద్ధిపాటిహారియం న కరోతీతి చ అగ్గఞ్ఞం న పఞ్ఞపేతీతి చ. తత్థ "అగ్గఞ్ఞం న పఞ్ఞపేతీ"తి ఇదం పదం సుత్తపరియోసానే దస్సేస్సతి. "పాటిహారియం న కరోతీ"తి ఇమస్స పన పదస్స అనుసన్ధిదస్సనవసేన అయం దేసనా ఆరద్ధా.

తత్థ **ఏకమిదాహన్తి** ఏకస్మిం అహం. **సమయన్తి** సమయే, ఏకస్మిం కాలే అహన్తి అత్థో. **థూలూసూతి** థూలూ నామ జనపదో, తత్థ విహరామి. **ఉత్తరకా నామాతి** ఇత్థిలిఙ్గవసేన ఉత్తరకాతి ఏవంనామకో థూలూనం జనపదస్స నిగమో, తం నిగమం గోచరగామం కత్వాతి అత్థో. **అచేలోతి** నగ్గో. **కోరక్ఖత్తియోతి** అన్తోవఙ్కపాదో ఖత్తియో. **కుక్కురవతికోతి** సమాదిన్నకుక్కురవతో సునఖో వియ ఘాయిత్వా ఖాదతి, ఉద్ధనన్తరే నిపజ్జతి, అఞ్ఞమ్పి సునఖకిరియమేవ కరోతి. **చతుకుణ్డికోతి** చతుసఙ్ఘట్టితో ద్వే జాణూని ద్వే చ కప్పరే భూమియం ఠపేత్వా విచరతి. **ఛమానికిణ్ణన్తి** భూమియం నికిణ్ణం పక్ఖిత్తం ఠపితం. **భక్ఖసన్తి** భక్ఖం యంకిఞ్చి ఖాదనీయం భోజనీయం. **ముఖేనేవాతి** హత్థేన అపరామసిత్వా ఖాదనీయం ముఖేనేవ ఖాదతి, భోజనీయమ్పి ముఖేనేవ భుఞ్జతి. **సాధురూపోతి** సున్దరరూపో. **అయం సమణోతి** అయం అరహతం సమణో ఏకోతి. తత్థ **వతాతి** పత్థనత్థే నిపాతో. ఏవం కిరస్స పత్థనా అహోసి "ఇమినా సమణేన సదిసో అఞ్ఞో సమణో నామ నత్థి, అయఞ్హి అప్పిచ్ఛతాయ వత్థం న నివాసేతి, 'ఏస పపఞ్చో'తి మఞ్ఞమానో భిక్ఖాభాజనమ్పి న పరిహరతి, ఛమానికిణ్ణమేవ ఖాదతి, అయం సమణో నామ. మయం పన కిం సమణా"తి? ఏవం సబ్బఞ్ఞుబుద్ధస్స పచ్ఛతో చరన్తోవ ఇమం పాపకం వితక్కం వితక్కేసి.

ఏతదవోచాతి భగవా కిర చిన్తేసి "అయం సునక్ఖత్తో పాపజ్ఝాసయో, కిం ను ఇమం దిస్వా చిన్తేసీ"తి? అథేవం చిన్తేన్తో తస్స అజ్ఝాసయం విదిత్వా "అయం మోఘపురిసో మాదిసస్స సబ్బఞ్ఞునో పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తో అచేలం అరహాతి మఞ్ఞతి, ఇధేవ దానాయం బాలో నిగ్గహం అరహతీ"తి అనివత్తిత్వావ ఏతం **త్వమ్పి నామాతిఆదివచనమవోచ.** తత్థ **త్వమ్పి నామాతి** గరహత్థే పికారో. గరహన్తో హి నం భగవా "త్వమ్పి నామా"తి ఆహ. "త్వమ్పి నామ ఏవం హీనజ్ఝాసయో, అహం సమణో సక్యపుత్తియోతి ఏవం పటిజానిస్ససీ"తి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో. **కిం పన మం, భన్తేతి** మయ్హం, భన్తే, కిం గారయ్హం దిస్వా భగవా "ఏవమాహా"తి పుచ్ఛతి. అథస్స భగవా ఆచిక్ఖన్తో "నను తే"తిఆదిమాహ. **మచ్ఛరాయతీతి** "మా అఞ్ఞస్స అరహత్తం హోతూ"తి కిం భగవా ఏవం అరహత్తస్స మచ్ఛరాయతీతి పుచ్ఛతి. **న ఖో అహన్తి** అహం, మోఘపురిస, సదేవకస్స లోకస్స అరహత్తప్పటిలాభమేవ పచ్చాసీసామి, ఏతదత్థమేవ మే బహూని దుక్కరాని కరోన్తేన పారమియో పూరితా, న ఖో అహం, మోఘపురిస, అరహత్తస్స మచ్ఛరాయామి. **పాపకం దిట్ఠిగతన్తి** న అరహన్తం అరహాతి, అరహన్తే చ అనరహన్తోతి ఏవం తస్స దిట్ఠి ఉప్పన్నా. తం సన్ధాయ "పాపకం దిట్ఠిగత"న్తి ఆహ. **యం ఖో పనాతి** యం ఏతం అచేలం ఏవం మఞ్ఞసి. **సత్తమం దివసన్తి** సత్తమే దివసే. **అలసకేనాతి** అలసకబ్యాధినా. **కాలఙ్కరిస్సతీతి** ఉద్ధుమాతఉదరో మరిస్సతి.

కాలకఞ్చికాతి తేసం అసురానం నామం. తేసం కిర తిగావుతో అత్తభావో అప్పమంసలోహితో పురాణపణ్ణసదిసో కక్కటకానం వియ అక్ఖీని నిక్ఖమిత్వా మత్థకే తిట్ఠన్తి, ముఖం సూచిపాసకసదిసం మత్థకస్మింయేవ హోతి, తేన ఓణమిత్వా గోచరం గణ్హన్తి. **బీరణత్థమ్బకేతి** బీరణతిణత్థమ్బో తస్మిం సుసానే అత్థి, తస్మా తం బీరణత్థమ్బకన్తి వుచ్చతి.

తేనుపసఙ్కమీతి భగవతి ఏత్తకం వత్వా తస్మిం గామే పిణ్డాయ చరిత్వా విహారం గతే విహారా నిక్ఖమిత్వా ఉపసఙ్కమి. **యేన త్వన్తి** యేన కారణేన త్వం. యస్మాపి భగవతా బ్యాకతో, తస్మాతి అత్థో. **మత్తం మత్తన్తి** పమాణయుత్తం పమాణయుత్తం. "మన్తా మన్తా"తిపి పాఠో, పఞ్ఞాయ ఉపపరిక్ఖిత్వా ఉపపరిక్ఖిత్వాతి అత్థో. **యథా సమణస్స గోతమస్సాతి** యథా సమణస్స గోతమస్స మిచ్ఛా వచనం అస్స, తథా కరేయ్యాసీతి ఆహ. ఏవం వుత్తే అచేలో సునఖో వియ ఉద్ధనట్ఠానే నిపన్నో సీసం ఉక్ఖిపిత్వా అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఓలోకేన్తో కిం కథేసి "సమణో నామ గోతమో అమ్హాకం వేరీ విసభాగో, సమణస్స గోతమస్స ఉప్పన్నకాలతో పట్ఠాయ మయం సూరియే ఉగ్గతే ఖజ్జోపనకా వియ జాతా. సమణో గోతమో అమ్హే, ఏవం వాచం

వదేయ్య అఞ్ఞథా వా. పేరినో పన కథా నామ తచ్ఛా న హోతి, గచ్ఛ త్వం అహమేత్థ కత్తబ్బం జానిస్సామీ”తి వత్వా పునదేవ నిపజ్జి.

౮. **ఏకద్వీహికాయాతి** ఏకం ద్వేతి వత్వా గణేసి. **యథా తన్తి** యథా అసద్దహమానో కోచి గణేయ్య, ఏవం గణేసి. ఏకదివసఞ్చ తిక్ఖత్తుం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏకో దివసో అతీతో, ద్వే దివసా అతీతాతి ఆరోచేసి. **సత్తమం దివసన్తి** సో కిర సునక్ఖత్తస్స వచనం సుత్వా సత్తాహం నిరాహారోవ అహోసి. అథస్స సత్తమే దివసే ఏకో ఉపట్ఠాకో “అమ్హాకం కులూపకసమణస్స అజ్జ సత్తమో దివసో గేహం అనాగచ్ఛన్తస్స అఫాసు ను ఖో జాత”న్తి సూకరమంసం పచాపేత్వా భత్తమాదాయ గన్త్వా పురతో భూమియం నిక్ఖిపి. అచేలో దిస్వా చిన్తేసి “సమణస్స గోతమస్స కథా తచ్ఛా వా అతచ్ఛా వా హోతు, ఆహారం పన ఖాదిత్వా సుహితస్స మే మరణమ్పి సుమరణ”న్తి ద్వే హత్థే జణ్ణుకాని చ భూమియం ఠపేత్వా కుచ్ఛిపూరం భుఞ్జి. సో రత్తిభాగే జీరాపేతుం అసక్కోన్తో అలసకేన కాలమకాసి. సచేపి హి సో “న భుఞ్జేయ్యా”న్తి చిన్తేయ్య, తథాపి తం దివసం భుఞ్జిత్వా అలసకేన కాలం కరేయ్య. అద్వేజ్ఝవచనా హి తథాగతాతి.

బీరణత్థమ్బకేతి తిత్థియా కిర “కాలఙ్కతో కోరక్ఖత్తియో”తి సుత్వా దివసాని గణేత్వా ఇదం తావ సచ్చం జాతం, ఇదాని నం అఞ్ఞత్థ ఛడ్డేత్వా “ముసావాదేన సమణం గోతమం నిగ్గణ్హిస్సామా”తి గన్త్వా తస్స సరీరం వల్లియా బన్ధిత్వా ఆకడ్ఢన్తా “ఏత్థ ఛడ్డేస్సామ, ఏత్థ ఛడ్డేస్సామా”తి గచ్ఛన్తి. గతగతట్ఠానం అఙ్గణమేవ హోతి. తే కడ్ఢమానా బీరణత్థమ్బకసుసానంయేవ గన్త్వా సుసానభావం ఞత్వా “అఞ్ఞత్థ ఛడ్డేస్సామా”తి ఆకడ్ఢింసు. అథ నేసం వల్లి ఛిజ్జిత్థ, పచ్ఛా చాలేతుం నాసక్ఖింసు. తే తతోవ పక్కన్తా. తేన వుత్తం – “బీరణత్థమ్బకే సుసానే ఛడ్డేసు”న్తి.

౯. **తేనుపసఙ్కమీతి** కస్మా ఉపసఙ్కమి? సో కిర చిన్తేసి “అవసేసం తావ సమణస్స గోతమస్స వచనం సమేతి, మతస్స పన ఉట్ఠాయ అఞ్ఞేన సద్ధిం కథనం నామ నత్థి, హన్దాహం గన్త్వా పుచ్ఛామి. సచే కథేతి, సున్దరం. నో చే కథేతి, సమణం గోతమం ముసావాదేన నిగ్గణ్హిస్సామీ”తి ఇమినా కారణేన ఉపసఙ్కమి. **ఆకోటేసీతి** పహరి. **జానామి ఆవుసోతి** మతసరీరం ఉట్ఠహిత్వా కథేతుం సమత్థం నామ నత్థి, ఇదం కథం కథేసీతి? బుద్ధానుభావేన. భగవా కిర కోరక్ఖత్తియం అసురయోనితో ఆనేత్వా సరీరే అధిమోచేత్వా కథాపేసి. తమేవ వా సరీరం కథాపేసి, అచిన్తేయ్యో హి బుద్ధవిసయో.

౧౦. **తథేవ తం విపాకన్తి** తస్స వచనస్స విపాకం తథేవ, ఉదాహు నోతి లిఙ్గవిపల్లాసో కతో, తథేవ సో విపాకోతి అత్థో. కేచి పన “విపక్కా”న్తిపి పఠన్తి, నిబ్బత్తన్తి అత్థో.

ఏత్థ ఠత్వా పాటిహారియాని సమానేతబ్బాని. సబ్బానేవ హేతాని పఞ్చ పాటిహారియాని హోన్తి. “సత్తమే దివసే మరిస్సతీ”తి వుత్తం, సో తథేవ మతో, ఇదం పఠమం పాటిహారియం. “అలసకేనా”తి వుత్తం, అలసకేనేవ మతో, ఇదం దుతియం. “కాలకఞ్చికేసు నిబ్బత్తిస్సతీ”తి వుత్తం, తత్థేవ నిబ్బత్తో, ఇదం తతియం. “బీరణత్థమ్బకే సుసానే ఛడ్డేస్సన్తీ”తి వుత్తం, తత్థేవ ఛడ్డితో , ఇదం చతుత్థం. “నిబ్బత్తట్ఠానతో ఆగన్త్వా సునక్ఖత్తేన సద్ధిం కథేస్సతీ”తి వుత్తో, సో కథేసియేవ, ఇదం పఞ్చమం పాటిహారియం.

అచేలకళారమట్టకవత్థువణ్ణనా

౧౧. **కళారమట్టకోతి** నిక్ఖన్తదన్తమత్తకో. నామమేవ వా తస్సేతం. **లాభగ్గప్పత్తోతి** లాభగ్గం పత్తో, అగ్గలాభం పత్తోతి వుత్తం హోతి. **యసగ్గప్పత్తోతి** యసగ్గం అగ్గపరివారం పత్తో. **వతపదానీతి** వతానియేవ, వతకోట్ఠాసా వా. **సమత్తానీతి** గహితాని. **సమాదిన్నానీతి** తస్సేవ వేవచనం. **పురత్థిమేన వేసాలిన్తి** వేసాలితో అవిదూరే పురత్థిమాయ దిసాయ. **చేతియన్తి** యక్ఖచేతియట్ఠానం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

౧౨. **యేన అచేలకోతి** భగవతో వత్తం కత్వా యేన అచేలో కళారమట్టకో తేనుపసఙ్కమి. **పఞ్హం అపుచ్ఛీతి** గమ్భీరం తిలక్ఖణాహతం పఞ్హం పుచ్ఛి. **న సమ్పాయాసీతి** న సమ్మా ఞాణగతియా పాయాసి, అన్ధో వియ విసమట్ఠానే తత్థ తత్థేవ పక్ఖలి. నేవ ఆదిం, న పరియోసానమద్దస. అథ వా "న సమ్పాయాసీ"తి న సమ్పాదేసి, సమ్పాదేత్వా కథేతుం నాసక్ఖి. **అసమ్పాయన్తోతి** కటరక్ఖీని పరివత్తేత్వా ఓలోకేన్తో "అసిక్ఖితకస్స సన్తికే వుట్ఠోసి, అనోకాసేపి పబ్బజితో పఞ్హం పుచ్ఛన్తో విచరసి, అపేహి మా ఏతస్మిం ఠానే అట్ఠాసీ"తి వదన్తో. **కోపఞ్చ దోసఞ్చ అప్పచ్చయఞ్చ పాత్వాకాసీతి** కుప్పనాకారం కోపం, దుస్సనాకారం దోసం, అతుట్ఠాకారభూతం దోమనస్ససఙ్ఖాతం అప్పచ్చయఞ్చ పాకటమకాసి. **ఆసాదిమ్హసేతి** ఆసాదియిమ్హ ఘట్టయిమ్హ. **మా వత నో అహోసీతి** అహో వత మే న భవేయ్య. మం వత నో అహోసీతిపి పాఠో. తత్థ **మన్తి** సామివచనత్థే ఉపయోగవచనం, అహోసి వత ను మమాతి అత్థో. ఏవఞ్చ పన చిన్తేత్వా ఉక్కుటికం నిసీదిత్వా "ఖమథ మే, భన్తే"తి తం ఖమాపేసి. సోపి ఇతో పట్ఠాయ అఞ్ఞం కిఞ్చి పఞ్హం నామ న పుచ్ఛిస్ససీతి. ఆమ న పుచ్ఛిస్సామీతి. యది ఏవం గచ్ఛ, ఖమామి తేతి తం ఉయ్యోజేసి.

౧౪. **పరిహీతోతి** పరిదహితో నివత్థవత్థో. **సానుచారికోతి** అనుచారికా వుచ్చతి భరియా, సహ అనుచారికాయ సానుచారికో, తం తం బ్రహ్మచరియం పహాయ సభరియోతి అత్థో. **ఓదనకుమ్మాసన్తి** సురామంసతో అతిరేకం ఓదనమ్పి కుమ్మాసమ్పి భుఞ్జమానో. **యసా నిహీనోతి** యం లాభగ్గయసగ్గం పత్తో, తతో పరిహీనో హుత్వా. "కతం హోతి ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా ఇద్ధిపాటిహారియ"న్తి ఇధ సత్తవతపదాతిక్కమవసేన సత్త పాటిహారియాని వేదితబ్బాని.

అచేలపాథికపుత్తవత్థువణ్ణనా

౧౫. **పాథికపుత్తోతి** పాథికస్స పుత్తో. **ఞాణవాదేనాతి** ఞాణవాదేన సద్ధిం. **ఉపడ్ఢపథన్తి** యోజనం చే, నో అన్తరే భవేయ్య, గోతమో అడ్ఢయోజనం, అహం అడ్ఢయోజనం. ఏస నయో అడ్ఢయోజనాదీసు. ఏకపదవారమ్పి అతిక్కమ్మ గచ్ఛతో జయో భవిస్సతి, అనాగచ్ఛతో పరాజయోతి. **తే తత్థాతి** తే మయం తత్థ సమాగతట్ఠానే. **తద్దిగుణం తద్దిగుణాహన్తి** తతో తతో దిగుణం దిగుణం అహం కరిస్సామి, భగవతా సద్ధిం పాటిహారియం కాతుం అసమత్థభావం జానన్తోపి "ఉత్తమపురిసేన సద్ధిం పట్ఠపేత్వా అసక్కుణన్తస్సాపి పాసంసో హోతీ"తి ఞత్వా ఏవమాహ. నగరవాసినోపి తం సుత్వా "అసమత్థో నామ ఏవం న గజ్జతి, అద్ధా అయమ్పి అరహా భవిస్సతీ"తి తస్స మహన్తం సక్కారమకంసు.

౧౬. **యేనాహం తేనుపసఙ్కమీతి** "సునక్ఖత్తో కిర పాథికపుత్తో ఏవం వదతీ"తి అస్సోసి. అథస్స హీనజ్ఝాసయత్తా హీనదస్సనాయ చిత్తం ఉదపాది.

సో భగవతో వత్తం కత్వా భగవతి గన్ధకుటిం పవిట్ఠే పాథికపుత్తస్స సన్తికం గన్త్వా పుచ్ఛి "తుమ్హే కిర ఏవరూపిం కథం కథేథా"తి? "ఆమ, కథేమా"తి. యది ఏవం "మా భాయిత్థ విస్సత్థా పునప్పునం ఏవం వదథ, అహం సమణస్స గోతమస్స ఉపట్ఠాకో, తస్స విసయం విజానామి, తుమ్హేహి సద్ధిం పాటిహారియం కాతుం న సక్ఖిస్సతి, అహం సమణస్స గోతమస్స

కథేత్వా భయం ఉప్పాదేత్వా తం అఞ్ఞతో గహేత్వా గమిస్సామి, తుమ్హే మా భాయిత్థా"తి తం అస్సాసేత్వా భగవతో సన్తికం గతో. తేన వుత్తం "యేనాహం తేనుపసఙ్కమీ"తి. **తం వాచన్తి**ఆదీసు "అహం అబుద్ధోవ సమానో బుద్ధోమ్హీతి విచరిం, అభూతం మే కథితం నాహం బుద్ధో"తి వదన్తో తం వాచం పజహతి నామ. రహో నిసీదిత్వా చిన్తయమానో "అహం 'ఏత్తకం కాలం అబుద్ధోవ సమానో బుద్ధోమ్హీ'తి విచరిం, ఇతో దాని పట్ఠాయ నాహం బుద్ధో"తి చిన్తయన్తో తం చిత్తం పజహతి నామ. "అహం 'ఏత్తకం కాలం అబుద్ధోవ సమానో బుద్ధోమ్హీ'తి పాపకం దిట్ఠిం గహేత్వా విచరిం, ఇతో దాని పట్ఠాయ ఇమం దిట్ఠిం పజహామీ"తి పజహన్తో తం దిట్ఠిం పటినిస్సజ్జతి నామ. ఏవం అకరోన్తో పన తం వాచం అప్పహాయ తం చిత్తం అప్పహాయ తం దిట్ఠిం అప్పటినిస్సజ్జిత్వాతి వుచ్చతి. **విపతేయ్యాతి** బన్ధనా ముత్తతాలపక్కం వియ గీవతో పతేయ్య, సత్తధా వా పన ఫలేయ్య.

౧౨. **రక్ఖతేతన్తి** రక్ఖతు ఏతం. **ఏకంసేనాతి** నిప్పరియాయేన. **ఓధారితాతి** భాసితా. **అచేలో చ, భన్తే, పాథికపుత్తోతి** ఏవం ఏకంసేన భగవతో వాచాయ ఓధారితాయ సచే అచేలో పాథికపుత్తో. **విరూపరూపేనాతి** విగతరూపేన విగచ్ఛితసభావేన రూపేన అత్తనో రూపం పహాయ అదిస్సమానేన కాయేన. సీహబ్యగ్ఘాదివసేన వా వివిధరూపేన సమ్ముఖీభావం ఆగచ్ఛేయ్య. **తదస్స భగవతో ముసాతి** ఏవం సన్తే భగవతో తం వచనం ముసా భవేయ్యాతి ముసావాదేన నిగ్గణ్హాతి. లభేత్వా కిర ఏతం న అఞ్ఞేన భగవా ముసావాదేన నిగ్గహితపుబ్బోతి.

౧౩. **ద్వయగామినీతి** సరూపేన అత్థిభావం, అత్థేన నత్థిభావన్తి ఏవం ద్వయగామినీ. అలికతుచ్ఛనిప్ఫలవాచాయ ఏతం అధివచనం.

౧౪. **అజితోపి నామ లిచ్ఛవీనం సేనాపతీతి** సో కిర భగవతో ఉపట్ఠాకో అహోసి, సో కాలమకాసి. అథస్స సరీరకిచ్చం కత్వా మనుస్సా పాథికపుత్తం పుచ్ఛింసు "కుహిం నిబ్బత్తో సేనాపతీ"తి? సో ఆహ – "మహానిరయే నిబ్బత్తో"తి. ఇదఞ్చ పన వత్వా పున ఆహ "తుమ్హాకం సేనాపతి మమ సన్తికం ఆగమ్మ అహం తుమ్హాకం వచనమకత్వా సమణస్స గోతమస్స వాదం పతిట్ఠపేత్వా నిరయే నిబ్బత్తోమ్హీ"తి పరోదిత్థాతి. **తేనుపసఙ్కమి దివావిహారాయాతి** ఏత్థ "పాటిహారియకరణత్థాయా"తి కస్మా న వదతి? అభావా. సమ్ముఖీభావోపి హిస్స తేన సద్ధిం నత్థి, కుతో పాటిహారియకరణం, తస్మా తథా అవత్వా "దివావిహారాయా"తి ఆహ.

ఇద్ధిపాటిహారియకథావణ్ణనా

౨౦. **గహపతినేచయికాతి** గహపతి మహాసాలా. తేసఞ్హి మహాధనధఞ్ఞనిచయో, తస్మా "నేచయికా"తి వుచ్చన్తి. **అనేకసహస్సాతి** సహస్సేహిపి అపరిమాణగణనా. ఏవం మహతిం కిర పరిసం లభేత్వా సునక్ఖత్తం అఞ్ఞో సన్నిపాతేతుం సమత్థో నత్థి. తేనేవ భగవా ఏత్తకం కాలం సునక్ఖత్తం గహేత్వా విచరి.

౨౧. **భయన్తి** చిత్తుత్రాసభయం. **ఛమ్భితత్తన్తి** సకలసరీరచలనం. **లోమహంసోతి** లోమానం ఉద్ధగ్గభావో. సో కిర చిన్తేసి – "అహం అతిమహన్తం కథం కథేత్వా సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలేన సద్ధిం పటివిరుద్ధో, మయ్హం ఖో పనబ్భన్తరే అరహత్తం వా పాటిహారియకరణహేతు వా నత్థి, సమణో పన గోతమో పాటిహారియం కరిస్సతి, అథస్స పాటిహారియం దిస్వా మహాజనో 'త్వం దాని పాటిహారియం కాతుం అసక్కోన్తో కస్మా అత్తనో పమాణమజానిత్వా లోకే అగ్గపుగ్గలేన సద్ధిం పటిమల్లో హుత్వా గజ్జసీ'తి కట్ఠలేడ్డుదణ్డాదీహి విహేఠేస్సతీ"తి. తేనస్స మహాజనసన్నిపాతఞ్చేవ తేన భగవతో చ ఆగమనం సుత్వా భయం వా ఛమ్భితత్తం వా లోమహంసో వా ఉదపాది. సో తతో దుక్ఖా ముచ్చితుకామో తిన్దుకఖాణుకపరిబ్బాజకారామం అగమాసి.

తమత్థం దస్సేతుం **అథ ఖో భగవాతిఆదిమాహ** . తత్థ **ఉపసఙ్కమీ**తి న కేవలం ఉపసఙ్కమి, ఉపసఙ్కమిత్వా పన దూరం అడ్ఢయోజనన్తరం పరిబ్బాజకారామం పవిట్ఠో. తత్థపి చిత్తస్సాదం అలభమానో అన్తన్తేన ఆవిజ్ఝిత్వా ఆరామపచ్చన్తే ఏకం గహనట్ఠానం ఉపధారేత్వా పాసాణఫలకే నిసీది. అథ భగవా చిన్తేసి – "సచే అయం బాలో కస్సచిదేవ కథం గహేత్వా ఇధాగచ్ఛేయ్య, మా నస్సతు బాలో"తి "నిసిన్నపాసాణఫలకం తస్స సరీరే అల్లీనం హోతూ"తి అధిట్ఠాసి. సహ అధిట్ఠానచిత్తేన తం తస్స సరీరే అల్లీయి. సో మహాఅద్దుబన్ధనబద్ధో వియ ఛిన్నపాదో వియ చ అహోసి.

అస్సోసీతి ఇతో చితో చ పాథికపుత్తం పరియేసమానా పరిసా తస్స అనుపదం గన్త్వా నిసిన్నట్ఠానం ఞత్వా ఆగతేన అఞ్ఞతరేన పురిసేన "తుమ్హే కం పరియేసథా"తి వుత్తే పాథికపుత్తన్తి. సో "తిన్దుకఖాణుకపరిబ్బాజకారామే నిసిన్నో"తి వుత్తవచనేన అస్సోసి.

౨౨. **సంసప్పతీ**తి ఓసీదతి. తత్థేవ సఞ్చరతి. **పావళా** వుచ్చతి ఆనిసదట్ఠికా.

౨౩. **పరాభూతరూపో**తి పరాజితరూపో, వినట్ఠరూపో వా.

౨౫. **గోయుగేహీ**తి గోయుత్తేహి సతమత్తేహి వా సహస్సమత్తేహి వా యుగేహి. **ఆవిఞ్ఛేయ్యామా**తి ఆకడ్ఢేయ్యామ. **ఛిజ్జేయ్యు**న్తి ఛిన్దేయ్యుం. పాథికపుత్తో వా బన్ధట్ఠానే ఛిజ్జేయ్య.

౨౬. **దారుపత్తికన్తేవాసీ**తి దారుపత్తికస్స అన్తేవాసీ. తస్స కిర ఏతదహోసి "తిట్ఠతు తావ పాటిహారియం, సమణో గోతమో 'అచేలో పాథికపుత్తో ఆసనాపి న వుట్ఠహిస్సతీ'తి ఆహ. హన్దాహం గన్త్వా యేన కేనచి ఉపాయేన తం ఆసనా వుట్ఠాపేమి. ఏత్తావతా చ సమణస్స గోతమస్స పరాజయో భవిస్సతీ"తి. తస్మా ఏవమాహ.

౨౭. **సీహస్సా**తి చత్తారో సీహా తిణసీహో చ కాళసీహో చ పణ్డుసీహో చ కేసరసీహో చ. తేసం చతున్నం సీహానం కేసరసీహో అగ్గతం గతో, సో ఇధాధిప్పేతో. **మిగరఞ్ఞో**తి సబ్బచతుప్పదానం రఞ్ఞో. **ఆసయ**న్తి నివాసం. **సీహనాద**న్తి అభీతనాదం. **గోచరాయ పక్కమేయ్య**న్తి ఆహారత్థాయ పక్కమేయ్యం. **వరం వర**న్తి ఉత్తముత్తమం, థూలం థూలన్తి అత్థో. **ముదుమంసానీ**తి ముదూని మంసాని . "మధుమంసానీ"తిపి పాఠో, మధురమంసానీతి అత్థో. **అజ్ఝుపేయ్య**న్తి ఉపగచ్ఛేయ్యం. **సీహనాదం నదిత్వా**తి యే దుబ్బలా పాణా, తే పలాయన్తూతి అత్తనో సూరభావసన్నిస్సితేన కారుఞ్ఞేన నదిత్వా.

౨౮. **విఘాససంవడ్ఢో**తి విఘాసేన సంవడ్ఢో, విఘాసం భక్ఖితా తిరిత్తమంసం ఖాదిత్వా వడ్ఢితో. **దిత్తో**తి దప్పితో థూలసరీరో. **బలవా**తి బలసమ్పన్నో. **ఏతదహోసీ**తి కస్మా అహోసి? అస్మిమానదోసేన.

తత్రాయం అనుపుబ్బికథా – ఏకదివసం కిర సో సీహో గోచరతో నివత్తమానో తం సిఙ్గాలం భయేన పలాయమానం దిస్వా కారుఞ్ఞజాతో హుత్వా "వయస, మా భాయి, తిట్ఠ కో నామ త్వ"న్తి ఆహ. జమ్బుకో నామాహం సామీతి. వయస, జమ్బుక, ఇతో పట్ఠాయ మం ఉపట్ఠాతుం సక్ఖిస్ససీతి. ఉపట్ఠహిస్సామీతి. సో తతో పట్ఠాయ ఉపట్ఠాతి. సీహో గోచరతో ఆగచ్ఛన్తో మహన్తం మహన్తం మంసఖణ్డం ఆహరతి. సో తం ఖాదిత్వా అవిదూరే పాసాణపిట్ఠే వసతి. సో కతిపాహచ్చయేనేవ థూలసరీరో మహాఖన్ధో జాతో. అథ నం సీహో అవోచ – "వయస, జమ్బుక, మమ విజమ్భనకాలే అవిదూరే ఠత్వా 'విరోచ

సామీ'తి వత్తుం సక్ఖిస్ససీ"తి. సక్కోమి సామీతి. సో తస్స విజమ్భనకాలే తథా కరోతి . తేన సీహస్స అతిరేకో అస్మిమానో హోతి.

అథేకదివసం జరసిఙ్గాలో ఉదకసోణ్డియం పానీయం పివన్తో అత్తనో ఛాయం ఓలోకేన్తో అద్దస అత్తనో థూలసరీరతఞ్చేవ మహాఖన్ధతఞ్చ. దిస్వా 'జరసిఙ్గాలోస్మీ'తి మనం అకత్వా "అహమ్పి సీహో జాతో"తి మఞ్ఞి. తతో అత్తనావ అత్తానం ఏతదవోచ – "వయస, జమ్బుక, యుత్తం నామ తవ ఇమినా అత్తభావేన పరస్స ఉచ్ఛిట్ఠమంసం ఖాదితుం, కిం త్వం పురిసో న హోసి, సీహస్సాపి చత్తారో పాదా ద్వే దాఠా ద్వే కణ్ణా ఏకం నఙ్గుట్ఠం, తవపి సబ్బం తథేవ, కేవలం తవ కేసరభారమత్తమేవ నత్థీ"తి. తస్సేవం చిన్తయతో అస్మిమానో వడ్ఢి. అథస్స తేన అస్మిమానదోసేన ఏతం "కో చాహ"న్తిఆది మఞ్ఞితమహోసి. తత్థ **కో చాహన్తి** అహం కో, సీహో మిగరాజా కో, న మే ఞాతి, న సామికో, కిమహం తస్స నిపచ్చకారం కరోమీతి అధిప్పాయో. **సిఙ్గాలకంయేవాతి** సిఙ్గాలరవమేవ. **భేరణ్డకంయేవాతి** అప్పియఅమనాపసద్దమేవ. **కే చ ఛవే సిఙ్గాలేతి** కో చ లామకో సిఙ్గాలో. **కే పన సీహనాదేతి** కో పన సీహనాదో సిఙ్గాలస్స చ సీహనాదస్స చ కో సమ్బన్ధోతి అధిప్పాయో. **సుగతాపదానేసూతి** సుగతలక్ఖణేసు. సుగతస్స సాసనసమ్భూతాసు తీసు సిక్ఖాసు. కథం పనేస తత్థ జీవతి? ఏతస్స హి చత్తారో పచ్చయే దదమానా సీలాదిగుణసమ్పన్నానం సమ్బుద్ధానం దేమాతి దేన్తి, తేన ఏస అబుద్ధో సమానో బుద్ధానం నియామితపచ్చయే పరిభుఞ్జన్తో సుగతాపదానేసు జీవతి నామ. **సుగతాతిరిత్తానీతి** తేసం కిర భోజనాని దదమానా బుద్ధానఞ్చ బుద్ధసావకానఞ్చ దత్వా పచ్ఛా అవసేసం సాయన్హసమయే దేన్తి. ఏవమేస సుగతాతిరిత్తాని భుఞ్జతి నామ. **తథాగతేతి** తథాగతం అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం ఆసాదేతబ్బం ఘట్టయితబ్బం. అథ వా "తథాగతే"తిఆదీని ఉపయోగబహువచనానేవ. **ఆసాదేతబ్బన్తి** ఇదమ్పి బహువచనమేవ ఏకవచనం వియ వుత్తం. **ఆసాదనాతి** అహం బుద్ధేన సద్ధిం పాటిహారియం కరిస్సామీతి ఘట్టనా.

౨౯. **సమేక్ఖియానాతి** సమేక్ఖిత్వా, మఞ్ఞిత్వాతి అత్థో. **అమఞ్ఞీతి** పున అమఞ్ఞిత్థ **కోత్థూతి** సిఙ్గాలో.

౩౦. **అత్తానం విఘాసే సమేక్ఖియాతి** సోణ్డియం ఉచ్ఛిట్ఠోదకే థూలం అత్తభావం దిస్వా. **యావ అత్తానం న పస్సతీతి** యావ అహం సీహవిఘాససంవడ్ఢితకో జరసిఙ్గాలోతి ఏవం యథాభూతం అత్తానం న పస్సతి. **బ్యగ్ఘోతి మఞ్ఞతీతి** సీహోహమస్మీతి మఞ్ఞతి, సీహేన వా సమానబలో బ్యగ్ఘోయేవ అహన్తి మఞ్ఞతి.

౩౧. **భుత్వాన భేకేతి** ఆవాటమణ్డూకే ఖాదిత్వా. **ఖలమూసికాయోతి** ఖలేసు మూసికాయో చ ఖాదిత్వా. **కటసీసు ఖిత్తాని చ కోణపానీతి** సుసానేసు ఛడ్డితకుణపాని చ ఖాదిత్వా. **మహావనేతి** మహన్తే వనస్మిం. **సుఞ్ఞవనేతి** తుచ్ఛవనే. **వివడ్ఢోతి** వడ్ఢితో. **తథేవ సో సిఙ్గాలకం అనదీతి** ఏవం సంవడ్ఢోపి మిగరాజాహమస్మీతి మఞ్ఞిత్వాపి యథా పుబ్బే దుబ్బలసిఙ్గాలకాలే, తథేవ సో సిఙ్గాలరవంయేవ అరవీతి . ఇమాయపి గాథాయ భేకాదీని భుత్వా వడ్ఢితసిఙ్గాలో వియ లాభసక్కారగిద్ధో త్వన్తి పాథికపుత్తమేవ ఘట్టేసి.

నాగేహీతి హత్థీహి. **మహాబన్ధనాతి** మహతా కిలేసబన్ధనా మోచేత్వా. **మహావిదుగ్గాతి** మహావిదుగ్గం నామ చత్తారో ఓఘా. తతో ఉద్ధరిత్వా నిబ్బానథలే పతిట్ఠపేత్వా.

అగ్గఞ్ఞపఞ్ఞత్తికథావణ్ణనా

౩౬. ఇతి “భగవా ఏత్తకేన కథామగ్గేన పాటిహారియం న కరోతీ”తి పదస్స అనుసన్ధిం దస్సేత్వా ఇదాని “న అగ్గఞ్ఞం పఞ్ఞాపేతీ”తి ఇమస్స అనుసన్ధిం దస్సేన్తో **అగ్గఞ్ఞఞ్చాహన్తి** దేసనం ఆరభి. తత్థ **అగ్గఞ్ఞఞ్చాహన్తి** అహం, భగ్గవ, అగ్గఞ్ఞఞ్చ పజానామి లోకుప్పత్తిచరియవంసఞ్చ. **తఞ్చ పజానామీతి** న కేవలం అగ్గఞ్ఞమేవ, తఞ్చ అగ్గఞ్ఞం పజానామి. తతో చ ఉత్తరితరం సీలసమాధితో పట్ఠాయ యావ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణా పజానామి. **తఞ్చ పజానం న పరామసామీతి** తఞ్చ పజానన్తోపి అహం ఇదం నామ పజానామీతి తణ్హాదిట్ఠిమానవసేన న పరామసామి. నత్థి తథాగతస్స పరామాసోతి దీపేతి. **పచ్చత్తఞ్ఞేవ నిబ్బుతి విదితాతి** అత్తనాయేవ అత్తని కిలేసనిబ్బానం విదితం. **యదభిజానం తథాగతోతి** యం కిలేసనిబ్బానం జానన్తో తథాగతో. **నో అనయం ఆపజ్జతీతి** అవిదితనిబ్బానా తిత్థియా వియ అనయం దుక్ఖం బ్యసనం నాపజ్జతి.

౩౭. ఇదాని యం తం తిత్థియా అగ్గఞ్ఞం పఞ్ఞపేన్తి, తం దస్సేన్తో **సన్తి భగ్గవాతిఆదిమాహ**. తత్థ **ఇస్సరకుత్తం బ్రహ్మకుత్తన్తి** ఇస్సరకతం బ్రహ్మకతం, ఇస్సరనిమ్మితం బ్రహ్మనిమ్మితన్తి అత్థో. బ్రహ్మా ఏవ హి ఏత్థ ఆధిపచ్చభావేన ఇస్సరోతి వేదితబ్బో. **ఆచరియకన్తి** ఆచరియభావం ఆచరియవాదం. తత్థ ఆచరియవాదో అగ్గఞ్ఞం. అగ్గఞ్ఞం పన ఏత్థ దేసితన్తి కత్వా సో అగ్గఞ్ఞం త్వేవ వుత్తో. **కథం విహితకన్తి** కేన విహితం కిన్తి విహితం. సేసం బ్రహ్మజాలే విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బం.

౪౧. **ఖిడ్డాపదోసికన్తి** ఖిడ్డాపదోసికమూలం.

౪౭. **అసతాతి** అవిజ్జమానేన, అసంవిజ్జమానట్ఠేనాతి అత్థో. **తుచ్ఛాతి** తుచ్ఛేన అన్తోసారవిరహితేన. **ముసాతి** ముసావాదేన. **అభూతేనాతి** భూతత్థవిరహితేన. **అబ్భాచిక్ఖన్తీతి** అభిఆచిక్ఖన్తి. **విపరీతోతి** విపరీతసఞ్ఞో విపరీతచిత్తో. **భిక్ఖవో చాతి** న కేవలం సమణో గోతమోయేవ, యే చ అస్స అనుసిట్ఠిం కరోన్తి, తే భిక్ఖూ చ విపరీతా. అథ యం సన్ధాయ విపరీతోతి వదన్తి, తం దస్సేతుం **సమణో గోతమోతిఆది** వుత్తం. **సుభం విమోక్ఖన్తి** వణ్ణకసిణం. **అసుభన్త్వేవాతి** సుభఞ్చ అసుభఞ్చ సబ్బం అసుభన్తి ఏవం పజానాతి. **సుభన్త్వేవ తస్మిం సమయేతి** సుభన్తి ఏవ చ తస్మిం సమయే పజానాతి, న అసుభం. **భిక్ఖవో చాతి** యే తే ఏవం వదన్తి, తేసం భిక్ఖవో చ అన్తేవాసికసమణా విపరీతా. **పహోతీతి** సమత్థో పటిబలో.

౪౮. **దుక్కరం ఖోతి** అయం పరిబ్బాజకో యదిదం “ఏవంపసన్నో అహం, భన్తే”తిఆదిమాహ, తం సాఠేయ్యేన కోహఞ్ఞేన ఆహ. ఏవం కిరస్స అహోసి – “సమణో గోతమో మయ్హం ఏత్తకం ధమ్మకథం కథేసి, తమహం సుత్వాపి పబ్బజితుం న సక్కోమి, మయా ఏతస్స సాసనం పటిపన్నసదిసేన భవితుం వట్టతీ”తి. తతో సో సాఠేయ్యేన కోహఞ్ఞేన ఏవమాహ. తేనస్స భగవా మమ్మం ఘట్టేన్తో వియ “దుక్కరం ఖో ఏతం, భగ్గవ తయా అఞ్ఞదిట్ఠికేనా”తిఆదిమాహ. తం పోట్ఠపాదసుత్తే వుత్తత్థమేవ. **సాధుకమనురక్ఖాతి** సుట్ఠు అనురక్ఖ.

ఇతి భగవా పసాదమత్తానురక్ఖణే పరిబ్బాజకం నియోజేసి. సోపి ఏవం మహన్తం సుత్తన్తం సుత్వాపి నాసక్ఖి కిలేసక్ఖయం కాతుం. దేసనా పనస్స ఆయతిం వాసనాయ పచ్చయో అహోసి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

పాథికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉదుమ్బరికసుత్తవణ్ణనా

నిగ్రోధపరిబ్బాజకవత్థువణ్ణనా

౪౯. **ఏవం మే సుతన్తి** ఉదుమ్బరికసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **పరిబ్బాజకోతి** ఛన్నపరిబ్బాజకో. **ఉదుమ్బరికాయ పరిబ్బాజకారామేతి** ఉదుమ్బరికాయ దేవియా సన్తకే పరిబ్బాజకారామే. **సన్ధానోతి** తస్స నామం. అయం పన మహానుభావో పరివారేత్వా విచరన్తానం పఞ్చన్నం ఉపాసకసతానం అగ్గపురిసో అనాగామీ భగవతా మహాపరిసమజ్ఝే ఏవం సంవణ్ణితో –

> “ఛహి, భిక్ఖవే, అఙ్గేహి సమన్నాగతో సన్ధానో గహపతి తథాగతే నిట్ఠఙ్గతో సద్ధమ్మే ఇరియతి. కతమేహి ఛహి? బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదేన ధమ్మే అవేచ్చప్పసాదేన సఙ్ఘే అవేచ్చప్పసాదేన అరియేన సీలేన అరియేన ఞాణేన అరియాయ విముత్తియా. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, ఛహి అఙ్గేహి సమన్నాగతో సన్ధానో గహపతి తథాగతే నిట్ఠఙ్గతో సద్ధమ్మే ఇరియతీ”తి (అ॰ ని॰ ౬.౧౨౦-౧౩౯).

సో పాతోయేవ ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ పుబ్బణ్హసమయే బుద్ధప్పముఖస్స సఙ్ఘస్స దానం దత్వా భిక్ఖూసు విహారం గతేసు ఘరే ఖుద్దకమహల్లకానం దారకానం సద్దేన ఉబ్బాళ్హో సత్థు సన్తికే “ధమ్మం సోస్సామీ”తి నిక్ఖన్తో. తేన వుత్తం **దివా దివస్స రాజగహా నిక్ఖమీతి**. తత్థ **దివా దివస్సాతి** దివసస్స దివా నామ మజ్ఝన్హాతిక్కమో, తస్మిం దివసస్సాపి దివాభూతే అతిక్కన్తమత్తే మజ్ఝన్హికే నిక్ఖమీతి అత్థో. **పటిసల్లీనోతి** తతో తతో రూపాదిగోచరతో చిత్తం పటిసంహరిత్వా నిలీనో ఝానరతిసేవనావసేన ఏకీభావం గతో. **మనోభావనీయానన్తి** మనవడ్ఢకానం. యే చ ఆవజ్జతో మనసికరోతో చిత్తం వినీవరణం హోతి ఉన్నమతి వడ్ఢతి.

౫౦. **ఉన్నాదినియాతిఆదీని** పోట్ఠపాదసుత్తే విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బాని.

౫౧. **యావతాతి** యత్తకా. **అయం తేసం అఞ్ఞతరోతి** అయం తేసం అబ్భన్తరో ఏకో సావకో, భగవతో కిర సావకా గిహిఅనాగామినోయేవ పఞ్చసతా రాజగహే పటివసన్తి. యేసం ఏకేకస్స పఞ్చ పఞ్చ ఉపాసకసతాని పరివారా, తే సన్ధాయ “అయం తేసం అఞ్ఞతరో”తి ఆహ. **అప్పేవ నామాతి** తస్స ఉపసఙ్కమనం పత్థయమానో ఆహ. పత్థనాకారణం పన పోట్ఠపాదసుత్తే వుత్తమేవ.

౫౨. **ఏతదవోచాతి** ఆగచ్ఛన్తో అన్తరామగ్గేయేవ తేసం కథాయ సుతత్తా ఏతం **అఞ్ఞథా ఖో ఇమేతిఆదివచనం** అవోచ. తత్థ **అఞ్ఞతిత్థియాతి** దస్సనేనపి ఆకప్పేనపి కుత్తేనపి ఆచారేనపి విహారేనపి ఇరియాపథేనపి అఞ్ఞే తిత్థియాతి అఞ్ఞతిత్థియా. **సఙ్గమ్మ సమాగమ్మాతి** సఙ్గన్త్వా సమాగన్త్వా రాసి హుత్వా నిసిన్నట్ఠానే. **అరఞ్ఞవనపత్థానీతి** అరఞ్ఞవనపత్థాని గామూపచారతో ముత్తాని దూరసేనాసనాని. **పన్తానీతి** దూరతరాని మనుస్సూపచారవిరహితాని. **అప్పసద్దానీతి** విహారూపచారేన గచ్ఛతో అద్ధికజనస్సపి సద్దేన మన్దసద్దాని. **అప్పనిగ్ఘోసానీతి** అవిభావితత్థేన నిగ్ఘోసేన మన్దనిగ్ఘోసాని. **విజనవాతానీతి** అన్తోసఞ్చారినో జనస్స వాతేన విగతవాతాని. **మనుస్సరాహస్సేయ్యకానీతి** మనుస్సానం రహస్సకరణస్స యుత్తాని అనుచ్ఛవికాని. **పటిసల్లానసారుప్పానీతి** ఏకీభావస్స అనురూపాని. ఇతి సన్ధానో గహపతి “అహో మమ సత్థా

యో ఏవరూపాని సేనాసనాని పటిసేవతీ"తి అఞ్జలిం పగ్గయ్హ ఉత్తమఙ్గే సిరస్మిం పతిట్ఠపేత్వా ఇమం ఉదానం ఉదానేన్తో నిసీది.

౨౩. **ఏవం వుత్తే**తి ఏవం సన్ధానేన గహపతినా ఉదానం ఉదానేన్తేన వుత్తే. నిగ్రోధో పరిబ్బాజకో అయం గహపతి మమ సన్తికే నిసిన్నోపి అత్తనో సత్థారంయేవ థోమేతి ఉక్కంసతి, అమ్హే పన అత్థీతిపి న మఞ్ఞతి, ఏతస్మిం ఉప్పన్నకోపం సమణస్స గోతమస్స ఉపరి పాతేస్సామీతి సన్ధానం గహపతిం ఏతదవోచ.

యగ్ఘేతి చోదనత్థే నిపాతో. **జానేయ్యాసీ**తి బుజ్ఝేయ్యాసి పస్సేయ్యాసి. **కేన సమణో గోతమో సద్ధిం సల్లపతీ**తి కేన కారణేన కేన పుగ్గలేన సద్ధిం సమణో గోతమో సల్లపతి వదతి భాసతి. కిం వుత్తం హోతి – "యది కిఞ్చి సల్లాపకారణం భవేయ్య, యది వా కోచి సమణస్స గోతమస్స సన్తికం సల్లాపత్థికో గచ్ఛేయ్య, సల్లపేయ్య, న పన కారణం అత్థి, న తస్స సన్తికం కోచి గచ్ఛతి, స్వాయం కేన సమణో గోతమో సద్ధిం సల్లపతి, అసల్లపన్తో కథం ఉన్నాదీ భవిస్సతీ"తి.

సాకచ్ఛన్తి సంసన్దనం. **పఞ్ఞావేయ్యత్తియ**న్తి ఉత్తరపచ్చుత్తరనయేన ఞాణబ్యత్తభావం. **సుఞ్ఞాగారహతా**తి సుఞ్ఞాగారేసు నట్ఠా, సమణేన హి గోతమేన బోధిమూలే అప్పమత్తికా పఞ్ఞా అధిగతా, సాపిస్స సుఞ్ఞాగారేసు ఏకకస్స నిసీదతో నట్ఠా. యది పన మయం వియ గణసఙ్గణికం కత్వా నిసీదేయ్య, నాస్స పఞ్ఞా నస్సేయ్యాతి దస్సేతి. **అపరిసావచరో**తి అవిసారదత్తా పరిసం ఓతరితుం న సక్కోతి. **నాలం సల్లాపాయా**తి న సమత్థో సల్లాపం కాతుం. **అన్తమన్తానేవా**తి కోచి మం పఞ్హం పుచ్ఛేయ్యాతి పఞ్హాభీతో అన్తమన్తానేవ పన్తసేనాసనాని సేవతి. **గోకాణా**తి ఏకక్ఖిహతా కాణగావీ. సా కిర పరియన్తచారినీ హోతి, అన్తమన్తానేవ సేవతి. సా కిర కాణక్ఖిభావేన వనన్తాభిముఖీపి న సక్కోతి భవితుం. కస్మా? యస్మా పత్తేన వా సాఖాయ వా కణ్టకేన వా పహారస్స భాయతి. గున్నం అభిముఖీపి న సక్కోతి భవితుం. కస్మా? యస్మా సిఙ్గేన వా కణ్ణేన వా వాలేన వా పహారస్స భాయతి. **ఇఙ్ఘా**తి చోదనత్థే నిపాతో. **సంసాదేయ్యామా**తి ఏకపఞ్హపుచ్ఛనేనేవ సంసాదనం విసాదమాపన్నం కరేయ్యామ. **తుచ్ఛకుమ్భీవ న**న్తి రిత్తఘటం వియ నం. **ఓరోధేయ్యామా**తి వినన్ధేయ్యామ. పూరితఘటో హి ఇతో చితో చ పరివత్తేత్వా న సువినన్ధనీయో హోతి. రిత్తకో యథారుచి పరివత్తేత్వా సక్కా హోతి వినన్ధితుం, ఏవమేవ హతపఞ్ఞతాయ రిత్తకుమ్భిసదిసం సమణం గోతమం వాదవినన్ధనేన సమన్తా వినన్ధిస్సామాతి వదతి.

ఇతి పరిబ్బాజకో సత్థు సువణ్ణవణ్ణం నలాటమణ్డలం అపస్సన్తో దసబలస్స పరమ్ముఖా అత్తనో బలం దీపేన్తో అసమ్భిన్నం ఖత్తియకుమారం జాతియా ఘట్టయన్తో చణ్డాలపుత్తో వియ అసమ్భిన్నకేసరసీహం మిగరాజానం థామేన ఘట్టేన్తో జరసిఙ్గాలో వియ చ నానప్పకారం తుచ్ఛగజ్జితం గజ్జి. ఉపాసకోపి చిన్తేసి "అయం పరిబ్బాజకో అతి వియ గజ్జతి, అవీచిఫుసనత్థాయ పాదం, భవగ్గగ్గహణత్థాయ హత్థం పసారయన్తో వియ నిరత్థకం వాయమతి. సచే మే సత్థా ఇమం ఠానమాగచ్ఛేయ్య, ఇమస్స పరిబ్బాజకస్స యావ భవగ్గా ఉస్సితం మానద్ధజం ఠానసోవ ఓపాతేయ్యా"తి.

౨౪. భగవాపి తేసం తం కథాసల్లాపం అస్సోసియేవ. తేన వుత్తం "అస్సోసి ఖో ఇమం కథాసల్లాప"న్తి.

సుమాగధాయాతి సుమాగధా నామ పోక్ఖరణీ, యస్సా తీరే నిసిన్నో అఞ్ఞతరో పురిసో పదుమనాళన్తరేహి అసురభవనం పవిసన్తం అసురసేనం అద్దస. **మోరనివాపో**తి నివాపో వుచ్చతి భత్తం, యత్థ మోరానం అభయేన సద్ధిం నివాపో దిన్నో, తం ఠానన్తి అత్థో. **అబ్భోకాసే**తి అఙ్గణట్ఠానే. **అస్సాసపత్తా**తి తుట్ఠిపత్తా సోమనస్సపత్తా. **అజ్ఝాసయ**న్తి ఉత్తమనిస్సయభూతం. **ఆదిబ్రహ్మచరియ**న్తి పురాణబ్రహ్మచరియసఙ్ఖాతం అరియమగ్గం. ఇదం వుత్తం హోతి – "కో నామ సో, భన్తే, ధమ్మో యేన

భగవతా సావకా వినీతా అజ్ఝాసయాదిబ్రహ్మచరియభూతం అరియమగ్గం పురేత్వా అరహత్తాధిగమవసేన అస్సాసపత్తా పటిజానన్తీ”తి.

తపోజిగుచ్ఛావాదవణ్ణనా

౨౩౩. విప్పకతాతి మమాగమనపచ్చయా అనిట్ఠితా, వ హుత్వా ఠితా, కథేహి, అహమేతం నిట్ఠపేత్వా మత్థకం పాపేత్వా దస్సేమీతి సబ్బఞ్ఞుపవారణం పవారేసి.

౨౩౪. దుజ్జానం ఖోతి భగవా పరిబ్బాజకస్స వచనం సుత్వా “అయం పరిబ్బాజకో మయా సావకానం దేసేతబ్బం ధమ్మం తేహి పూరేతబ్బం పటిపత్తిం పుచ్ఛతి, సచస్సాహం ఆదితోవ తం కథేస్సామి, కథితమ్పి నం న జానిస్సతి, అయం పన వీరియేన పాపజిగుచ్ఛనవాదో, హన్దాహం ఏతస్సేవ విసయే పఞ్హం పుచ్ఛాపేత్వా పుథుసమణబ్రాహ్మణానం లద్ధియా నిరత్థకభావం దస్సేమి. అథ పచ్ఛా ఇమం పఞ్హం బ్యాకరిస్సామీ”తి చిన్తేత్వా **దుజ్జానం ఖో** ఏతన్తిఆదిమాహ. తత్థ **సకే ఆచరియకేతి** అత్తనో ఆచరియవాదే. **అధిజేగుచ్ఛేతి** వీరియేన పాపజిగుచ్ఛనభావే. **కథం సన్తాతి** కథం భూతా. **తపోజిగుచ్ఛాతి** వీరియేన పాపజిగుచ్ఛా పాపవివజ్జనా. **పరిపుణ్ణాతి** పరిసుద్ధా. **కథం అపరిపుణ్ణాతి** కథం అపరిసుద్ధా హోతీతి ఏవం పుచ్ఛాతి. **యత్ర హి నామాతి** యో నామ.

౨౩౫. అప్పసద్దే కత్వాతి నిరవే అప్పసద్దే కత్వా. సో కిర చిన్తేసి – “సమణో గోతమో ఏకం పఞ్హమ్పి న కథేతి, సల్లాపకథాపిస్స అతిబహుకా నత్థి, ఇమే పన ఆదితో పట్ఠాయ సమణం గోతమం అనువత్తన్తి చేవ పసంసన్తి చ, హన్దాహం ఇమే నిస్సద్దే కత్వా సయం కథేమీ”తి. సో తథా అకాసి. తేన వుత్తం “అప్పసద్దే కత్వా”తి. “తపోజిగుచ్ఛవాదా”తిఆదీసు తపోజిగుచ్ఛం వదామ, మనసాపి తమేవ సారతో గహేత్వా విచరామ, కాయేనపిమ్హా తమేవ అల్లీనా, నానప్పకారకం అత్తకిలమథానుయోగమనుయుత్తా విహరామాతి అత్థో.

ఉపక్కిలేసవణ్ణనా

౨౩౬. తపస్సీతి తపనిస్సితకో. “అచేలకో”తిఆదీని సీహనాదే (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౮౧) విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బాని. **తపం సమాదియతీతి** అచేలకభావాదికం తపం సమ్మా ఆదియతి, దళ్హం గణ్హాతి. **అత్తమనో హోతీతి** కో అఞ్ఞో మయా సదిసో ఇమస్మిం తపే అత్థీతి తుట్ఠమనో హోతి. **పరిపుణ్ణసఙ్కప్పోతి** అలమేత్తావతాతి ఏవం పరియోసితసఙ్కప్పో, ఇదఞ్చ తిత్థియానం వసేన ఆగతం. సాసనావచరేనాపి పన దీపేతబ్బం. ఏకచ్చో హి ధుతఙ్గం సమాదియతి, సో తేనేవ ధుతఙ్గేన కో అఞ్ఞో మయా సదిసో ధుతఙ్గధరోతి అత్తమనో హోతి పరిపుణ్ణసఙ్కప్పో. **తపస్సినో ఉపక్కిలేసో హోతీతి** దువిధస్సాపేతస్స తపస్సినో అయం ఉపక్కిలేసో హోతి. ఏత్తావతాయం తపో ఉపక్కిలేసో హోతీతి వదామి.

అత్తానుక్కంసేతీతి “కో మయా సదిసో అత్థీ”తి అత్తానం ఉక్కంసతి ఉక్ఖిపతి. **పరం వమ్భేతీతి** “అయం న మాదిసో”తి పరం సంహారేతి అవక్ఖిపతి.

మజ్జతీతి మానమదకరణేన మజ్జతి. **ముచ్ఛతీతి** ముచ్ఛితో హోతి గధితో అజ్ఝాపన్నో. **పమాదమాపజ్జతీతి** ఏతదేవ సారన్తి పమాదమాపజ్జతి. సాసనే పబ్బజితోపి ధుతఙ్గసుద్ధికో హోతి, న కమ్మట్ఠానసుద్ధికో. ధుతఙ్గమేవ అరహత్తం వియ

సారతో పచ్చేతి.

౫౯. **లాభసక్కారసిలోక**న్తి ఏత్థ చత్తారో పచ్చయా లబ్భన్తీతి లాభా, తేయేవ సుట్ఠు కత్వా పటిసఙ్ఖరిత్వా లద్ధా సక్కారో, వణ్ణభణనం సిలోకో. **అభినిబ్బత్తేతీ**తి అచేలకాదిభావం తేరసధుతఙ్గసమాదానం వా నిస్సాయ మహాలాభో ఉప్పజ్జతి, తస్మా “అభినిబ్బత్తేతీ”తి వుత్తో. సేసమేత్థ పురిమవారనయేనేవ దువిధస్సాపి తపస్సినో వసేన వేదితబ్బం.

౬౦. **వోదాసం ఆపజ్జతీ**తి ద్వేభాగం ఆపజ్జతి, ద్వే భాగే కరోతి. **ఖమతీ**తి రుచ్చతి. **నక్ఖమతీ**తి న రుచ్చతి. **సాపేక్ఖో పజహతీ**తి సతణ్హో పజహతి. కథం? పాతోవ ఖీరభత్తం భుత్తో హోతి. అథస్స మంసభోజనం ఉపనేతి. తస్స ఏవం హోతి “ఇదాని ఏవరూపం కదా లభిస్సామ, సచే జానేయ్యామ, పాతోవ ఖీరభత్తం న భుఞ్జేయ్యామ, కిం మయా సక్కా కాతుం, గచ్ఛ భో, త్వమేవ భుఞ్జా”తి జీవితం పరిచ్చజన్తో వియ సాపేక్ఖో పజహతి. **గధితో**తి గేధజాతో. **ముచ్ఛితో**తి బలవతణ్హాయ ముచ్ఛితో సంముట్ఠస్సతీ హుత్వా. **అజ్ఝాపన్నో**తి ఆమిసే అతిలగ్గో, “భుఞ్జిస్సథ, ఆవుసో”తి ధమ్మనిమన్తనమత్తమ్పి అకత్వా మహన్తే మహన్తే కబళే కరోతి. **అనాదీనవదస్సావీ**తిఆదీనవమత్తమ్పి న పస్సతి. **అనిస్సరణపఞ్ఞో**తి ఇధ మత్తఞ్ఞుతానిస్సరణపచ్చవేక్ఖణపరిభోగమత్తమ్పి న కరోతి. **లాభసక్కారసిలోకనికన్తిహేతూ**తి లాభాదీసు తణ్హాహేతు.

౬౧. **సంభక్ఖేతీ**తి సంఖాదతి. **అసనివిచక్క**న్తి విచక్కసణ్ఠానా అసనియేవ. ఇదం వుత్తం హోతి “అసనివిచక్కం ఇమస్స దన్తకూటం మూలబీజాదీసు న కిఞ్చి న సంభుఞ్జతి. అథ చ పన నం సమణప్పవాదేన సమణోతి సఞ్జానన్తీ”తి. ఏవం అపసాదేతి అవక్ఖిపతి. ఇదం తిత్థియవసేన ఆగతం. భిక్ఖువసేన పనేత్థ అయం యోజనా, అత్తనా ధుతఙ్గధరో హోతి, సో అఞ్ఞం ఏవం అపసాదేతి “కిం సమణా నామ ఇమే సమణమ్హాతి వదన్తి, ధుతఙ్గమత్తమ్పి నత్థి, ఉద్దేసభత్తాదీని పరియేసన్తా పచ్చయబాహుల్లికా విచరన్తీ”తి. **లూఖాజీవి**న్తి అచేలకాదివసేన వా ధుతఙ్గవసేన వా లూఖాజీవిం. **ఇస్సామచ్ఛరియ**న్తి పరస్స సక్కారాదిసమ్పత్తిఖీయనలక్ఖణం ఇస్సం, సక్కారాదికరణఅక్ఖమనలక్ఖణం మచ్ఛరియఞ్చ.

౬౨. **ఆపాథకనిసాదీ హోతీ**తి మనుస్సానం ఆపాథే దస్సనట్ఠానే నిసీదతి. యత్థ తే పస్సన్తి, తత్థ ఠితో వగ్గులివతం చరతి, పఞ్చాతపం తప్పతి, ఏకపాదేన తిట్ఠతి, సూరియం నమస్సతి. సాసనే పబ్బజితోపి సమాదిన్నధుతఙ్గో సబ్బరత్తిం సయిత్వా మనుస్సానం చక్ఖుపథే తపం కరోతి, మహాసాయన్హేయేవ చీవరకుటిం కరోతి, సూరియే ఉగ్గతే పటిసంహరతి, మనుస్సానం ఆగతభావం ఞత్వా ఘణ్డిం పహరిత్వా చీవరం మత్థకే ఠపేత్వా చఙ్కమం ఓతరతి, సమ్ముఞ్జనిం గహేత్వా విహారఙ్గణం సమ్మజ్జతి.

అత్తానన్తి అత్తనో గుణం **అదస్సయమానో**తి ఏత్థ అ-కారో నిపాతమత్తం, దస్సయమానోతి అత్థో. **ఇదమ్పి మే తపస్మి**న్తి ఇదమ్పి కమ్మం మమేవ తపస్మిం, పచ్చత్తే వా భుమ్మం, ఇదమ్పి మమ తపోతి అత్థో. సో హి అసుకస్మిం ఠానే అచేలకో అత్థి ముత్తాచారోతిఆదీని సుత్వా అమ్హాకం ఏస తపో, అమ్హాకం సో అన్తేవాసికోతిఆదీని భణతి. అసుకస్మిం వా పన ఠానే పంసుకూలికో భిక్ఖు అత్థీతిఆదీని సుత్వా అమ్హాకం ఏస తపో, అమ్హాకం సో అన్తేవాసికోతిఆదీని భణతి.

కిఞ్చిదేవాతి కిఞ్చి వజ్జం దిట్ఠిగతం వా. **పటిచ్ఛన్నం సేవతీ**తి యథా అఞ్ఞే న జానన్తి, ఏవం సేవతి. **అక్ఖమమానం ఆహ ఖమతీ**తి అరుచ్చమానంయేవ రుచ్చతి మేతి వదతి. అత్తనా కతం అతిమహన్తమ్పి వజ్జం అప్పమత్తకం కత్వా పఞ్ఞపేతి, పరేన కతం దుక్కటమత్తం వీతిక్కమమ్పి పారాజికసదిసం కత్వా దస్సేతి. **అనుఞ్ఞేయ్య**న్తి అనుజానితబ్బం అనుమోదితబ్బం.

౬౩. కోధనో హోతి ఉపనాహీతి కుజ్ఝనలక్ఖణేన కోధేన, వేరఅప్పటినిస్సగ్గలక్ఖణేన ఉపనాహేన చ సమన్నాగతో. **మక్ఖీ హోతి పళాసీ**తి పరగుణమక్ఖనలక్ఖణేన మక్ఖేన, యుగగ్గాహలక్ఖణేన పళాసేన చ సమన్నాగతో.

ఇస్సుకీ హోతి మచ్ఛరీతి పరసక్కారాదీసు ఉసూయనలక్ఖణాయ ఇస్సాయ, ఆవాసకులలాభవణ్ణధమ్మేసు మచ్ఛరాయనలక్ఖణేన పఞ్చవిధమచ్ఛేరేన చ సమన్నాగతో హోతి. **సఠో హోతి మాయావీ**తి కేరాటికలక్ఖణేన సాఠేయ్యేన, కతప్పటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ మాయాయ చ సమన్నాగతో హోతి. **థద్ధో హోతి అతిమానీ**తి నిస్సినేహనిక్కరుణథద్ధలక్ఖణేన థమ్భేన, అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞనలక్ఖణేన అతిమానేన చ సమన్నాగతో హోతి. **పాపిచ్ఛో హోతీ**తి అసన్తసమ్భావనపత్థనలక్ఖణాయ పాపిచ్ఛతాయ సమన్నాగతో హోతి. **పాపికాన**న్తి తాసంయేవ లామకానం ఇచ్ఛానం వసం గతో. **మిచ్ఛాదిట్ఠికో**తి నత్థి దిన్నన్తిఆదినయప్పవత్తాయ అయాథావదిట్ఠియా ఉపేతో. **అన్తగ్గాహికాయా**తి సాయేవ దిట్ఠి ఉచ్ఛేదన్తస్స గహితత్తా “అన్తగ్గాహికా”తి వుచ్చతి, తాయ సమన్నాగతోతి అత్థో. **సన్దిట్ఠిపరామాసీ**తిఆదీసు సయం దిట్ఠి సన్దిట్ఠి, సన్దిట్ఠిమేవ పరామసతి గహేత్వా వదతీతి **సన్దిట్ఠిపరామాసీ.** ఆధానం వుచ్చతి దళ్హం సుట్ఠు ఠపితం, తథా కత్వా గణ్హాతీతి **ఆధానగ్గాహీ.** అరిట్ఠో వియ న సక్కా హోతి పటినిస్సజ్జాపేతున్తి **దుప్పటినిస్సగ్గీ. యదిమే**తి యది ఇమే.

పరిసుద్ధపపటికప్పత్తకథావణ్ణనా

౬౪. ఇధ, నిగ్రోధ, తపస్సీతి ఏవం భగవా అఞ్ఞతిత్థియేహి గహితలద్ధిం తేసం రక్ఖితం తపం సబ్బమేవ సంకిలిట్ఠన్తి ఉపక్కిలేసపాళిం దస్సేత్వా ఇదాని పరిసుద్ధపాళిదస్సనత్థం దేసనమారభన్తో **ఇధ, నిగ్రోధా**తిఆదిమాహ. తత్థ “న అత్తమనో”తిఆదీని వుత్తవిపక్ఖవసేనేవ వేదితబ్బాని. సబ్బవారేసు చ లూఖతపస్సినో చేవ ధుతఙ్గధరస్స చ వసేన యోజనా వేదితబ్బా. **ఏవం సో తస్మిం ఠానే పరిసుద్ధో హోతీ**తి ఏవం సో తేన న అత్తమనతా న పరిపుణ్ణసఙ్కప్పభావసఙ్ఖాతేన కారణేన పరిసుద్ధో నిరుపక్కిలేసో హోతి, ఉత్తరి వాయమమానో కమ్మట్ఠానసుద్ధికో హుత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

౬౫. అద్ధా ఖో, భన్తేతి భన్తే ఏవం సన్తే ఏకంసేనేవ వీరియేన పాపజిగుచ్ఛనవాదో పరిసుద్ధో హోతీతి అనుజానాతి. ఇతో పరఞ్చ అగ్గభావం వా సారభావం వా అజానన్తో **అగ్గప్పత్తా సారప్పత్తా చా**తి ఆహ. అథస్స భగవా సారప్పత్తభావం పటిసేధేన్తో **న ఖో నిగ్రోధా**తిఆదిమాహ . **పపటికప్పత్తా హోతీ**తి సారవతో రుక్ఖస్స సారం ఫేగ్గుం తచఞ్చ అతిక్కమ్మ బహిపపటికసదిసా హోతీతి దస్సేతి.

పరిసుద్ధతచప్పత్తాదికథావణ్ణనా

౭౦. అగ్గం పాపేతూతి దేసనావసేన అగ్గం పాపేత్వా దేసేతు, సారం పాపేత్వా దేసేతూతి దసబలం యాచతి. **చాతుయామసంవరసంవుతో**తి చతుబ్బిధేన సంవరేన పిహితో. **న పాణం అతిపాతేతీ**తి పాణం న హనతి. **న భావితమాసీసతీ**తి భావితం నామ తేసం సఞ్ఞాయ పఞ్చ కామగుణా, తే న ఆసీసతి న సేవతీతి అత్థో.

అదుం చస్స హోతీతి ఏతఞ్చస్స ఇదాని వుచ్చమానం “సో అభిహరతీ”తిఆదిలక్ఖణం. **తపస్సితాయా**తి తపస్సిభావేన హోతి. తత్థ **సో అభిహరతీ**తి సో తం సీలం అభిహరతి, ఉపరూపరి వడ్ఢేతి. సీలం మే పరిపుణ్ణం, తపో ఆరద్ధో, అలమేత్తావతాతి న వీరియం విస్సజ్జేతి. **నో హీనాయావత్తతీ**తి హీనాయ గిహిభావత్థాయ న ఆవత్తతి. సీలతో ఉత్తరి విసేసాధిగమత్థాయ

వీరియం కరోతియేవ, ఏవం కరోన్తో సో వివిత్తం సేనాసనం భజతి. “అరఞ్ఞ”న్తిఆదీని సామఞ్ఞఫలే (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౨౧౬) విత్థారితానేవ. “మేత్తాసహగతేనా”తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే వణ్ణితాని. **తచప్పత్తా**తి పపటికతో అబ్భన్తరం తచం పత్తా. **ఫేగ్గుప్పత్తా**తి తచతో అబ్భన్తరం ఫేగ్గుం పత్తా, ఫేగ్గుసదిసా హోతీతి అత్థో.

౭౪. “ఏత్తావతా, ఖో నిగ్రోధ, తపోజిగుచ్ఛా అగ్గప్పత్తా చ హోతి సారప్పత్తా చా”తి ఇదం భగవా తిత్థియానం వసేనాహ. తిత్థియానఞ్హి లాభసక్కారో రుక్ఖస్స సాఖాపలాససదిసో. పఞ్చసీలమత్తకం పపటికసదిసం. అట్ఠసమాపత్తిమత్తం తచసదిసం. పుబ్బేనివాసఞాణావసానా అభిఞ్ఞా ఫేగ్గుసదిసా. దిబ్బచక్ఖుం పనేతే అరహత్తన్తి గహేత్వా విచరన్తి. తేన నేసం తం రుక్ఖస్స సారసదిసం. సాసనే పన లాభసక్కారో సాఖాపలాససదిసో. సీలసమ్పదా పపటికసదిసా. ఝానసమాపత్తియో తచసదిసా. లోకియాభిఞ్ఞా ఫేగ్గుసదిసా. మగ్గఫలం సారో. ఇతి భగవతా అత్తనో సాసనం ఓనతవినతఫలభారభరితరుక్ఖూపమాయ ఉపమితం. సో దేసనాకుసలతాయ తతో తచసారసమ్పత్తితో మమ సాసనం ఉత్తరితరఞ్చేవ పణీతతరఞ్చ, తం తువం కదా జానిస్ససీతి అత్తనోదేసనాయ విసేసభావం దస్సేతుం “ఇతి ఖో నిగ్రోధా”తి దేసనం ఆరభి . **తే పరిబ్బాజకా**తి తే తస్స పరివారా తింససతసఙ్ఖ్యా పరిబ్బాజకా. **ఏత్థ మయం అనస్సామా**తి ఏత్థ అచేలకపాళిఆదీసు, ఇదం వుత్తం హోతి “అమ్హాకం అచేలకపాళిమత్తమ్పి నత్థి , కుతో పరిసుద్ధపాళి. అమ్హాకం పరిసుద్ధపాళిమత్తమ్పి నత్థి, కుతో చాతుయామసంవరాదీని. చాతుయామసంవరోపి నత్థి, కుతో అరఞ్ఞవాసాదీని. అరఞ్ఞవాసోపి నత్థి, కుతో నీవరణప్పహానాదీని. నీవరణప్పహానమ్పి నత్థి, కుతో బ్రహ్మవిహారాదీని. బ్రహ్మవిహారమత్తమ్పి నత్థి, కుతో పుబ్బేనివాసాదీని. పుబ్బేనివాసఞాణమత్తమ్పి నత్థి, కుతో అమ్హాకం దిబ్బచక్ఖు. ఏత్థ మయం సఆచరియకా నట్ఠా”తి. **ఇతో భియ్యో ఉత్తరితర**న్తి ఇతో దిబ్బచక్ఖుఞాణాధిగమతో భియ్యో అఞ్ఞం ఉత్తరితరం విసేసాధిగమం మయం సుతివసేనాపి న జానామాతి వదన్తి.

నిగ్రోధస్సపజ్ఝాయనవణ్ణనా

౭౫. అథ నిగ్రోధం పరిబ్బాజకన్తి ఏవం కిరస్స అహోసి “ఇమే పరిబ్బాజకా ఇదాని భగవతో భాసితం సుస్సూసన్తి, ఇమినా చ నిగ్రోధేన భగవతో పరమ్ముఖా కక్ఖళం దురాసదవచనం వుత్తం, ఇదాని అయమ్పి సోతుకామో జాతో, కాలో దాని మే ఇమస్స మానద్ధజం నిపాతేత్వా భగవతో సాసనం ఉక్ఖిపితు”న్తి. అథ నిగ్రోధం పరిబ్బాజకం ఏతదవోచ. అపరమ్పిస్స అహోసి “అయం మయి అకథేన్తే సత్థారం న ఖమాపేస్సతి, తదస్స అనాగతే అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తిస్సతి, మయా పన కథితే ఖమాపేస్సతి, తదస్స భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా”తి. అథ నిగ్రోధం పరిబ్బాజకం ఏతదవోచ. **అపరిసావచరం పన నం కరోథా**తి ఏత్థ **పనా**తి నిపాతో, అథ నం అపరిసావచరం కరోథాతి అత్థో. “అపరిసావచరేత”న్తిపి పాఠో, అపరిసావచరం వా ఏతం కరోథ, గోకాణాదీనం వా అఞ్ఞతరన్తి అత్థో.

గోకాణన్తి ఏత్థాపి గోకాణం పరియన్తచారినిం వియ కరోథాతి అత్థో. **తుణ్హీభూతో**తి తుణ్హీభావం ఉపగతో. **మఙ్కుభూతో**తి నిత్తేజతం ఆపన్నో. **పత్తక్ఖన్ధో**తి ఓనతగీవో. **అధోముఖో**తి హేట్ఠాముఖో.

౭౬. బుద్ధో సో భగవా బోధాయాతి సయం బుద్ధో సత్తానమ్పి చతుసచ్చబోధత్థాయ ధమ్మం దేసేతి. **దన్తో**తి చక్ఖుతోపి దన్తో…పే.… మనతోపి దన్తో. **దమథాయా**తి అఞ్ఞేసమ్పి దమనత్థాయ ఏవ, న వాదత్థాయ. **సన్తో**తి రాగసన్తతాయ సన్తో, దోసమోహసన్తతాయ సబ్బ అకుసలసబ్బాభిసఙ్ఖారసన్తతాయ సన్తో. **సమథాయా**తి మహాజనస్స రాగాదిసమనత్థాయ

ధమ్మం దేసేతి. **తిణ్ణో**తి చత్తారో ఓఘే తిణ్ణో. **తరణాయా**తి మహాజనస్స ఓఘనిత్థరణత్థాయ. **పరినిబ్బుతో**తి కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బుతో. **పరినిబ్బానాయా**తి మహాజనస్సాపి సబ్బకిలేసపరినిబ్బానత్థాయ ధమ్మం దేసేతి.

బ్రహ్మచరియపరియోసానాదివణ్ణనా

౭౭. అచ్చయోతిఆదీని సామఞ్ఞఫలే (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౫౦) వుత్తాని. **ఉజుజాతికో**తి కాయవఙ్కాదివిరహితో ఉజుసభావో. **అహమనుసాసామీ**తి అహం తాదిసం పుగ్గలం అనుసాసామి, ధమ్మం అస్స దేసేమి. **సత్తాహ**న్తి సత్తదివసాని, ఇదం సబ్బమ్పి భగవా దన్ధపఞ్ఞం పుగ్గలం సన్ధాయాహ అసఠో పన అమాయావీ ఉజుజాతికో తంముహుత్తేనేవ అరహత్తం పత్తుం సక్ఖిస్సతి. ఇతి భగవా "అసఠ"న్తిఆదివచనేన సఠో హి వఙ్కవఙ్కో, మయాపి న సక్కా అనుసాసితున్తి దీపేన్తో పరిబ్బాజకం పాదేసు గహేత్వా మహామేరుపాదతలే వియ ఖిపిత్థ. కస్మా? అయఞ్హి అతిసఠో, కుటిలచిత్తో సత్థరి ఏవం కథేన్తేపి బుద్ధధమ్మసఙ్ఘేసు నాధిముచ్చతి, అధిముచ్చనత్థాయ సోతం న ఓదహతి, కోహఞ్ఞే ఠితో సత్థారం ఖమాపేతి. తస్మా భగవా తస్సజ్ఝాసయం విదిత్వా "ఏతు విఞ్ఞూ పురిసో అసఠో"తిఆదిమాహ. సఠం పనాహం అనుసాసితుం న సక్కోమీతి.

౭౮. అన్తేవాసికమ్యతాతి అన్తేవాసికమ్యతాయ, అమ్హే అన్తేవాసికే ఇచ్ఛన్తో. **ఏవమాహా**తి "ఏతు విఞ్ఞూపురిసో"తిఆదిమాహ. **యో ఏవ వో ఆచరియో**తి యో ఏవ తుమ్హాకం పకతియా ఆచరియో. **ఉద్దేసా నో చావేతుకామో**తి అత్తనో అనుసాసనిం గాహాపేత్వా అమ్హే అమ్హాకం ఉద్దేసతో చావేతుకామో. **సో ఏవ వో ఉద్దేసో హోతూ**తి యో తుమ్హాకం పకతియా ఉద్దేసో, సో తుమ్హాకంయేవ హోతు , న మయం తుమ్హాకం ఉద్దేసేన అత్థికా. **ఆజీవా**తి ఆజీవతో. **అకుసలసఙ్ఖాతా**తి అకుసలాతి కోట్ఠాసం పత్తా. **అకుసలా ధమ్మా**తి ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదధమ్మా తణ్హాయేవ వా విసేసేన. సా హి పునబ్భవకరణతో "పోనోబ్భవికా"తి వుత్తా. **సదరథా**తి కిలేసదరథసమ్పయుత్తా. **జాతిజరామరణియా**తి జాతిజరామరణానం పచ్చయభూతా. **సంకిలేసికా ధమ్మా**తి ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా. **వోదానియా**తి, సమథవిపస్సనా ధమ్మా. తే హి సత్తే వోదాపేన్తి, తస్మా "వోదానియా"తి వుచ్చన్తి. **పఞ్ఞాపారిపూరి**న్తి మగ్గపఞ్ఞాపారిపూరిం. **వేపుల్లత్తఞ్చా**తి ఫలపఞ్ఞావేపుల్లతం, ఉభోపి వా ఏతాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానేవ. ఇదం వుత్తం హోతి "తతో తుమ్హే మగ్గపఞ్ఞఞ్చేవ ఫలపఞ్ఞఞ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సథా"తి. ఏవం భగవా పరిబ్బాజకే ఆరబ్భ అత్తనో ఓవాదానుసాసనియా ఫలం దస్సేన్తో అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠపేసి.

౭౯. యథా తం మారేనాతి యథా మారేన పరియుట్ఠితచిత్తా నిసీదన్తి ఏవమేవ తుణ్హీభూతా…పే.… అప్పటిభానా నిసిన్నా.

మారో కిర సత్థా అతివియ గజ్జన్తో బుద్ధబలం దీపేత్వా ఇమేసం పరిబ్బాజకానం ధమ్మం దేసేతి, కదాచి ధమ్మాభిసమయో భవేయ్య, హన్దాహం పరియుట్ఠామీతి సో తేసం చిత్తాని పరియుట్ఠాసి. అప్పహీనవిపల్లాసానఞ్హి చిత్తం మారస్స యథాకామకరణీయం హోతి. తేపి మారేన పరియుట్ఠితచిత్తా థద్ధఙ్గపచ్చఙ్గా వియ తుణ్హీ అప్పటిభానా నిసీదింసు. అథ సత్థా ఇమే పరిబ్బాజకా అతివియ నిరవా హుత్వా నిసిన్నా, కిం ను ఖోతి ఆవజ్జన్తో మారేన పరియుట్ఠితభావం అఞ్ఞాసి. సచే పన తేసం మగ్గఫలుప్పత్తిహేతు భవేయ్య, మారం పటిబాహిత్వాపి భగవా ధమ్మం దేసేయ్య, సో పన తేసం నత్థి. "సబ్బేపి మే తుచ్ఛపురిసా"తి అఞ్ఞాసి. తేన వుత్తం "అథ ఖో భగవతో ఏతదహోసి సబ్బేపి మే మోఘపురిసా"తిఆది.

తత్థ **ఫుట్ఠా పాపిమతాతి** పాపిమతా మారేన ఫుట్ఠా. **యత్ర హి నామాతి** యేసు నామ. **అఞ్ఞాణత్థమ్పీతి** జాననత్థమ్పి. **కిం కరిస్సతి సత్తాహోతి** సమణేన గోతమేన పరిచ్ఛిన్నసత్తాహో అమ్హాకం కిం కరిస్సతి. ఇదం వుత్తం హోతి "సమణేన గోతమేన 'సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరిస్సతి సత్తాహ'న్తి వుత్తం, సో సత్తాహో అమ్హాకం కిం అఫాసుకం కరిస్సతి. హన్ద మయం సత్తాహబ్భన్తరే ఏతం ధమ్మం సచ్ఛికాతుం సక్కా, న సక్కాతి అఞ్ఞాణత్థమ్పి బ్రహ్మచరియం చరిస్సామా"తి. అథ వా జానామ తావస్స ధమ్మన్తి ఏకదివసే ఏకవారం అఞ్ఞాణత్థమ్పి ఏతేసం చిత్తం నుప్పన్నం, సత్తాహో పన ఏతేసం కుసీతానం కిం కరిస్సతి, కిం సక్ఖిస్సన్తి తే సత్తాహం పూరేతున్తి అయమేత్థ అధిప్పాయో. **సీహనాదన్తి** పరవాదభిన్దనం సకవాదసముస్సాపనఞ్చ అభీతనాదం నదిత్వా. **పచ్చుపట్ఠాసీతి** పతిట్ఠితో. **తావదేవాతి** తస్మింయేవ ఖణే. **రాజగహం పావిసీతి** రాజగహమేవ పవిట్ఠో. తేసం పన పరిబ్బాజకానం కిఞ్చాపి ఇదం సుత్తన్తం సుత్వా విసేసో న నిబ్బత్తో, ఆయతిం పన నేసం వాసనాయ పచ్చయో భవిస్సతీతి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

ఉదుమ్బరికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనా

అత్తదీపసరణతావణ్ణనా

౮౦. **ఏవం మే సుత**న్తి చక్కవత్తిసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **మాతులాయ**న్తి ఏవంనామకే నగరే. తం నగరం గోచరగామం కత్వా అవిదూరే వనసణ్డే విహరతి. "తత్ర ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీ"తి ఏత్థ అయమనుపుబ్బికథా –

భగవా కిర ఇమస్స సుత్తస్స సముట్ఠానసమయే పచ్చూసకాలే మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం వోలోకేన్తో ఇమాయ అనాగతవంసదీపికాయ సుత్తన్తకథాయ మాతులనగరవాసీనం చతురాసీతియా పాణసహస్సానం ధమ్మాభిసమయం దిస్వా పాతోవ వీసతిభిక్ఖుసహస్సపరివారో మాతులనగరం సమ్పత్తో. మాతులనగరవాసినో ఖత్తియా "భగవా ఆగతో"తి సుత్వా పచ్చుగ్గమ్మ దసబలం నిమన్తేత్వా మహాసక్కారేన నగరం పవేసేత్వా నిసజ్జట్ఠానం సంవిధాయ భగవన్తం మహారహే పల్లఙ్కే నిసీదాపేత్వా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మహాదానం అదంసు. భగవా భత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా చిన్తేసి – "సచాహం ఇమస్మిం ఠానే ఇమేసం మనుస్సానం ధమ్మం దేసేస్సామి, అయం పదేసో సమ్బాధో, మనుస్సానం ఠాతుం వా నిసీదితుం వా ఓకాసో న భవిస్సతి, మహతా ఖో పన సమాగమేన భవితబ్బ"న్తి.

అథ రాజకులానం భత్తానుమోదనం అకత్వావ పత్తం గహేత్వా నగరతో నిక్ఖమి. మనుస్సా చిన్తయింసు – "సత్థా అమ్హాకం అనుమోదనమ్పి అకత్వా గచ్ఛతి, అద్ధా భత్తగ్గం అమనాపం అహోసి, బుద్ధానం నామ న సక్కా చిత్తం గహేతుం, బుద్ధేహి సద్ధిం విస్సాసకరణం నామ సముస్సితఫణం ఆసీవిసం గీవాయ గహణసదిసం హోతి; ఏథ భో, తథాగతం ఖమాపేస్సామా"తి. సకలనగరవాసినో భగవతా సహేవ నిక్ఖన్తా. భగవా గచ్ఛన్తోవ మగధక్ఖేత్తే ఠితం సాఖావిటపసమ్పన్నం సన్దచ్ఛాయం కరీసమత్తభూమిపత్థటం ఏకం మాతులరుక్ఖం దిస్వా ఇమస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీదిత్వా ధమ్మే దేసియమానే "మహాజనస్స ఠాననిసజ్జనోకాసో భవిస్సతీ"తి. నివత్తిత్వా మగ్గా ఓక్కమ్మ రుక్ఖమూలం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మభణ్డాగారికం ఆనన్దత్థేరం ఓలోకేసి. థేరో ఓలోకితసఞ్ఞాయ ఏవ "సత్థా నిసీదితుకామో"తి ఞత్వా సుగతమహాచీవరం పఞ్ఞపేత్వా అదాసి. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే. అథస్స పురతో మనుస్సా నిసీదింసు. ఉభోసు పస్సేసు పచ్ఛతో చ భిక్ఖుసఙ్ఘో, ఆకాసే దేవతా అట్ఠంసు, ఏవం మహాపరిసమజ్ఝగతో తత్ర ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసి.

తే భిక్ఖూతి తత్ర ఉపవిట్ఠా ధమ్మప్పటిగ్గాహకా భిక్ఖూ. **అత్తదీపా**తి అత్తానం దీపం తాణం లేణం గతిం పరాయణం పతిట్ఠం కత్వా విహరథాతి అత్థో. **అత్తసరణా**తి ఇదం తస్సేవ వేవచనం. **అనఞ్ఞసరణా**తి ఇదం అఞ్ఞసరణపటిక్ఖేపవచనం. న హి అఞ్ఞో అఞ్ఞస్స సరణం హోతి, అఞ్ఞస్స వాయామేన అఞ్ఞస్స అసుజ్ఝనతో. వుత్తమ్పి చేతం "అత్తా హి అత్తనో నాథో, కో హి నాథో పరో సియా"తి (ధ. ప. ౧౬౦). తేనాహ "అనఞ్ఞసరణా"తి. కో పనేత్థ అత్తా నామ, లోకియలోకుత్తరో ధమ్మో. తేనాహ – "ధమ్మదీపా ధమ్మసరణా అనఞ్ఞసరణా"తి. "కాయే కాయానుపస్సీ"తిఆదీని మహాసతిపట్ఠానే విత్థారితాని.

గోచరేతి చరితుం యుత్తట్ఠానే. **సకే**తి అత్తనో సన్తకే. **పేత్తికే విసయే**తి పితితో ఆగతవిసయే. **చరత**న్తి చరన్తానం. "చరన్త"న్తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **న లచ్ఛతీ**తి న లభిస్సతి న పస్సిస్సతి. **మారో**తి దేవపుత్తమారోపి, మచ్చుమారోపి, కిలేసమారోపి. **ఓతార**న్తి రన్ధం ఛిద్దం వివరం. అయం పనత్థో లేడ్డుట్ఠానతో నిక్ఖమ్మ తోరణే నిసీదిత్వా బాలాతపం తపన్తం లాపం సకుణం గహేత్వా. పక్ఖన్దసేనసకుణవత్థునా దీపేతబ్బో. వుత్తఞ్హేతం –

“భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే, సకుణగ్ఘి లాపం సకుణం సహసా అజ్ఝప్పత్తా అగ్గహేసి. అథ ఖో, భిక్ఖవే, లాపో సకుణో సకుణగ్ఘియా హరియమానో ఏవం పరిదేవసి ‘మయమేవమ్హ అలక్ఖికా, మయం అప్పపుఞ్ఞా, యే మయం అగోచరే చరిమ్హ పరవిసయే, సచేజ్జ మయం గోచరే చరేయ్యామ సకే పేత్తికే విసయే, న మ్యాయం సకుణగ్ఘి అలం అభవిస్స యదిదం యుద్ధాయా’తి. కో పన తే లాప గోచరో సకో పేత్తికో విసయోతి? యదిదం నఙ్గలకట్ఠకరణం లేడ్డుట్ఠానన్తి. అథ ఖో, భిక్ఖవే, సకుణగ్ఘి సకే బలే అపత్థద్ధా సకే బలే అసంవదమానా లాపం సకుణం పముఞ్చి గచ్ఛ ఖో త్వం లాప, తత్రపి గన్త్వా న మోక్ఖసీతి.

అథ ఖో , భిక్ఖవే, లాపో సకుణో నఙ్గలకట్ఠకరణం లేడ్డుట్ఠానం గన్త్వా మహన్తం లేడ్డుం అభిరుహిత్వా సకుణగ్ఘిం వదమానో అట్ఠాసి “ఏహి ఖో దాని మే సకుణగ్ఘి, ఏహి ఖో దాని మే సకుణగ్ఘీ”తి. అథ ఖో సా, భిక్ఖవే, సకుణగ్ఘి సకే బలే అపత్థద్ధా సకే బలే అసంవదమానా ఉభో పక్ఖే సన్నయ్హ లాపం సకుణం సహసా అజ్ఝప్పత్తా. యదా ఖో, భిక్ఖవే, అఞ్ఞాసి లాపో సకుణో బహుఆగతా ఖో మ్యాయం సకుణగ్ఘీతి, అథ ఖో తస్సేవ లేడ్డుస్స అన్తరం పచ్చుపాది. అథ ఖో, భిక్ఖవే, సకుణగ్ఘి తత్థేవ ఉరం పచ్చతాళేసి. ఏవఞ్హి తం, భిక్ఖవే, హోతి యో అగోచరే చరతి పరవిసయే.

తస్మాతిహ, భిక్ఖవే, మా అగోచరే చరిత్థ పరవిసయే, అగోచరే, భిక్ఖవే, చరతం పరవిసయే లచ్ఛతి మారో ఓతారం, లచ్ఛతి మారో ఆరమ్మణం. కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అగోచరో పరవిసయో, యదిదం పఞ్చ కామగుణా. కతమే పఞ్చ? చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా రూపా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా, సోతవిఞ్ఞేయ్యా సద్దా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా, ఘానవిఞ్ఞేయ్యా గన్ధా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా, జివ్హావిఞ్ఞేయ్యా రసా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా, కాయవిఞ్ఞేయ్యా ఫోట్ఠబ్బా ఇట్ఠా కన్తా మనాపా పియరూపా కామూపసంహితా రజనీయా. అయం, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో అగోచరో పరవిసయో.

గోచరే, భిక్ఖవే, చరథ…పే… న లచ్ఛతి మారో ఆరమ్మణం. కో చ, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో గోచరో సకో పేత్తికో విసయో, యదిదం చత్తారో సతిపట్ఠానా. కతమే చత్తారో? ఇధ భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా, వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం; వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా, వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం; చిత్తే చిత్తానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా, వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం; ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరతి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా, వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం – అయం, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో గోచరో సకో పేత్తికో విసయోతి (సం. ని. ౫.౩౭౨).

కుసలానన్తి అనవజ్జలక్ఖణానం. **సమాదానహేతూతి** సమాదాయ వత్తనహేతు. **ఏవమిదం పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీతి** ఏవం ఇదం లోకియలోకుత్తరం పుఞ్ఞఫలం వడ్ఢతి, పుఞ్ఞఫలన్తి చ ఉపరూపరి పుఞ్ఞమ్పి పుఞ్ఞవిపాకోపి వేదితబ్బో.

దళ్హనేమిచక్కవత్తిరాజకథావణ్ణనా

౮౧. తత్థ **దువిధం కుసలం** వట్టగామీ చ వివట్టగామీ చ. తత్థ వట్టగామికుసలం నామ మాతాపితూనం పుత్తధీతాసు పుత్తధీతానఞ్చ మాతాపితూసు సినేహవసేన ముదుమద్దవచిత్తం. వివట్టగామికుసలం నామ “చత్తారో

సతిపట్ఠానా”తిఆదిభేదా సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా. తేసు వట్టగామిపుఞ్ఞస్స పరియోసానం మనుస్సలోకే చక్కవత్తిసిరీవిభవో. వివట్టగామికుసలస్స మగ్గఫలనిబ్బానసమ్పత్తి. తత్థ వివట్టగామికుసలస్స విపాకం సుత్తపరియోసానే దస్సేస్సతి.

ఇధ పన వట్టగామికుసలస్స విపాకదస్సనత్థం, భిక్ఖవే, యదా పుత్తధీతరో మాతాపితూనం ఓవాదే న అట్ఠంసు, తదా ఆయునాపి వణ్ణేనాపి ఇస్సరియేనాపి పరిహాయింసు. యదా పన అట్ఠంసు, తదా వడ్ఢింసూతి వత్వా వట్టగామికుసలానుసన్ధివసేన “భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే”తి దేసనం ఆరభి. తత్థ చక్కవత్తీతిఆదీని మహాపదానే (దీ. ని. అట్ఠ. ౨.౩౩) విత్థారితానేవ.

౮౨. **ఓసక్కిత**న్తి ఈసకమ్పి అవసక్కితం. **ఠానా చుత**న్తి సబ్బసో ఠానా అపగతం. తం కిర చక్కరతనం అన్తేపురద్వారే అక్ఖాహతం వియ వేహాసం అట్ఠాసి. అథస్స ఉభోసు పస్సేసు ద్వే ఖదిరత్థమ్భే నిఖణిత్వా చక్కరతనమత్థకే నేమిఅభిముఖం ఏకం సుత్తకం బన్ధింసు. అధోభాగేపి నేమిఅభిముఖం ఏకం బన్ధింసు. తేసు ఉపరిమసుత్తతో అప్పమత్తకమ్పి ఓగతం చక్కరతనం ఓసక్కితం నామ హోతి, హేట్ఠా సుత్తస్స ఠానం ఉపరిమకోటియా అతిక్కన్తగతం ఠానా చుతం నామ హోతి, తదేతం అతిబలవదోసే సతి ఏవం హోతి. సుత్తమత్తమ్పి ఏకఙ్గులద్వఙ్గులమత్తం వా భట్ఠం ఠానా చుతమేవ హోతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం “ఓసక్కితం ఠానా చుత”న్తి.

అథ మే ఆరోచేయ్యాసీతి తాత, త్వం అజ్జ ఆదిం కత్వా దివసస్స తిక్ఖత్తుం చక్కరతనస్స ఉపట్ఠానం గచ్ఛ, ఏవం గచ్ఛన్తో యదా చక్కరతనం ఈసకమ్పి ఓసక్కితం ఠానా చుతం పస్ససి, అథ మయ్హం ఆచిక్ఖేయ్యాసి. జీవితఞ్హి మే తవ హత్థే నిక్ఖిత్తన్తి. **అద్దసా**తి అప్పమత్తో దివసస్స తిక్ఖత్తుం గన్త్వా ఓలోకేన్తో ఏకదివసం అద్దస.

౮౩. **అథ ఖో, భిక్ఖవే**తి భిక్ఖవే, అథ రాజా దళ్హనేమి “చక్కరతనం ఓసక్కిత”న్తి సుత్వా ఉప్పన్నబలవదోమనస్సో “న దాని మయా చిరం జీవితబ్బం భవిస్సతి, అప్పావసేసం మే ఆయు, న మే దాని కామే పరిభుఞ్జనకాలో, పబ్బజ్జాకాలో మే ఇదానీ”తి రోదిత్వా పరిదేవిత్వా జేట్ఠపుత్తం కుమారం ఆమన్తాపేత్వా ఏతదవోచ. **సముద్దపరియన్త**న్తి పరిక్ఖిత్తఏకసముద్దపరియన్తమేవ. ఇదం హిస్స కులసన్తకం. చక్కవాళపరియన్తం పన పుఞ్ఞిద్ధివసేన నిబ్బత్తం, న తం సక్కా దాతుం. కులసన్తకం పన నియ్యాతేన్తో “సముద్దపరియన్త”న్తి ఆహ. **కేసమస్సు**న్తి తాపసపబ్బజ్జం పబ్బజన్తాపి హి పఠమం కేసమస్సుం ఓహారేన్తి. తతో పట్ఠాయ పరూళ్హకేసే బన్ధిత్వా విచరన్తి. తేన వుత్తం – “కేసమస్సుం ఓహారేత్వా”తి.

కాసాయానీతి కసాయరసపీతాని. ఆదితో ఏవం కత్వా పచ్ఛా వక్కలానిపి ధారేన్తి. **పబ్బజీ**తి పబ్బజితో. పబ్బజిత్వా చ అత్తనో మఙ్గలవనుయ్యానేయేవ వసి. **రాజిసిమ్హీ**తి రాజఇసిమ్హి. బ్రాహ్మణపబ్బజితా హి “బ్రాహ్మణిసయో”తి వుచ్చన్తి. సేతచ్ఛత్తం పన పహాయ రాజపబ్బజితా రాజిసయోతి. **అన్తరధాయీ**తి అన్తరహితం నిబ్బుతదీపసిఖా వియ అభావం ఉపగతం. **పటిసంవేదేసీ**తి కన్దన్తో పరిదేవన్తో జానాపేసి. **పేత్తిక**న్తి పితితో ఆగతం దాయజ్జం న హోతి, న సక్కా కుసీతేన హీనవీరియేన దస అకుసలకమ్మపథే సమాదాయ వత్తన్తేన పాపుణితుం. అత్తనో పన సుకతం కమ్మం నిస్సాయ దసవిధం ద్వాదసవిధం వా చక్కవత్తివత్తం పూరేన్తేనేవేతం పత్తబ్బన్తి దీపేతి. అథ నం వత్తపటిపత్తియం చోదేన్తో “ఇఙ్ఘ త్వ”న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అరియే**తి నిద్దోసే. **చక్కవత్తివత్తే**తి చక్కవత్తీనం వత్తే.

చక్కవత్తిఅరియవత్తవణ్ణనా

౮౪. **ధమ్మన్తి** దసకుసలకమ్మపథధమ్మం. **నిస్సాయాతి** తదధిట్ఠానేన చేతసా తమేవ నిస్సయం కత్వా. **ధమ్మం సక్కరోన్తోతి** యథా కతో సో ధమ్మో సుట్ఠు కతో హోతి, ఏవమేతం కరోన్తో. **ధమ్మం గరుం కరోన్తోతి** తస్మిం గారవుప్పత్తియా తం గరుం కరోన్తో. **ధమ్మం మానేన్తోతి** తమేవ ధమ్మం పియఞ్చ భావనీయఞ్చ కత్వా విహరన్తో. **ధమ్మం పూజేన్తోతి** తం అపదిసిత్వా గన్ధమాలాదిపూజనేనస్స పూజం కరోన్తో. **ధమ్మం అపచయమానోతి** తస్సేవ ధమ్మస్స అఞ్జలికరణాదీహి నీచవుత్తితం కరోన్తో. **ధమ్మద్ధజో ధమ్మకేతూతి** తం ధమ్మం ధజమివ పురక్ఖత్వా కేతుమివ చ ఉక్ఖిపిత్వా పవత్తియా ధమ్మద్ధజో ధమ్మకేతు చ హుత్వాతి అత్థో. **ధమ్మాధిపతేయ్యోతి** ధమ్మాధిపతిభూతో ఆగతభావేన ధమ్మవసేనేవ సబ్బకిరియానం కరణేన ధమ్మాధిపతేయ్యో హుత్వా. **ధమ్మికం రక్ఖావరణగుత్తిం సంవిదహస్సూతి** ధమ్మో అస్సా అత్థీతి ధమ్మికా, రక్ఖా చ ఆవరణఞ్చ గుత్తి చ రక్ఖావరణగుత్తి . తత్థ "పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతీ"తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౫) వచనతో ఖన్తిఆదయో రక్ఖా. వుత్తఞ్హేతం "కథఞ్చ, భిక్ఖవే, పరం రక్ఖన్తో అత్తానం రక్ఖతి. ఖన్తియా అవిహింసాయ మేత్తచిత్తతా అనుద్దయతా"తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౫). నివాసనపారుపనగేహాదీనం నివారణా ఆవరణం, చోరాదిఉపద్దవనివారణత్థం గోపాయనా గుత్తి, తం సబ్బమ్పి సుట్ఠు సంవిదహస్సు పవత్తయ ఠపేహీతి అత్థో. ఇదాని యత్థ సా సంవిదహితబ్బా, తం దస్సేన్తో **అన్తోజనస్మిన్తి**ఆదిమాహ.

తత్రాయం సఙ్ఖేపత్థో – అన్తోజనసఙ్ఖాతం తవ పుత్తదారం సీలసంవరే పతిట్ఠపేహి, వత్థగన్ధమాలాదీని చస్స దేహి, సబ్బోపద్దవే చస్స నివారేహి. **బలకాయాదీ**సుపి ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – బలకాయో కాలం అనతిక్కమిత్వా భత్తవేతనసమ్పదానేనపి అనుగ్గహేతబ్బో. అభిసిత్తఖత్తియా భద్రస్సాజానేయ్యాదిరతనసమ్పదానేనపి ఉపసఙ్గణ్హితబ్బా. అనుయన్తఖత్తియా తేసం అనురూపయానవాహనసమ్పదానేనపి పరితోసేతబ్బా. బ్రాహ్మణా అన్నపానవత్థాదినా దేయ్యధమ్మేన. గహపతికా భత్తబీజనఙ్గలఫాలబలిబద్దాదిసమ్పదానేన. తథా నిగమవాసినో నేగమా, జనపదవాసినో చ జానపదా. సమితపాపబాహితపాపా సమణబ్రాహ్మణా సమణపరిక్ఖారసమ్పదానేన సక్కాతబ్బా. మిగపక్ఖినో అభయదానేన సమస్సాసేతబ్బా.

విజితేతి అత్తనో ఆణాపవత్తిట్ఠానే. **అధమ్మకారోతి** అధమ్మకిరియా. **మా పవత్తిత్థాతి** యథా నప్పవత్తతి, తథా నం పటిపాదేహీతి అత్థో. **సమణబ్రాహ్మణాతి** సమితపాపబాహితపాపా. **మదప్పమాదా పటివిరతాతి** నవవిధా మానమదా, పఞ్చసు కామగుణేసు చిత్తవోస్సజ్జనసఙ్ఖాతా పమాదా చ పటివిరతా. **ఖన్తిసోరచ్చే నివిట్ఠాతి** అధివాసనఖన్తియఞ్చ సురతభావే చ పతిట్ఠితా. **ఏకమత్తానన్తి** అత్తనో రాగాదీనం దమనాదీహి ఏకమత్తానం దమేన్తి సమేన్తి పరినిబ్బాపేన్తీతి వుచ్చన్తి. **కాలేన కాలన్తి** కాలే కాలే . **అభినివజ్జేయ్యాసీతి** గూథం వియ విసం వియ అగ్గిం వియ చ సుట్ఠు వజ్జేయ్యాసి. **సమాదాయాతి** సురభికుసుమదామం వియ అమతం వియ చ సమ్మా ఆదాయ పవత్తేయ్యాసి.

ఇధ ఠత్వా వత్తం సమానేతబ్బం. అన్తోజనస్మిం బలకాయేపి ఏకం, ఖత్తియేసు ఏకం, అనుయన్తేసు ఏకం, బ్రాహ్మణగహపతికేసు ఏకం, నేగమజానపదేసు ఏకం, సమణబ్రాహ్మణేసు ఏకం, మిగపక్ఖీసు ఏకం, అధమ్మకారప్పటిక్ఖేపో ఏకం, అధనానం ధనానుప్పదానం ఏకం సమణబ్రాహ్మణే ఉపసఙ్కమిత్వా పఞ్హాపుచ్ఛనం ఏకన్తి ఏవమేతం దసవిధం హోతి. గహపతికే పన పక్ఖిజాతే చ విసుం కత్వా గణేన్తస్స ద్వాదసవిధం హోతి. పుబ్బే అవుత్తం వా గణేన్తేన అధమ్మరాగస్స చ

విసమలోభస్స చ పహానవసేన ద్వాదసవిధం వేదితబ్బం. **ఇదం ఖో తాత తన్తి** ఇదం దసవిధం ద్వాదసవిధఞ్చ అరియచక్కవత్తివత్తం నామ. **వత్తమానస్సాతి** పూరేత్వా వత్తమానస్స. **తదహుపోసథేతిఆది** మహాసుదస్సనే వుత్తం.

౯౦. **సమతేనాతి** అత్తనో మతియా. **సుదన్తి** నిపాతమత్తం. **పసాసతీతి** అనుసాసతి. ఇదం వుత్తం హోతి – పోరాణకం రాజవంసం రాజపవేణిం రాజధమ్మం పహాయ అత్తనో మతిమత్తే ఠత్వా జనపదం అనుసాసతీతి. ఏవమయం మఘదేవవంసస్స కళారజనకో వియ దళ్హనేమివంసస్స ఉపచ్ఛేదకో అన్తిమపురిసో హుత్వా ఉప్పన్నో. **పుబ్బేనాపరన్తి** పుబ్బకాలేన సదిసా హుత్వా అపరకాలం. **జనపదా న పబ్బన్తీతి** న వడ్ఢన్తి. **యథా తం పుబ్బకానన్తి** యథా పుబ్బకానం రాజూనం పుబ్బే చ పచ్ఛా చ సదిసాయేవ హుత్వా పబ్బింసు, తథా న పబ్బన్తి. కత్థచి సుఞ్ఞా హోన్తి హతవిలుత్తా, తేలమధుఫాణితాదీసు చేవ యాగుభత్తాదీసు చ ఓజాపి పరిహాయిత్థాతి అత్థో.

అమచ్చా పారిసజ్జాతి అమచ్చా చేవ పరిసావచరా చ. **గణకమహామత్తాతి** అచ్ఛిద్దకాదిపాఠగణకా చేవ మహాఅమచ్చా చ. **అనీకట్ఠాతి** హత్థిఆచరియాదయో. **దోవారికాతి** ద్వారరక్ఖినో. **మన్తస్సాజీవినోతి** మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా, తం నిస్సయం కత్వా యే జీవన్తి పణ్డితా మహామత్తా, తేసం ఏతం నామం.

ఆయువణ్ణాదిపరిహానికథావణ్ణనా

౯౧. **నో చ ఖో అధనానన్తి** బలవలోభత్తా పన అధనానం దలిద్దమనుస్సానం ధనం నానుప్పదాసి. **నానుప్పదియమానేతి** అననుప్పదియమానే, అయమేవ వా పాఠో. **దాలిద్దియన్తి** దలిద్దభావో. **అత్తనా చ జీవాహీతి** సయఞ్చ జీవం యాపేహీతి అత్థో. **ఉద్ధగ్గికన్తిఆదీసు** ఉపరూపరిభూమీసు ఫలదానవసేన ఉద్ధమగ్గమస్సాతి ఉద్ధగ్గికా. సగ్గస్స హితా తత్రూపపత్తిజననతోతి సోవగ్గికా. నిబ్బత్తట్ఠానే సుఖో విపాకో అస్సాతి సుఖవిపాకా. సుట్ఠు అగ్గానం దిబ్బవణ్ణాదీనం దసన్నం విసేసానం నిబ్బత్తనతో సగ్గసంవత్తనికా. ఏవరూపం దక్ఖిణం దానం పతిట్ఠపేతీతి అత్థో.

౯౨. **పవడ్ఢిస్సతీతి** వడ్ఢిస్సతి బహుం భవిస్సతి. **సునిసేధం నిసేధేయ్యన్తి** సుట్ఠు నిసిద్ధం నిసేధేయ్యం. **మూలఘచ్చన్తి** మూలహతం. **ఖరస్సరేనాతి** ఫరుససద్దేన. **పణవేనాతి** వజ్ఝభేరియా.

౯౩. **సీసాని నేసం ఛిన్దిస్సామాతి** యేసం అన్తమసో మూలకముట్ఠిమ్పి హరిస్సామ, తేసం తథేవ సీసాని ఛిన్దిస్సామ, యథా కోచి హటభావమ్పి న జానిస్సతి, అమ్హాకం దాని కిమేత్థ రాజాపి ఏవం ఉట్ఠాయ పరం మారేతీతి అయం నేసం అధిప్పాయో. **ఉపక్కమింసూతి** ఆరభింసు. **పన్థదుహనన్తి** పన్థఘాతం, పన్థే ఠత్వా చోరకమ్మం.

౯౪. **న హి, దేవాతి** సో కిర చిన్తేసి – “అయం రాజా సచ్చం దేవాతి ముఖపటిఞ్ఞాయ దిన్నాయ మారాపేతి, హన్దాహం ముసావాదం కరోమీ”తి, మరణభయా “న హి దేవా”తి అవోచ.

౯౬. **ఏకిదన్తి** ఏత్థ **ఇదన్తి** నిపాతమత్తం, ఏకే సత్తాతి అత్థో. **చారిత్తన్తి** మిచ్ఛాచారం. **అభిజ్ఝాబ్యాపాదాతి** అభిజ్ఝా చ బ్యాపాదో చ. **మిచ్ఛాదిట్ఠీతి** నత్థి దిన్నన్తిఆదికా అన్తగ్గాహికా పచ్చనీకదిట్ఠి.

౧౦౧. **అధమ్మరాగోతి** మాతా మాతుచ్ఛా పితుచ్ఛా మాతులానీతిఆదికే అయుత్తట్ఠానే రాగో. **విసమలోభోతి** పరిభోగయుత్తేసుపి ఠానేసు అతిబలవలోభో. **మిచ్ఛాధమ్మోతి** పురిసానం పురిసేసు ఇత్థీనఞ్చ ఇత్థీసు ఛన్దరాగో.

అమత్తేయ్యతాతిఆదీసు మాతు హితో మత్తేయ్యో, తస్స భావో మత్తేయ్యతా, మాతరి సమ్మా పటిపత్తియా ఏతం నామం. తస్సా అభావో చేవ తప్పటిపక్ఖతా చ అమత్తేయ్యతా. **అపేత్తేయ్యతాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **న కులే జేట్ఠాపచాయితాతి** కులే జేట్ఠానం అపచితియా నీచవుత్తియా అకరణభావో.

దసవస్సాయుకసమయవణ్ణనా

౧౦౩. యం ఇమేసన్తి యస్మిం సమయే ఇమేసం. **అలంపతేయ్యాతి** పతినో దాతుం యుత్తా. **ఇమాని రసానీతి** ఇమాని లోకే అగ్గరసాని. **అతిబ్యాదిప్పిస్సన్తీతి** అతివియ దిప్పిస్సన్తి, అయమేవ వా పాఠో. **కుసలన్తిపి న భవిస్సతీతి** కుసలన్తి నామమ్పి న భవిస్సతి, పణ్ణత్తిమత్తమ్పి న పఞ్ఞాయిస్సతీతి అత్థో. **పుజ్జా చ భవిస్సన్తి పాసంసా చాతి** పూజారహా చ భవిస్సన్తి పసంసారహా చ. తదా కిర మనుస్సా “అసుకేన నామ మాతా పహతా, పితా పహతో, సమణబ్రాహ్మణా జీవితా వోరోపితా, కులే జేట్ఠానం అత్థిభావమ్పి న జానాతి, అహో పురిసో”తి తమేవ పూజేస్సన్తి చేవ పసంసిస్సన్తి చ.

న భవిస్సతి మాతాతి వాతి అయం మయ్హం మాతాతి గరుచిత్తం న భవిస్సతి. గేహే మాతుగామం వియ నానావిధం అసబ్భికథం కథయమానా అగారవుపచారేన ఉపసఙ్కమిస్సన్తి. **మాతుచ్ఛాదీసుపి** ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ **మాతుచ్ఛాతి** మాతుభగినీ. **మాతులానీతి** మాతులభరియా. **ఆచరియభరియాతి** సిప్పాయతనాని సిక్ఖాపకస్స ఆచరియస్స భరియా. **గరూనం దారాతి** చూళపితుమహాపితుఆదీనం భరియా. **సమ్భేదన్తి** మిస్సీభావం, మరియాదభేదం వా.

తిబ్బో ఆఘాతో పచ్చుపట్ఠితో భవిస్సతీతి బలవకోపో పునప్పునం ఉప్పత్తివసేన పచ్చుపట్ఠితో భవిస్సతి. అపరాని ద్వే ఏతస్సేవ వేవచనాని. కోపో హి చిత్తం ఆఘాతేతీతి **ఆఘాతో.** అత్తనో చ పరస్స చ హితసుఖం బ్యాపాదేతీతి **బ్యాపాదో.** మనోపదూసనతో **మనోపదోసోతి** వుచ్చతి. **తిబ్బం వధకచిత్తన్తి** పియమానస్సాపి పరం మారణత్థాయ వధకచిత్తం. తస్స వత్థుం దస్సేతుం **మాతుపి పుత్తమ్హీతిఆది** వుత్తం. **మాగవికస్సాతి** మిగలుద్దకస్స.

౧౦౪. సత్థన్తరకప్పోతి సత్థేన అన్తరకప్పో. సంవట్టకప్పం అప్పత్వా అన్తరావ లోకవినాసో. అన్తరకప్పో చ నామేస దుబ్భిక్ఖన్తరకప్పో రోగన్తరకప్పో సత్థన్తరకప్పోతి తివిధో. తత్థ లోభుస్సదాయ పజాయ దుబ్భిక్ఖన్తరకప్పో హోతి. మోహుస్సదాయ రోగన్తరకప్పో. దోసుస్సదాయ సత్థన్తరకప్పో. తత్థ దుబ్భిక్ఖన్తరకప్పేన నట్ఠా యేభుయ్యేన పేత్తివిసయే ఉపపజ్జన్తి. కస్మా? ఆహారనికన్తియా బలవత్తా. రోగన్తరకప్పేన నట్ఠా యేభుయ్యేన సగ్గే నిబ్బత్తన్తి కస్మా? తేసఞ్హి “అహో వతఞ్ఞేసం సత్తానం ఏవరూపో రోగో న భవేయ్యా”తి మేత్తచిత్తం ఉప్పజ్జతీతి. సత్థన్తరకప్పేన నట్ఠా యేభుయ్యేన నిరయే ఉపపజ్జన్తి. కస్మా? అఞ్ఞమఞ్ఞం బలవాఘాతతాయ.

మిగసఞ్ఞన్తి “అయం మిగో, అయం మిగో”తి సఞ్ఞం. **తిణ్హాని సత్థాని హత్థేసు పాతుభవిస్సన్తీతి** తేసం కిర హత్థేన ఫుట్ఠమత్తం యంకిఞ్చి అన్తమసో తిణపణ్ణం ఉపాదాయ ఆవుధమేవ భవిస్సతి. **మా చ మయం కఞ్చీతి** మయం కఞ్చి ఏకపురిసమ్పి జీవితా మా వోరోపయిమ్హా. **మా చ అమ్హే కోచీతి** అమ్హేపి కోచి ఏకపురిసో జీవితా మా వోరోపయిత్థ. **యంనూన మయన్తి** అయం లోకవినాసో పచ్చుపట్ఠితో, న సక్కా ద్వీహి ఏకట్ఠానే ఠితేహి జీవితం లద్ధున్తి మఞ్ఞమానా ఏవం చిన్తయింసు. **వనగహనన్తి** వనసఙ్ఖాతేహి తిణగుమ్బలతాదీహి గహనం దుప్పవేసట్ఠానం. **రుక్ఖగహనన్తి** రుక్ఖేహి గహనం దుప్పవేసట్ఠానం. **నదీవిదుగ్గన్తి** నదీనం అన్తరదీపాదీసు దుగ్గమనట్ఠానం. **పబ్బతవిసమన్తి** పబ్బతేహి విసమం, పబ్బతేసుపి వా విసమట్ఠానం.

సభాగాయిస్సన్తీతి యథా అహం జీవామి దిట్ఠా భో సత్తా, త్వమ్పి తథా జీవసీతి ఏవం సమ్మోదనకథాయ అత్తనా సభాగే కరిస్సన్తి.

ఆయువణ్ణాదివడ్ఢనకథావణ్ణనా

౧౦౩. ఆయతన్తి మహన్తం. **పాణాతిపాతా విరమేయ్యామాతి** పాణాతిపాతతో ఓసక్కేయ్యామ. పాణాతిపాతం విరమేయ్యామాతిపి సజ్ఝాయన్తి, తత్థ పాణాతిపాతం పజహేయ్యామాతి అత్థో. **వీసతివస్సాయుకాతి** మాతాపితరో పాణాతిపాతా పటివిరతా, పుత్తా కస్మా వీసతివస్సాయుకా అహేసున్తి ఖేత్తవిసుద్ధియా. తేసఞ్హి మాతాపితరో సీలవన్తో జాతా. ఇతి సీలగబ్భే వడ్ఢితత్తా ఇమాయ ఖేత్తవిసుద్ధియా దీఘాయుకా అహేసుం. యే పనేత్థ కాలం కత్వా తత్థేవ నిబ్బత్తా, తే అత్తనోవ సీలసమ్పత్తియా దీఘాయుకా అహేసుం.

అస్సామాతి భవేయ్యామ. **చత్తారీసవస్సాయుకాతిఆదయో** కోట్ఠాసా అదిన్నాదానాదీహి పటివిరతానం వసేన వేదితబ్బా.

సఙ్ఖరాజఉప్పత్తివణ్ణనా

౧౦౬. ఇచ్ఛాతి మయ్హం భత్తం దేథాతి ఏవం ఉప్పజ్జనకతణ్హా. **అనసనన్తి** న అసనం అవిప్ఫారికభావో కాయాలసియం, భత్తం భుత్తానం భత్తసమ్మదపచ్చయా నిపజ్జితుకామతాజనకో కాయదుబ్బలభావోతి అత్థో. **జరాతి** పాకటజరా. **కుక్కుటసమ్పాతికాతి** ఏకగామస్స ఛదనపిట్ఠతో ఉప్పతిత్వా ఇతరగామస్స ఛదనపిట్ఠే పతనసఙ్ఖాతో కుక్కుటసమ్పాతో. ఏతాసు అత్థీతి కుక్కుటసమ్పాతికా. "కుక్కుటసమ్పాదికా"తిపి పాఠో, గామన్తరతో గామన్తరం కుక్కుటానం పదసా గమనసఙ్ఖాతో కుక్కుటసమ్పాదో ఏతాసు అత్థీతి అత్థో. ఉభయమ్పేతం ఘననివాసతంయేవ దీపేతి. **అవీచి మఞ్ఞే ఫుటో భవిస్సతీ**తి అవీచిమహానిరయో వియ నిరన్తరపూరితో భవిస్సతి.

౧౦౭. "అసీతివస్ససహస్సాయుకేసు, భిక్ఖవే, మనుస్సేసు **మేత్తేయ్యో** నామ భగవా లోకే ఉప్పజ్జిస్సతీ"తి న వడ్ఢమానకవసేన వుత్తం. న హి బుద్ధా వడ్ఢమానే ఆయుమ్హి నిబ్బత్తన్తి, హాయమానే పన నిబ్బత్తన్తి. తస్మా యదా తం ఆయు వడ్ఢిత్వా అసఙ్ఖేయ్యతం పత్వా పున హాయమానం అసీతివస్ససహస్సకాలే ఠస్సతి, తదా ఉప్పజ్జిస్సతీతి అత్థో. **పరిహరిస్సతీ**తి ఇదం పన పరివారేత్వా విచరన్తానం వసేన వుత్తం. **యూపోతి** పాసాదో. **రఞ్ఞా మహాపనాదేన కారాపితోతి** రఞ్ఞా హేతుభూతేన తస్సత్థాయ సక్కేన దేవరాజేన విస్సకమ్మదేవపుత్తం పేసేత్వా కారాపితో. పుబ్బే కిర ద్వే పితాపుత్తా నళకారా పచ్చేకబుద్ధస్స నళేహి చ ఉదుమ్బరేహి చ పణ్ణసాలం కారాపేత్వా తం తత్థ వాసాపేత్వా చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహింసు. తే కాలం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తా. తేసు పితా దేవలోకేయేవ అట్ఠాసి. పుత్తో దేవలోకా చవిత్వా సురుచిస్స రఞ్ఞో దేవియా సుమేధాయ కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తో. మహాపనాదో నామ కుమారో అహోసి. సో అపరభాగే ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా మహాపనాదో నామ రాజా జాతో. అథస్స పుఞ్ఞానుభావేన సక్కో దేవరాజా విస్సకమ్మదేవపుత్తం రఞ్ఞో పాసాదం కరోహీతి పహిణి సో తస్స పాసాదం నిమ్మిని పఞ్చవీసతియోజనుబ్బేధం సత్తరతనమయం సతభూమకం. యం సన్ధాయ జాతకే వుత్తం –

"పనాదో నామ సో రాజా, యస్స యూపో సువణ్ణయో;

తిరియం సోళసుబ్బేధో, ఉద్ధమాహు సహస్సధా.

సహస్సకణ్డో సతగేణ్డు, ధజాలు హరితామయో;
అనచ్చుం తత్థ గన్ధబ్బా, ఛ సహస్సాని సత్తధా.

ఏవమేతం తదా ఆసి, యథా భాససి భద్దజి;
సక్కో అహం తదా ఆసిం, వేయ్యావచ్చకరో తవా”తి. (జా. ౧.౩.౪౨);

సో రాజా తత్థ యావతాయుకం వసిత్వా కాలం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తి. తస్మిం దేవలోకే నిబ్బత్తే సో పాసాదో మహాగఙ్గాయ అనుసోతం పతి. తస్స ధురసోపానసమ్ముఖట్ఠానే పయాగపతిట్ఠానం నామ నగరం మాపితం. థుపికాసమ్ముఖట్ఠానే కోటిగామో నామ. అపరభాగే అమ్హాకం భగవతో కాలే సో నళకారదేవపుత్తో దేవలోకతో చవిత్వా మనుస్సపథే భద్దజిసేట్ఠి నామ హుత్వా సత్థు సన్తికే పబ్బజిత్వా అరహత్తం పాపుణి. సో నావాయ గఙ్గాతరణదివసే భిక్ఖుసఙ్ఘస్స తం పాసాదం దస్సేతీతి వత్థు విత్థారేతబ్బం. కస్మా పనేస పాసాదో న అన్తరహితోతి? ఇతరస్స ఆనుభావా. తేన సద్ధిం పుఞ్ఞం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తకులపుత్తో అనాగతే సఙ్ఖో నామ రాజా భవిస్సతి. తస్స పరిభోగత్థాయ సో పాసాదో ఉట్ఠహిస్సతి, తస్మా న అన్తరహితోతి.

౧౦౮. **ఉస్సాపేత్వాతి** తం పాసాదం ఉట్ఠాపేత్వా. **అజ్ఝావసిత్వాతి** తత్థ వసిత్వా. **తం దత్వా విస్సజ్జిత్వాతి** తం పాసాదం దానవసేన దత్వా నిరపేక్ఖో పరిచ్చాగవసేన చ విస్సజ్జిత్వా. కస్స చ ఏవం దత్వాతి? సమణాదీనం. తేనాహ – “సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికవనిబ్బకయాచకానం దానం దత్వా”తి. కథం పన సో ఏకం పాసాదం బహూనం దస్సతీతి? ఏవం కిరస్స చిత్తం ఉప్పజ్జిస్సతి “అయం పాసాదో విప్పకిరియతూ”తి. సో ఖణ్డాఖణ్డసో విప్పకిరిస్సతి. సో తం అలగ్గమానోవ హుత్వా “యో యత్తకం ఇచ్ఛతి, సో తత్తకం గణ్హాతూ”తి దానవసేన విస్సజ్జిస్సతి. తేన వుత్తం – “దానం దత్వా మేత్తేయ్యస్స భగవతో…పే… విహరిస్సతీ”తి. ఏత్తకేన భగవా వట్టగామికుసలస్స అనుసన్ధిం దస్సేతి.

౧౦౯. ఇదాని వివట్టగామికుసలస్స అనుసన్ధిం దస్సేన్తో పున **అత్తదీపా, భిక్ఖవే, విహరథాతిఆదిమాహ.**

భిక్ఖునో ఆయువణ్ణాదివడ్ఢనకథావణ్ణనా

౧౧౦. **ఇదం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖునో ఆయుస్మిన్తి** భిక్ఖవే యం వో అహం ఆయునాపి వడ్ఢిస్సథాతి అవోచం, తత్థ ఇదం భిక్ఖునో ఆయుస్మిం ఇదం ఆయుకారణన్తి అత్థో. తస్మా తుమ్హేహి ఆయునా వడ్ఢితుకామేహి ఇమే చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావేతబ్బాతి దస్సేతి.

వణ్ణస్మిన్తి యం వో అహం వణ్ణేనపి వడ్ఢిస్సథాతి అవోచం, ఇదం తత్థ వణ్ణకారణం. సీలవతో హి అవిప్పటిసారాదీనం వసేన సరీరవణ్ణోపి కిత్తివసేన గుణవణ్ణోపి వడ్ఢతి. తస్మా తుమ్హేహి వణ్ణేన వడ్ఢితుకామేహి సీలసమ్పన్నేహి భవితబ్బన్తి దస్సేతి.

సుఖస్మిన్తి యం వో అహం సుఖేనపి వడ్ఢిస్సథాతి అవోచం, ఇదం తత్థ వివేకజం పీతిసుఖాదినానప్పకారకం ఝానసుఖం. తస్మా తుమ్హేహి సుఖేన వడ్ఢితుకామేహి ఇమాని చత్తారి ఝానాని భావేతబ్బాని.

భోగస్మిన్తి యం వో అహం భోగేనపి వడ్ఢిస్సథాతి అవోచం, అయం నో అప్పమాణానం సత్తానం అప్పటికూలతావహో సుఖసయనాది ఏకాదసానిసంసో సబ్బదిసావిప్ఫారితబ్రహ్మవిహారభోగో. తస్మా తుమ్హేహి భోగేన వడ్ఢితుకామేహి ఇమే బ్రహ్మవిహారా భావేతబ్బా.

బలస్మిన్తి యం వో అహం బలేనపి వడ్ఢిస్సథాతి అవోచం, ఇదం ఆసవక్ఖయపరియోసానే ఉప్పన్నం అరహత్తఫలసఙ్ఖాతం బలం. తస్మా తుమ్హేహి బలేన వడ్ఢితుకామేహి అరహత్తప్పత్తియా యోగో కరణీయో.

యథయిదం, భిక్ఖవే, మారబలన్తి యథా ఇదం దేవపుత్తమారమచ్చుమారకిలేసమారానం బలం దుప్పసహం దురభిసమ్భవం, ఏవం అఞ్ఞం లోకే ఏకబలమ్పి న సమనుపస్సామి. తమ్పి బలం ఇదమేవ అరహత్తఫలం పసహతి అభిభవతి అజ్ఝోత్థరతి. తస్మా ఏత్థేవ యోగో కరణీయోతి దస్సేతి.

ఏవమిదం పుఞ్ఞన్తి ఏవం ఇదం లోకుత్తరపుఞ్ఞమ్పి యావ ఆసవక్ఖయా పవడ్ఢతీతి వివట్టగామికుసలానుసన్ధిం నిట్ఠపేన్తో అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠపేసి. సుత్తపరియోసానే వీసతి భిక్ఖుసహస్సాని అరహత్తం పాపుణింసు. చతురాసీతి పాణసహస్సాని అమతపానం పివింసూతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. అగ్గఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

వాసేట్ఠభారద్వాజవణ్ణనా

౧౧౧. **ఏవం మే సుత**న్తి అగ్గఞ్ఞసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **పుబ్బారామే మిగారమాతుపాసాదే**తి ఏత్థ అయం అనుపుబ్బికథా. అతీతే సతసహస్సకప్పమత్థకే ఏకా ఉపాసికా పదుముత్తరం భగవన్తం నిమన్తేత్వా బుద్ధప్పముఖస్స భిక్ఖుసతసహస్సస్స దానం దత్వా భగవతో పాదమూలే నిపజ్జిత్వా "అనాగతే తుమ్హాదిసస్స బుద్ధస్స అగ్గుపట్ఠాయికా హోమీ"తి పత్థనం అకాసి. సా కప్పసతసహస్సం దేవేసు చేవ మనుస్సేసు చ సంసరిత్వా అమ్హాకం భగవతో కాలే భద్దియనగరే మేణ్డకసేట్ఠిపుత్తస్స ధనఞ్చయసేట్ఠినో గేహే సుమనదేవియా కుచ్ఛిమ్హి పటిసన్ధిం గణ్హి. జాతకాలే తస్సా విసాఖాతి నామం అకంసు. సా యదా భగవా భద్దియనగరం ఆగమాసి, తదా పఞ్చదాసిసతేహి సద్ధిం భగవతో పచ్చుగ్గమనం కత్వా పఠమదస్సనమ్హియేవ సోతాపన్నా అహోసి.

అపరభాగే సావత్థియం మిగారసేట్ఠిపుత్తస్స పుణ్ణవడ్ఢనకుమారస్స గేహం గతా. తత్థ నం మిగారసేట్ఠి మాతుట్ఠానే ఠపేసి. తస్మా మిగారమాతాతి వుచ్చతి. పతికులం గచ్ఛన్తియా చస్సా పితా మహాలతాపిళన్ధనం నామ కారాపేసి. తస్మిం పిళన్ధనే చతస్సో వజిరనాళియో ఉపయోగం అగమంసు, ముత్తానం ఏకాదస నాళియో, పవాళస్స ద్వావీసతి నాళియో, మణీనం తేత్తింస నాళియో. ఇతి ఏతేహి చ అఞ్ఞేహి చ సత్తహి రతనేహి నిట్ఠానం అగమాసి. తం సీసే పటిముక్కం యావ పాదపిట్ఠియా భస్సతి. పఞ్చన్నం హత్థీనం బలం ధారయమానావ నం ఇత్థీ ధారేతుం సక్కోతి. సా అపరభాగే దసబలస్స అగ్గుపట్ఠాయికా హుత్వా తం పసాధనం విస్సజ్జేత్వా నవహి కోటీహి భగవతో విహారం కారయమానా కరీసమత్తే భూమిభాగే పాసాదం కారేసి . తస్స ఉపరిభూమియం పఞ్చ గబ్భసతాని హోన్తి, హేట్ఠిమభూమియం పఞ్చాతి గబ్భసహస్సప్పటిమణ్డితో అహోసి. సా "సుద్ధపాసాదోవ న సోభతీ"తి తం పరివారేత్వా పఞ్చ దువడ్ఢగేహసతాని, పఞ్చ చూళపాసాదసతాని , పఞ్చ దీఘసాలసతాని చ కారాపేసి. విహారమహో చతూహి మాసేహి నిట్ఠానం అగమాసి.

మాతుగామత్తభావే ఠితాయ విసాఖాయ వియ అఞ్ఞిస్సా బుద్ధసాసనే ధనపరిచ్చాగో నామ నత్థి, పురిసత్తభావే ఠితస్స అనాథపిణ్డికస్స వియ అఞ్ఞస్సాతి. సో హి చతుపణ్ణాసకోటియో విస్సజ్జేత్వా సావత్థియా దక్ఖిణభాగే అనురాధపురస్స మహావిహారసదిసే ఠానే జేతవనమహావిహారం నామ కారేసి. విసాఖా సావత్థియా పాచీనభాగే ఉత్తరదేవియా విహారసదిసే ఠానే పుబ్బారామం నామ కారేసి. భగవా ఇమేసం ద్విన్నం కులానం అనుకమ్పాయ సావత్థిం నిస్సాయ విహరన్తో ఇమేసు ద్వీసు విహారేసు నిబద్ధవాసం వసి. ఏకం అన్తోవస్సం జేతవనే వసతి, ఏకం పుబ్బారామే. తస్మిం సమయే పన భగవా పుబ్బారామే విహరతి. తేన వుత్తం "పుబ్బారామే మిగారమాతుపాసాదే"తి.

వాసేట్ఠభారద్వాజాతి వాసేట్ఠో చ సామణేరో భారద్వాజో చ. **భిక్ఖూసు పరివసన్తీ**తి తే నేవ తిత్థియపరివాసం వసన్తి, న ఆపత్తిపరివాసం. అపరిపుణ్ణవస్సత్తా పన భిక్ఖుభావం పత్థయమానా వసన్తి. తేనేవాహ "భిక్ఖుభావం ఆకఙ్ఖమానా"తి. ఉభోపి హేతే ఉదిచ్చబ్రాహ్మణమహాసాలకులే నిబ్బత్తా, చత్తాలీస చత్తాలీస కోటివిభవా తిణ్ణం వేదానం పారగూ మజ్ఝిమనికాయే **వాసేట్ఠసుత్తం** సుత్వా సరణం గతా, **తేవిజ్జసుత్తం** సుత్వా పబ్బజిత్వా ఇమస్మిం కాలే భిక్ఖుభావం ఆకఙ్ఖమానా పరివసన్తి. **అబ్భోకాసే చఙ్కమతీ**తి ఉత్తరదక్ఖిణేన ఆయతస్స పాసాదస్స పురత్థిమదిసాభాగే పాసాదచ్ఛాయాయం యన్తరజ్జుహి

ఆకడ్ఢియమానం రతనసతుబ్బేధం సువణ్ణఅగ్ఘికం వియ అనిలపథే విధావన్తీహి ఛబ్బణ్ణాహి బుద్ధరస్మీహి సోభమానో అపరాపరం చఙ్కమతి.

౧౧౩. **అనుచఙ్కమింసూతి** అఞ్జలిం పగ్గయ్హ ఓనతసరీరా హుత్వా అనువత్తమానా చఙ్కమింసు. **వాసెట్ఠం ఆమన్తేసీతి** సో తేసం పణ్డితతరో గహేతబ్బం విస్సజ్జేతబ్బఞ్చ జానాతి, తస్మా తం ఆమన్తేసి. **తుమ్హే ఖ్వత్థాతి** తుమ్హే ఖో అత్థ. **బ్రాహ్మణజచ్చాతి**, బ్రాహ్మణజాతికా. **బ్రాహ్మణకులీనాతి** బ్రాహ్మణేసు కులీనా కులసమ్పన్నా. **బ్రాహ్మణకులాతి** బ్రాహ్మణకులతో, భోగాదిసమ్పన్నం బ్రాహ్మణకులం పహాయాతి అత్థో. **న అక్కోసన్తీతి** దసవిధేన అక్కోసవత్థునా న అక్కోసన్తి. **న పరిభాసన్తీతి** నానావిధాయ పరిభవకథాయ న పరిభాసన్తీతి అత్థో. ఇతి భగవా "బ్రాహ్మణా ఇమే సామణేరే అక్కోసన్తి పరిభాసన్తీ"తి జానమానోవ పుచ్ఛతి. కస్మా? ఇమే మయా అపుచ్ఛితా పఠమతరం న కథేస్సన్తి, అకథితే కథా న సముట్ఠాతీతి కథాసముట్ఠాపనత్థాయ. **తగ్ఘాతి** ఏకంసవచనే నిపాతో, ఏకంసేనేవ నో, భన్తే, బ్రాహ్మణా అక్కోసన్తి పరిభాసన్తీతి వుత్తం హోతి. **అత్తరూపాయాతి** అత్తనో అనురూపాయ. **పరిపుణ్ణాయాతి** యథారుచి పదబ్యఞ్జనాని ఆరోపేత్వా ఆరోపేత్వా పరిపూరితాయ. **నో అపరిపుణ్ణాయాతి** అన్తరా అట్ఠపితాయ నిరన్తరం పవత్తాయ.

కస్మా పన బ్రాహ్మణా ఇమే సామణేరే అక్కోసన్తీతి? అప్పతిట్ఠతాయ. ఇమే హి సామణేరా అగ్గబ్రాహ్మణానం పుత్తా తిణ్ణం వేదానం పారగూ జమ్బుదీపే బ్రాహ్మణానం అన్తరే పాకటా సమ్భావితా తేసం పబ్బజితత్తా అఞ్ఞే బ్రాహ్మణపుత్తా పబ్బజింసు. అథ ఖో బ్రాహ్మణా "అపతిట్ఠా మయం జాతా"తి ఇమాయ అప్పతిట్ఠతాయ గామద్వారేపి అన్తోగామేపి తే దిస్వా "తుమ్హేహి బ్రాహ్మణసమయో భిన్నో, ముణ్డసమణకస్స పచ్ఛతో పచ్ఛతో రసగిద్ధా హుత్వా విచరథా"తిఆదీని చేవ పాళియం ఆగతాని "బ్రాహ్మణోవ సెట్ఠో వణ్ణో"తిఆదీని చ వత్వా అక్కోసన్తి. సామణేరా తేసు అక్కోసన్తేసుపి కోపం వా ఆఘాతం వా అకత్వా కేవలం భగవతా పుట్ఠా "తగ్ఘ నో, భన్తే, బ్రాహ్మణా అక్కోసన్తి పరిభాసన్తీ"తి ఆరోచేసుం. అథ నే భగవా అక్కోసనాకారం పుచ్ఛన్తో **యథా కథం పన వోతి** పుచ్ఛతి. తే ఆచిక్ఖన్తా **బ్రాహ్మణా భన్తే**తిఆదిమాహంసు.

తత్థ **సెట్ఠో వణ్ణోతి** జాతిగోత్తాదీనం పఞ్ఞాపనట్ఠానే బ్రాహ్మణోవ సెట్ఠోతి దస్సేన్తి. **హీనా అఞ్ఞే వణ్ణాతి** ఇతరే తయో వణ్ణా హీనా లామకాతి వదన్తి. **సుక్కోతి** పణ్డరో. **కణ్హోతి** కాళకో. **సుజ్ఝన్తీతి** జాతిగోత్తాదీనం పఞ్ఞాపనట్ఠానే సుజ్ఝన్తి. **బ్రహ్మునో పుత్తాతి** మహాబ్రహ్మునో పుత్తా. **ఓరసా ముఖతో జాతాతి** ఉరే వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తా, ఉరే కత్వా సంవడ్ఢితాతి వా ఓరసా. **బ్రహ్మజాతి** బ్రహ్మతో నిబ్బత్తా. **బ్రహ్మనిమ్మితాతి** బ్రహ్మునా నిమ్మితా. **బ్రహ్మదాయాదాతి** బ్రహ్మునో దాయాదా. **హీనమత్థ వణ్ణం అజ్ఝుపగతాతి** హీనం వణ్ణం అజ్ఝుపగతా అత్థ. **ముణ్డకే సమణకేతి** నిన్దన్తా జిగుచ్ఛన్తా వదన్తి, న ముణ్డకమత్తఞ్చేవ సమణమత్తఞ్చ సన్ధాయ. **ఇబ్భేతి** గహపతికే. **కణ్హేతి** కాళకే. **బన్ధూతి** మారస్స బన్ధుభూతే మారపక్ఖికే. **పాదాపచ్చేతి** మహాబ్రహ్మునో పాదానం అపచ్చభూతే పాదతో జాతేతి అధిప్పాయో.

౧౧౪. "తగ్ఘ వో, వాసెట్ఠ, బ్రాహ్మణా పోరాణం అస్సరన్తా ఏవమాహంసూ"తి ఏత్థ **వోతి** నిపాతమత్తం, సామివచనం వా, తుమ్హాకం బ్రాహ్మణాతి అత్థో. **పోరాణన్తి** పోరాణకం అగ్గఞ్ఞం లోకుప్పత్తిచరియవంసం. **అస్సరన్తాతి** అస్సరమానా. ఇదం వుత్తం హోతి, ఏకంసేన వో, వాసెట్ఠ, బ్రాహ్మణా పోరాణం లోకుప్పత్తిం అననుస్సరన్తా అజానన్తా ఏవం వదన్తీతి. "దిస్సన్తి ఖో పనా"తి ఏవమాది తేసం లద్ధిభిన్దనత్థాయ వుత్తం. తత్థ **బ్రాహ్మణియోతి** బ్రాహ్మణానం పుత్తప్పటిలాభత్థాయ ఆవాహవివాహవసేన కులం ఆనీతా బ్రాహ్మణియో దిస్సన్తి. తా ఖో పనేతా అపరేన సమయేన ఉతునియోపి హోన్తి, సఞ్జాతపుప్ఫాతి అత్థో. **గబ్భినియోతి** సఞ్జాతగబ్భా. **విజాయమానాతి** పుత్తధీతరో జనయమానా. **పాయమానాతి** దారకే థఞ్ఞం పాయన్తియో.

యోనిజావ సమానాతి బ్రాహ్మణీనం పస్సావమగ్గేన జాతా సమానా. **ఏవమాహంసూతి** ఏవం వదన్తి. కథం? “బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో…పే.… బ్రహ్మదాయాదా”తి. యది పన నేసం తం సచ్చవచనం సియా, బ్రాహ్మణీనం కుచ్ఛి మహాబ్రహ్మునో ఉరో భవేయ్య, బ్రాహ్మణీనం పస్సావమగ్గో మహాబ్రహ్మునో ముఖం భవేయ్య, న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం. తేనాహ “తే చ బ్రహ్మునఞ్ఞేవ అబ్భాచిక్ఖన్తీ”తిఆది.

చతువణ్ణసుద్ధివణ్ణనా

ఏత్తావతా “మయం మహాబ్రహ్మునో ఉరే వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తాతి వత్తుం మా లభన్తూ”తి ఇమం ముఖచ్ఛేదకవాదం వత్వా పున చత్తారోపి వణ్ణా కుసలే ధమ్మే సమాదాయ వత్తన్తావ సుజ్ఝన్తీతి దస్సనత్థం **చత్తారోమే, వాసేట్ఠ, వణ్ణా**తిఆదిమాహ. **అకుసలసఙ్ఖాతాతి** అకుసలాతి సఙ్ఖాతా అకుసలకోట్ఠాసభూతా వా. ఏస నయో సబ్బత్థ. **న అలమరియాతి** అరియభావే అసమత్థా. **కణ్హాతి** పకతికాళకా. **కణ్హవిపాకాతి** విపాకోపి నేసం కణ్హో దుక్ఖోతి అత్థో. **ఖత్తియేపి తేతి** ఖత్తియమ్హిపి తే. **ఏకచ్చేతి** ఏకస్మిం. ఏస నయో సబ్బత్థ.

సుక్కాతి నిక్కిలేసభావేన పణ్డరా. **సుక్కవిపాకాతి** విపాకోపి నేసం సుక్కో సుఖోతి అత్థో.

౧౧౬. **ఉభయవోకిణ్ణేసు వత్తమానేసూతి** ఉభయేసు వోకిణ్ణేసు మిస్సీభూతేసు హుత్వా వత్తమానేసు. కతమేసు ఉభయేసూతి? కణ్హసుక్కేసు ధమ్మేసు విఞ్ఞుగరహితేసు చేవ విఞ్ఞుప్పసత్థేసు చ. **యదేత్థ బ్రాహ్మణా ఏవమాహంసూతి** ఏత్థ ఏతేసు కణ్హసుక్కధమ్మేసు వత్తమానాపి బ్రాహ్మణా యదేతం ఏవం వదన్తి “బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో”తిఆది. **తం నేసం విఞ్ఞూ నానుజానన్తీ**తి యే లోకే పణ్డితా, తే నానుమోదన్తి, న పసంసన్తీతి అత్థో. **తం కిస్స హేతు? ఇమేసఞ్హి వాసేట్ఠా**తిఆదిమ్హి అయం సఙ్ఖేపత్థో. యం వుత్తం నానుజానన్తీతి, తం కస్మాతి చే? యస్మా ఇమేసం చతున్నం వణ్ణానం యో భిక్ఖు అరహం… పే.… సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో, సో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి, తే చ న ఏవరూపా. తస్మా నేసం విఞ్ఞూ నానుజానన్తి.

అరహన్తిఆదిపదేసు చేత్థ కిలేసానం ఆరకత్తాదీహి కారణేహి **అరహం.** ఆసవానం ఖీణత్తా **ఖీణాసవో** . సత్త సేక్ఖా పుథుజ్జనకల్యాణకా చ బ్రహ్మచరియవాసం వసన్తి నామ. అయం పన వుత్థవాసోతి **వుసితవా.** చతూహి మగ్గేహి చతూసు సచ్చేసు పరిజాననాదికరణీయం కతం అస్సాతి **కతకరణీయో.** కిలేసభారో చ ఖన్ధభారో చ ఓహితో అస్సాతి **ఓహితభారో.** ఓహితోతి ఓహారితో. సున్దరో అత్థో, సకో వా అత్థో సదత్థో, అనుప్పత్తో సదత్థో ఏతేనాతి **అనుప్పత్తసదత్థో.** భవసంయోజనం వుచ్చతి తణ్హా, సా పరిక్ఖీణా అస్సాతి **పరిక్ఖీణభవసంయోజనో. సమ్మదఞ్ఞా విముత్తో**తి సమ్మా హేతునా కారణేన జానిత్వా విముత్తో. **జనేతస్మిన్తి** జనే ఏతస్మిం, ఇమస్మిం లోకేతి అత్థో. **దిట్ఠే చేవ ధమ్మే అభిసమ్పరాయఞ్చా**తి ఇధత్తభావే చ పరత్తభావే.

౧౧౭. **అనన్తరాతి** అన్తరవిరహితా, అత్తనో కులేన సదిసాతి అత్థో. **అనుయుత్తాతి** వసవత్తినో. **నిపచ్చకారన్తి** మహల్లకతరా నిపచ్చకారం దస్సేన్తి. దహరతరా అభివాదనాదీని కరోన్తి. తత్థ **సామీచికమ్మన్తి** తంతంవత్తకరణాది అనుచ్ఛవికకమ్మం.

౧౧౮. **నివిట్ఠాతి** అభినివిట్ఠా అచలట్ఠితా. కస్స పన ఏవరూపా సద్ధా హోతీతి? సోతాపన్నస్స. సో హి నివిట్ఠసద్ధో అసినా సీసే ఛేజ్జమానేపి బుద్ధో అబుద్ధోతి వా, ధమ్మో అధమ్మోతి వా, సఙ్ఘో అసఙ్ఘోతి వా న వదతి. పతిట్ఠితసద్ధో హోతి సూరమ్బట్ఠో వియ.

సో కిర సత్థు ధమ్మదేసనం సుత్వా సోతాపన్నో హుత్వా గేహం అగమాసి. అథ మారో ద్వత్తింసవరలక్ఖణప్పటిమణ్డితం బుద్ధరూపం మాపేత్వా తస్స ఘరద్వారే ఠత్వా "సత్థా ఆగతో"తి సాసనం పహిణి. సూరమ్బట్ఠో చిన్తేసి "అహం ఇదానేవ సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుత్వా ఆగతో, కిం ను ఖో భవిస్సతీ"తి ఉపసఙ్కమిత్వా సత్థుసఞ్ఞాయ వన్దిత్వా అట్ఠాసి. మారో ఆహ – "అమ్బట్ఠ, యం తే మయా 'రూపం అనిచ్చం…పే… విఞ్ఞాణం అనిచ్చ'న్తి కథితం, తం దుక్కథితం. అనుపధారేత్వావ హి మయా ఏవం వుత్తం. తస్మా త్వం 'రూపం నిచ్చం…పే… విఞ్ఞాణం నిచ్చ'న్తి గణ్హాహీ"తి. సో చిన్తేసి – "అట్ఠానమేతం యం బుద్ధా అనుపధారేత్వా అపచ్చక్ఖం కత్వా కిఞ్చి కథేయ్యుం, అద్ధా అయం మయ్హం విచ్ఛిన్దజననత్థం మారో ఆగతో"తి. తతో నం "త్వం మారోసీ"తి ఆహ. సో ముసావాదం కాతుం నాసక్ఖి. "ఆమ మారోస్మీ"తి పటిజానాతి. "కస్మా ఆగతోసీ"తి? తవ సద్ధాచాలనత్థన్తి ఆహ. "కణ్హ పాపిమ, త్వం తావ ఏకో తిట్ఠ, తాదిసానం మారానం సతమ్పి సహస్సమ్పి సతసహస్సమ్పి మమ సద్ధం చాలేతుం అసమత్థం, మగ్గేన ఆగతసద్ధా నామ థిరా సిలాపథవియం పతిట్ఠితసినేరు వియ అచలా హోతి, కిం త్వం ఏత్థా"తి అచ్ఛరం పహరి. సో ఠాతుం అసక్కోన్తో తత్థేవ అన్తరధాయి. ఏవరూపం సద్ధం సన్ధాయేతం వుత్తం "నివిట్ఠా"తి.

మూలజాతా పతిట్ఠితాతి మగ్గమూలస్స సఞ్జాతత్తా తేన మగ్గమూలేన పతిట్ఠితా. **దళ్హా**తి థిరా. **అసంహారియా**తి సునిఖాతఇన్దఖీలో వియ కేనచి చాలేతుం అసక్కుణేయ్యా. **తస్సేతం కల్లం వచనాయా**తి తస్స అరియసావకస్స యుత్తమేతం వత్తుం. కిన్తి? "భగవతోమ్హి పుత్తో ఓరసో"తి ఏవమాది. సో హి భగవన్తం నిస్సాయ అరియభూమియం జాతోతి **భగవతో పుత్తో.** ఉరే వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తధమ్మఘోసవసేన మగ్గఫలేసు పతిట్ఠితత్తా **ఓరసో ముఖతో జాతో.** అరియధమ్మతో జాతత్తా అరియధమ్మేన చ నిమ్మితత్తా **ధమ్మజో ధమ్మనిమ్మితో.** నవలోకుత్తరధమ్మదాయజ్జం అరహతీతి **ధమ్మదాయాదో. తం కిస్స హేతూ**తి యదేతం "భగవతోమ్హి పుత్తో"తి వత్వా "ధమ్మజో ధమ్మనిమ్మితో"తి వుత్తం, తం కస్మాతి చే? ఇదానిస్స అత్థం దస్సేన్తో **తథాగతస్స హేత**న్తిఆదిమాహ. తత్థ "ధమ్మకాయో ఇతిపీ"తి కస్మా తథాగతో "ధమ్మకాయో"తి వుత్తో? తథాగతో హి తేపిటకం బుద్ధవచనం హదయేన చిన్తేత్వా వాచాయ అభినీహరి. తేనస్స కాయో ధమ్మమయత్తా ధమ్మోవ. ఇతి ధమ్మో కాయో అస్సాతి **ధమ్మకాయో.** ధమ్మకాయత్తా ఏవ **బ్రహ్మకాయో.** ధమ్మో హి సేట్ఠత్థేన బ్రహ్మాతి వుచ్చతి. **ధమ్మభూతో**తి ధమ్మసభావో. ధమ్మభూతత్తా ఏవ **బ్రహ్మభూతో.**

౧౧౯. ఏత్తావతా భగవా సేట్ఠచ్ఛేదకవాదం దస్సేత్వా ఇదాని అపరేనపి నయేన సేట్ఠచ్ఛేదకవాదమేవ దస్సేతుం **హోతి ఖో సో, వాసేట్ఠ, సమయో**తిఆదిమాహ. తత్థ సంవట్టవివట్టకథా **బ్రహ్మజాలే** విత్థారితావ. **ఇత్థత్తం ఆగచ్ఛన్తీ**తి ఇత్థభావం మనుస్సత్తం ఆగచ్ఛన్తి. **తేధ హోన్తి మనోమయా**తి తే ఇధ మనుస్సలోకే నిబ్బత్తమానాపి ఓపపాతికా హుత్వా మనేనేవ నిబ్బత్తాతి మనోమయా. బ్రహ్మలోకే వియ ఇధాపి నేసం పీతియేవ ఆహారకిచ్చం సాధేతీతి **పీతిభక్ఖా.** ఏతేనేవ నయేన **సయంపభా**దీనిపి వేదితబ్బానీతి.

రసపథవిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౦. **ఏకోదకీభూత**న్తి సబ్బం చక్కవాళం ఏకోదకమేవ భూతం. **అన్ధకారో**తి తమో. **అన్ధకారతిమిసా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణుప్పత్తినివారణేన అన్ధభావకరణం బహలతమం. **సమతనీ**తి పతిట్ఠహి సమన్తతో పత్థరి. **పయసో తత్తస్సా**తి తత్తస్స ఖీరస్స. **వణ్ణసమ్పన్నా**తి వణ్ణేన సమ్పన్నా. కణికారపుప్ఫసదిసో హిస్సా వణ్ణో అహోసి. **గన్ధసమ్పన్నా**తి గన్ధేన సమ్పన్నా దిబ్బగన్ధం వాయతి. **రససమ్పన్నా**తి రసేన సమ్పన్నా పక్ఖిత్తదిబ్బోజా వియ హోతి. **ఖుద్దమధు**న్తి ఖుద్దకమక్ఖికాహి కతమధుం. **అనేళక**న్తి నిద్దోసం మక్ఖికణ్డకవిరహితం. **లోలజాతికో**తి లోలసభావో. అతీతానన్తరేపి కప్పే

లోలోయేవ. **అమ్భోతి** అచ్ఛరియజాతో ఆహ. **కిమేవిదం భవిస్సతీతి** వణ్ణోపిస్స మనాపో గన్ధోపి, రసో పనస్స కీదిసో భవిస్సతీతి అత్థో. యో తత్థ ఉప్పన్నలోభో, సో రసపథవిం అఙ్గులియా సాయి, అఙ్గులియా గహేత్వా జివ్హగ్గే ఠపేసి.

అచ్ఛాదేసీతి జివ్హగ్గే ఠపితమత్తా సత్త రసహరణీసహస్సాని ఫరిత్వా మనాపా హుత్వా తిట్ఠతి. **తణ్హా చస్స ఓక్కమీతి** తత్థ చస్స తణ్హా ఉప్పజ్జి.

చన్దిమసూరియాదిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౧. ఆలుప్పకారకం ఉపక్కమింసు పరిభుఞ్జితున్తి ఆలోపం కత్వా పిణ్డే పిణ్డే ఛిన్దిత్వా పరిభుఞ్జితుం ఆరభింసు. **చన్దిమసూరియాతి** చన్దిమా చ సూరియో చ. **పాతురహేసున్తి** పాతుభవింసు.

కో పన తేసం పఠమం పాతుభవి, కో కస్మిం వసతి, కస్స కిం పమాణం, కో ఉపరి, కో సీఘం గచ్ఛతి, కతి నేసం వీథియో, కథం చరన్తి, కిత్తకే ఠానే ఆలోకం కరోన్తీతి? ఉభో ఏకతో పాతుభవన్తి. సూరియో పఠమతరం పఞ్ఞాయతి. తేసఞ్హి సత్తానం సయంపభాయ అన్తరహితాయ అన్ధకారో అహోసి. తే భీతతసితా "భద్దకం వతస్స సచే ఆలోకో పాతుభవేయ్యా"తి చిన్తయింసు. తతో మహాజనస్స సూరభావం జనయమానం సూరియమణ్డలం ఉట్ఠహి. తేనేవస్స సూరియోతి నామం అహోసి. తస్మిం దివసం ఆలోకం కత్వా అత్థఙ్గతే పున అన్ధకారో అహోసి. తే "భద్దకం వతస్స సచే అఞ్ఞో ఆలోకో ఉప్పజ్జేయ్యా"తి చిన్తయింసు. అథ నేసం ఛన్దం ఞత్వావ చన్దమణ్డలం ఉట్ఠహి. తేనేవస్స చన్దోతి నామం అహోసి.

తేసు చన్దో అన్తోమణివిమానే వసతి. తం బహి రజతేన పరిక్ఖిత్తం . ఉభయమ్పి సీతలమేవ అహోసి. సూరియో అన్తోకనకవిమానే వసతి. తం బాహిరం ఫలికపరిక్ఖిత్తం హోతి. ఉభయమ్పి ఉణ్హమేవ.

పమాణతో చన్దో ఉజుకం ఏకూనపఞ్ఞాసయోజనో. పరిమణ్డలతో తీహి యోజనేహి ఊనదియడ్ఢసతయోజనో. సూరియో ఉజుకం పఞ్ఞాసయోజనో, పరిమణ్డలతో దియడ్ఢసతయోజనో.

చన్దో హేట్ఠా, సూరియో ఉపరి, అన్తరా నేసం యోజనం హోతి. చన్దస్స హేట్ఠిమన్తతో సూరియస్స ఉపరిమన్తతో యోజనసతం హోతి.

చన్దో ఉజుకం సణికం గచ్ఛతి, తిరియం సీఘం. ద్వీసు పస్సేసు నక్ఖత్తతారకా గచ్ఛన్తి. చన్దో ధేను వియ వచ్ఛం తం తం నక్ఖత్తం ఉపసఙ్కమతి. నక్ఖత్తాని పన అత్తనో ఠానం న విజహన్తి. సూరియస్స ఉజుకం గమనం సీఘం, తిరియం గమనం దన్ధం. సో కాళపక్ఖఉపోసథతో పాటిపదదివసే యోజనానం సతసహస్సం చన్దమణ్డలం ఓహాయ గచ్ఛతి. అథ చన్దో లేఖా వియ పఞ్ఞాయతి. పక్ఖస్స దుతియాయ సతసహస్సన్తి ఏవం యావ ఉపోసథదివసా సతసహస్సం సతసహస్సం ఓహాయ గచ్ఛతి. అథ చన్దో అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా ఉపోసథదివసే పరిపుణ్ణో హోతి. పున పాటిపదదివసే యోజనానం సతసహస్సం ధావిత్వా గణ్హాతి. దుతియాయ సతసహస్సన్తి ఏవం యావ ఉపోసథదివసా సతసహస్సం సతసహస్సం ధావిత్వా గణ్హాతి. అథ చన్దో అనుక్కమేన హాయిత్వా ఉపోసథదివసే సబ్బసో న పఞ్ఞాయతి. చన్దం హేట్ఠా కత్వా సూరియో ఉపరి హోతి. మహతియా పాతియా ఖుద్దకభాజనం వియ చన్దమణ్డలం పిధీయతి. మజ్ఝన్హికే గేహచ్ఛాయా వియ చన్దస్స ఛాయా న పఞ్ఞాయతి. సో ఛాయాయ అపఞ్ఞాయమానాయ దూరే ఠితానం దివా పదీపో వియ సయమ్పి న పఞ్ఞాయతి.

కతి నేసం వీథియోతి ఏత్థ పన అజవీథి, నాగవీథి, గోవీథీతి తిస్సో వీథియో హోన్తి. తత్థ అజానం ఉదకం పటికూలం హోతి, హత్థినాగానం మనాపం. గున్నం సీతుణ్హసమతాయ ఫాసు హోతి. తస్మా యం కాలం చన్దిమసూరియా అజవీథిం ఆరుహన్తి, తదా దేవో ఏకబిన్దుమ్పి న వస్సతి. యదా నాగవీథిం ఆరోహన్తి, తదా భిన్నం వియ నభం పగ్ఘరతి. యదా గోవీథిం ఆరోహన్తి, తదా ఉతుసమతా సమ్పజ్జతి. చన్దిమసూరియా ఛమాసే సినేరుతో బహి నిక్ఖమన్తి, ఛమాసే అన్తో విచరన్తి. తే హి ఆసాళ్హమాసే సినేరుసమీపేన విచరన్తి. తతో పరే ద్వే మాసే నిక్ఖమిత్వా బహి విచరన్తా పఠమకత్తికమాసే మజ్ఝేన గచ్ఛన్తి. తతో చక్కవాళాభిముఖా గన్త్వా తయో మాసే చక్కవాళసమీపేన చరిత్వా పున నిక్ఖమిత్వా చిత్రమాసే మజ్ఝేన గన్త్వా తతో ద్వే మాసే సినేరుభిముఖా పక్ఖన్దిత్వా పున ఆసాళ్హే సినేరుసమీపేన చరన్తి.

కిత్తకే ఠానే ఆలోకం కరోన్తీతి? ఏకప్పహారేన తీసు దీపేసు ఆలోకం కరోన్తి. కథం? ఇమస్మిఞ్హి దీపే సూరియుగ్గమనకాలో పుబ్బవిదేహే మజ్ఝన్హికో హోతి, ఉత్తరకురూసు అత్థఙ్గమనకాలో, అపరగోయానే మజ్ఝిమయామో. పుబ్బవిదేహమ్హి ఉగ్గమనకాలో ఉత్తరకురూసు మజ్ఝన్హికో, అపరగోయానే అత్థఙ్గమనకాలో, ఇధ మజ్ఝిమయామో. ఉత్తరకురూసు ఉగ్గమనకాలో అపరగోయానే మజ్ఝన్హికో, ఇధ అత్థఙ్గమనకాలో, పుబ్బవిదేహే మజ్ఝిమయామో. అపరగోయానదీపే ఉగ్గమనకాలో ఇధ మజ్ఝన్హికో, పుబ్బవిదేహే అత్థఙ్గమనకాలో, ఉత్తరకురూసు మజ్ఝిమయామోతి.

నక్ఖత్తాని తారకరూపానీతి కత్తికాదినక్ఖత్తాని చేవ సేసతారకరూపాని చ చన్దిమసూరియేహి సద్ధింయేవ పాతురహేసుం. **రత్తిన్దివా**తి తతో సూరియత్థఙ్గమనతో యావ అరుణుగ్గమనా రత్తి, అరుణుగ్గమనతో యావ సూరియత్థఙ్గమనా దివాతి ఏవం రత్తిన్దివా పఞ్ఞాయింసు. అథ పఞ్చదస రత్తియో అడ్ఢమాసో, ద్వే అడ్ఢమాసా మాసోతి ఏవం మాసడ్ఢమాసా పఞ్ఞాయింసు. అథ చత్తారో మాసా ఉతు, తయో ఉతూ సంవచ్ఛరోతి ఏవం ఉతుసంవచ్ఛరా పఞ్ఞాయింసు.

౧౨౨. **వణ్ణవేవణ్ణతా చా**తి వణ్ణస్స వివణ్ణభావో. **తేసం వణ్ణాతిమానపచ్చయా**తి తేసం వణ్ణం ఆరబ్భ ఉప్పన్నఅతిమానపచ్చయా. **మానాతిమానజాతికాన**న్తి పునప్పునం ఉప్పజ్జమానాతిమానసభావానం. **రసాయ పథవియా**తి సమ్పన్నరసత్తా రసాతి లద్ధనామాయ పథవియా. **అనుత్థునింసూ**తి అనుభాసింసు. **అహో రస**న్తి అహో అమ్హాకం మధురరసం అన్తరహితం. **అగ్గఞ్ఞం అక్ఖర**న్తి లోకుప్పత్తివంసకథం. **అనుసరన్తీ**తి అనుగచ్ఛన్తి.

భూమిపప్పటకపాతుభావాదివణ్ణనా

౧౨౩. **ఏవమేవ పాతురహోసీ**తి ఏదిసో హుత్వా ఉట్ఠహి, అన్తోవాపియం ఉదకే ఛిన్నే సుక్ఖకలలపటలం వియ చ ఉట్ఠహి.

౧౨౪. **పదాలతా**తి ఏకా మధురరసా భద్దాలతా. **కలమ్బుకా**తి నాళికా. **అహు వత నో**తి మధురరసా వత నో పదాలతా అహోసి. **అహాయి వత నో**తి సా నో ఏతరహి అన్తరహితాతి.

౧౨౫. **అకట్ఠపాకో**తి అకట్ఠేయేవ భూమిభాగే ఉప్పన్నో. **అకణో**తి నిక్కుణ్డకో. **అథుసో**తి నిత్థుసో. **సుగన్ధో**తి దిబ్బగన్ధం వాయతి. **తణ్డులప్ఫలో**తి సుపరిసుద్ధం పణ్డరం తణ్డులమేవ ఫలతి. **పక్కం పటివిరూళ్హ**న్తి సాయం గహితట్ఠానం పాతో పక్కం హోతి, పున విరూళ్హం పటిపాకతికమేవ గహితట్ఠానం న పఞ్ఞాయతి. **నాపదానం పఞ్ఞాయతీ**తి అలాయితం హుత్వా అనూనమేవ పఞ్ఞాయతి.

ఇత్థిపురిసలిఙ్గాదిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౬. ఇత్థియా చాతి యా పుబ్బే మనుస్సకాలే ఇత్థీ, తస్స ఇత్థిలిఙ్గం పాతుభవతి, పుబ్బే పురిసస్స పురిసలిఙ్గం. మాతుగామో నామ హి పురిసత్తభావం లభన్తో అనుపుబ్బేన పురిసత్తపచ్చయే ధమ్మే పూరేత్వా లభతి. పురిసో ఇత్థత్తభావం లభన్తో కామేసుమిచ్ఛాచారం నిస్సాయ లభతి. తదా పన పకతియా మాతుగామస్స ఇత్థిలిఙ్గం, పురిసస్స పురిసలిఙ్గం పాతురహోసి. **ఉపనిజ్ఝాయతన్తి** ఉపనిజ్ఝాయన్తానం ఓలోకేన్తానం. **పరిళాహోతి** రాగపరిళాహో. **సేట్ఠిన్తి** ఛారికం. **నిబ్బుయ్హమానాయాతి** నియ్యమానాయ.

౧౨౭. అధమ్మసమ్మతన్తి తం పంసుఖిపనాది అధమ్మోతి సమ్మతం. **తదేతరహి ధమ్మసమ్మతన్తి** తం ఇదాని ధమ్మోతి సమ్మతం, ధమ్మోతి తం గహేత్వా విచరన్తి. తథా హి ఏకచ్చేసు జానపదేసు కలహం కురుమానా ఇత్థియో "త్వం కస్మా కథేసి? యా గోమయపిణ్డమత్తమ్పి నాలత్థా"తి వదన్తి. **పాతబ్యతన్తి** సేవితబ్బతం. **సన్నిధికారకన్తి** సన్నిధిం కత్వా. **అపదానం పఞ్ఞాయిత్థాతి** ఛిన్నట్ఠానం ఊనమేవ హుత్వా పఞ్ఞాయిత్థ. **సణ్డసణ్డాతి** ఏకేకస్మిం ఠానే కలాపబన్ధా వియ గుమ్బగుమ్బా హుత్వా.

౧౨౮. మరియాదం ఠపేయ్యామాతి సీమం ఠపేయ్యామ. **యత్ర హి నామాతి** యో హి నామ. **పాణినా పహరింసూతి** తయో వారే వచనం అగణ్హన్తం పాణినా పహరింసు. **తదగ్గే ఖోతి** తం అగ్గం కత్వా.

మహాసమ్మతరాజవణ్ణనా

౧౩౦. ఖీయితబ్బం ఖీయేయ్యాతి పకాసేతబ్బం పకాసేయ్య ఖిపితబ్బం ఖిపేయ్య, హారేతబ్బం హారేయ్యాతి వుత్తం హోతి. **యో నేసం సత్తోతి** యో తేసం సత్తో. కో పన సోతి? అమ్హాకం బోధిసత్తో. **సాలీనం భాగం అనుపదస్సామాతి** మయం ఏకేకస్స ఖేత్తతో అమ్బణమ్బణం ఆహరిత్వా తుయ్హం సాలిభాగం దస్సామ, తయా కిఞ్చి కమ్మం న కాతబ్బం, త్వం అమ్హాకం జేట్ఠకట్ఠానే తిట్ఠాతి.

౧౩౧. అక్ఖరం ఉపనిబ్బత్తన్తి సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో ఉప్పన్నో. **ఖత్తియో ఖత్తియోత్వేవ దుతియం అక్ఖరన్తి** న కేవలం అక్ఖరమేవ, తే పనస్స ఖేత్తసామినో తీహి సఙ్ఖేహి అభిసేకమ్పి అకంసు. **రఞ్జేతీతి** సుఖేతి పినేతి. **అగ్గఞ్ఞేనాతి** అగ్గన్తి ఞాతేన, అగ్గే వా ఞాతేన లోకుప్పత్తిసమయే ఉప్పన్నేన అభినిబ్బత్తి అహోసీతి.

బ్రాహ్మణమణ్డలాదివణ్ణనా

౧౩౨. వీతఙ్గారా వీతధూమాతి పచిత్వా ఖాదితబ్బాభావతో విగతధూమఙ్గారా. **పన్నముసలాతి** కోట్టేత్వా పచితబ్బాభావతో పతితముసలా. **ఘాసమేసమానాతి** భిక్ఖాచరియవసేన యాగుభత్తం పరియేసన్తా. **తమేనం మనుస్సా దిస్వాతి** తే ఏతే మనుస్సా పస్సిత్వా. **అనభిసమ్భుణమానాతి** అసహమానా అసక్కోన్తా. **గన్థే కరోన్తాతి** తయో వేదే అభిసఙ్ఖరోన్తా చేవ వాచేన్తా చ. **అచ్ఛన్తీతి** వసన్తి, "అచ్ఛేన్తీ"తిపి పాఠో. ఏసేవత్థో. **హీనసమ్మతన్తి** "మన్తే ధారేన్తి మన్తే వాచేన్తీ"తి ఖో, వాసేట్ఠ, ఇదం తేన సమయేన హీనసమ్మతం. **తదేతరహి సేట్ఠసమ్మతన్తి** తం ఇదాని "ఏత్తకే మన్తే ధారేన్తి ఏత్తకే మన్తే వాచేన్తీ"తి సేట్ఠసమ్మతం జాతం. **బ్రాహ్మణమణ్డలస్సాతి** బ్రాహ్మణగణస్స.

౧౩౩. **మేథునం ధమ్మం సమాదాయాతి** మేథునధమ్మం సమాదియిత్వా. **విసుకమ్మన్తే పయోజేసున్తి** గోరక్ఖ వాణిజకమ్మాదికే విస్సుతే ఉగ్గతే కమ్మన్తే పయోజేసుం.

౧౩౪. **సుద్దా సుద్దాతి** తేన లుద్దాచారకమ్మఖుద్దాచారకమ్మునా సుద్దం సుద్దం లహుం లహుం కుచ్ఛితం గచ్ఛన్తి, వినస్సన్తీతి అత్థో. **అహు ఖోతి** హోతి ఖో.

౧౩౫. **సకం ధమ్మం గరహమానోతి** న సేతచ్ఛత్తం ఉస్సాపనమత్తేన సుజ్ఝితుం సక్కాతి ఏవం అత్తనో ఖత్తియధమ్మం నిన్దమానో. ఏస నయో సబ్బత్థ. "ఇమేహి ఖో, వాసేట్ఠ, చతూహి మణ్డలేహీ"తి ఇమినా ఇమం దస్సేతి "సమణమణ్డలం నామ విసుం నత్థి, యస్మా పన న సక్కా జాతియా సుజ్ఝితుం, అత్తనో అత్తనో సమ్మాపటిపత్తియా విసుద్ధి హోతి. తస్మా ఇమేహి చతూహి మణ్డలేహి సమణమణ్డలస్స అభినిబ్బత్తి హోతి. ఇమాని మణ్డలాని సమణమణ్డలం అనువత్తన్తి, అనువత్తన్తాని చ ధమ్మేనేవ అనువత్తన్తి, నో అధమ్మేన. సమణమణ్డలఞ్హి ఆగమ్మ సమ్మాపటిపత్తిం పూరేత్వా సుద్ధిం పాపుణన్తీ"తి.

దుచ్చరితాదికథావణ్ణనా

౧౩౬. ఇదాని యథాజాతియా న సక్కా సుజ్ఝితుం, సమ్మాపటిపత్తియావ సుజ్ఝన్తి, తమత్థం పాకటం కరోన్తో **ఖత్తియోపి ఖో, వాసేట్ఠాతి** దేసనం ఆరభి. తత్థ **మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మసమాదానహేతూతి** మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన సమాదిన్నకమ్మహేతు, మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మస్స వా సమాదానహేతు.

౧౩౭. **ద్వయకారీతి** కాలేన కుసలం కరోతి, కాలేన అకుసలన్తి ఏవం ఉభయకారీ. **సుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ హోతీతి** ఏకక్ఖణే ఉభయవిపాకదానట్ఠానం నామ నత్థి. యేన పన అకుసలం బహుం కతం హోతి, కుసలం మన్దం, సో తం కుసలం నిస్సాయ ఖత్తియకులే వా బ్రాహ్మణకులే వా నిబ్బత్తతి. అథ నం అకుసలకమ్మం కాణమ్పి కరోతి ఖుజ్జమ్పి పీఠసప్పిమ్పి. సో రజ్జస్స వా అనరహో హోతి, అభిసిత్తకాలే వా ఏవంభూతో భోగే పరిభుఞ్జితుం న సక్కోతి. అపరస్స మరణకాలే ద్వే బలవమల్లా వియ తే ద్వేపి కుసలాకుసలకమ్మాని ఉపట్ఠహన్తి. తేసు అకుసలం బలవతరం హోతి, తం కుసలం పటిబాహిత్వా తిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తాపేతి. కుసలకమ్మమ్పి పవత్తివేదనీయం హోతి. తమేనం మఙ్గలహత్థిం వా కరోన్తి మఙ్గలఅస్సం వా మఙ్గలఉసభం వా. సో సమ్పత్తిం అనుభవతి . ఇదం సన్ధాయ వుత్తం "సుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ హోతీ"తి.

బోధిపక్ఖియభావనావణ్ణనా

౧౩౮. **సత్తన్నం బోధిపక్ఖియానన్తి** "చత్తారో సతిపట్ఠానా"తి ఆదికోట్ఠాసవసేన సత్తన్నం, పటిపాటియా పన సత్తతింసాయ బోధిపక్ఖియానం ధమ్మానం . **భావనమన్వాయాతి** భావనం అనుగన్త్వా, పటిపజ్జిత్వాతి అత్థో. **పరినిబ్బాయతీతి** కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతి. ఇతి భగవా చత్తారో వణ్ణే దస్సేత్వా వినివత్తేత్వా పటివిద్ధచతుసచ్చం ఖీణాసవమేవ దేవమనుస్సేసు సేట్ఠం కత్వా దస్సేసి.

౧౪౦. ఇదాని తమేవత్థం లోకసమ్మతస్స బ్రహ్మునోపి వచనదస్సనానుసారేన దళ్హం కత్వా దస్సేన్తో **ఇమేసఞ్హి వాసేట్ఠ చతున్నం వణ్ణానన్తి**ఆదిమాహ. "బ్రహ్మునాపేసా"తిఆది అమ్బట్ఠసుత్తే విత్థారితం. ఇతి భగవా ఏత్తకేన ఇమినా కథామగ్గేన

సేట్ఠచ్ఛేదకవాదమేవ దస్సేత్వా సుత్తన్తం వినివత్తేత్వా అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠాపేసి. **అత్తమనా వాసేట్ఠభారద్వాజాతి** వాసేట్ఠభారద్వాజ సామణేరాపి హి సకమనా తుట్ఠమనా "సాధు, సాధూ"తి భగవతో భాసితం అభినన్దింసు. ఇదమేవ సుత్తన్తం ఆవజ్జన్తా అనుమజ్జన్తా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణింసూతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

అగ్గఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సమ్పసాదనీయసుత్తవణ్ణనా

సారిపుత్తసీహనాదవణ్ణనా

౧౪౧. **ఏవం మే సుత**న్తి సమ్పసాదనీయసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **నాళన్దాయ**న్తి నాళన్దాతి ఏవంనామకే నగరే, తం నగరం గోచరగామం కత్వా. **పావారికమ్బవనే**తి దుస్సపావారికసేట్ఠినో అమ్బవనే. తం కిర తస్స ఉయ్యానం అహోసి. సో భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా భగవతి పసన్నో తస్మిం ఉయ్యానే కుటిలేణమణ్డపాదిపటిమణ్డితం భగవతో విహారం కత్వా నియ్యాతేసి. సో విహారో జీవకమ్బవనం వియ "పావారికమ్బవన"న్త్వేవ సఙ్ఖ్యం గతో, తస్మిం పావారికమ్బవనే విహరతీతి అత్థో. భగవన్తం ఏతదవోచ – "ఏవంపసన్నో అహం, భన్తే, భగవతీ"తి. కస్మా ఏవం అవోచ? అత్తనో ఉప్పన్నసోమనస్సపవేదనత్థం.

తత్రాయమనుపుబ్బికథా – థేరో కిర తందివసం కాలస్సేవ సరీరప్పటిజగ్గనం కత్వా సునివత్థనివాసనో పత్తచీవరమాదాయ పాసాదికేహి అభిక్కన్తాదీహి దేవమనుస్సానం పసాదం ఆవహన్తో నాళన్దవాసీనం హితసుఖమనుబ్రూహయన్తో పిణ్డాయ పవిసిత్వా పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో విహారం గన్త్వా సత్థు వత్తం దస్సేత్వా సత్థరి గన్ధకుటిం పవిట్ఠే సత్థారం వన్దిత్వా అత్తనో దివాట్ఠానం అగమాసి. తత్థ సద్ధివిహారికన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పటిక్కన్తేసు దివాట్ఠానం సమ్మజ్జిత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పఞ్ఞపేత్వా ఉదకతుమ్బతో ఉదకేన హత్థపాదే సీతలే కత్వా తిసన్ధిపల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా కాలపరిచ్ఛేదం కత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జి.

సో యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సమాపత్తితో వుట్ఠాయ అత్తనో గుణే అనుస్సరితుమారద్ధో. అథస్స గుణే అనుస్సరతో సీలం ఆపాథమాగతం. తతో పటిపాటియావ సమాధి పఞ్ఞా విముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనం పఠమం ఝానం దుతియం ఝానం తతియం ఝానం చతుత్థం ఝానం ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తి విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తి ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసమాపత్తి నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తి విపస్సనాఞాణం మనోమయిద్ధిఞాణం ఇద్ధివిధఞాణం దిబ్బసోతఞాణం చేతోపరియఞాణం పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం దిబ్బచక్ఖుఞాణం…పే॰… సోతాపత్తిమగ్గో సోతాపత్తిఫలం… పే॰… అరహత్తమగ్గో అరహత్తఫలం అత్థపటిసమ్భిదా ధమ్మపటిసమ్భిదా నిరుత్తిపటిసమ్భిదా పటిభానపటిసమ్భిదా సావకపారమీఞాణం. ఇతో పట్ఠాయ కప్పసతసహస్సాధికస్స అసఙ్ఖ్యేయ్యస్స ఉపరి అనోమదస్సీబుద్ధస్స పాదమూలే కతం అభినీహారం ఆదిం కత్వా అత్తనో గుణే అనుస్సరతో యావ నిసిన్నపల్లఙ్కా గుణా ఉపట్ఠహింసు.

ఏవం థేరో అత్తనో గుణే అనుస్సరమానో గుణానం పమాణం వా పరిచ్ఛేదం వా దట్ఠుం నాసక్ఖి. సో చిన్తేసి – "మయ్హం తావ పదేసఞాణే ఠితస్స సావకస్స గుణానం పమాణం వా పరిచ్ఛేదో వా నత్థి. అహం పన యం సత్థారం ఉద్దిస్స పబ్బజితో, కీదిసా ను ఖో తస్స గుణా"తి దసబలస్స గుణే అనుస్సరితుం ఆరద్ధో. సో భగవతో సీలం నిస్సాయ, సమాధిం పఞ్ఞం విముత్తిం విముత్తిఞాణదస్సనం నిస్సాయ, చత్తారో సతిపట్ఠానే నిస్సాయ, చత్తారో సమ్మప్పధానే చత్తారో ఇద్ధిపాదే చత్తారో మగ్గే చత్తారి ఫలాని చతస్సో పటిసమ్భిదా చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం చత్తారో అరియవంసే నిస్సాయ దసబలస్స గుణే అనుస్సరితుమారద్ధో.

తథా పఞ్చ పధానియఙ్గాని, పఞ్చఙ్గికంసమ్మాసమాధిం, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, పఞ్చ నిస్సరణియా ధాతుయో, పఞ్చ విముత్తాయతనాని, పఞ్చ విముత్తిపరిపాచనియా పఞ్ఞా, ఛ సారణీయే ధమ్మే, ఛ అనుస్సతిట్ఠానాని, ఛ గారవే, ఛ నిస్సరణియా ధాతుయో, ఛ సతతవిహారే, ఛ అనుత్తరియాని, ఛ నిబ్బేధభాగియా పఞ్ఞా, ఛ అభిఞ్ఞా, ఛ అసాధారణఞాణాని, సత్త అపరిహానియే ధమ్మే, సత్త అరియధనాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గే, సత్త సప్పురిసధమ్మే, సత్త నిజ్జరవత్థూని, సత్త పఞ్ఞా, సత్త దక్ఖిణేయ్యపుగ్గలే, సత్త ఖీణాసవబలాని, అట్ఠ పఞ్ఞాపటిలాభహేతూ, అట్ఠ సమ్మత్తాని, అట్ఠ లోకధమ్మాతిక్కమే, అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని, అట్ఠ అక్ఖణదేసనా, అట్ఠ మహాపురిసవితక్కే, అట్ఠ అభిభాయతనాని, అట్ఠ విమోక్ఖే, నవ యోనిసోమనసికారమూలకే ధమ్మే, నవ పారిసుద్ధిపధానియఙ్గాని, నవ సత్తావాసదేసనా, నవ ఆఘాతప్పటివినయే, నవ పఞ్ఞా, నవ నానత్తాని, నవ అనుపుబ్బవిహారే, దస నాథకరణే ధమ్మే, దస కసిణాయతనాని, దస కుసలకమ్మపథే, దస తథాగతబలాని, దస సమ్మత్తాని, దస అరియవాసే, దస అసేక్ఖధమ్మే, ఏకాదస మేత్తానిసంసే, ద్వాదస ధమ్మచక్కాకారే, తేరస ధుతఙ్గగుణే , చుద్దస బుద్ధఞాణాని, పఞ్చదస విముత్తిపరిపాచనియే ధమ్మే, సోళసవిధం ఆనాపానస్సతిం, అట్ఠారస బుద్ధధమ్మే, ఏకూనవీసతి పచ్చవేక్ఖణఞాణాని, చతుచత్తాలీస ఞాణవత్థూని, పరోపణ్ణాస కుసలధమ్మే, సత్తసత్తతి ఞాణవత్థూని, చతువీసతికోటిసతసహస్ససమాపత్తిసఞ్చరమహావజిరఞాణం నిస్సాయ దసబలస్స గుణే అనుస్సరితుం ఆరభి.

తస్మింయేవ చ దివాట్ఠానే నిసిన్నోయేవ ఉపరి "అపరం పన, భన్తే, ఏతదానుత్తరియ"న్తి ఆగమిస్సన్తి సోళస అపరమ్పరియధమ్మా, తేపి నిస్సాయ అనుస్సరితుం ఆరభి. సో "కుసలపఞ్ఞత్తియం అనుత్తరో మయ్హం సత్థా, ఆయతనపఞ్ఞత్తియం అనుత్తరో, గబ్భావక్కన్తియం అనుత్తరో, ఆదేసనావిధాసు అనుత్తరో, దస్సనసమాపత్తియం అనుత్తరో, పుగ్గలపఞ్ఞత్తియం అనుత్తరో, పధానే అనుత్తరో, పటిపదాసు అనుత్తరో, భస్ససమాచారే అనుత్తరో, పురిససీలసమాచారే అనుత్తరో, అనుసాసనీవిధాసు అనుత్తరో, పరపుగ్గలవిముత్తిఞాణే అనుత్తరో, సస్సతవాదేసు అనుత్తరో, పుబ్బేనివాసఞాణే అనుత్తరో, దిబ్బచక్ఖుఞాణే అనుత్తరో, ఇద్ధివిధే అనుత్తరో, ఇమినా చ ఇమినా చ అనుత్తరో"తి ఏవం దసబలస్స గుణే అనుస్సరన్తో భగవతో గుణానం నేవ అన్తం, న పమాణం పస్సి. థేరో అత్తనోపి తావ గుణానం అన్తం వా పమాణం వా నాద్దస, భగవతో గుణానం కిం పస్సిస్సతి? యస్స యస్స హి పఞ్ఞా మహతీ ఞాణం విసదం, సో సో బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతి. లోకియమహాజనో ఉక్కాసిత్వాపి ఖిపిత్వాపి "నమో బుద్ధాన"న్తి అత్తనో అత్తనో ఉపనిస్సయే ఠత్వా బుద్ధానం గుణే అనుస్సరతి. సబ్బలోకియమహాజనతో ఏకో సోతాపన్నో బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతి. సోతాపన్నానం సతతోపి సహస్సతోపి ఏకో సకదాగామీ. సకదాగామీనం సతతోపి సహస్సతోపి ఏకో అనాగామీ. అనాగామీనం సతతోపి సహస్సతోపి ఏకో అరహా బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతి. అవసేసఅరహన్తేహి అసీతి మహాథేరా బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహన్తి. అసీతిమహాథేరేహి చత్తారో మహాథేరా. చతూహి మహాథేరేహి ద్వే అగ్గసావకా. తేసుపి సారిపుత్తత్థేరో, సారిపుత్తత్థేరతోపి ఏకో పచ్చేకబుద్ధో బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతి. సచే పన సకలచక్కవాళగబ్భే సఙ్ఘాటికణ్ణేన సఙ్ఘాటికణ్ణం పహరియమానా నిసిన్నా పచ్చేకబుద్ధా బుద్ధగుణే అనుస్సరేయ్యుం, తేహి సబ్బేహిపి ఏకో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధోవ బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతి.

సేయ్యథాపి నామ మహాజనో "మహాసముద్దో గమ్భీరో ఉత్తానో"తి జాననత్థం యోత్తాని వట్టేయ్య, తత్థ కోచి బ్యామప్పమాణం యోత్తం వట్టేయ్య, కోచి ద్వే బ్యామం, కోచి దసబ్యామం, కోచి వీసతిబ్యామం, కోచి తింసబ్యామం, కోచి చత్తాలీసబ్యామం, కోచి పణ్ణాసబ్యామం, కోచి సతబ్యామం, కోచి సహస్సబ్యామం , కోచి చతురాసీతిబ్యామసహస్సం. తే నావం ఆరుయ్హ, సముద్దమజ్ఝే ఉగ్గతపబ్బతాదిమ్హి వా ఠత్వా అత్తనో అత్తనో యోత్తం ఓతారేయ్యుం, తేసు యస్స యోత్తం

బ్యామమత్తం, సో బ్యామమత్తట్ఠానేయేవ ఉదకం జానాతి…పే॰… యస్స చతురాసీతిబ్యామసహస్సం, సో చతురాసీతిబ్యామసహస్సట్ఠానేయేవ ఉదకం జానాతి. పరతో ఉదకం ఏత్తకన్తి న జానాతి. మహాసముద్దే పన న తత్తకంయేవ ఉదకం, అథ ఖో అనన్తమపరిమాణం. చతురాసీతియోజనసహస్సం గమ్భీరో హి మహాసముద్దో, ఏవమేవ ఏకబ్యామయోత్తతో పట్ఠాయ నవబ్యామయోత్తేన ఞాతఉదకం వియ లోకియమహాజనేన దిట్ఠబుద్ధగుణా వేదితబ్బా. దసబ్యామయోత్తేన దసబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ సోతాపన్నేన దిట్ఠబుద్ధగుణా. వీసతిబ్యామయోత్తేన వీసతిబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ సకదాగామినా దిట్ఠబుద్ధగుణా. తింసబ్యామయోత్తేన తింసబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ అనాగామినా దిట్ఠబుద్ధగుణా. చత్తాలీసబ్యామయోత్తేన చత్తాలీసబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ అరహతా దిట్ఠబుద్ధగుణా. పఞ్ఞాసబ్యామయోత్తేన పఞ్ఞాసబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ అసీతిమహాథేరేహి దిట్ఠబుద్ధగుణా. సతబ్యామయోత్తేన సతబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ చతూహి మహాథేరేహి దిట్ఠబుద్ధగుణా. సహస్సబ్యామయోత్తేన సహస్సబ్యామట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ మహామోగ్గల్లానత్థేరేన దిట్ఠబుద్ధగుణా. చతురాసీతిబ్యామసహస్సయోత్తేన చతురాసీతిబ్యామసహస్సట్ఠానే ఞాతఉదకం వియ ధమ్మసేనాపతినా సారిపుత్తత్థేరేన దిట్ఠబుద్ధగుణా. తత్థ యథా సో పురిసో మహాసముద్దే ఉదకం నామ న ఏత్తకంయేవ, అనన్తమపరిమాణన్తి గణ్హాతి, ఏవమేవ ఆయస్మా సారిపుత్తో ధమ్మన్వయేన అన్వయబుద్ధియా అనుమానేన నయగ్గాహేన సావకపారమీఞాణే ఠత్వా దసబలస్స గుణే అనుస్సరన్తో “బుద్ధగుణా అనన్తా అపరిమాణా”తి సద్దహి.

థేరేన హి దిట్ఠబుద్ధగుణేహి ధమ్మన్వయేన గహేతబ్బబుద్ధగుణాయేవ బహుతరా. యథా కథం వియ? యథా ఇతో నవ ఇతో నవాతి అట్ఠారస యోజనాని అవత్థరిత్వా గచ్ఛన్తియా చన్దభాగాయ మహానదియా పురిసో సూచిపాసేన ఉదకం గణ్హేయ్య, సూచిపాసేన గహితఉదకతో అగ్గహితమేవ బహు హోతి. యథా వా పన పురిసో మహాపథవితో అఙ్గులియా పంసుం గణ్హేయ్య, అఙ్గులియా గహితపంసుతో అవసేసపంసుయేవ బహు హోతి. యథా వా పన పురిసో మహాసముద్దాభిముఖిం అఙ్గులిం కరేయ్య, అఙ్గులిఅభిముఖఉదకతో అవసేసం ఉదకంయేవ బహు హోతి. యథా చ పురిసో ఆకాసాభిముఖిం అఙ్గులిం కరేయ్య, అఙ్గులిఅభిముఖఆకాసతో సేసఆకాసప్పదేసోవ బహు హోతి. ఏవం థేరేన దిట్ఠబుద్ధగుణేహి అదిట్ఠా గుణావ బహూతి వేదితబ్బా. వుత్తమ్పి చేతం –

> “బుద్ధోపి బుద్ధస్స భణేయ్య వణ్ణం,
> కప్పమ్పి చే అఞ్ఞమభాసమానో;
> ఖీయేథ కప్పో చిరదీఘమన్తరే,
> వణ్ణో న ఖీయేథ తథాగతస్సా”తి.

ఏవం థేరస్స అత్తనో చ సత్థు చ గుణే అనుస్సరతో యమకమహానదీమహోఘో వియ అబ్భన్తరే పీతిసోమనస్సం అవత్థరమానం వాతో వియ భస్తం, ఉబ్భిజ్జిత్వా ఉగ్గతఉదకం వియ మహారహదం సకలసరీరం పూరేతి. తతో థేరస్స “సుపత్థితా వత మే పత్థనా, సులద్ధా మే పబ్బజ్జా, య్వాహం ఏవంవిధస్స సత్థు సన్తికే పబ్బజితో”తి ఆవజ్జన్తస్స బలవతరం పీతిసోమనస్సం ఉప్పజ్జి.

అథ థేరో “కస్సాహం ఇమం పీతిసోమనస్సం ఆరోచేయ్య”న్తి చిన్తేన్తో అఞ్ఞో కోచి సమణో వా బ్రాహ్మణో వా దేవో వా మారో వా బ్రహ్మా వా మమ ఇమం పసాదం అనుచ్ఛవికం కత్వా పటిగ్గహేతుం న సక్ఖిస్సతి, అహం ఇమం సోమనస్సం సత్థునోయేవ పవేదేయ్యామి, సత్థావ మే పటిగ్గణ్హితుం సక్ఖిస్సతి, సో హి తిట్ఠతు మమ పీతిసోమనస్సం, మాదిసస్స

సమణసతస్స వా సమణసహస్సస్స వా సమణసతసహస్సస్స వా సోమనస్సం పవేదేన్తస్స సబ్బేసం మనం గణ్హన్తో పటిగ్గహేతుం సక్కోతి. సేయ్యథాపి నామ అట్ఠారస యోజనాని అవత్థరమానం గచ్ఛన్తిం చన్దభాగమహానదిం కుసుమ్బా వా కన్దరా వా సమ్పటిచ్ఛితుం న సక్కోన్తి, మహాసముద్దోవ తం సమ్పటిచ్ఛతి. మహాసముద్దో హి తిట్ఠతు చన్దభాగా, ఏవరూపానం నదీనం సతమ్పి సహస్సమ్పి సతసహస్సమ్పి సమ్పటిచ్ఛతి, న చస్స తేన ఊనత్తం వా పూరత్తం వా పఞ్ఞాయతి, ఏవమేవ సత్థా మాదిసస్స సమణసతస్స సమణసహస్సస్స సమణసతసహస్సస్స వా పీతిసోమనస్సం పవేదేన్తస్స సబ్బేసం మనం గణ్హన్తో పటిగ్గహేతుం సక్కోతి. సేసా సమణబ్రాహ్మణాదయో చన్దభాగం కుసుమ్బకన్దరా వియ మమ సోమనస్సం సమ్పటిచ్ఛితుం న సక్కోన్తి . హన్దాహం మమ పీతిసోమనస్సం సత్థునోవ ఆరోచేమీతి పల్లఙ్కం వినిబ్భుజిత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పప్ఫోటేత్వా ఆదాయ సాయన్హసమయే పుప్ఫానం వణ్టతో ఛిజ్జిత్వా పగ్ఘరణకాలే సత్థారం ఉపసఙ్కమిత్వా అత్తనో సోమనస్సం పవేదేన్తో **ఏవంపసన్నో అహం, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏవంపసన్నో**తి ఏవం ఉప్పన్నసద్ధో, ఏవం సద్దహామీతి అత్థో. **భియ్యోభిఞ్ఞతరో**తి భియ్యతరో అభిఞ్ఞాతో, భియ్యతరాభిఞ్ఞో వా, ఉత్తరితరఞాణోతి అత్థో. **సమ్బోధియ**న్తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే అరహత్తమగ్గఞాణే వా, అరహత్తమగ్గేనేవ హి బుద్ధగుణా నిప్పదేసా గహితా హోన్తి. ద్వే హి అగ్గసావకా అరహత్తమగ్గేనేవ సావకపారమీఞాణం పటిలభన్తి. పచ్చేకబుద్ధా పచ్చేకబోధిఞాణం. బుద్ధా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చేవ సకలే చ బుద్ధగుణే. సబ్బఞ్హి నేసం అరహత్తమగ్గేనేవ ఇజ్ఝతి. తస్మా అరహత్తమగ్గఞాణం సమ్బోధి నామ హోతి. తేన ఉత్తరితరో భగవతా నత్థి. తేనాహ "భగవతా భియ్యోభిఞ్ఞతరో యదిదం సమ్బోధియ"న్తి.

౧౪౨. **ఉళారా**తి సేట్ఠా. అయఞ్హి ఉళారసద్దో "ఉళారాని ఖాదనీయాని ఖాదన్తీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౬౬) మధురే ఆగచ్ఛతి. "ఉళారాయ ఖలు భవం, వచ్ఛాయనో , సమణం గోతమం పసంసాయ పసంసతీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౮౮) సేట్ఠే. "అప్పమాణో ఉళారో ఓభాసో"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౨.౩౨) విపులే. స్వాయమిధ సేట్ఠే ఆగతో. తేన వుత్తం – "ఉళారాతి సేట్ఠా"తి. **ఆసభీ**తి ఉసభస్స వాచాసదిసీ అచలా అసమ్పవేధీ. **ఏకంసో గహితో**తి అనుస్సవేన వా ఆచరియపరమ్పరాయ వా ఇతికిరాయ వా పిటకసమ్పదానేన వా ఆకారపరివితక్కేన వా దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా వా తక్కహేతు వా నయహేతు వా అకథేత్వా పచ్చక్ఖతో ఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా వియ ఏకంసో గహితో, సన్నిట్ఠానకథావ కథితాతి అత్థో.

సీహనాదోతి సేట్ఠనాదో, నేవ దన్ధాయన్తేన న గగ్గరాయన్తేన సీహేన వియ ఉత్తమనాదో నదితోతి అత్థో. **కిం తే సారిపుత్తా**తి ఇమం దేసనం కస్మా ఆరభీతి? అనుయోగదాపనత్థం. ఏకచ్చో హి సీహనాదం నదిత్వా అత్తనో సీహనాదే అనుయోగం దాతుం న సక్కోతి, నిఘంసనం నక్ఖమతి, లేపే పతితమక్కటో వియ హోతి. యథా ధమమానం అపరిసుద్ధలోహం ఝాయిత్వా ఝామఅఙ్గారో హోతి, ఏవం ఝామఙ్గారో వియ హోతి . ఏకో సీహనాదే అనుయోగం దాపియమానో దాతుం సక్కోతి, నిఘంసనం ఖమతి, ధమమానం నిద్ధోసజాతరూపం వియ అధికతరం సోభతి, తాదిసో థేరో. తేన నం భగవా "అనుయోగక్ఖమో అయ"న్తి ఞత్వా సీహనాదే అనుయోగదాపనత్థం ఇమమ్పి దేసనం ఆరభి.

తత్థ **సబ్బే తే**తి సబ్బే తే తయా. **ఏవంసీలా**తిఆదీసు లోకియలోకుత్తరవసేన సీలాదీని పుచ్ఛతి. తేసం విత్థారకథా మహాపదానే కథితావ.

కిం పన తే, సారిపుత్త, యే తే భవిస్సన్తీతి అతీతా చ తావ నిరుద్ధా, అపణ్ణత్తికభావం గతా దీపసిఖా వియ నిబ్బుతా, ఏవం నిరుద్ధే అపణ్ణత్తికభావం గతే త్వం కథం జానిస్ససి, అనాగతబుద్ధానం పన గుణా కిన్తి తయా అత్తనో చిత్తేన

పరిచ్ఛిన్దిత్వా విదితాతి పుచ్ఛన్తో ఏవమాహ. **కిం పన తే, సారిపుత్త, అహం ఏతరహీ**తి అనాగతాపి బుద్ధా అజాతా అనిబ్బత్తా అనుప్పన్నా, తేపి కథం త్వం జానిస్ససి? తేసఞ్హి జాననం అపదే ఆకాసే పదదస్సనం వియ హోతి. ఇదాని మయా సద్ధిం ఏకవిహారే వససి, ఏకతో భిక్ఖాయ చరసి, ధమ్మదేసనాకాలే దక్ఖిణపస్సే నిసీదసి, కిం పన మయ్హం గుణా అత్తనో చేతసా పరిచ్ఛిన్దిత్వా విదితా తయాతి అనుయుఞ్జన్తో ఏవమాహ.

థేరో పన పుచ్ఛితే పుచ్ఛితే "నో హేతం, భన్తే"తి పటిక్ఖిపతి. థేరస్స చ విదితమ్పి అత్థి అవిదితమ్పి అత్థి, కిం సో అత్తనో విదితట్ఠానే పటిక్ఖేపం కరోతి, అవిదితట్ఠానేతి? విదితట్ఠానే న కరోతి, అవిదితట్ఠానేయేవ కరోతీతి. థేరో కిర అనుయోగే ఆరద్ధేయేవ అఞ్ఞాసి. న అయం అనుయోగో సావకపారమీఞాణే, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే అయం అనుయోగోతి అత్తనో సావకపారమీఞాణే పటిక్ఖేపం అకత్వా అవిదితట్ఠానే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే పటిక్ఖేపం కరోతి. తేన ఇదమ్పి దీపేతి "భగవా మయ్హం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం బుద్ధానం సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తికారణజాననసమత్థం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం నత్థీ"తి.

ఏత్థాతి ఏతేసు అతీతాదిభేదేసు బుద్ధేసు. **అథ కిఞ్చరహీ**తి అథ కస్మా ఏవం ఞాణే అసతి తయా ఏవం కథితన్తి వదతి.

౧౪౩. **ధమ్మన్వయో**తి ధమ్మస్స పచ్చక్ఖతో ఞాణస్స అనుయోగం అనుగన్త్వా ఉప్పన్నం అనుమానఞాణం నయగ్గాహో విదితో. సావకపారమీఞాణే ఠత్వావ ఇమినావ ఆకారేన జానామి భగవాతి వదతి. థేరస్స హి నయగ్గాహో అప్పమాణో అపరియన్తో. యథా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పమాణం వా పరియన్తో వా నత్థి, ఏవం ధమ్మసేనాపతినో నయగ్గాహస్స. తేన సో "ఇమినా ఏవంవిధో, ఇమినా అనుత్తరో సత్థా"తి జానాతి. థేరస్స హి నయగ్గాహో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగతికో ఏవ. ఇదాని తం నయగ్గాహం పాకటం కాతుం ఉపమాయ దస్సేన్తో **సేయ్యథాపి, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ యస్మా మజ్ఝిమపదేసే నగరస్స ఉద్ధాపపాకారాదీని థిరాని వా హోన్తు, దుబ్బలాని వా, సబ్బసో వా పన మా హోన్తు, చోరాసఙ్కా న హోతి, తస్మా తం అగ్గహేత్వా పచ్చన్తిమనగరన్తి ఆహ. **దళ్హుద్ధాప**న్తి థిరపాకారపాదం. **దళ్హపాకారతోరణ**న్తి థిరపాకారఞ్చేవ థిరపిట్ఠసఙ్ఘాటఞ్చ. **ఏకద్వార**న్తి కస్మా ఆహ? బహుద్వారే హి నగరే బహూహి పణ్డితదోవారికేహి భవితబ్బం. ఏకద్వారే ఏకోవ వట్టతి. థేరస్స చ పఞ్ఞాయ సదిసో అఞ్ఞో నత్థి. తస్మా అత్తనో పణ్డితభావస్స ఓపమ్మత్థం ఏకంయేవ దోవారికం దస్సేతుం ఏకద్వార"న్తి ఆహ. **పణ్డితో**తి పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో. **బ్యత్తో**తి వేయ్యత్తియేన సమన్నాగతో విసదఞాణో. **మేధావీ**తి ఠానుప్పత్తికపఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ మేధాయ సమన్నాగతో. **అనుపరియాయపథ**న్తి అనుపరియాయనామకం పాకారమగ్గం. **పాకారసన్ధి**న్తి ద్విన్నం ఇట్ఠకానం అపగతట్ఠానం. **పాకారవివర**న్తి పాకారస్స ఛిన్నట్ఠానం.

చేతసో ఉపక్కిలేసేతి పఞ్చ నీవరణాని చిత్తం ఉపక్కిలేసేన్తి కిలిట్ఠం కరోన్తి ఉపతాపేన్తి విబాధేన్తి, తస్మా "చేతసో ఉపక్కిలేసా"తి వుచ్చన్తి. **పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణే**తి నీవరణా ఉప్పజ్జమానా అనుప్పన్నాయ పఞ్ఞాయ ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి, ఉప్పన్నాయ పఞ్ఞాయ వడ్ఢితుం న దేన్తి, తస్మా "పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణా"తి వుచ్చన్తి. **సుప్పతిట్ఠితచిత్తా**తి చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుట్ఠు ఠపితచిత్తా హుత్వా. **సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాభూత**న్తి సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాసభావేన భావేత్వా. **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధి**న్తి అరహత్తం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం వా పటివిజ్ఝింసూతి దస్సేతి.

అపిచేత్థ సతిపట్ఠానాతి విపస్సనా. సమ్బోజ్ఝఙ్గా మగ్గో. అనుత్తరాసమ్మాసమ్బోధి అరహత్తం. సతిపట్ఠానాతి వా మగ్గాతి వా బోజ్ఝఙ్గమిస్సకా. సమ్మాసమ్బోధి అరహత్తమేవ. దీఘభాణకమహాసీవత్థేరో పనాహ "సతిపట్ఠానే విపస్సనాతి గహేత్వా

బోజ్ఝఙ్గే మగ్గో చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చాతి గహితే సున్దరో పఞ్హో భవేయ్య, న పనేవం గహిత”న్తి. ఇతి థేరో సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానం నీవరణప్పహానే సతిపట్ఠానభావనాయ సమ్బోధియఞ్చ మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణరజతానం వియ నానత్తాభావం దస్సేతి.

ఇధ ఠత్వా ఉపమా సంసన్దేతబ్బా – ఆయస్మా హి సారిపుత్తో పచ్చన్తనగరం దస్సేసి, పాకారం దస్సేసి, పరియాయపథం దస్సేసి, ద్వారం దస్సేసి, పణ్డితదోవారికం దస్సేసి, నగరం పవేసనకనిక్ఖమనకే ఓళారికే పాణే దస్సేసి, పణ్డితదోవారికస్స తేసం పాణానం పాకటభావఞ్చ దస్సేసి. తత్థ కిం కేన సదిసన్తి చే. నగరం వియ హి నిబ్బానం, పాకారో వియ సీలం, పరియాయపథో వియ హిరీ, ద్వారం వియ అరియమగ్గో, పణ్డితదోవారికో వియ ధమ్మసేనాపతి, నగరప్పవిసనకనిక్ఖమనకఓళారికపాణా వియ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా బుద్ధా, దోవారికస్స తేసం పాణానం పాకటభావో వియ ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నబుద్ధానం సీలసమాధాదీహి పాకటభావో. ఏత్తావతా థేరేన భగవా ఏవమహం సావకపారమీఞాణే ఠత్వా ధమ్మన్వయేన నయగ్గాహేన జానామీతి అత్తనో సీహనాదస్స అనుయోగో దిన్నో హోతి.

౧౪౪. ఇధాహం, భన్తే, యేన భగవాతి ఇమం దేసనం కస్మా ఆరభి ? సావకపారమీఞాణస్స నిప్ఫత్తిదస్సనత్థం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో, భగవా అహం సావకపారమీఞాణం పటిలభన్తో పఞ్చనవుతిపాసణ్డే న అఞ్ఞం ఏకమ్పి సమణం వా బ్రాహ్మణం వా ఉపసఙ్కమిత్వా సావకపారమీఞాణమ్పి పటిలభిం, తుమ్హేయేవ ఉపసఙ్కమిత్వా తుమ్హే పయిరుపాసన్తో పటిలభిన్తి. తత్థ **ఇధాతి** నిపాతమత్తం. **ఉపసఙ్కమిం ధమ్మసవనాయాతి** తుమ్హే ఉపసఙ్కమన్తో పనాహం న చీవరాదిహేతు ఉపసఙ్కమన్తో, ధమ్మసవనత్థాయ ఉపసఙ్కమన్తో. ఏవం ఉపసఙ్కమిత్వా సావకపారమీఞాణం పటిలభిం. కదా పన థేరో ధమ్మసవనత్థాయ ఉపసఙ్కమన్తోతి. సూకరఖతలేణే భాగినేయ్యదీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాపరిగ్గహసుత్తన్తకథనదివసే (మ॰ ని॰ ౨.౨౦౧) ఉపసఙ్కమన్తో, తదాయేవ సావకపారమీఞాణం పటిలభీతి. తందివసఞ్హి థేరో తాలవణ్టం గహేత్వా భగవన్తం బీజమానో ఠితో తం దేసనం సుత్వా తత్థేవ సావకపారమీఞాణం హత్థగతం అకాసి. **ఉత్తరుత్తరం పణీతపణీతన్తి** ఉత్తరుత్తరఞ్చేవ పణీతపణీతఞ్చ కత్వా దేసేసి. **కణ్హసుక్కసప్పటిభాగన్తి** కణ్హఞ్చేవ సుక్కఞ్చ. తఞ్చ ఖో సప్పటిభాగం సవిపక్ఖం కత్వా. కణ్హం పటిబాహిత్వా సుక్కం, సుక్కం పటిబాహిత్వా కణ్హన్తి ఏవం సప్పటిభాగం కత్వా కణ్హసుక్కం దేసేసి, కణ్హం దేసేన్తోపి చ సఉస్సాహం సవిపాకం దేసేసి, సుక్కం దేసేన్తోపి సఉస్సాహం సవిపాకం దేసేసి.

తస్మిం ధమ్మే అభిఞ్ఞా ఇధేకచ్చం ధమ్మం ధమ్మేసు నిట్ఠమగమన్తి తస్మిం దేసితే ధమ్మే ఏకచ్చం ధమ్మం నామ సావకపారమీఞాణం సఞ్జానిత్వా ధమ్మేసు నిట్ఠమగమం. కతమేసు ధమ్మేసూతి? చతుసచ్చధమ్మేసు. ఏత్థాయం థేరసల్లాపో, కాళవల్లవాసీ సుమత్థేరో తావ వదతి “చతుసచ్చధమ్మేసు ఇదాని నిట్ఠగమనకారణం నత్థి. అస్సజిమహాసావకస్స హి దిట్ఠదివసేయేవ సో పఠమమగ్గేన చతుసచ్చధమ్మేసు నిట్ఠం గతో, అపరభాగే సూకరఖతలేణద్వారే ఉపరి తీహి మగ్గేహి చతుసచ్చధమ్మేసు నిట్ఠం గతో, ఇమస్మిం పన ఠానే ‘ధమ్మేసూ’తి బుద్ధగుణేసు నిట్ఠం గతో”తి. లోకన్తరవాసీ చూళసీవత్థేరో పన “సబ్బం తథేవ వత్వా ఇమస్మిం పన ఠానే ‘ధమ్మేసూ’తి అరహత్తే నిట్ఠం గతో”తి ఆహ. దీఘభాణకతిపిటకమహాసీవత్థేరో పన “తథేవ పురిమవాదం వత్వా ఇమస్మిం పన ఠానే ‘ధమ్మేసూ’తి సావకపారమీఞాణే నిట్ఠం గతో”తి వత్వా “బుద్ధగుణా పన నయతో ఆగతా”తి ఆహ.

సత్థరి పసీదిన్తి ఏవం సావకపారమీఞాణధమ్మేసు నిట్ఠం గన్త్వా భియ్యోసోమత్తాయ “సమ్మాసమ్బుద్ధో వత సో భగవా”తి సత్థరి పసీదిం. **స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మోతి** సుట్ఠు అక్ఖాతో సుకథితో నియ్యానికో మగ్గో ఫలత్థాయ నియ్యాతి రాగదోసమోహనిమ్మదనసమత్థో.

సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘోతి బుద్ధస్స భగవతో సావకసఙ్ఘోపి వఙ్కాదిదోసవిరహితం సమ్మాపటిపదం పటిపన్నత్తా సుప్పటిపన్నోతి పసన్నోమ్హి భగవతీతి దస్సేతి.

కుసలధమ్మదేసనావణ్ణనా

౧౪౫. ఇదాని దివాట్ఠానే నిసీదిత్వా సమాపజ్జితే సోళస అపరాపరియధమ్మే దస్సేతుం **అపరం పన భన్తే ఏతదానుత్తరియ**న్తి దేసనం ఆరభి. తత్థ **అనుత్తరియ**న్తి అనుత్తరభావో. **యథా భగవా ధమ్మం దేసేతీ**తి యథా యేనాకారేన యాయ దేసనాయ భగవా ధమ్మం దేసేతి, సా తుమ్హాకం దేసనా అనుత్తరాతి వదతి. **కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి తాయ దేసనాయ దేసితేసు కుసలేసు ధమ్మేసుపి భగవావ అనుత్తరోతి దీపేతి. యా వా సా దేసనా, తస్సా భూమిం దస్సేన్తోపి "కుసలేసు ధమ్మేసూ"తి ఆహ. **తత్రిమే కుసలా ధమ్మా**తి తత్ర కుసలేసు ధమ్మేసూతి వుత్తపదే ఇమే కుసలా ధమ్మా నామాతి వేదితబ్బా. తత్థ ఆరోగ్యట్ఠేన, అనవజ్జట్ఠేన, కోసల్లసమ్భూతట్ఠేన, నిద్దరథట్ఠేన, సుఖవిపాకట్ఠేనాతి పఞ్చధా కుసలం వేదితబ్బం. తేసు జాతకపరియాయం పత్వా ఆరోగ్యట్ఠేన కుసలం వట్టతి. సుత్తన్తపరియాయం పత్వా అనవజ్జట్ఠేన. అభిధమ్మపరియాయం పత్వా కోసల్లసమ్భూతనిద్దరథసుఖవిపాకట్ఠేన. ఇమస్మిం పన ఠానే బాహితికసుత్తన్తపరియాయేన (మ॰ ని॰ ౨.౩౬౮) అనవజ్జట్ఠేన కుసలం దట్ఠబ్బం.

చత్తారో సతిపట్ఠానాతి చుద్దసవిధేన కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం, నవవిధేన వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం , సోళసవిధేన చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం, పఞ్చవిధేన ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానన్తి ఏవం నానానయేహి విభజిత్వా సమథవిపస్సనామగ్గవసేన లోకియలోకుత్తరమిస్సకా చత్తారో సతిపట్ఠానా దేసితా. ఫలసతిపట్ఠానం పన ఇధ అనధిప్పేతం. **చత్తారో సమ్మప్పధానా**తి పగ్గహట్ఠేన ఏకలక్ఖణా, కిచ్చవసేన నానాకిచ్చా. "ఇధ భిక్ఖు అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయా"తిఆదినా నయేన సమథవిపస్సనామగ్గవసేన లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ చత్తారో సమ్మప్పధానా దేసితా. **చత్తారో ఇద్ధిపాదా**తి ఇజ్ఝనట్ఠేన ఏకసభావా, ఛన్దాదివసేన నానాసభావా. "ఇధ భిక్ఖు ఛన్దసమాధిపధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతీ"తిఆదినా నయేన సమథవిపస్సనామగ్గవసేన లోకియలోకుత్తరమిస్సకావ చత్తారో ఇద్ధిపాదా దేసితా.

పఞ్చిన్ద్రియానీతి ఆధిపతేయ్యట్ఠేన ఏకలక్ఖణాని, అధిమోక్ఖాదిసభావవసేన నానాసభావాని. సమథవిపస్సనామగ్గవసేనేవ చ లోకియలోకుత్తరమిస్సకాని సద్ధాదీని పఞ్చిన్ద్రియాని దేసితాని. **పఞ్చ బలానీ**తి ఉపత్థమ్భనట్ఠేన అకమ్పియట్ఠేన వా ఏకసభావాని, సలక్ఖణేన నానాసభావాని . సమథవిపస్సనామగ్గవసేనేవ లోకియలోకుత్తరమిస్సకాని సద్ధాదీని పఞ్చ బలాని దేసితాని. **సత్త బోజ్ఝఙ్గా**తి నియ్యానట్ఠేన ఏకసభావా, ఉపట్ఠానాదినా సలక్ఖణేన నానాసభావా. సమథవిపస్సనా మగ్గవసేనేవ లోకియలోకుత్తరమిస్సకా సత్త బోజ్ఝఙ్గా దేసితా.

అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గోతి హేతుట్ఠేన ఏకసభావో, దస్సనాదినా సలక్ఖణేన నానాసభావో. సమథవిపస్సనామగ్గవసేనేవ లోకియలోకుత్తరమిస్సకో అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో దేసితోతి అత్థో.

ఇధ, భన్తే, భిక్ఖు ఆసవానం ఖయాతి ఇదం కిమత్థం ఆరద్ధం? సాసనస్స పరియోసానదస్సనత్థం. సాసనస్స హి న కేవలం మగ్గేనేవ పరియోసానం హోతి, అరహత్తఫలేన పన హోతి. తస్మా తం దస్సేతుం ఇదమారద్ధన్తి వేదితబ్బం.

ఏతదానుత్తరియం, భన్తే, కుసలేసు ధమ్మేసూతి భన్తే యా అయం కుసలేసు ధమ్మేసు ఏవందేసనా, ఏతదానుత్తరియం. **తం భగవాతి** తం దేసనం భగవా అసేసం సకలం అభిజానాతి. **తం భగవతోతి** తం దేసనం భగవతో అసేసం అభిజానతో. **ఉత్తరి అభిఞ్ఞేయ్యం నత్థీతి** తదుత్తరి అభిజానితబ్బం నత్థి, అయం నామ ఇతో అఞ్ఞో ధమ్మో వా పుగ్గలో వా యం భగవా న జానాతీతి ఇదం నత్థి. **యదభిజానం అఞ్ఞో సమణో వాతి** యం తుమ్హేహి అనభిఞ్ఞాతం, తం అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా అభిజానన్తో భగవతా భియ్యోభిఞ్ఞతరో అస్స, అధికతరపఞ్ఞో భవేయ్య. **యదిదం కుసలేసు ధమ్మేసూతి** ఏత్థ **యదిదన్తి** నిపాతమత్తం, కుసలేసు ధమ్మేసు భగవతా ఉత్తరితరో నత్థీతి అయమేత్థత్థో. ఇతి భగవావ కుసలేసు ధమ్మేసు అనుత్తరోతి దస్సేన్తో "ఇమినాపి కారణేన ఏవంపసన్నో అహం, భన్తే, భగవతీ"తి దీపేతి. ఇతో పరేసు **అపరం పనాతిఆదీసు** విసేసమత్తమేవ వణ్ణయిస్సామ. పురిమవారసదిసం పన వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఆయతనపణ్ణత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౬. **ఆయతనపణ్ణత్తీసూతి** ఆయతనపఞ్ఞాపనాసు. ఇదాని తా ఆయతనపఞ్ఞత్తియో దస్సేన్తో **ఛయిమాని, భన్తేతిఆదిమాహ**. ఆయతనకథా పనేసా విసుద్ధిమగ్గే విత్థారేన కథితా, తేన న తం విత్థారయిస్సామ, తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ సా విత్థారతో వేదితబ్బా.

ఏతదానుత్తరియం , భన్తే, ఆయతనపణ్ణత్తీసూతి యాయం ఆయతనపణ్ణత్తీసు అజ్ఝత్తికబాహిరవవత్థానాదివసేన ఏవం దేసనా, ఏతదానుత్తరియం. సేసం వుత్తనయమేవ.

గబ్భావక్కన్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౭. **గబ్భావక్కన్తీసూతి** గబ్భోక్కమనేసు. తా గబ్భావక్కన్తియో దస్సేన్తో **చతస్సో ఇమా, భన్తేతిఆదిమాహ**. తత్థ **అసమ్పజానోతి** అజానన్తో సమ్ముళ్హో హుత్వా. **మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతీతి** పటిసన్ధివసేన పవిసతి. **ఠాతీతి** వసతి. **నిక్ఖమతీతి** నిక్ఖమన్తోపి అసమ్పజానో సమ్ముళ్హోవ నిక్ఖమతి. **అయం పఠమాతి** అయం పకతిలోకియమనుస్సానం పఠమా గబ్భావక్కన్తి.

సమ్పజానో మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమతీతి ఓక్కమన్తో సమ్పజానో అసమ్ముళ్హో హుత్వా ఓక్కమతి.

అయం దుతియాతి అయం అసీతిమహాథేరానం సావకానం దుతియా గబ్భావక్కన్తి. తే హి పవిసన్తావ జానన్తి, వసన్తా చ నిక్ఖమన్తా చ న జానన్తి.

అయం తతియాతి అయం ద్విన్నం అగ్గసావకానం పచ్చేకబోధిసత్తానఞ్చ తతియా గబ్భావక్కన్తి. తే కిర కమ్మజేహి వాతేహి అధోసిరా ఉద్ధంపాదా అనేకసతపోరిసే పపాతే వియ యోనిముఖే ఖిత్తా తాళచ్ఛిగ్గళేన హత్థీ వియ సమ్బాధేన యోనిముఖేన నిక్ఖమమానా అనన్తం దుక్ఖం పాపుణన్తి. తేన నేసం "మయం నిక్ఖమమ్హా"తి సమ్పజానతా న హోతి. ఏవం పూరితపారమీనమ్పి చ సత్తానం ఏవరూపే ఠానే మహన్తం దుక్ఖం ఉప్పజ్జతీతి అలమేవ గబ్భవాసే నిబ్బిన్దితుం అలం విరజ్జితుం.

అయం చతుత్థాతి అయం సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం వసేన చతుత్థా గబ్భావక్కన్తి. సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తా హి మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిం గణ్హన్తాపి జానన్తి, తత్థ వసన్తాపి జానన్తి, నిక్ఖమన్తాపి జానన్తి, నిక్ఖమనకాలేపి చ తే కమ్మజవాతా ఉద్ధంపాదే

అధోసిరే కత్వా ఖిపితుం న సక్కోన్తి, ద్వే హత్థే పసారేత్వా అక్ఖీని ఉమ్మీలేత్వా ఠితకావ నిక్ఖమన్తి. భవగ్గం ఉపాదాయ అవీచిఅన్తరే అఞ్ఞో తీసు కాలేసు సమ్పజానో నామ నత్థి ఠపేత్వా సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తే. తేనేవ నేసం మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమనకాలే చ నిక్ఖమనకాలే చ దససహస్సిలోకధాతు కమ్పతీతి. సేసమేత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఆదేసనవిధాదేసనావణ్ణనా

౧౪౭. **ఆదేసనవిధాసూతి** ఆదేసనకోట్ఠాసేసు. ఇదాని తా ఆదేసనవిధా దస్సేన్తో **చతస్సో ఇమాతిఆదిమాహ. నిమిత్తేన ఆదిసతీతి** ఆగతనిమిత్తేన గతనిమిత్తేన ఠితనిమిత్తేన వా ఇదం నామ భవిస్సతీతి కథేతి.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో రాజా తిస్సో ముత్తా గహేత్వా పురోహితం పుచ్ఛి “కిం మే, ఆచరియ, హత్థే”తి? సో ఇతో చితో చ ఓలోకేసి. తేన చ సమయేన ఏకా సరబూ “మక్ఖికం గహేస్సామీ”తి పక్ఖన్ది, గహణకాలే మక్ఖికా పలాతా, సో మక్ఖికాయ ముత్తత్తా “ముత్తా మహారాజా”తి ఆహ. ముత్తా తావ హోతు, కతి ముత్తాతి? సో పున నిమిత్తం ఓలోకేసి. అథ అవిదూరే కుక్కుటో తిక్ఖత్తుం సద్దం నిచ్ఛారేసి. బ్రాహ్మణో “తిస్సో మహారాజా”తి ఆహ. ఏవం ఏకచ్చో ఆగతనిమిత్తేన కథేతి. ఏతేనుపాయేన గతఠితని మిత్తేహిపి కథనం వేదితబ్బం.

అమనుస్సానన్తి యక్ఖపిసాచాదీనం. **దేవతానన్తి** చాతుమహారాజికాదీనం. **సద్దం సుత్వాతి** అఞ్ఞస్స చిత్తం ఞత్వా కథేన్తానం సద్దం సుత్వా. **వితక్కవిప్ఫారసద్దన్తి** వితక్కవిప్ఫారవసేన ఉప్పన్నం విప్పలపన్తానం సుత్తపమత్తాదీనం సద్దం. **సుత్వాతి** తం సద్దం సుత్వా. యం వితక్కయతో తస్స సో సద్దో ఉప్పన్నో, తస్స వసేన “ఏవమ్పి తే మనో”తి ఆదిసతి. **మనోసఙ్ఖారా పణిహితాతి** చిత్తసఙ్ఖారా సుట్ఠపితా. **వితక్కేస్సతీతి** వితక్కయిస్సతి పవత్తేస్సతీతి పజానాతి. జానన్తో చ ఆగమనేన జానాతి, పుబ్బభాగేన జానాతి, అన్తోసమాపత్తియం చిత్తం ఓలోకేత్వా జానాతి. **ఆగమనేన జానాతి** నామ కసిణపరికమ్మకాలేయేవ యేనాకారేన ఏస కసిణభావనం ఆరద్ధో పఠమజ్ఝానం వా…పే… చతుత్థజ్ఝానం వా అట్ఠసమాపత్తియో వా నిబ్బత్తేస్సతీతి జానాతి. **పుబ్బభాగేన జానాతి** నామ సమథవిపస్సనాయ ఆరద్ధాయేవ జానాతి, యేనాకారేన ఏస విపస్సనం ఆరద్ధో సోతాపత్తిమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతి, సకదాగామిమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతి, అనాగామిమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతి, అరహత్తమగ్గం వా నిబ్బత్తేస్సతీతి జానాతి. **అన్తోసమాపత్తియం చిత్తం ఓలోకేత్వా జానాతి** నామ యేనాకారేన ఇమస్స మనోసఙ్ఖారా సుట్ఠపితా, ఇమస్స నామ చిత్తస్స అనన్తరా ఇమం నామ వితక్కం వితక్కేస్సతి. ఇతో వుట్ఠితస్స ఏతస్స హానభాగియో వా సమాధి భవిస్సతి, ఠితిభాగియో వా విసేసభాగియో వా నిబ్బేధభాగియో వా అభిఞ్ఞాయో వా నిబ్బత్తేస్సతీతి జానాతి.

తత్థ పుథుజ్జనో చేతోపరియఞాణలాభీ పుథుజ్జనానంయేవ చిత్తం జానాతి, న అరియానం. అరియేసుపి హేట్ఠిమో హేట్ఠిమో ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స చిత్తం న జానాతి, ఉపరిమో పన హేట్ఠిమస్స జానాతి. ఏతేసు చ సోతాపన్నో సోతాపత్తిఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి. సకదాగామీ, అనాగామీ, అరహా, అరహత్తఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి. ఉపరిమో హేట్ఠిమం న సమాపజ్జతి. తేసఞ్హి హేట్ఠిమా హేట్ఠిమా సమాపత్తి తత్రుపపత్తియేవ హోతి. **తథేవ తం హోతీతి** ఇదం ఏకంసేన తథేవ హోతి. చేతోపరియఞాణవసేన ఞాతఞ్హి అఞ్ఞథాభావీ నామ నత్థి. సేసం పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

దస్సనసమాపత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౯. **ఆతప్పమన్వాయాతి**ఆది బ్రహ్మజాలే విత్థారితమేవ. అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపో, **ఆతప్పన్తి** వీరియం. తదేవ పదహితబ్బతో **పధానం.** అనుయుఞ్జితబ్బతో **అనుయోగో. అప్పమాదన్తి** సతిఅవిప్పవాసం. **సమ్మామనసికారన్తి** అనిచ్చే అనిచ్చన్తిఆదివసేన పవత్తం ఉపాయమనసికారం. **చేతోసమాధిన్తి** పఠమజ్ఝానసమాధిం. **అయం పఠమా దస్సనసమాపత్తీతి** అయం ద్వత్తింసాకారం పటికూలతో మనసికత్వా పటికూలదస్సనవసేన ఉప్పాదితా పఠమజ్ఝానసమాపత్తి పఠమా దస్సనసమాపత్తి నామ, సచే పన తం ఝానం పాదకం కత్వా సోతాపన్నో హోతి, అయం నిప్పరియాయేనేవ పఠమా దస్సనసమాపత్తి.

అతిక్కమ్మ చాతి అతిక్కమిత్వా చ. **ఛవిమంసలోహితన్తి** ఛవిఞ్చ మంసఞ్చ లోహితఞ్చ. **అట్ఠిం పచ్చవేక్ఖతీతి** అట్ఠి అట్ఠీతి పచ్చవేక్ఖతి. అట్ఠి అట్ఠీతి పచ్చవేక్ఖిత్వా ఉప్పాదితా అట్ఠిఆరమ్మణా దిబ్బచక్ఖుపాదకజ్ఝానసమాపత్తి దుతియా దస్సనసమాపత్తి నామ. సచే పన తం ఝానం పాదకం కత్వా సకదాగామిమగ్గం నిబ్బత్తేతి. అయం నిప్పరియాయేన దుతియా దస్సనసమాపత్తి. కాళవల్లవాసీ సుమత్థేరో పన “యావ తతియమగ్గా వట్టతీ”తి ఆహ.

విఞ్ఞాణసోతన్తి విఞ్ఞాణమేవ. **ఉభయతో అబ్బోచ్ఛిన్నన్తి** ద్వీహిపి భాగేహి అచ్ఛిన్నం. **ఇధ లోకే పతిట్ఠితఞ్చాతి** ఛన్దరాగవసేన ఇమస్మిఞ్చ లోకే పతిట్ఠితం. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. కమ్మం వా కమ్మతో ఉపగచ్ఛన్తం ఇధ లోకే పతిట్ఠితం నామ. కమ్మభవం ఆకడ్ఢన్తం పరలోకే పతిట్ఠితం నామ. ఇమినా కిం కథితం? సేక్ఖపుథుజ్జనానం చేతోపరియఞాణం కథితం. సేక్ఖపుథుజ్జనానఞ్హి చేతోపరియఞాణం తతియా దస్సనసమాపత్తి నామ.

ఇధ లోకే అప్పతిట్ఠితఞ్చాతి నిచ్ఛన్దరాగత్తా ఇధలోకే చ అప్పతిట్ఠితం. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. కమ్మం వా కమ్మతో న ఉపగచ్ఛన్తం ఇధ లోకే అప్పతిట్ఠితం నామ. కమ్మభవం అనాకడ్ఢన్తం పరలోకే అప్పతిట్ఠితం నామ. ఇమినా కిం కథితం? ఖీణాసవస్స చేతోపరియఞాణం కథితం. ఖీణాసవస్స హి చేతోపరియఞాణం చతుత్థా దస్సనసమాపత్తి నామ.

అపిచ ద్వత్తింసాకారే ఆరద్ధవిపస్సనాపి పఠమా దస్సనసమాపత్తి. అట్ఠిఆరమ్మణే ఆరద్ధవిపస్సనా దుతియా దస్సనసమాపత్తి. సేక్ఖపుథుజ్జనానం చేతోపరియఞాణం ఖీణాసవస్స చేతోపరియఞాణన్తి ఇదం పదద్వయం నిచ్చలమేవ. అపరో నయో పఠమజ్ఝానం పఠమా దస్సనసమాపత్తి . దుతియజ్ఝానం దుతియా. తతియజ్ఝానం తతియా. చతుత్థజ్ఝానం చతుత్థా దస్సనసమాపత్తి. తథా పఠమమగ్గో పఠమా దస్సనసమాపత్తి. దుతియమగ్గో దుతియా. తతియమగ్గో తతియా. చతుత్థమగ్గో చతుత్థా దస్సనసమాపత్తీతి. సేసమేత్థ పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

పుగ్గలపణ్ణత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౫౦. **పుగ్గలపణ్ణత్తీసూతి** లోకవోహారవసేన “సత్తో పుగ్గలో నరో పోసో”తి ఏవం పఞ్ఞాపేతబ్బాసు లోకపఞ్ఞత్తీసు. బుద్ధానఞ్హి ద్వే కథా సమ్ముతికథా, పరమత్థకథాతి పోట్ఠపాదసుత్తే (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౪౩౮-౪౪౩) విత్థారితా.

తత్థ పుగ్గలపణ్ణత్తీసూతి అయం సమ్ముతికథా. ఇదాని యే పుగ్గలే పఞ్ఞపేన్తో పుగ్గలపణ్ణత్తీసు భగవా అనుత్తరో హోతి, తే దస్సేన్తో **సత్తిమే భన్తే పుగ్గలా. ఉభతోభాగవిముత్తో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఉభతోభాగవిముత్తోతి** ద్వీహి భాగేహి విముత్తో, అరూపసమాపత్తియా రూపకాయతో విముత్తో, మగ్గేన నామకాయతో. సో చతున్నం అరూపసమాపత్తీనం ఏకేకతో వుట్ఠాయ సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా అరహత్తప్పత్తానం, చతున్నం, నిరోధా వుట్ఠాయ అరహత్తప్పత్తఅనాగామినో చ వసేన పఞ్చవిధో హోతి.

పాళి పనేత్థ "కతమో చ పుగ్గలో ఉభతోభాగవిముత్తో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠవిమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీ"తి (ధాతు॰ ౨౪) ఏవం అట్ఠవిమోక్ఖలాభినో వసేన ఆగతా. పఞ్ఞాయ విముత్తోతి **పఞ్ఞావిముత్తో.** సో సుక్ఖవిపస్సకో చ, చతూహి ఝానేహి వుట్ఠాయ అరహత్తం పత్తా చత్తారో చాతి ఇమేసం వసేన పఞ్చవిధోవ హోతి.

పాళి పనేత్థ అట్ఠవిమోక్ఖపటిక్ఖేపవసేనేవ ఆగతా. యథాహ "న హేవ ఖో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి. పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో పఞ్ఞావిముత్తో"తి (ధాతు॰ ౨౫).

ఫుట్ఠన్తం సచ్ఛి కరోతీతి **కాయసక్ఖి.** సో ఝానఫస్సం పఠమం ఫుసతి, పచ్ఛా నిరోధం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, సో సోతాపత్తిఫలట్ఠం ఆదిం కత్వా యావ అరహత్తమగ్గట్ఠా ఛబ్బిధో హోతీతి వేదితబ్బో. తేనేవాహ "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వా విహరతి, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఏకచ్చే ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో కాయసక్ఖీ"తి (ధాతు॰ ౨౬).

దిట్ఠన్తం పత్తోతి **దిట్ఠిప్పత్తో.** తత్రిదం సఙ్ఖేపలక్ఖణం, దుక్ఖా సఙ్ఖారా సుఖో నిరోధోతి ఞాతం హోతి దిట్ఠం విదితం సచ్ఛికతం పస్సితం పఞ్ఞాయాతి **దిట్ఠిప్పత్తో.** విత్థారతో పనేసోపి కాయసక్ఖి వియ ఛబ్బిధో హోతి. తేనేవాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం పజానాతి...పే॰... అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి యథాభూతం పజానాతి, తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఏకచ్చే ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో దిట్ఠిప్పత్తో"తి (ధాతు॰ ౨౭).

సద్ధాయ విముత్తోతి **సద్ధావిముత్తో.** సోపి వుత్తనయేనేవ ఛబ్బిధో హోతి. తేనేవాహ – "ఇధేకచ్చో పుగ్గలో ఇదం దుక్ఖన్తి యథాభూతం పజానాతి, అయం దుక్ఖసముదయోతి యథాభూతం పజానాతి, అయం దుక్ఖనిరోధోతి యథాభూతం పజానాతి, అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి యథాభూతం పజానాతి, తథాగతప్పవేదితా చస్స ధమ్మా పఞ్ఞాయ వోదిట్ఠా హోన్తి వోచరితా, పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఏకచ్చే ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి నో చ ఖో యథా దిట్ఠిప్పత్తస్స. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధావిముత్తో"తి (ధాతు॰ ౨౮). ఏతేసు హి సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే సద్దహన్తస్స వియ, ఓకప్పేన్తస్స వియ, అధిముచ్చన్తస్స వియ చ కిలేసక్ఖయో హోతి. దిట్ఠిప్పత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గక్ఖణే కిలేసచ్ఛేదకం ఞాణం అదన్ధం తిఖిణం సూరం హుత్వా వహతి. తస్మా యథా నామ నాతితిఖిణేన అసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం న మట్ఠం హోతి, అసి న సీఘం వహతి, సద్దో సుయ్యతి, బలవతరో వాయామో కాతబ్బో హోతి, ఏవరూపా సద్ధావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా. యథా పన అతినిసితేన అసినా కదలిం ఛిన్దన్తస్స ఛిన్నట్ఠానం మట్ఠం హోతి, అసి సీఘం వహతి, సద్దో న సుయ్యతి, బలవతరం వాయామకిచ్చం న హోతి, ఏవరూపా పఞ్ఞావిముత్తస్స పుబ్బభాగమగ్గభావనా వేదితబ్బా.

ధమ్మం అనుస్సరతీతి **ధమ్మానుసారీ. ధమ్మో**తి పఞ్ఞా, పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం మగ్గం భావేతీతి అత్థో. **సద్ధానుసారిమ్హిపి** ఏసేవ నయో, ఉభోపేతే సోతాపత్తిమగ్గట్ఠాయేవ. వుత్తమ్పి చేతం "యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స పఞ్ఞిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి, పఞ్ఞావాహిం పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో ధమ్మానుసారీ"తి.

తథా “యస్స పుగ్గలస్స సోతాపత్తిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నస్స సద్ధిన్ద్రియం అధిమత్తం హోతి , సద్ధావాహిం సద్ధాపుబ్బఙ్గమం అరియమగ్గం భావేతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సద్ధానుసారీ”తి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేసా ఉభతోభాగవిముత్తాదికథా విసుద్ధిమగ్గే పఞ్ఞాభావనాధికారే వుత్తా. తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

పధానదేసనావణ్ణనా

౧౩౧. పధానేసూతి ఇధ పదహనవసేన “సత్త బోజ్ఝఙ్గా పధానా”తి వుత్తా. తేసం విత్థారకథా మహాసతిపట్ఠానే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

పటిపదాదేసనావణ్ణనా

౧౩౨. దుక్ఖపటిపదాదీసు అయం విత్థారనయో – “తత్థ కతమా దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా? దుక్ఖేన కసిరేన సమాధిం ఉప్పాదేన్తస్స దన్ధం తం ఠానం అభిజానన్తస్స యా పఞ్ఞా పజాననా…పే॰… అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి, అయం వుచ్చతి దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా. తత్థ కతమా దుక్ఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా? దుక్ఖేన కసిరేన సమాధిం ఉప్పాదేన్తస్స ఖిప్పం తం ఠానం అభిజానన్తస్స యా పఞ్ఞా పజాననా…పే॰… సమ్మాదిట్ఠి, అయం వుచ్చతి దుక్ఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా. తత్థ కతమా సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా? అకిచ్ఛేన అకసిరేన సమాధిం ఉప్పాదేన్తస్స దన్ధం తం ఠానం అభిజానన్తస్స యా పఞ్ఞా పజాననా…పే॰… సమ్మాదిట్ఠి, అయం వుచ్చతి సుఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా. తత్థ కతమా సుఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా? అకిచ్ఛేన అకసిరేన సమాధిం ఉప్పాదేన్తస్స ఖిప్పం తం ఠానం అభిజానన్తస్స యా పఞ్ఞా పజాననా…పే॰… సమ్మాదిట్ఠి, అయం వుచ్చతి సుఖపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా పఞ్ఞా”తి (విభ॰ ౮౦౧). అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

భస్ససమాచారాదివణ్ణనా

౧౩౩. న చేవ ముసావాదూపసఞ్హితన్తి భస్ససమాచారే ఠితోపి కథామగ్గం అనుపచ్ఛిన్దిత్వా కథేన్తోపి ఇధేకచ్చో భిక్ఖు న చేవ ముసావాదూపసఞ్హితం భాసతి. అట్ఠ అనరియవోహారే వజ్జేత్వా అట్ఠ అరియవోహారయుత్తమేవ భాసతి. **న చ వేభూతియ**న్తి భస్ససమాచారే ఠితోపి భేదకరవాచం న భాసతి. **న చ పేసుణియ**న్తి తస్సాయేవేతం వేవచనం. వేభూతియవాచా హి పియభావస్స సుఞ్ఞకరణతో “పేసుణియ”న్తి వుచ్చతి. నామమేవస్సా ఏతన్తి మహాసీవత్థేరో అవోచ. **న చ సారమ్భజ**న్తి సారమ్భజా చ యా వాచా, తఞ్చ న భాసతి. “త్వం దుస్సీలో”తి వుత్తే, “త్వం దుస్సీలో తవాచరియో దుస్సీలో”తి వా, “తుయ్హం ఆపత్తీ”తి వుత్తే, “అహం పిణ్డాయ చరిత్వా పాటలిపుత్తం గతో”తిఆదినా నయేన బహిద్ధా విక్ఖేపకథాపవత్తం వా కరణుత్తరియవాచం న భాసతి. **జయాపేక్ఖో**తి జయపురేక్ఖారో హుత్వా, యథా హత్థకో సక్యపుత్తో తిత్థియా నామ ధమ్మేనపి అధమ్మేనపి జేతబ్బాతి సచ్చాలికం యంకిఞ్చి భాసతి, ఏవం జయాపేక్ఖో జయపురేక్ఖారో హుత్వా న భాసతీతి అత్థో. **మన్తా మన్తా చ వాచం భాసతీ**తి ఏత్థ మన్తాతి వుచ్చతి పఞ్ఞా, మన్తాయ పఞ్ఞాయ. పున మన్తాతి ఉపపరిక్ఖిత్వా. ఇదం వుత్తం హోతి, భస్ససమాచారే ఠితో దివసభాగమ్పి కథేన్తో పఞ్ఞాయ ఉపపరిక్ఖిత్వా యుత్తకథమేవ కథేతీతి. **నిధానవతి**న్తి హదయేపి నిదహితబ్బయుత్తం. **కాలేనా**తి యుత్తపత్తకాలేన.

ఏవం భాసితా హి వాచా అముసా చేవ హోతి అపిసుణా చ అఫరుసా చ అసతా చ అసమ్ఫప్పలాపా చ. ఏవరూపా చ అయం వాచా చతుసచ్చనిస్సితాతిపి సిక్ఖత్తయనిస్సితాతిపి దసకథావత్థునిస్సితాతిపి తేరసధుతఙ్గనిస్సితాతిపి సత్తత్తింసబోధిపక్ఖియధమ్మనిస్సితాతిపి మగ్గనిస్సితాతిపి వుచ్చతి. తేనాహ **ఏతదానుత్తరియం, భన్తే, భస్ససమాచారే**తి తం పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

సచ్చో చస్స సద్ధో చాతి సీలాచారే ఠితో భిక్ఖు సచ్చో చ భవేయ్య సచ్చకథో సద్ధో చ సద్ధాసమ్పన్నో. నను హేట్ఠా సచ్చం కథితమేవ, ఇధ కస్మా పున వుత్తన్తి? హేట్ఠా వాచాసచ్చం కథితం. సీలాచారే ఠితో పన భిక్ఖు అన్తమసో హసనకథాయపి ముసావాదం న కరోతీతి దస్సేతుం ఇధ వుత్తం. ఇదాని సో ధమ్మేన సమేన జీవితం కప్పేతీతి దస్సనత్థం **న చ కుహకో**తిఆది వుత్తం. తత్థ "కుహకో"తిఆదీని బ్రహ్మజాలే విత్థారితాని.

ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో, భోజనే మత్తఞ్ఞూతి ఛసు ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భోజనేపి పమాణఞ్ఞూ. **సమకారీ**తి సమచారీ, కాయేన వాచాయ మనసా చ కాయవఙ్కాదీని పహాయ సమం చరతీతి అత్థో. **జాగరియానుయోగమనుయుత్తో**తి రత్తిన్దివం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా "దివసం చఙ్కమేన నిసజ్జాయా"తి వుత్తనయేనేవ జాగరియానుయోగం యుత్తప్పయుత్తో విహరతి. **అతన్దితో**తి నిత్తన్దీ కాయాలసియవిరహితో. **ఆరద్ధవీరియో**తి కాయికవీరియేనాపి ఆరద్ధవీరియో హోతి, గణసఙ్గణికం వినోదేత్వా చతూసు ఇరియాపథేసు అట్ఠఆరబ్భవత్థువసేన ఏకవిహారీ. చేతసికవీరియేనాపి ఆరద్ధవీరియో హోతి, కిలేససఙ్గణికం పహాయ వినోదేత్వా అట్ఠసమాపత్తివసేన ఏకవిహారీ. అపి చ యథా తథా కిలేసుప్పత్తిం నివారేన్తో చేతసికవీరియేన ఆరద్ధవీరియో హోతి. **ఝాయీ**తి ఆరమ్మణలక్ఖణూపనిజ్ఝానవసేన ఝాయీ. **సతిమా**తి చిరకతాదిఅనుస్సరణసమత్థాయ సతియా సమన్నాగతో.

కల్యాణపటిభానోతి వాక్కరణసమ్పన్నో చేవ హోతి పటిభానసమ్పన్నో చ. యుత్తపటిభానో ఖో పన హోతి నో ముత్తపటిభానో. సీలసమాచారస్మిఞ్హి ఠితభిక్ఖు ముత్తపటిభానో న హోతి, యుత్తపటిభానో పన హోతి వఙ్గీసత్థేరో వియ. **గతిమా**తి గమనసమత్థాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **ధితిమా**తి ధారణసమత్థాయ పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **మతిమా**తి ఏత్థ పన మతీతి పఞ్ఞాయ నామమేవ, తస్మా పఞ్ఞవాతి అత్థో. ఇతి తీహిపి ఇమేహి పదేహి పఞ్ఞావ కథితా. తత్థ హేట్ఠా సమణధమ్మకరణవీరియం కథితం, ఇధ బుద్ధవచనగణ్హనవీరియం. తథా హేట్ఠా విపస్సనాపఞ్ఞా కథితా, ఇధ బుద్ధవచనగణ్హనపఞ్ఞా. **న చ కామేసు గిద్ధో**తి వత్థుకామకిలేసకామేసు అగిద్ధో. **సతో చ నిపకో చా**తి అభిక్కన్తపటిక్కన్తాదీసు సత్తసు ఠానేసు సతియా చేవ ఞాణేన చ సమన్నాగతో చరతీతి అత్థో. నేపక్కన్తి పఞ్ఞా, తాయ సమన్నాగతత్తా నిపకోతి వుత్తో. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

అనుసాసనవిధాదివణ్ణనా

౧౭౪. **పచ్చత్తం యోనిసో మనసికారా**తి అత్తనో ఉపాయమనసికారేన. **యథానుసిట్ఠం తథా పటిపజ్జమానో**తి యథా మయా అనుసిట్ఠం అనుసాసనీ దిన్నా, తథా పటిపజ్జమానో. **తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా**తిఆది వుత్తత్థమేవ. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౧౭౫. **పరపుగ్గలవిముత్తిఞాణే**తి సోతాపన్నాదీనం పరపుగ్గలానం తేన తేన మగ్గేన కిలేసవిముత్తిఞాణే. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౧౭౬. **అముత్రాసిం ఏవంనామోతి** ఏకో పుబ్బేనివాసం అనుస్సరన్తో నామగోత్తం పరియాదియమానో గచ్ఛతి. ఏకో సుద్ధఖన్ధేయేవ అనుస్సరతి, ఏకో హి సక్కోతి, ఏకో న సక్కోతి. తత్థ యో సక్కోతి, తస్స వసేన అగ్గహేత్వా అసక్కోన్తస్స వసేన గహితం. అసక్కోన్తో పన కిం కరోతి? సుద్ధఖన్ధేయేవ అనుస్సరన్తో గన్త్వా అనేకజాతిసతసహస్సమత్థకే ఠత్వా నామగోత్తం పరియాదియమానో ఓతరతి. తం దస్సేన్తో **ఏవంనామోతిఆదిమాహ . నో ఏవమాహా**తి నో దిట్ఠిగతికో ఏవమాహ. తత్థ కిఞ్చాపి సస్సతోతి వత్వా "తే చ సత్తా సంసరన్తీ"తి వదన్తస్స వచనం పుబ్బాపరవిరుద్ధం హోతి. దిట్ఠిగతికత్తా పనేస ఏతం న సల్లక్ఖేసి. దిట్ఠిగతికస్స హి ఠానం వా నియమో వా నత్థి. ఇమం గహేత్వా ఇమం విస్సజ్జేతి, ఇమం విస్సజ్జేత్వా ఇమం గణ్హాతీతి బ్రహ్మజాలే విత్థారితమేవేతం. **అయం తతియో సస్సతవాదో**తి థేరో లాభిస్సేవ వసేన తయో సస్సతవాదే ఆహ. భగవతా పన తక్కీవాదమ్పి గహేత్వా బ్రహ్మజాలే చత్తారో వుత్తా. ఏతేసం పన తిణ్ణం వాదానం విత్థారకథా బ్రహ్మజాలే (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౩౦) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ విత్థారేతబ్బం.

౧౭౭. **గణనాయ వా**తి పిణ్డగణనాయ. **సఙ్ఖానేనా**తి అచ్ఛిద్దకవసేన మనోగణనాయ. ఉభయథాపి పిణ్డగణనమేవ దస్సేతి. ఇదం వుత్తం హోతి, వస్సానం సతవసేన సహస్సవసేన సతసహస్సవసేన కోటివసేన పిణ్డం కత్వాపి ఏత్తకాని వస్ససతానీతి వా ఏత్తకా వస్సకోటియోతి వా ఏవం సఙ్ఖాతుం న సక్కా. తుమ్హే పన అత్తనో దసన్నం పారమీనం పూరితత్తా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సుప్పటివిద్ధత్తా యస్మా వో అనావరణఞాణం సూరం వహతి. తస్మా దేసనాఞాణకుసలతం పురక్ఖత్వా వస్సగణనాయపి పరియన్తికం కత్వా కప్పగణనాయపి పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఏత్తకన్తి దస్సేథాతి దీపేతి. పాళియత్థో పనేత్థ వుత్తనయోయేవ. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౧౭౮. **ఏతదానుత్తరియం, భన్తే, సత్తానం చుతూపపాతఞాణే**తి భన్తే యాపి అయం సత్తానం చుతిపటిసన్ధివసేన ఞాణదేసనా, సాపి తుమ్హాకంయేవ అనుత్తరా. అతీతబుద్ధాపి ఏవమేవ దేసేసుం. అనాగతాపి ఏవమేవ దేసేస్సన్తి. తుమ్హే తేసం అతీతానాగతబుద్ధానం ఞాణేన సంసన్దిత్వావ దేసయిత్థ. "ఇమినాపి కారణేన ఏవంపసన్నో అహం భన్తే భగవతీ"తి దీపేతి. పాళియత్థో పనేత్థ విత్థారితోయేవ.

౧౭౯. **సాసవా సఉపధికా**తి సదోసా సఉపారమ్భా. **నో అరియాతి వుచ్చతీ**తి అరియిద్ధీతి న వుచ్చతి. **అనాసవా అనుపధికా**తి నిద్దోసా అనుపారమ్భా. **అరియాతి వుచ్చతీ**తి అరియిద్ధీతి వుచ్చతి. **అప్పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతీ**తి కథం అప్పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతీతి? పటికూలే సత్తే మేత్తం ఫరతి, సఙ్ఖారే ధాతుసఞ్ఞం ఉపసంహరతి. యథాహ "కథం పటికూలే అప్పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి (పటి॰ మ॰ ౩.౯౭)? అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం మేత్తాయ వా ఫరతి, ధాతుతో వా ఉపసంహరతీ"తి. **పటికూలసఞ్ఞీ తత్థ విహరతీ**తి అప్పటికూలే సత్తే అసుభసఞ్ఞం ఫరతి, సఙ్ఖారే అనిచ్చసఞ్ఞం ఉపసంహరతి. యథాహ "కథం అప్పటికూలే పటికూలసఞ్ఞీ విహరతి? ఇట్ఠస్మిం వత్థుస్మిం అసుభాయ వా ఫరతి, అనిచ్చతో వా ఉపసంహరతీ"తి. ఏవం సేసపదేసుపి అత్థో వేదితబ్బో.

ఉపేక్ఖకో తత్థ విహరతీతి ఇట్ఠే అరజ్జన్తో అనిట్ఠే అదుస్సన్తో యథా అఞ్ఞే అసమపేక్ఖనేన మోహం ఉప్పాదేన్తి, ఏవం అనుప్పాదేన్తో ఛసు ఆరమ్మణేసు ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ ఉపేక్ఖకో విహరతి. **ఏతదానుత్తరియం, భన్తే, ఇద్ధివిధాసూ**తి, భన్తే, యా అయం ద్వీసు ఇద్ధీసు ఏవందేసనా, ఏతదానుత్తరియం. **తం భగవా**తి తం దేసనం భగవా అసేసం సకలం అభిజానాతి. **తం భగవతో**తి తం దేసనం భగవతో అసేసం అభిజానతో. **ఉత్తరి అభిఞ్ఞేయ్యం నత్థీ**తి ఉత్తరి అభిజానితబ్బం నత్థి. అయం నామ ఇతో అఞ్ఞో ధమ్మో వా పుగ్గలో వా యం భగవా న జానాతి ఇదం నత్థి. **యదభిజానం అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా**తి యం

తుమ్హేహి అనభిఞ్ఞాతం అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా అభిజానన్తో భగవతా భియ్యోభిఞ్ఞతరో అస్స, అధికతరపఞ్ఞో భవేయ్య. **యదిదం ఇద్ధివిధాసూతి** ఏత్థ **యదిద**న్తి నిపాతమత్తం. ఇద్ధివిధాసు భగవతా ఉత్తరితరో నత్థి. అతీతబుద్ధాపి హి ఇమా ద్వే ఇద్ధియో దేసేసుం, అనాగతాపి ఇమావ దేసేస్సన్తి. తుమ్హేపి తేసం ఞాణేన సంసన్దిత్వా ఇమావ దేసయిత్థ. ఇతి భగవా ఇద్ధివిధాసు అనుత్తరోతి దస్సేన్తో "ఇమినాపి కారణేన ఏవంపసన్నో అహం, భన్తే, భగవతీ"తి దీపేతి. ఏత్తావతా యే ధమ్మసేనాపతి దివాట్ఠానే నిసీదిత్వా సోళస అపరమ్పరియధమ్మే సమ్మసి, తేవ దస్సితా హోన్తి.

అఞ్ఞథాసత్థుగుణదస్సనాదివణ్ణనా

౧౬౦. ఇదాని అపరేనపి ఆకారేన భగవతో గుణే దస్సేన్తో **యం తం భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **సద్ధేన కులపుత్తేనా**తి సద్ధా కులపుత్తా నామ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా బోధిసత్తా. తస్మా యం సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తేన పత్తబ్బన్తి వుత్తం హోతి. కిం పన తేన పత్తబ్బం? నవ లోకుత్తరధమ్మా. **ఆరద్ధవీరియేనా**తిఆదీసు "వీరియం థామో"తిఆదీని సబ్బానేవ వీరియవేవచనాని. తత్థ **ఆరద్ధవీరియేనా**తి పగ్గహితవీరియేన. **థామవతా**తి థామసమ్పన్నేన థిరవీరియేన. **పురిసథామేనా**తి తేన థామవతా యం పురిసథామేన పత్తబ్బన్తి వుత్తం హోతి. అనన్తరపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **పురిసధోరయ్హేనా**తి యా అసమధురేహి బుద్ధేహి వహితబ్బా ధురా, తం ధురం వహనసమత్థేన మహాపురిసేన. **అనుప్పత్తం తం భగవతా**తి తం సబ్బం అతీతానాగతబుద్ధేహి పత్తబ్బం, సబ్బమేవ అనుప్పత్తం, భగవతో ఏకగుణోపి ఊనో నత్థీతి దస్సేతి. **కామేసు కామసుఖల్లికానుయోగ**న్తి వత్థుకామేసు కామసుఖల్లికానుయోగం. యథా అఞ్ఞే కేణియజటిలాదయో సమణబ్రాహ్మణా "కో జానాతి పరలోకం . సుఖో ఇమిస్సా పరిబ్బాజికాయ ముదుకాయ లోమసాయ బాహాయ సమ్ఫస్సో"తి మోళిబన్ధాహి పరిబ్బాజికాహి పరిచారేన్తి సమ్పత్తం సమ్పత్తం రూపాదిఆరమ్మణం అనుభవమానా కామసుఖమనుయుత్తా, న ఏవమనుయుత్తోతి దస్సేతి.

హీనన్తి లామకం. **గమ్మ**న్తి గామవాసీనం ధమ్మం. **పోథుజ్జనిక**న్తి పుథుజ్జనేహి సేవితబ్బం. **అనరియ**న్తి న నిద్దోసం. న వా అరియేహి సేవితబ్బం. **అనత్థసఞ్హిత**న్తి అనత్థసంయుత్తం. **అత్తకిలమథానుయోగ**న్తి అత్తనో ఆతాపనపరితాపనానుయోగం. **దుక్ఖ**న్తి దుక్ఖయుత్తం, దుక్ఖమం వా. యథా ఏకే సమణబ్రాహ్మణా కామసుఖల్లికానుయోగం పరివజ్జేస్సామాతి కాయకిలమథం అనుధావన్తి, తతో ముఞ్చిస్సామాతి కామసుఖం అనుధావన్తి, న ఏవం భగవా. భగవా పన ఉభో ఏతే అన్తే వజ్జేత్వా యా సా "అత్థి, భిక్ఖవే, మజ్ఝిమా పటిపదా తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా చక్ఖుకరణీ"తి ఏవం వుత్తా సమ్మాపటిపత్తి, తమేవ పటిపన్నో. తస్మా "న చ అత్తకిలమథానుయోగ"న్తిఆదిమాహ.

ఆభిచేతసికానన్తి అభిచేతసికానం, కామావచరచిత్తాని అతిక్కమిత్వా ఠితానన్తి అత్థో. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాన**న్తి ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సుఖవిహారానం. **పోట్ఠపాదసుత్తన్త**స్మిఞ్హి సప్పీతికదుతియజ్ఝానఫలసమాపత్తి కథితా (దీ. ని. ౧.౪౩౨). **పాసాదికసుత్తన్తే** సహ మగ్గేన విపస్సనాపాదకజ్ఝానం. దసుత్తరసుత్తన్తే చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తి. ఇమస్మిం సమ్పసాదనీయే దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారజ్ఝానాని కథితాని. **నికామలాభీ**తి యథాకామలాభీ. **అకిచ్ఛలాభీ**తి అదుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీ**తి విపులలాభీ.

అనుయోగదానప్పకారవణ్ణనా

౧౬౧. **ఏకిస్సా లోకధాతుయా**తి దససహస్సిలోకధాతుయా. తీణి హి ఖేత్తాని – జాతిఖేత్తం ఆణాఖేత్తం విసయఖేత్తం. తత్థ **జాతిఖేత్తం** నామ దససహస్సీ లోకధాతు. సా హి తథాగతస్స మాతుకుచ్ఛిం ఓక్కమనకాలే నిక్ఖమనకాలే సమ్బోధికాలే ధమ్మచక్కప్పవత్తనే ఆయుసఙ్ఖారోస్సజ్జనే పరినిబ్బానే చ కమ్పతి. కోటిసతసహస్సచక్కవాళం పన **ఆణాఖేత్తం** నామ. ఆటానాటియమోరపరిత్తధజగ్గపరిత్తరతనపరిత్తాదీనఞ్హి ఏత్థ ఆణా వత్తతి. **విసయఖేత్తస్స** పన పరిమాణం నత్థి, బుద్ధానఞ్హి "యావతకం ఞాణం, తావతకం ఞేయ్యం, యావతకం ఞేయ్యం తావతకం ఞాణం, ఞాణపరియన్తికం ఞేయ్యం, ఞేయ్యపరియన్తికం ఞాణ"న్తి (మహాని॰ ౧౫౬) వచనతో అవిసయో నామ నత్థి.

ఇమేసు పన తీసు ఖేత్తేసు ఠపేత్వా ఇమం చక్కవాళం అఞ్ఞస్మిం చక్కవాళే బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తీతి సుత్తం నత్థి, నుప్పజ్జన్తీతి పన అత్థి. తీణి పిటకాని వినయపిటకం, సుత్తన్తపిటకం అభిధమ్మపిటకం. తిస్సో సఙ్గీతియో మహాకస్సపత్థేరస్స సఙ్గీతి, యసత్థేరస్స సఙ్గీతి, మోగ్గలిపుత్తతిస్సత్థేరస్స సఙ్గీతీతి. ఇమా తిస్సో సఙ్గీతియో ఆరుళ్హే తేపిటకే బుద్ధవచనే "ఇమం చక్కవాళం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞత్థ బుద్ధా ఉప్పజ్జన్తీ"తి సుత్తం నత్థి, నుప్పజ్జన్తీతి పన అత్థి.

అపుబ్బం అచరిమన్తి అపురే అపచ్ఛా ఏకతో నుప్పజ్జన్తి, పురే వా పచ్ఛా వా ఉప్పజ్జన్తీతి వుత్తం హోతి. తత్థ బోధిపల్లఙ్కే "బోధిం అపత్వా న ఉట్ఠహిస్సామీ"తి నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ యావ మాతుకుచ్ఛిస్మిం పటిసన్ధిగ్గహణం, తావ పుబ్బేతి న వేదితబ్బం. బోధిసత్తస్స హి పటిసన్ధిగ్గహణే దససహస్సచక్కవాళకమ్పనేనేవ ఖేత్తపరిగ్గహో కతో. అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తిపి నివారితా హోతి. పరినిబ్బానతో పట్ఠాయ చ యావ సాసపమత్తాపి ధాతుయో తిట్ఠన్తి, తావ పచ్ఛాతి న వేదితబ్బం. ధాతూసు హి ఠితాసు బుద్ధాపి ఠితావ హోన్తి. తస్మా ఏత్థన్తరే అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి నివారితావ హోతి. ధాతుపరినిబ్బానే పన జాతే అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి న నివారితా.

తిపిటకఅన్తరధానకథా

తీణి అన్తరధానాని నామ పరియత్తిఅన్తరధానం, పటివేధఅన్తరధానం, పటిపత్తిఅన్తరధానన్తి. తత్థ **పరియత్తీ**తి తీణి పిటకాని. **పటివేధో**తి సచ్చప్పటివేధో. **పటిపత్తీ**తి పటిపదా. తత్థ పటివేధో చ పటిపత్తి చ హోతిపి న హోతిపి. ఏకస్మిఞ్హి కాలే పటివేధకరా భిక్ఖూ బహూ హోన్తి, ఏస భిక్ఖు పుథుజ్జనోతి అఙ్గులిం పసారేత్వా దస్సేతబ్బో హోతి. ఇమస్మింయేవ దీపే ఏకవారం పుథుజ్జనభిక్ఖు నామ నాహోసి. పటిపత్తిపూరకాపి కదాచి బహూ హోన్తి, కదాచి అప్పా. ఇతి పటివేధో చ పటిపత్తి చ హోతిపి న హోతిపి. సాసనట్ఠితియా పన పరియత్తి పమాణం. పణ్డితో హి తేపిటకం సుత్వా ద్వేపి పూరేతి.

యథా అమ్హాకం బోధిసత్తో ఆళారస్స సన్తికే పఞ్చాభిఞ్ఞా సత్త చ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తియా పరికమ్మం పుచ్ఛి, సో న జానామీతి ఆహ. తతో ఉదకస్స సన్తికం గన్త్వా అధిగతవిసేసం సంసన్దిత్వా నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనస్స పరికమ్మం పుచ్ఛి, సో ఆచిక్ఖి, తస్స వచనసమనన్తరమేవ మహాసత్తో తం ఝానం సమ్పాదేసి, ఏవమేవ పఞ్ఞవా భిక్ఖు పరియత్తిం సుత్వా ద్వేపి పూరేతి. తస్మా పరియత్తియా ఠితాయ సాసనం ఠితం హోతి. యదా పన సా అన్తరధాయతి, తదా పఠమం అభిధమ్మపిటకం నస్సతి. తత్థ పట్ఠానం సబ్బపఠమం అన్తరధాయతి. అనుక్కమేన పచ్ఛా ధమ్మసఙ్గహో , తస్మిం అన్తరహితే ఇతరేసు ద్వీసు పిటకేసు ఠితేసుపి సాసనం ఠితమేవ హోతి.

తత్థ సుత్తన్తపిటకే అన్తరధాయమానే పఠమం అఙ్గుత్తరనికాయో ఏకాదసకతో పట్ఠాయ యావ ఏకకా అన్తరధాయతి, తదనన్తరం సంయుత్తనికాయో చక్కపేయ్యాలతో పట్ఠాయ యావ ఓఘతరణా అన్తరధాయతి. తదనన్తరం మజ్ఝిమనికాయో ఇన్ద్రియభావనతో పట్ఠాయ యావ మూలపరియాయా అన్తరధాయతి. తదనన్తరం దీఘనికాయో దసుత్తరతో పట్ఠాయ యావ బ్రహ్మజాలా అన్తరధాయతి. ఏకిస్సాపి ద్విన్నమ్పి గాథానం పుచ్ఛా అద్ధానం గచ్ఛతి, సాసనం ధారేతుం న సక్కోతి, సభియపుచ్ఛా ఆళవకపుచ్ఛా వియ చ. ఏతా కిర కస్సపబుద్ధకాలికా అన్తరా సాసనం ధారేతుం నాసక్ఖింసు.

ద్వీసు పన పిటకేసు అన్తరహితేసుపి వినయపిటకే ఠితే సాసనం తిట్ఠతి. పరివారక్ఖన్ధకేసు అన్తరహితేసు ఉభతోవిభఙ్గే ఠితే ఠితమేవ హోతి. ఉభతోవిభఙ్గే అన్తరహితే మాతికాయపి ఠితాయ ఠితమేవ హోతి. మాతికాయ అన్తరహితాయ పాతిమోక్ఖపబ్బజ్జాఉపసమ్పదాసు ఠితాసు సాసనం తిట్ఠతి. లిఙ్గం అద్ధానం గచ్ఛతి. సేతవత్థసమణవంసో పన కస్సపబుద్ధకాలతో పట్ఠాయ సాసనం ధారేతుం నాసక్ఖి. **పటిసమ్భిదాపత్తేహి** వస్ససహస్సం అట్ఠాసి. **ఛళభిఞ్ఞేహి** వస్ససహస్సం. **తేవిజ్జేహి** వస్ససహస్సం. **సుక్ఖవిపస్సకేహి** వస్ససహస్సం. **పాతిమోక్ఖేహి** వస్ససహస్సం అట్ఠాసి. పచ్ఛిమకస్స పన సచ్చప్పటివేధతో పచ్ఛిమకస్స సీలభేదతో పట్ఠాయ సాసనం ఓసక్కితం నామ హోతి. తతో పట్ఠాయ అఞ్ఞస్స బుద్ధస్స ఉప్పత్తి న నివారితా.

సాసనఅన్తరహితవణ్ణనా

తీణి పరినిబ్బానాని నామ కిలేసపరినిబ్బానం ఖన్ధపరినిబ్బానం ధాతుపరినిబ్బానన్తి. తత్థ కిలేసపరినిబ్బానం బోధిపల్లఙ్కే అహోసి. ఖన్ధపరినిబ్బానం కుసినారాయం. ధాతుపరినిబ్బానం అనాగతే భవిస్సతి. సాసనస్స కిర ఓసక్కనకాలే ఇమస్మిం తమ్బపణ్ణిదీపే ధాతుయో సన్నిపతిత్వా మహాచేతియం గమిస్సన్తి. మహాచేతియతో నాగదీపే రాజాయతనచేతియం. తతో మహాబోధిపల్లఙ్కం గమిస్సన్తి. నాగభవనతోపి దేవలోకతోపి బ్రహ్మలోకతోపి ధాతుయో మహాబోధిపల్లఙ్కమేవ గమిస్సన్తి. సాసపమత్తాపి ధాతుయో న అన్తరా నస్సిస్సన్తి. సబ్బధాతుయో మహాబోధిపల్లఙ్కే రాసిభూతా సువణ్ణక్ఖన్ధో వియ ఏకగ్ఘనా హుత్వా ఛబ్బణ్ణరస్మియో విస్సజ్జేస్సన్తి.

తా దససహస్సిలోకధాతుం ఫరిస్సన్తి, తతో దససహస్సచక్కవాళదేవతా సన్నిపతిత్వా “అజ్జ సత్థా పరినిబ్బాతి, అజ్జ సాసనం ఓసక్కతి, పచ్ఛిమదస్సనం దాని ఇదం అమ్హాక”న్తి దసబలస్స పరినిబ్బుతదివసతో మహన్తతరం కారుఞ్ఞం కరిస్సన్తి. ఠపేత్వా అనాగామిఖీణాసవే అవసేసా సకభావేన సన్ధారేతుం న సక్ఖిస్సన్తి. ధాతూసు తేజోధాతు ఉట్ఠహిత్వా యావ బ్రహ్మలోకా ఉగ్గచ్ఛిస్సతి. సాసపమత్తాయపి ధాతుయా సతి ఏకజాలా భవిస్సతి. ధాతూసు పరియాదానం గతాసు ఉపచ్ఛిజ్జిస్సతి. ఏవం మహన్తం ఆనుభావం దస్సేత్వా ధాతూసు అన్తరహితాసు సాసనం అన్తరహితం నామ హోతి.

యావ న ఏవం అన్తరధాయతి, తావ అచరిమం నామ హోతి. ఏవం అపుబ్బం అచరిమం ఉప్పజ్జేయ్యుం, నేతం ఠానం విజ్జతి. కస్మా పన అపుబ్బం అచరిమం నుప్పజ్జన్తీతి? అనచ్ఛరియత్తా. బుద్ధా హి అచ్ఛరియమనుస్సా. యథాహ – “ఏకపుగ్గలో, భిక్ఖవే, లోకే ఉప్పజ్జమానో ఉప్పజ్జతి అచ్ఛరియమనుస్సో. కతమో ఏకపుగ్గలో? తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౭౨). యది చ ద్వే వా చత్తారో వా అట్ఠ వా సోళస వా ఏకతో ఉప్పజ్జేయ్యుం, అనచ్ఛరియా భవేయ్యుం. ఏకస్మిఞ్హి విహారే ద్విన్నం చేతియానమ్పి లాభసక్కారో ఉళారో న హోతి. భిక్ఖూపి బహుతాయ న అచ్ఛరియా జాతా, ఏవం బుద్ధాపి భవేయ్యుం, తస్మా నుప్పజ్జన్తి. దేసనాయ చ విసేసాభావతో. యఞ్హి సతిపట్ఠానాదిభేదం ధమ్మం ఏకో

దేసేతి. అఞ్ఞేన ఉప్పజ్జిత్వాపి సోవ దేసేతబ్బో సియా, తతో అనచ్ఛరియో సియా. ఏకస్మిం పన ధమ్మం దేసేన్తే దేసనాపి అచ్ఛరియా హోతి, వివాదభావతో చ. బహూసు హి బుద్ధేసు ఉప్పన్నేసు బహూనం ఆచరియానం అన్తేవాసికా వియ అమ్హాకం బుద్ధో పాసాదికో, అమ్హాకం బుద్ధో మధురస్సరో లాభీ పుఞ్ఞవాతి వివదేయ్యుం. తస్మాపి ఏవం నుప్పజ్జన్తి. అపి చేతం కారణం మిలిన్దరఞ్ఞాపి పుట్ఠేన నాగసేనత్థేరేన విత్థారితమేవ. వుత్తఞ్హి తత్థ –

భన్తే, నాగసేన, భాసితమ్పి హేతం భగవతా "అట్ఠానమేతం, భిక్ఖవే, అనవకాసో, యం ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా అపుబ్బం అచరిమం ఉప్పజ్జేయ్యుం, నేతం ఠానం విజ్జతీ"తి. దేసయన్తా చ, భన్తే నాగసేన, సబ్బేపి తథాగతా సత్తతింస బోధిపక్ఖియే ధమ్మే దేసేన్తి, కథయమానా చ చత్తారి అరియసచ్చాని కథేన్తి, సిక్ఖాపేన్తా చ తీసు సిక్ఖాసు సిక్ఖాపేన్తి, అనుసాసమానా చ అప్పమాదప్పటిపత్తియం అనుసాసన్తి. యది, భన్తే నాగసేన, సబ్బేసమ్పి తథాగతానం ఏకా దేసనా ఏకా కథా ఏకసిక్ఖా ఏకానుసాసనీ, కేన కారణేన ద్వే తథాగతా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. ఏకేనపి తావ బుద్ధుప్పాదేన అయం లోకో ఓభాసజాతో, యది దుతియో బుద్ధో భవేయ్య, ద్విన్నం పభాయ అయం లోకో భియ్యోసోమత్తాయ ఓభాసజాతో భవేయ్య, ఓవదమానా చ ద్వే తథాగతా సుఖం ఓవదేయ్యుం, అనుసాసమానా చ సుఖం అనుసాసేయ్యుం, తత్థ మే కారణం దేసేహి, యథాహం నిస్సంసయో భవేయ్య"న్తి.

అయం, మహారాజ, దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య, చలేయ్య, కమ్పేయ్య, నమేయ్య, ఓణమేయ్య, వినమేయ్య, వికిరేయ్య, విధమేయ్య, విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

యథా, మహారాజ, నావా ఏకపురిససన్ధారణీ భవేయ్య, ఏకపురిసే అభిరూళ్హే సా నావా సముపాదికా భవేయ్య, అథ దుతియో పురిసో ఆగచ్ఛేయ్య తాదిసో ఆయునా వణ్ణేన వయేన పమాణేన కిసథూలేన సబ్బఙ్గపచ్చఙ్గేన, సో తం నావం అభిరూహేయ్య, అపి ను సా, మహారాజ, నావా ద్విన్నమ్పి ధారేయ్యాతి? న హి, భన్తే, చలేయ్య, కమ్పేయ్య, నమేయ్య, ఓణమేయ్య, వినమేయ్య, వికిరేయ్య, విధమేయ్య, విద్ధంసేయ్య, న ఠానముపగచ్ఛేయ్య ఓసీదేయ్య ఉదకేతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ, ఏకస్సేవ తథాగతస్స గుణం ధారేతి, యది దుతియో బుద్ధో ఉప్పజ్జేయ్య, నాయం దససహస్సీ లోకధాతు ధారేయ్య...పే.... న ఠానముపగచ్ఛేయ్య.

యథా వా పన, మహారాజ, పురిసో యావదత్థం భోజనం భుఞ్జేయ్య ఛాదేన్తం యావ కణ్ఠమభిపూరయిత్వా, సో ధాతో పీణితో పరిపుణ్ణో నిరన్తరో తన్దీకతో అనోణమితదణ్డజాతో పునదేవ తావతకం భోజనం భుఞ్జేయ్య, అపి ను ఖో సో, మహారాజ, పురిసో సుఖితో భవేయ్యాతి? న హి, భన్తే , సకిం భుత్తోవ మరేయ్యాతి; ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం దససహస్సీ లోకధాతు ఏకబుద్ధధారణీ ...పే.... న ఠానముపగచ్ఛేయ్యాతి.

కిం ను ఖో, భన్తే నాగసేన, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతీతి? ఇధ, మహారాజ, ద్వే సకటా రతనపూరితా భవేయ్యుం యావ ముఖసమా, ఏకస్మా సకటతో రతనం గహేత్వా ఏకస్మిం సకటే ఆకిరేయ్యుం, అపి ను ఖో తం, మహారాజ, సకటం ద్విన్నమ్పి సకటానం రతనం ధారేయ్యాతి? న హి, భన్తే, నాభిపి తస్స ఫలేయ్య, అరాపి తస్స

భిజ్జేయ్యుం, నేమిపి తస్స ఓపతేయ్య, అక్ఖోపి తస్స భిజ్జేయ్యాతి. కిం ను ఖో, మహారాజ, అతిరతనభారేన సకటం భిజ్జతీతి? ఆమ, భన్తే,తి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అతిధమ్మభారేన పథవీ చలతి.

అపిచ, మహారాజ, ఇమం కారణం బుద్ధబలపరిదీపనాయ ఓసారితం అఞ్ఞమ్పి తత్థ అతిరూపం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య "తుమ్హాకం బుద్ధో అమ్హాకం బుద్ధో"తి, ఉభతో పక్ఖజాతా భవేయ్యుం. యథా, మహారాజ, ద్విన్నం బలవామచ్చానం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య "తుమ్హాకం అమచ్చో అమ్హాకం అమచ్చో"తి, ఉభతో పక్ఖజాతా హోన్తి; ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, యది ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, తేసం పరిసాయ వివాదో ఉప్పజ్జేయ్య "తుమ్హాకం బుద్ధో, అమ్హాకం బుద్ధో"తి, ఉభతో పక్ఖజాతా భవేయ్యుం, ఇదం తావ, మహారాజ, ఏకం కారణం, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

అపరమ్పి, మహారాజ, ఉత్తరిం కారణం సుణోహి, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి. యది, మహారాజ, ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే ఉప్పజ్జేయ్యుం, "అగ్గో బుద్ధో"తి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య, "జేట్ఠో బుద్ధో"తి, సేట్ఠో బుద్ధోతి, విసిట్ఠో బుద్ధోతి, ఉత్తమో బుద్ధోతి, పవరో బుద్ధోతి, అసమో బుద్ధోతి , అసమసమో బుద్ధోతి, అప్పటిమో బుద్ధోతి, అప్పటిభాగో బుద్ధోతి, అప్పటిపుగ్గలో బుద్ధోతి యం వచనం, తం మిచ్ఛా భవేయ్య. ఇమమ్పి ఖో త్వం, మహారాజ, కారణం అత్థతో సమ్పటిచ్ఛ, యేన కారణేన ద్వే సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏకక్ఖణే నుప్పజ్జన్తి.

అపిచ ఖో, మహారాజ, బుద్ధానం భగవన్తానం సభావపకతి ఏసా, యం ఏకోయేవ బుద్ధో లోకే ఉప్పజ్జతి. కస్మా కారణా? మహన్తతాయ సబ్బఞ్ఞుబుద్ధగుణానం, యం అఞ్ఞమ్పి, మహారాజ, మహన్తం హోతి, తం ఏకంయేవ హోతి. పథవీ, మహారాజ, మహన్తీ, సా ఏకాయేవ. సాగరో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. సినేరు గిరిరాజా మహన్తో, సో ఏకోయేవ. ఆకాసో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. సక్కో మహన్తో, సో ఏకోయేవ. మారో మహన్తో , సో ఏకోయేవ. మహాబ్రహ్మా మహన్తో, సో ఏకోయేవ. తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో మహన్తో, సో ఏకోయేవ లోకస్మిం. యత్థ తే ఉప్పజ్జన్తి, తత్థ అఞ్ఞేసం ఓకాసో న హోతి. తస్మా, మహారాజ, తథాగతో అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో ఏకోయేవ లోకే ఉప్పజ్జతీతి. సుకథితో, భన్తే నాగసేన, పఞ్హో ఓపమ్మేహి కారణేహీతి (మి॰ ప॰ ౫.౧.౧).

ధమ్మస్స చానుధమ్మన్తి నవవిధస్స లోకుత్తరధమ్మస్స అనుధమ్మం పుబ్బభాగప్పటిపదం. **సహధమ్మికోతి** సకారణో. **వాదానువాదోతి** వాదోయేవ.

అచ్ఛరియఅబ్భుతవణ్ణనా

౧౬౨. ఆయస్మా ఉదాయీతి తయో థేరా ఉదాయీ నామ – లాళుదాయీ, కాళుదాయీ, మహాఉదాయీతి. ఇధ మహాఉదాయీ అధిప్పేతో. తస్స కిర ఇమం సుత్తం ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా సుణన్తస్స అబ్భన్తరే పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జిత్వా పాదపిట్ఠితో సీసమత్థకం గచ్ఛతి, సీసమత్థకతో పాదపిట్ఠిం ఆగచ్ఛతి, ఉభతో పట్ఠాయ మజ్ఝం ఓతరతి, మజ్ఝతో పట్ఠాయ ఉభతో గచ్ఛతి. సో నిరన్తరం పీతియా ఫుటసరీరో బలవసోమనస్సేన దసబలస్స గుణం కథేన్తో **అచ్ఛరియం**

భన్తేతిఆదిమాహ. **అప్పిచ్ఛతా**తి నిత్తణ్హతా. **సన్తుట్ఠితా**తి చతూసు పచ్చయేసు తీహాకారేహి సన్తోసో. **సల్లేఖతా**తి సబ్బకిలేసానం సల్లిఖితభావో. **యత్ర హి నామా**తి యో నామ. **న అత్తానం పాతుకరిస్సతీ**తి అత్తనో గుణే న ఆవి కరిస్సతి. **పటాకం పరిహరేయ్యు**న్తి "కో అమ్హేహి సదిసో అత్థీ"తి వదన్తా పటాకం ఉక్ఖిపిత్వా నాళన్దం విచరేయ్యుం.

పస్స ఖో త్వం, ఉదాయి, తథాగతస్స అప్పిచ్ఛతాతి పస్స ఉదాయి యాదిసీ తథాగతస్స అప్పిచ్ఛతాతి థేరస్స వచనం సమ్పటిచ్ఛన్తో ఆహ. కిం పన భగవా నేవ అత్తానం పాతుకరోతి, న అత్తనో గుణం కథేతీతి చే? న, న కథేతి. అప్పిచ్ఛతాదీహి కథేతబ్బం, చీవరాదిహేతుం న కథేతి. తేనేవాహ – "పస్స ఖో త్వం, ఉదాయి, తథాగతస్స అప్పిచ్ఛతా"తిఆది. ఋజ్జనకసత్తం పన ఆగమ్మ వేనేయ్యవసేన కథేతి. యథాహ –

"న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతి;

సదేవకస్మిం లోకస్మిం, నత్థి మే పటిపుగ్గలో"తి. (మహావ. ౧౧);

ఏవం తథాగతస్స గుణదీపికా బహూ గాథాపి సుత్తన్తాపి విత్థారేతబ్బా.

౧౬౩. **అభిక్ఖణం భాసేయ్యాసీ**తి పునప్పునం భాసేయ్యాసి. పుబ్బణ్హసమయే మే కథితన్తి మా మజ్ఝన్హికాదీసు న కథయిత్థ. అజ్జ వా మే కథితన్తి మా పరదివసాదీసు న కథయిత్థాతి అత్థో. **పవేదేసీ**తి కథేసి. **ఇమస్స వేయ్యాకరణస్సా**తి నిగ్గాథకత్తా ఇదం సుత్తం "వేయ్యాకరణ"న్తి వుత్తం. **అధివచన**న్తి నామం. ఇదం పన "ఇతి హిద"న్తి పట్ఠాయ పదం సఙ్గీతికారేహి ఠపితం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

సమ్పసాదనీయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పాసాదికసుత్తవణ్ణనా

నిగణ్ఠనాటపుత్తకాలఙ్కిరియవణ్ణనా

౧౬౪. **ఏవం మే సుత**న్తి పాసాదికసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **వేధఞ్ఞా నామ సక్యా**తి ధనుమ్హి కతసిక్ఖా వేధఞ్ఞనామకా ఏకే సక్యా. **తేసం అమ్బవనే పాసాదే**తి తేసం అమ్బవనే సిప్పం ఉగ్గణ్హత్థాయ కతో దీఘపాసాదో అత్థి, తత్థ విహరతి. **అధునా కాలఙ్కతో**తి సమ్పతి కాలఙ్కతో. **ద్వేధికజాతా**తి ద్వేజ్ఝజాతా, ద్వేభాగా జాతా. **భణ్డనాదీసు** భణ్డనం పుబ్బభాగకలహో, తం దణ్డాదానాదివసేన పణ్ణత్తివీతిక్కమవసేన చ వడ్ఢితం **కలహో**. "న త్వం ఇమం ధమ్మవినయం ఆజానాసీ"తిఆదినా నయేన విరుద్ధవచనం **వివాదో. వితుదన్తా**తి విజ్ఝన్తా. **సహితం మే**తి మమ వచనం అత్థసఞ్హితం. **అధిచిణ్ణం తే విపరావత్త**న్తి యం తవ అధిచిణ్ణం చిరకాలాసేవనవసేన పగుణం, తం మమ వాదం ఆగమ్మ నివత్తం. **ఆరోపితో తే వాదో**తి తుయ్హం ఉపరి మయా దోసో ఆరోపితో. **చర వాదప్పమోక్ఖాయా**తి భత్తపుటం ఆదాయ తం తం ఉపసఙ్కమిత్వా వాదప్పమోక్ఖత్థాయ ఉత్తరి పరియేసమానో విచర. **నిబ్బేఠేహి వా**తి అథ వా మయా ఆరోపితదోసతో అత్తానం మోచేహి. **సచే పహోసీ**తి సచే సక్కోసి. **వధోయేవా**తి మరణమేవ. **నాటపుత్తియేసూ**తి నాటపుత్తస్స అన్తేవాసికేసు. **నిబ్బిన్నరూపా**తి ఉక్కణ్ఠితసభావా అభివాదనాదీనిపి న కరోన్తి. **విరత్తరూపా**తి విగతపేమా. **పటివానరూపా**తి తేసం సక్కచ్చకిరియతో నివత్తనసభావా. **యథా త**న్తి యథా దురక్ఖాతాదిసభావే ధమ్మవినయే నిబ్బిన్నవిరత్తప్పటివానరూపేహి భవితబ్బం, తథేవ జాతాతి అత్థో. **దురక్ఖాతే**తి దుక్కథితే. **దుప్పవేదితే**తి దువిఞ్ఞాపితే. **అనుపసమసంవత్తనికే**తి రాగాదీనం ఉపసమం కాతుం అసమత్థే. **భిన్నథూపే**తి భిన్నప్పతిట్ఠే. ఏత్థ హి నాటపుత్తోవ నేసం పతిట్ఠట్ఠేన థూపో. సో పన భిన్నో మతో. తేన వుత్తం "భిన్నథూపే"తి. **అప్పటిసరణే**తి తస్సేవ అభావేన పటిసరణవిరహితే.

నను చాయం నాటపుత్తో నాళన్దవాసికో, సో కస్మా పావాయం కాలఙ్కతోతి? సో కిర ఉపాలినా గహపతినా పటివిద్ధసచ్చేన దసహి గాథాహి భాసితే బుద్ధగుణే సుత్వా ఉణ్హం లోహితం ఛడ్డేసి. అథ నం అఫాసుకం గహేత్వా పావం అగమంసు. సో తత్థ కాలమకాసి. కాలం కురుమానో చ చిన్తేసి – "మమ లద్ధి అనియ్యానికా సారవిరహితా, మయం తావ నట్ఠా, అవసేసజనోపి మా అపాయపూరకో అహోసి, సచే పనాహం 'మమ సాసనం అనియ్యానిక'న్తి వక్ఖామి, న సద్దహిస్సన్తి, యంనూనాహం ద్వేపి జనే న ఏకనీహారేన ఉగ్గణ్హాపేయ్యం, తే మమచ్చయేన అఞ్ఞమఞ్ఞం వివదిస్సన్తి, సత్థా తం వివాదం పటిచ్చ ఏకం ధమ్మకథం కథేస్సతి, తతో తే సాసనస్స మహన్తభావం జానిస్సన్తీ"తి.

అథ నం ఏకో అన్తేవాసికో ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ – "భన్తే తుమ్హే దుబ్బలా, మయ్హమ్పి ఇమస్మిం ధమ్మే సారం ఆచిక్ఖథ, ఆచరియప్పమాణ"న్తి. "ఆవుసో, త్వం మమచ్చయేన సస్సతన్తి గణ్హేయ్యాసీ"తి. అపరోపి ఉపసఙ్కమి, తం ఉచ్ఛేదం గణ్హాపేసి. ఏవం ద్వేపి జనే ఏకలద్ధికే అకత్వా బహూ నానానీహారేన ఉగ్గణ్హాపేత్వా కాలమకాసి. తే తస్స సరీరకిచ్చం కత్వా సన్నిపతిత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం పుచ్ఛింసు – "కస్సావుసో, ఆచరియో సారం ఆచిక్ఖీ"తి? ఏకో ఉట్ఠహిత్వా మయ్హన్తి ఆహ. కిం ఆచిక్ఖీతి? సస్సతన్తి. అపరో తం పటిబాహిత్వా "మయ్హం సారం ఆచిక్ఖీ"తి ఆహ. ఏవం సబ్బే "మయ్హం సారం ఆచిక్ఖి, అహం జేట్ఠకో"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం వివాదం వడ్ఢేత్వా అక్కోసే చేవ పరిభాసే చ హత్థపాదప్పహారాదీని చ పవత్తేత్వా ఏకమగ్గేన ద్వే అగచ్ఛన్తా నానాదిసాసు పక్కమింసు.

౧౬౨. **అథ ఖో చున్దో సమణుద్దేసో**తి అయం థేరో ధమ్మసేనాపతిస్స కనిట్ఠభాతికో. తం భిక్ఖూ అనుపసమ్పన్నకాలే "చున్దో సమణుద్దేసో"తి సముదాచరిత్వా థేరకాలేపి తథేవ సముదాచరింసు. తేన వుత్తం – "చున్దో సమణుద్దేసో"తి.

"పావాయం వస్సంవుట్ఠో యేన సామగామో, యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమీ"తి కస్మా ఉపసఙ్కమి? నాటపుత్తే కిర కాలఙ్కతే జమ్బుదీపే మనుస్సా తత్థ తత్థ కథం పవత్తయింసు "నిగణ్ఠో నాటపుత్తో ఏకో సత్థాతి పఞ్ఞాయిత్థ, తస్స కాలఙ్కిరియాయ సావకానం ఏవరూపో వివాదో జాతో. సమణో పన గోతమో జమ్బుదీపే చన్దో వియ సూరియో వియ చ పాకటో, సావకాపిస్స పాకటాయేవ. కీదిసో ను ఖో సమణే గోతమే పరినిబ్బుతే సావకానం వివాదో భవిస్సతీ"తి . థేరో తం కథం సుత్వా చిన్తేసి – "ఇమం కథం గహేత్వా దసబలస్స ఆరోచేస్సామి, సత్థా ఏతం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా ఏకం దేసనం కథేస్సతీ"తి. సో నిక్ఖమిత్వా యేన సామగామో, యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమి.

సామగామోతి సామాకానం ఉస్సన్నత్తా తస్స గామస్స నామం. **యేనాయస్మా ఆనన్దో**తి ఉజుమేవ భగవతో సన్తికం అగన్త్వా యేనస్స ఉపజ్ఝాయో ఆయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమి.

బుద్ధకాలే కిర సారిపుత్తత్థేరో చ ఆనన్దత్థేరో చ అఞ్ఞమఞ్ఞం మమాయింసు. సారిపుత్తత్థేరో "మయా కాతబ్బం సత్థు ఉపట్ఠానం కరోతీ"తి ఆనన్దత్థేరం మమాయి. ఆనన్దత్థేరో "భగవతో సావకానం అగ్గో"తి సారిపుత్తత్థేరం మమాయి. కులదారకే చ పబ్బాజేత్వా సారిపుత్తత్థేరస్స సన్తికే ఉపజ్ఝం గణ్హాపేసి. సారిపుత్తత్థేరోపి తథేవ అకాసి. ఏవం ఏకమేకేన అత్తనో పత్తచీవరం దత్వా పబ్బాజేత్వా ఉపజ్ఝం గణ్హాపితాని పఞ్చ పఞ్చ భిక్ఖుసతాని అహేసుం. ఆయస్మా ఆనన్దో పణీతాని చీవరాదీనిపి లభిత్వా థేరస్స అదాసి.

ధమ్మరతనపూజా

ఏకో కిర బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – "బుద్ధరతనస్స చ సఙ్ఘరతనస్స చ పూజా పఞ్ఞాయతి, కథం ను ఖో ధమ్మరతనం పూజితం హోతీ"తి? సో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏతమత్థం పుచ్ఛి. భగవా ఆహ – "సచేపి బ్రాహ్మణ ధమ్మరతనం పూజేతుకామో, ఏకం బహుస్సుతం పూజేహీ"తి. బహుస్సుతం, భన్తే, ఆచిక్ఖథాతి. భిక్ఖుసఙ్ఘం పుచ్ఛాతి. సో భిక్ఖుసఙ్ఘం ఉపసఙ్కమిత్వా "బహుస్సుతం, భన్తే, ఆచిక్ఖథా"తి ఆహ. ఆనన్దత్థేరో బ్రాహ్మణాతి. బ్రాహ్మణో థేరం సహస్సగ్ఘనికేన తిచీవరేన పూజేసి. థేరో తం గహేత్వా భగవతో సన్తికం అగమాసి. భగవా "కుతో, ఆనన్ద, లద్ధ"న్తి ఆహ? ఏకేన, భన్తే, బ్రాహ్మణేన దిన్నం, ఇదం పనాహం ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స దాతుకామోతి. దేహి, ఆనన్దాతి. చారికం పక్కన్తో భన్తేతి. ఆగతకాలే దేహీతి, సిక్ఖాపదం భన్తే, పఞ్ఞత్తన్తి. కదా పన సారిపుత్తో ఆగమిస్సతీతి? దసాహమత్తేన భన్తేతి. "అనుజానామి, ఆనన్ద, దసాహపరమం అతిరేకచీవరం నిక్ఖిపితు"న్తి సిక్ఖాపదం పఞ్ఞాపేసి.

సారిపుత్తత్థేరోపి తథేవ యంకిఞ్చి మనాపం లభతి, తం ఆనన్దత్థేరస్స దేతి. సో ఇమమ్పి అత్తనో కనిట్ఠభాతికం థేరస్సేవ సద్ధివిహారికం అదాసి. తేన వుత్తం – "యేనస్స ఉపజ్ఝాయో ఆయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమీ"తి. ఏవం కిరస్స అహోసి – "ఉపజ్ఝాయో మే మహాపఞ్ఞో, సో ఇమం కథం సత్థు ఆరోచేస్సతి, అథ సత్థా తదనురూపం ధమ్మం దేసేస్సతీ"తి. **కథాపాభత**న్తి కథాయ మూలం. మూలఞ్హి "పాభత"న్తి వుచ్చతి. యథాహ –

"అప్పకేనాపి మేధావీ, పాభతేన విచక్ఖణో;

సముట్ఠాపేతి అత్తానం, అణుం అగ్గింవ సన్ధమ”న్తి. (జా. ౧.౧.౪);

భగవన్తం దస్సనాయాతి భగవన్తం దస్సనత్థాయ. కిం పనానేన భగవా న దిట్ఠపుబ్బోతి? నో న దిట్ఠపుబ్బో. అయఞ్హి ఆయస్మా దివా నవ వారే, రత్తిం నవ వారేతి ఏకాహం అట్ఠారస వారే ఉపట్ఠానమేవ గచ్ఛతి. దివసస్స పన సతవారం వా సహస్సవారం వా గన్తుకామో సమానోపి న అకారణా గచ్ఛతి, ఏకం పఞ్హుద్ధారం గహేత్వావ గచ్ఛతి. సో తం దివసం తేన కథాపాభతేన గన్తుకామో ఏవమాహ.

అసమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితధమ్మవినయవణ్ణనా

౧౬౬. **ఏవఞ్హేతం, చున్ద, హోతీతి** భగవా ఆనన్దత్థేరేన ఆరోచితేపి యస్మా న ఆనన్దత్థేరో ఇమిస్సా కథాయ సామికో, చున్దత్థేరో పన సామికో. సోవ తస్సా ఆదిమజ్ఝపరియోసానం జానాతి. తస్మా భగవా తేన సద్ధిం కథేన్తో “ఏవఞ్హేతం, చున్ద, హోతీ”తిఆదిమాహ . తస్సత్థో – చున్ద ఏవఞ్హేతం హోతి దురక్ఖాతాదిసభావే ధమ్మవినయే సావకా ద్వేధికజాతా భణ్డనాదీని కత్వా ముఖసత్తీహి వితుదన్తా విహరన్తి.

ఇదాని యస్మా అనియ్యానికసాసనేనేవ నియ్యానికసాసనం పాకటం హోతి, తస్మా ఆదితో అనియ్యానికసాసనమేవ దస్సేన్తో **ఇధ చున్ద సత్థా చ హోతి అసమ్మాసమ్బుద్ధోతి**ఆదిమాహ. తత్థ **వోక్కమ్మ చ తమ్హా ధమ్మా వత్తతీతి** న నిరన్తరం పూరేతి, ఓక్కమిత్వా ఓక్కమిత్వా అన్తరన్తరం కత్వా వత్తతీతి అత్థో. **తస్స తే, ఆవుసో, లాభాతి** తస్స తుయ్హం ఏతే ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తిఆదయో లాభా. **సులద్ధన్తి** మనుస్సత్తమ్పి తే సులద్ధం. **తథా పటిపజ్జతూతి** ఏవం పటిపజ్జతు. **యథా తే సత్థారా ధమ్మో దేసితోతి** యేన తే ఆకారేన సత్థారా ధమ్మో కథితో. **యో చ సమాదపేతీతి** యో చ ఆచరియో సమాదపేతి. **యఞ్చ సమాదపేతీతి** యం అన్తేవాసిం సమాదపేతి. **యో చ సమాదపితోతి** యో చ ఏవం సమాదపితో అన్తేవాసికో. యథా ఆచరియేన సమాదపితం, తథత్థాయ పటిపజ్జతి. **సబ్బే తేతి** తయోపి తే. ఏత్థ హి ఆచరియో సమాదపితత్తా అపుఞ్ఞం పసవతి, సమాదిన్నన్తేవాసికో సమాదిన్నత్తా, పటిపన్నకో పటిపన్నత్తా. తేన వుత్తం – “సబ్బే తే బహుం అపుఞ్ఞం పసవన్తీ”తి. ఏతేనుపాయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

౧౬౭. అపిచేత్థ **ఞాయప్పటిపన్నోతి** కారణప్పటిపన్నో. **ఞాయమారాధేస్సతీతి** కారణం నిప్ఫాదేస్సతి. **వీరియం ఆరభతీతి** అత్తనో దుక్ఖనిబ్బత్తకం వీరియం కరోతి. వుత్తఞ్హేతం “దురక్ఖాతే, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయే యో ఆరద్ధవీరియో, సో దుక్ఖం విహరతి. యో కుసీతో, సో సుఖం విహరతీ”తి (అం. ని. ౧.౩౧౮).

సమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితధమ్మవినయాదివణ్ణనా

౧౬౮. ఏవం అనియ్యానికసాసనం దస్సేత్వా ఇదాని నియ్యానికసాసనం దస్సేన్తో **ఇధ పన, చున్ద, సత్థా చ హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధోతి**ఆదిమాహ. తత్థ **నియ్యానికోతి** మగ్గత్థాయ ఫలత్థాయ చ నియ్యాతి.

౧౬౯. **వీరియం ఆరభతీతి** అత్తనో సుఖనిప్ఫాదకం వీరియం ఆరభతి. వుత్తఞ్హేతం “స్వాక్ఖాతే, భిక్ఖవే, ధమ్మవినయే యో కుసీతో, సో దుక్ఖం విహరతి. యో ఆరద్ధవీరియో, సో సుఖం విహరతీ”తి (అం. ని. ౧.౩౧౯).

౧౭౦. ఇతి భగవా నియ్యానికసాసనే సమ్మాపటిపన్నస్స కులపుత్తస్స పసంసం దస్సేత్వా పున దేసనం వడ్ఢేన్తో **ఇధ, చున్ద, సత్థా చ లోకే ఉదపాదీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **అవిఞ్ఞాపితత్థా**తి అబోధితత్థా. **సబ్బసఙ్గాహపదకత**న్తి సబ్బసఙ్గహపదేహి కతం, సబ్బసఙ్గాహికం కతం న హోతీతి అత్థో. “సబ్బసఙ్గాహపదగత”న్తిపి పాఠో, న సబ్బసఙ్గాహపదేసు గతం, న ఏకసఙ్గహజాతన్తి అత్థో. **సప్పాటిహీరకత**న్తి నియ్యానికం. **యావ దేవమనుస్సేహీ**తి దేవలోకతో యావ మనుస్సలోకా సుప్పకాసితం. **అనుతప్పో హోతీ**తి అనుతాపకరో హోతి. **సత్థా చ నో లోకే**తి ఇదం తేసం అనుతాపకారదస్సనత్థం వుత్తం. **నానుతప్పో హోతీ**తి సత్థారం ఆగమ్మ సావకేహి యం పత్తబ్బం, తస్స పత్తత్తా అనుతాపకరో న హోతి.

౧౭౨. **థేరో**తి థిరో థేరకారకేహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో. “రత్తఞ్ఞూ”తిఆదీని వుత్తత్థానేవ. **ఏతేహి చే పీ**తి ఏతేహి హేట్ఠా వుత్తేహి.

౧౭౩. **పత్తయోగక్ఖేమా**తి చతూహి యోగేహి ఖేమత్తా అరహత్తం ఇధ యోగక్ఖేమం నామ, తం పత్తాతి అత్థో. **అలం సమక్ఖాతుం సద్ధమ్మస్సా**తి సమ్ముఖా గహితత్తా అస్స సద్ధమ్మం సమ్మా ఆచిక్ఖితుం సమత్థా.

౧౭౪. **బ్రహ్మచారినో**తి బ్రహ్మచరియవాసం వసమానా అరియసావకా. **కామభోగినో**తి గిహిసోతాపన్నా. “ఇద్ధఞ్చేవా”తిఆదీని మహాపరినిబ్బానే విత్థారితానేవ. **లాభగ్గయసగ్గపత్త**న్తి లాభగ్గఞ్చేవ యసగ్గఞ్చ పత్తం.

౧౭౫. **సన్తి ఖో పన మే, చున్ద, ఏతరహి థేరా భిక్ఖూ సావకా**తి సారిపుత్తమోగ్గల్లానాదయో థేరా. **భిక్ఖునియో**తి ఖేమాథేరీఉప్పలవణ్ణథేరీఆదయో. **ఉపాసకా సావకా గిహీ ఓదాతవత్థవసనా బ్రహ్మచారినో**తి చిత్తగహపతిహత్థకఆళవకాదయో. **కామభోగినో**తి చూళఅనాథపిణ్డికమహాఅనాథపిణ్డికాదయో. **బ్రహ్మచారినియో**తి నన్దమాతాదయో. **కామభోగినియో**తి ఖుజ్జుత్తరాదయో.

౧౭౬. **సబ్బాకారసమ్పన్న**న్తి సబ్బకారణసమ్పన్నం. **ఇదమేవ త**న్తి ఇదమేవ బ్రహ్మచరియం, ఇమమేవ ధమ్మం సమ్మా హేతునా నయేన వదమానో వదేయ్య. **ఉదకస్సుద**న్తి **ఉదకో సుదం. పస్సం న పస్సతీ**తి పస్సన్తో న పస్సతి. సో కిర ఇమం పఞ్హం మహాజనం పుచ్ఛి. తేహి “న జానామ, ఆచరియ, కథేహి నో”తి వుత్తో సో ఆహ – “గమ్భీరో అయం పఞ్హో ఆహారసప్పాయే సతి థోకం చిన్తేత్వా సక్కా కథేతు”న్తి. తతో తేహి చత్తారో మాసే మహాసక్కారే కతే తం పఞ్హం కథేన్తో **కిఞ్చ పస్సం న పస్సతీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **సాధునిసితస్సా**తి సుట్ఠునిసితస్స తిఖిణస్స, సునిసితఖురస్స కిర తలం పఞ్ఞాయతి, ధారా న పఞ్ఞాయతీతి అయమేత్థ అత్థో.

సఙ్గాయితబ్బధమ్మాదివణ్ణనా

౧౭౭. **సఙ్గమ్మ సమాగమ్మా**తి సఙ్గన్త్వా సమాగన్త్వా. **అత్థేన అత్థం, బ్యఞ్జనేన బ్యఞ్జన**న్తి అత్థేన సహ అత్థం, బ్యఞ్జనేనపి సహ బ్యఞ్జనం సమానేన్తేహీతి అత్థో. **సఙ్గాయితబ్బ**న్తి వాచేతబ్బం సజ్ఝాయితబ్బం. **యథయిదం బ్రహ్మచరియ**న్తి యథా ఇదం సకలం సాసనబ్రహ్మచరియం.

౧౭౮. **తత్ర చే**తి తత్ర సఙ్ఘమజ్ఝే, తస్స వా భాసితే. **అత్థఞ్చేవ మిచ్ఛా గణ్హాతి, బ్యఞ్జనాని చ మిచ్ఛా రోపేతీ**తి “చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి ఏత్థ ఆరమ్మణం “సతిపట్ఠాన”న్తి అత్థం గణ్హాతి. “సతిపట్ఠానానీ”తి బ్యఞ్జనం రోపేతి. **ఇమస్స ను ఖో, ఆవుసో,**

అత్థస్సాతి “సతియేవ సతిపట్ఠాన”న్తి. అత్థస్స “చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి కిం ను ఖో ఇమాని బ్యఞ్జనాని, ఉదాహు చత్తారి సతిపట్ఠానానీ”తి ఏతాని వా బ్యఞ్జనాని. **కతమాని ఓపాయికతరానీతి** ఇమస్స అత్థస్స కతమాని బ్యఞ్జనాని ఉపపన్నతరాని అల్లీనతరాని. **ఇమేసఞ్చ బ్యఞ్జనానన్తి** “చత్తారో సతిపట్ఠానా”తి బ్యఞ్జనానం “సతియేవ సతిపట్ఠాన”న్తి కిం ను ఖో అయం అత్థో, ఉదాహు “ఆరమ్మణం సతిపట్ఠాన”న్తి ఏసో అత్థోతి? **ఇమస్స ఖో, ఆవుసో, అత్థస్సాతి** “ఆరమ్మణం సతిపట్ఠాన”న్తి ఇమస్స అత్థస్స. **యా చేవ ఏతానీతి** యాని చేవ ఏతాని మయా వుత్తాని. **యా చేవ ఏసోతి** యో చేవ ఏస మయా వుత్తో. **సో నేవ ఉస్సాదేతబ్బోతి** తుమ్హేహి తావ సమ్మా అత్థే చ సమ్మా బ్యఞ్జనే చ ఠాతబ్బం. నో పన నేవ ఉస్సాదేతబ్బో, న అపసాదేతబ్బో. **సఞ్ఞాపేతబ్బోతి** జానాపేతబ్బో. **తస్స చ అత్థస్సాతి** “సతియేవ సతిపట్ఠాన”న్తి అత్థస్స చ. **తేసఞ్చ బ్యఞ్జనానన్తి** “సతిపట్ఠానా”తి బ్యఞ్జనానం. **నిసన్తియాతి** నిసామనత్థం ధారణత్థం. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు అత్థో వేదితబ్బో.

౧౮౧. **తాదిసన్తి** తుమ్హాదిసం. **అత్థుపేతన్తి** అత్థేన ఉపేతం అత్థస్స విఞ్ఞాతారం. **బ్యఞ్జనుపేతన్తి** బ్యఞ్జనేహి ఉపేతం బ్యఞ్జనానం విఞ్ఞాతారం. ఏవం ఏతం భిక్ఖుం పసంసథ. ఏసో హి భిక్ఖు న తుమ్హాకం సావకో నామ, బుద్ధో నామ ఏస చున్దాతి. ఇతి భగవా బహుస్సుతం భిక్ఖుం అత్తనో ఠానే ఠపేసి.

పచ్చయానుఞ్ఞాతకారణాదివణ్ణనా

౧౮౨. ఇదాని తతోపి ఉత్తరితరం దేసనం వడ్ఢేన్తో **న వో అహం, చున్దాతిఆదిమాహ**. తత్థ దిట్ఠధమ్మికా ఆసవా నామ ఇధలోకే పచ్చయహేతు ఉప్పజ్జనకా ఆసవా. సమ్పరాయికా ఆసవా నామ పరలోకే భణ్డనహేతు ఉప్పజ్జనకా ఆసవా. **సంవరాయాతి** యథా తే న పవిసన్తి, ఏవం పిదహనాయ. **పటిఘాతాయాతి** మూలఘాతేన పటిహననాయ. **అలం వో తం యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయాతి** తం తుమ్హాకం సీతస్స పటిఘాతాయ సమత్థం. ఇదం వుత్తం హోతి, యం వో మయా చీవరం అనుఞ్ఞాతం, తం పారుపిత్వా దప్పం వా మానం వా కురుమానా విహరిస్సథాతి న అనుఞ్ఞాతం, తం పన పారుపిత్వా సీతప్పటిఘాతాదీని కత్వా సుఖం సమణధమ్మం యోనిసో మనసికారం కరిస్సథాతి అనుఞ్ఞాతం. యథా చ చీవరం, ఏవం పిణ్డపాతాదయోపి. అనుపదసంవణ్ణనా పనేత్థ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

సుఖల్లికానుయోగాదివణ్ణనా

౧౮౩. **సుఖల్లికానుయోగన్తి** సుఖల్లియనానుయోగం, సుఖసేవనాధిముత్తన్తి అత్థో. **సుఖేతీతి** సుఖితం కరోతి. **పీణేతీతి** పీణితం థూలం కరోతి.

౧౮౬. **అట్ఠితధమ్మాతి** నట్ఠితసభావా. జివ్హా నో అత్థీతి యం యం ఇచ్ఛన్తి, తం తం కథేన్తి, కదాచి మగ్గం కథేన్తి, కదాచి ఫలం కదాచి నిబ్బానన్తి అధిప్పాయో. **జానతాతి** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన జానన్తేన. **పస్సతాతి** పఞ్చహి చక్ఖూహి పస్సన్తేన. **గమ్భీరనేమోతి** గమ్భీరభూమిం అనుపవిట్ఠో. **సునిఖాతోతి** సుట్ఠు నిఖాతో. **ఏవమేవ ఖో, ఆవుసోతి** ఏవం ఖీణాసవో అభబ్బో నవ ఠానాని అజ్ఝాచరితుం. తస్మిం అనజ్ఝాచారో అచలో అసమ్పవేధీ. తత్థ సఞ్చిచ్చ పాణం జీవితా వోరోపనాదీసు సోతాపన్నాదయోపి అభబ్బా. **సన్నిధికారకం కామే పరిభుఞ్జితున్తి** వత్థుకామే చ కిలేసకామే చ సన్నిధిం కత్వా పరిభుఞ్జితుం. **సేయ్యథాపి పుబ్బే అగారికభూతోతి** యథా పుబ్బే గిహిభూతో పరిభుఞ్జతి, ఏవం పరిభుఞ్జితుం అభబ్బో.

పఞ్హబ్యాకరణవణ్ణనా

౧౮౭. అగారమజ్ఝే వసన్తా హి సోతాపన్నాదయో యావజీవం గిహిబ్యఞ్జనేన తిట్ఠన్తి. ఖీణాసవో పన అరహత్తం పత్వావ మనుస్సభూతో పరినిబ్బాతి వా పబ్బజతి వా. చాతుమహారాజికాదీసు కామావచరదేవేసు ముహుత్తమ్పి న తిట్ఠతి. కస్మా? వివేకట్ఠానస్స అభావా. భుమ్మదేవత్తభావే పన ఠితో అరహత్తం పత్వాపి తిట్ఠతి. తస్స వసేన అయం పఞ్హో ఆగతో. భిన్నదోసత్తా పనస్స భిక్ఖుభావో వేదితబ్బో. **అతీరకన్తి** అతీరం అపరిచ్ఛేదం మహన్తం. **నో చ ఖో అనాగతన్తి** అనాగతం పన అద్ధానం ఆరబ్భ ఏవం న పఞ్ఞపేతి, అతీతమేవ మఞ్ఞే సమణో గోతమో జానాతి, న అనాగతం. తథా హిస్స అతీతే అడ్ఢఛట్ఠసతజాతకానుస్సరణం పఞ్ఞాయతి. అనాగతే ఏవం బహుం అనుస్సరణం న పఞ్ఞాయతీతి ఇమమత్థం మఞ్ఞమానా ఏవం వదేయ్యుం. **తయిదం కిం సూతి** అనాగతే అపఞ్ఞాపనం కిం ను ఖో? **కథంసూతి** కేన ను ఖో కారణేన అజానన్తోయేవ ను ఖో అనాగతం నానుస్సరతి, అననుస్సరితుకామతాయ నానుస్సరతీతి. **అఞ్ఞవిహితకేన ఞాణదస్సనేనాతి** పచ్చక్ఖం వియ కత్వా దస్సనసమత్థతాయ దస్సనభూతేన ఞాణేన అఞ్ఞత్థవిహితకేన ఞాణేన అఞ్ఞం ఆరబ్భ పవత్తేన, అఞ్ఞవిహితకం అఞ్ఞం ఆరబ్భ పవత్తమానం ఞాణదస్సనం సఙ్గాహేతబ్బం పఞ్ఞాపేతబ్బం మఞ్ఞన్తి. తే హి చరతో చ తిట్ఠతో చ సుత్తస్స చ జాగరస్స చ సతతం సమితం ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం మఞ్ఞన్తి, తాదిసఞ్చ ఞాణం నామ నత్థి. తస్మా యథరివ బాలా అబ్యత్తా, ఏవం మఞ్ఞన్తీతి వేదితబ్బో.

సతానుసారీతి పుబ్బేనివాసానుస్సతిసమ్పయుత్తకం. **యావతకం ఆకఙ్ఖతీతి** యత్తకం ఞాతుం ఇచ్ఛతి, తత్తకం జానిస్సామీతి ఞాణం పేసేసి. అథస్స దుబ్బలపత్తపుటే పక్ఖన్దనారాచో వియ అప్పటిహతం అనివారితం ఞాణం గచ్ఛతి, తేన యావతకం ఆకఙ్ఖతి తావతకం అనుస్సరతి. **బోధిజన్తి** బోధిమూలే జాతం. **ఞాణం ఉప్పజ్జతీతి** చతుమగ్గఞాణం ఉప్పజ్జతి. **అయమన్తిమా జాతీతి** తేన ఞాణేన జాతిమూలస్స పహీనత్తా పున అయమన్తిమా జాతి. **నత్థిదాని పునబ్భవోతి** అపరమ్పి ఞాణం ఉప్పజ్జతి. **అనత్థసంహితన్తి** న ఇధలోకత్థం వా పరలోకత్థం వా నిస్సితం. **న తం తథాగతో బ్యాకరోతీతి** తం భారతయుద్ధసీతాహరణసదిసం అనియ్యానికకథం తథాగతో న కథేతి. **భూతం తచ్ఛం అనత్థసంహితన్తి** రాజకథాదితిరచ్ఛానకథం. **కాలఞ్ఞూ తథాగతో హోతీతి** కాలం జానాతి. సహేతుకం సకారణం కత్వా యుత్తపత్తకాలేయేవ కథేతి.

౧౮౮. **తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీతి** యథా యథా గదితబ్బం, తథా తథేవ గదనతో దకారస్స తకారం కత్వా తథాగతోతి వుచ్చతీతి అత్థో. **దిట్ఠన్తి** రూపాయతనం. **సుతన్తి** సద్దాయతనం. **ముతన్తి** ముత్వా పత్వా గహేతబ్బతో గన్ధాయతనం రసాయతనం ఫోట్ఠబ్బాయతనం. **విఞ్ఞాతన్తి** సుఖదుక్ఖాదిధమ్మాయతనం. **పత్తన్తి** పరియేసిత్వా వా అపరియేసిత్వా వా పత్తం. **పరియేసితన్తి** పత్తం వా అపత్తం వా పరియేసితం. **అనువిచరితం మనసాతి** చిత్తేన అనుసఞ్చరితం. “తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధ”న్తి ఇమినా ఏతం దస్సేతి, యఞ్హి అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స నీలం పీతకన్తిఆది రూపారమ్మణం చక్ఖుద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛతి, “అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇమం నామ రూపారమ్మణం దిస్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో”తి సబ్బం తం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం . తథా యం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స భేరిసద్దో ముదిఙ్గసద్దోతిఆది సద్దారమ్మణం సోతద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛతి. మూలగన్ధో తచగన్ధోతిఆది గన్ధారమ్మణం ఘానద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛతి. మూలరసో ఖన్ధరసోతిఆది రసారమ్మణం జివ్హాద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛతి. కక్ఖళం ముదుకన్తిఆది పథవీధాతుతేజోధాతువాయోధాతుభేదం

ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం కాయద్వారే ఆపాథమాగచ్ఛతి. "అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇమం నామ ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం ఫుసిత్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో"తి సబ్బం తం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం. తథా యం అపరిమాణాసు లోకధాతూసు ఇమస్స సదేవకస్స లోకస్స సుఖదుక్ఖాదిభేదం ధమ్మారమ్మణం మనోద్వారస్స ఆపాథమాగచ్ఛతి, "అయం సత్తో ఇమస్మిం ఖణే ఇదం నామ ధమ్మారమ్మణం విజానిత్వా సుమనో వా దుమ్మనో వా మజ్ఝత్తో వా జాతో"తి సబ్బం తం తథాగతస్స ఏవం అభిసమ్బుద్ధం.

యఞ్హి , చున్ద, ఇమేసం సత్తానం దిట్ఠం సుతం ముతం విఞ్ఞాతం తత్థ తథాగతేన అదిట్ఠం వా అసుతం వా అముతం వా అవిఞ్ఞాతం వా నత్థి. ఇమస్స మహాజనస్స పరియేసిత్వా పత్తమ్పి అత్థి, పరియేసిత్వా అప్పత్తమ్పి అత్థి. అపరియేసిత్వా పత్తమ్పి అత్థి, అపరియేసిత్వా అప్పత్తమ్పి అత్థి. సబ్బమ్పి తం తథాగతస్స అప్పత్తం నామ నత్థి, ఞాణేన అసచ్ఛికతం నామ. "తస్మా తథాగతోతి వుచ్చతీ"తి. యం యథా లోకేన గతం తస్స తథేవ గతత్తా "తథాగతో"తి వుచ్చతి. పాళియం పన అభిసమ్బుద్ధన్తి వుత్తం, తం గతసద్దేన ఏకత్థం. ఇమినా నయేన సబ్బవారేసు "తథాగతో"తి నిగమనస్స అత్థో వేదితబ్బో, తస్స యుత్తి **బ్రహ్మజాలే** తథాగతసద్దవిత్థారే వుత్తాయేవ.

అబ్యాకతట్ఠానవణ్ణనా

౧౮౯. ఏవం అత్తనో అసమతం అనుత్తరతం సబ్బఞ్ఞుతం ధమ్మరాజభావం కథేత్వా ఇదాని "పుథుసమణబ్రాహ్మణానం లద్ధీసు మయా అఞ్ఞాతం అదిట్ఠం నామ నత్థి, సబ్బం మమ ఞాణస్స అన్తోయేవ పరివత్తతీ"తి సీహనాదం నదన్తో **ఠానం ఖో పనేతం, చున్ద, విజ్జతీ**తిఆదిమాహ. తత్థ **తథాగతో**తి సత్తో. **న హేతం, ఆవుసో, అత్థసంహిత**న్తి ఇధలోకపరలోకఅత్థసంహితం న హోతి. **న చ ధమ్మసంహిత**న్తి నవలోకుత్తరధమ్మనిస్సితం న హోతి. **న ఆదిబ్రహ్మచరియక**న్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహితస్స సకలసాసనబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతం న హోతి.

౧౯౦. **ఇదం దుక్ఖన్తి ఖో**తిఆదీసు తణ్హం ఠపేత్వా అవసేసా తేభుమ్మకా ధమ్మా ఇదం దుక్ఖన్తి బ్యాకతం. తస్సేవ దుక్ఖస్స పభావికా జనికా తణ్హా **దుక్ఖసముదయో**తి బ్యాకతం. ఉభిన్నం అప్పవత్తి **దుక్ఖనిరోధో**తి బ్యాకతం. దుక్ఖపరిజాననో సముదయపజహనో నిరోధసచ్ఛికరణో అరియమగ్గో **దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా**తి బ్యాకతం. "ఏతఞ్హి, ఆవుసో, అత్థసంహిత"న్తిఆదీసు ఏతం ఇధలోకపరలోకఅత్థనిస్సితం నవలోకుత్తరధమ్మనిస్సితం సకలసాసనబ్రహ్మచరియస్స ఆది పధానం పుబ్బఙ్గమన్తి అయమత్థో.

పుబ్బన్తసహగతదిట్ఠినిస్సయవణ్ణనా

౧౯౧. ఇదాని యం తం మయా న బ్యాకతం, తం అజానన్తేన న బ్యాకతన్తి మా ఏవం సఞ్ఞమకంసు. జానన్తోవ అహం ఏవం "ఏతస్మిం బ్యాకతేపి అత్థో నత్థీ"తి న బ్యాకరిం. యం పన యథా బ్యాకాతబ్బం, తం మయా బ్యాకతమేవాతి సీహనాదం నదన్తో పున **యేపి తే, చున్దా**తిఆదిమాహ. తత్థ దిట్ఠియోవ **దిట్ఠినిస్సయా,** దిట్ఠినిస్సితకా దిట్ఠిగతికాతి అత్థో. **ఇదమేవ సచ్చ**న్తి ఇదమేవ దస్సనం సచ్చం. **మోఘమఞ్ఞ**న్తి అఞ్ఞేసం వచనం మోఘం. **అసయంకారో**తి అసయం కతో.

౧౯౨. **తత్రా**తి తేసు సమణబ్రాహ్మణేసు. **అత్థి ను ఖో ఇదం ఆవుసో వుచ్చతీ**తి, ఆవుసో, యం తుమ్హేహి సస్సతో అత్తా చ లోకో చాతి వుచ్చతి, ఇదమత్థి ను ఖో ఉదాహు నత్థీతి ఏవమహం తే పుచ్ఛామీతి అత్థో. **యఞ్చ ఖో తే ఏవమాహంసూ**తి

యం పన తే “ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ”న్తి వదన్తి, తం తేసం నానుజానామి. **పఞ్ఞత్తియా**తి దిట్ఠిపఞ్ఞత్తియా. **సమసమ**న్తి సమేన ఞాణేన సమం. **యదిదం అధిపఞ్ఞత్తీ**తి యా అయం అధిపఞ్ఞత్తి నామ. ఏత్థ అహమేవ భియ్యో ఉత్తరితరో న మయా సమో అత్థి. తత్థ యఞ్చ వుత్తం “పఞ్ఞత్తియాతి యఞ్చ అధిపఞ్ఞత్తీ”తి ఉభయమేతం అత్థతో ఏకం. భేదతో హి పఞ్ఞత్తి అధిపఞ్ఞత్తీతి ద్వయం హోతి. తత్థ పఞ్ఞత్తి నామ దిట్ఠిపఞ్ఞత్తి. అధిపఞ్ఞత్తి నామ ఖన్ధపఞ్ఞత్తి ధాతుపఞ్ఞత్తి ఆయతనపఞ్ఞత్తి ఇన్ద్రియపఞ్ఞత్తి సచ్చపఞ్ఞత్తి పుగ్గలపఞ్ఞత్తీతి ఏవం వుత్తా ఛ పఞ్ఞత్తియో. ఇధ పన పఞ్ఞత్తియాతి ఏత్థాపి పఞ్ఞత్తి చేవ అధిపఞ్ఞత్తి చ అధిప్పేతా, అధిపఞ్ఞత్తీతి ఏత్థాపి. భగవా హి పఞ్ఞత్తియాపి అనుత్తరో, అధిపఞ్ఞత్తియాపి అనుత్తరో. తేనాహ – “అహమేవ తత్థ భియ్యో యదిదం అధిపఞ్ఞత్తీ”తి.

౧౯౬. **పహానాయా**తి పజహనత్థం. **సమతిక్కమాయా**తి తస్సేవ వేవచనం. **దేసితా**తి కథితా. **పఞ్ఞత్తా**తి ఠపితా. సతిపట్ఠానభావనాయ హి ఘనవినిబ్భోగం కత్వా సబ్బధమ్మేసు యాథావతో దిట్ఠేసు “సుద్ధసఙ్ఖారపుఞ్జోయం నయిధ సత్తూపలబ్భతీ”తి సన్నిట్ఠానతో సబ్బదిట్ఠినిస్సయానం పహానం హోతీతి. తేన వుత్తం. దిట్ఠినిస్సయానం పహానాయ సమతిక్కమాయ ఏవం మయా ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానా దేసితా పఞ్ఞత్తా”తి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

పాసాదికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. లక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవణ్ణనా

౧౯౮. **ఏవం మే సుత**న్తి లక్ఖణసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా. **ద్వత్తింసిమానీ**తి ద్వత్తింస ఇమాని. **మహాపురిసలక్ఖణానీ**తి మహాపురిసబ్యఞ్జనాని మహాపురిసనిమిత్తాని "అయం మహాపురిసో"తి సఞ్జాననకారణాని. "యేహి సమన్నాగతస్స మహాపురిసస్సా"తిఆది మహాపదానే విత్థారితనయేనేవ వేదితబ్బం.

"బాహిరకాపి ఇసయో ధారేన్తి, నో చ ఖో జానన్తి 'ఇమస్స కమ్మస్స కతత్తా ఇమం లక్ఖణం పటిలభతీ'తి" కస్మా ఆహ? అట్ఠుప్పత్తియా అనురూపత్తా. ఇదఞ్హి సుత్తం సఅట్ఠుప్పత్తికం. సా పనస్స అట్ఠుప్పత్తి కత్థ సముట్ఠితా? అన్తోగామే మనుస్సానం అన్తరే. తదా కిర సావత్థివాసినో అత్తనో అత్తనో గేహేసు చ గేహద్వారేసు చ సన్థాగారాదీసు చ నిసీదిత్వా కథం సముట్ఠాపేసుం – "భగవతో అసీతిఅనుబ్యఞ్జనాని బ్యామప్పభా ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణాని, యేహి చ భగవతో కాయో, సబ్బఫాలిఫుల్లో వియ పారిచ్ఛత్తకో, వికసితమివ కమలవనం, నానారతనవిచిత్తం వియ సువణ్ణతోరణం, తారామరిచివిరోచమివ గగనతలం, ఇతో చితో చ విధావమానా విప్ఫన్దమానా ఛబ్బణ్ణరస్మియో ముఞ్చన్తో అతివియ సోభతి. భగవతో చ ఇమినా నామ కమ్మేన ఇదం లక్ఖణం నిబ్బత్తన్తి కథితం నత్థి, యాగుఉళుఙ్కమత్తమ్పి పన కటచ్ఛుభత్తమత్తం వా పుబ్బే దిన్నపచ్చయా ఏవం ఉప్పజ్జతీతి భగవతా వుత్తం. కిం ను ఖో సత్థా కమ్మం అకాసి, యేనస్స ఇమాని లక్ఖణాని నిబ్బత్తన్తీ"తి.

అథాయస్మా ఆనన్దో అన్తోగామే చరన్తో ఇమం కథాసల్లాపం సుత్వా కతభత్తకిచ్చో విహారం ఆగన్త్వా సత్థు వత్తం కత్వా వన్దిత్వా ఠితో "మయా, భన్తే, అన్తోగామే ఏకా కథా సుతా"తి ఆహ. తతో భగవతా "కిం తే, ఆనన్ద, సుత"న్తి వుత్తే సబ్బం ఆరోచేసి. సత్థా థేరస్స వచనం సుత్వా పరివారేత్వా నిసిన్నే భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా "ద్వత్తింసిమాని, భిక్ఖవే, మహాపురిసస్స మహాపురిసలక్ఖణానీ"తి పటిపాటియా లక్ఖణాని దస్సేత్వా యేన కమ్మేన యం నిబ్బత్తం, తస్స దస్సనత్థం ఏవమాహ.

సుప్పతిట్ఠితపాదతాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౧. **పురిమం జాతి**న్తిఆదీసు పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధా జాతవసేన "జాతీ"తి వుత్తా. తథా భవనవసేన "భవో"తి, నివుత్థవసేన ఆలయట్ఠేన వా "నికేతో"తి. తిణ్ణమ్పి పదానం పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధసన్తానే ఠితోతి అత్థో. ఇదాని యస్మా తం ఖన్ధసన్తానం దేవలోకాదీసుపి వత్తతి. లక్ఖణనిబ్బత్తనసమత్థం పన కుసలకమ్మం తత్థ న సుకరం, మనుస్సభూతస్సేవ సుకరం. తస్మా యథాభూతేన యం కమ్మం కతం, తం దస్సేన్తో **పుబ్బే మనుస్సభూతో సమానో**తి ఆహ. అకారణం వా ఏతం. హత్థిఅస్సమిగమహింసవానరాదిభూతోపి మహాపురిసో పారమియో పూరేతియేవ. యస్మా పన ఏవరూపే అత్తభావే ఠితేన కతకమ్మం న సక్కా సుఖేన దీపేతుం, మనుస్సభావే ఠితేన కతకమ్మం పన సక్కా సుఖేన దీపేతుం. తస్మా "పుబ్బే మనుస్సభూతో సమానో"తి ఆహ.

దళ్హసమాదానోతి థిరగహణో. **కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి దసకుసలకమ్మపథేసు. **అవత్థితసమాదానో**తి నిచ్చలగహణో అనివత్తితగహణో. మహాసత్తస్స హి అకుసలకమ్మతో అగ్గిం పత్వా కుక్కుటపత్తం వియ చిత్తం పటికుటతి, కుసలం పత్వా

వితానం వియ పసారియతి. తస్మా దళ్హసమాదానో హోతి అవత్థితసమాదానో. న సక్కా కేనచి సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా దేవేన వా మారేన వా బ్రహ్మునా వా కుసలసమాదానం విస్సజ్జాపేతుం.

తత్రిమాని వత్థూని – పుబ్బే కిర మహాపురిసో కలన్దకయోనియం నిబ్బత్తి. అథ దేవే వుట్ఠే ఓఘో ఆగన్త్వా కులావకం గహేత్వా సముద్దమేవ పవేసేసి. మహాపురిసో "పుత్తకే నీహరిస్సామీ"తి నఙ్గుట్ఠం తేమేత్వా తేమేత్వా సముద్దతో ఉదకం బహి ఖిపి. సత్తమే దివసే సక్కో ఆవజ్జిత్వా తత్థ ఆగమ్మ "కిం కరోసీ"తి పుచ్ఛి? సో తస్స ఆరోచేసి. సక్కో మహాసముద్దతో ఉదకస్స దున్నీహరణీయభావం కథేసి. బోధిసత్తో తాదిసేన కుసీతేన సద్ధిం కథేతుమ్పి న వట్టతి. "మా ఇధ తిట్ఠా"తి అపసారేసి. సక్కో "అనోమపురిసేన గహితగహణం న సక్కా విస్సజ్జాపేతు"న్తి తుట్ఠో తస్స పుత్తకే ఆనేత్వా అదాసి. మహాజనకకాలేపి మహాసముద్దం తరమానో "కస్మా మహాసముద్దం తరసీ"తి దేవతాయ పుట్ఠో "పారం గన్త్వా కులసన్తకే రట్ఠే రజ్జం గహేత్వా దానం దాతుం తరామీ"తి ఆహ. తతో దేవతాయ – "అయం మహాసముద్దో గమ్భీరో చేవ పుథులో చ, కదా నం తరిస్సతీ"తి వుత్తే సో ఆహ "తవేసో మహాసముద్దసదిసో, మయ్హం పన అజ్ఝాసయం ఆగమ్మ ఖుద్దకమాతికా వియ ఖాయతి. త్వంయేవ మం దక్ఖిస్ససి సముద్దం తరిత్వా సముద్దపారతో ధనం ఆహరిత్వా కులసన్తకం రజ్జం గహేత్వా దానం దదమాన"న్తి. దేవతా "అనోమపురిసేన గహితగహణం న సక్కా విస్సజ్జాపేతు"న్తి బోధిసత్తం ఆలిఙ్గేత్వా హరిత్వా ఉయ్యానే నిపజ్జాపేసి. సో ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా దివసే దివసే పఞ్చసతసహస్సపరిచ్చాగం కత్వా అపరభాగే నిక్ఖమ్మ పబ్బజితో. ఏవం మహాసత్తో న సక్కా కేనచి సమణేన వా…పే.… బ్రహ్మునా వా కుసలసమాదానం విస్సజ్జాపేతుం. తేన వుత్తం – "దళ్హసమాదానో అహోసి కుసలేసు ధమ్మేసు అవత్థితసమాదానో"తి.

ఇదాని యేసు కుసలేసు ధమ్మేసు అవత్థితసమాదానో అహోసి, తే దస్సేతుం **కాయసుచరితే**తిఆదిమాహ. **దానసంవిభాగే**తి ఏత్థ చ దానమేవ దియ్యనవసేన దానం, సంవిభాగకరణవసేన సంవిభాగో. **సీలసమాదానే**తి పఞ్చసీలదససీలచతుపారిసుద్ధిసీలపూరణకాలే. **ఉపోసథూపవాసే**తి చాతుద్దసికాదిభేదస్స ఉపోసథస్స ఉపవసనకాలే. **మత్తేయ్యతాయా**తి మాతుకాతబ్బవత్తే. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసు చా**తి అఞ్ఞేసు చ ఏవరూపేసు. **అధికుసలేసూ**తి ఏత్థ అత్థి కుసలా, అత్థి అధికుసలా. సబ్బేపి కామావచరా కుసలా కుసలా నామ, రూపావచరా అధికుసలా. ఉభోపి తే కుసలా నామ, అరూపావచరా అధికుసలా. సబ్బేపి తే కుసలా నామ, సావకపారమీపటిలాభపచ్చయా కుసలా అధికుసలా నామ. తేపి కుసలా నామ, పచ్చేకబోధిపటిలాభపచ్చయా కుసలా అధికుసలా. తేపి కుసలా నామ, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణప్పటిలాభపచ్చయా పన కుసలా ఇధ "అధికుసలా"తి అధిప్పేతా. తేసు అధికుసలేసు ధమ్మేసు దళ్హసమాదానో అహోసి అవత్థితసమాదానో.

కటత్తా ఉపచితత్తాతి ఏత్థ సకిమ్పి కతం కతమేవ, అభిణ్హకరణేన పన ఉపచితం హోతి. **ఉస్సన్నత్తా**తి పిణ్డీకతం రాసీకతం కమ్మం ఉస్సన్నన్తి వుచ్చతి. తస్మా "ఉస్సన్నత్తా"తి వదన్తో మయా కతకమ్మస్స చక్కవాళం అతిసమ్బాధం, భవగ్గం అతినీచం, ఏవం మే ఉస్సన్నం కమ్మన్తి దస్సేతి. **విపులత్తా**తి అప్పమాణత్తా. ఇమినా "అనన్తం అపరిమాణం మయా కతం కమ్మ"న్తి దస్సేతి. **అధిగ్గణ్హాతీ**తి అధిభవతి, అఞ్ఞేహి దేవేహి అతిరేకం లభతీతి అత్థో. **పటిలభతీ**తి అధిగచ్ఛతి.

సబ్బావన్తేహి పాదతలేహీతి ఇదం "సమం పాదం భూమియం నిక్ఖిపతీ"తి ఏతస్స విత్థారవచనం. తత్థ సబ్బావన్తేహీతి సబ్బపదేసవన్తేహి, న ఏకేన పదేసేన పఠమం ఫుసతి, న ఏకేన పచ్ఛా, సబ్బేహేవ పాదతలేహి సమం ఫుసతి, సమం ఉద్ధరతి. సచేపి హి తథాగతో "అనేకసతపోరిసం నరకం అక్కమిస్సామీ"తి పాదం అభినీహరతి. తావదేవ నిన్నట్ఠానం

వాతపూరితా వియ కమ్మారభస్తా ఉన్నమిత్వా పథవిసమం హోతి. ఉన్నతట్ఠానమ్పి అన్తో పవిసతి. "దూరే అక్కమిస్సామీ"తి అభినీహరన్తస్స సినేరుప్పమాణోపి పబ్బతో సుసేదితవేత్తఙ్కురో వియ ఓనమిత్వా పాదసమీపం ఆగచ్ఛతి. తథా హిస్స యమకపాటిహారియం కత్వా "యుగన్ధరపబ్బతం అక్కమిస్సామీ"తి పాదే అభినీహటే పబ్బతో ఓనమిత్వా పాదసమీపం ఆగతో. సోపి తం అక్కమిత్వా దుతియపాదేన తావతింసభవనం అక్కమి. న హి చక్కలక్ఖణేన పతిట్ఠాతబ్బట్ఠానం విసమం భవితుం సక్కోతి. ఖాణు వా కణ్టకో వా సక్ఖరా వా కథలా వా ఉచ్చారపస్సావఖేళసిఙ్ఘాణికాదీని వా పురిమతరం వా అపగచ్ఛన్తి, తత్థ తత్థేవ వా పథవిం పవిసన్తి. తథాగతస్స హి సీలతేజేన పుఞ్ఞతేజేన ధమ్మతేజేన దసన్నం పారమీనం ఆనుభావేన అయం మహాపథవీ సమ్మా ముదుపుప్ఫాభికిణ్ణా హోతి.

౨౦౨. **సాగరపరియన్తన్తి** సాగరసీమం. న హి తస్స రజ్జం కరోన్తస్స అన్తరా రుక్ఖో వా పబ్బతో వా నదీ వా సీమా హోతి మహాసముద్దోవ సీమా. తేన వుత్తం "సాగరపరియన్త"న్తి. **అఖిలమనిమిత్తమకణ్టకన్తి** నిచ్చోరం. చోరా హి ఖరసమ్ఫస్సట్ఠేన ఖిలా, ఉపద్దవపచ్చయట్ఠేన నిమిత్తా, విజ్ఝనట్ఠేన కణ్టకాతి వుచ్చన్తి. **ఇద్ధన్తి** సమిద్ధం. **ఫీతన్తి** సబ్బసమ్పత్తిఫాలిఫుల్లం. **ఖేమన్తి** నిబ్భయం. **సివన్తి** నిరుపద్దవం. **నిరబ్బుదన్తి** అబ్బుదవిరహితం, గుమ్బం గుమ్బం హుత్వా చరన్తేహి చోరేహి విరహితన్తి అత్థో. **అక్ఖమ్భియోతి** అవిక్ఖమ్భనీయో. న నం కోచి ఠానతో చాలేతుం సక్కోతి. **పచ్చత్థికేనాతి** పటిపక్ఖం ఇచ్ఛన్తేన. **పచ్చామిత్తేనాతి** పటివిరుద్ధేన అమిత్తేన. ఉభయమ్పేతం సపత్తవేవచనం. **అబ్భన్తరేహీతి** అన్తో ఉట్ఠితేహి రాగాదీహి.

బాహిరేహీతి సమణాదీహి. తథా హి నం బాహిరా దేవదత్తకోకాలికాదయో సమణాపి సోణదణ్డకూటదణ్డాదయో బ్రాహ్మణాపి సక్కసదిసా దేవతాపి సత్త వస్సాని అనుబన్ధమానో మారోపి బకాదయో బ్రహ్మానోపి విక్ఖమ్భేతుం నాసక్ఖింసు.

ఏత్తావతా భగవతా కమ్మఞ్చ కమ్మసరిక్ఖకఞ్చ లక్ఖణఞ్చ లక్ఖణానిసంసో చ వుత్తో హోతి. **కమ్మం** నామ సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దళ్హవీరియేన హుత్వా కతం కమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ దళ్హేన హుత్వా కతభావం సదేవకో లోకో జానాతూతి సుప్పతిట్ఠితపాదమహాపురిసలక్ఖణం. **లక్ఖణం** నామ సుప్పతిట్ఠితపాదతా. **లక్ఖణానిసంసో** నామ పచ్చత్థికేహి అవిక్ఖమ్భనీయతా.

౨౦౩. **తత్థేతం వుచ్చతీతి** తత్థ వుత్తే కమ్మాదిభేదే అపరమ్పి ఇదం వుచ్చతి, గాథాబన్ధం సన్ధాయ వుత్తం. ఏతా పన గాథా పోరాణకత్థేరా "ఆనన్దత్థేరేన ఠపితా వణ్ణనాగాథా"తి వత్వా గతా. అపరభాగే థేరా "ఏకపదికో అత్థుద్ధారో"తి ఆహంసు.

తత్థ **సచ్చేతి** వచీసచ్చే. **ధమ్మేతి** దసకుసలకమ్మపథధమ్మే. **దమేతి** ఇన్ద్రియదమనే. **సంయమేతి** సీలసంయమే. **"సోచేయ్యసీలాలయుపోసథేసు చా"**తి ఏత్థ కాయసోచేయ్యాది తివిధం **సోచేయ్యం.** ఆలయభూతం సీలమేవ **సీలాలయో.** ఉపోసథకమ్మం **ఉపోసథో. అహింసాయాతి** అవిహింసాయ. **సమత్తమాచరీతి** సకలం అచరి.

అన్వభీతి అనుభవి. **వేయ్యఞ్జనికాతి** లక్ఖణపాఠకా. **పరాభిభూతి** పరే అభిభవనసమత్థో. **సత్తుభీతి** సపత్తేహి అక్ఖమ్భియో హోతి.

న సో గచ్ఛతి జాతు ఖమ్భనన్తి సో ఏకంసేనేవ అగ్గపుగ్గలో విక్ఖమ్భేతబ్బతం న గచ్ఛతి. **ఏసా హి తస్స ధమ్మతాతి** తస్స హి ఏసా ధమ్మతా అయం సభావో.

పాదతలచక్కలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౪. **ఉబ్బేగఉత్తాసభయన్తి** ఉబ్బేగభయఞ్చేవ ఉత్తాసభయఞ్చ. తత్థ చోరతో వా రాజతో వా పచ్చత్థికతో వా విలోపనబన్ధనాదినిస్సయం భయం **ఉబ్బేగో** నామ, తంముహుత్తికం చణ్డహత్థిఅస్సాదీని వా అహియక్ఖాదయో వా పటిచ్చ లోమహంసనకరం భయం **ఉత్తాసభయం** నామ. తం సబ్బం అపనుదితా వూపసమేతా. **సంవిధాతాతి** సంవిదహితా. కథం సంవిదహతి? అటవియం సాసఙ్కట్ఠానేసు దానసాలం కారేత్వా తత్థ ఆగతే భోజేత్వా మనుస్సే దత్వా అతివాహేతి, తం ఠానం పవిసితుం అసక్కోన్తానం మనుస్సే పేసేత్వా పవేసేతి. నగరాదీసుపి తేసు తేసు ఠానేసు ఆరక్ఖం ఠపేతి, ఏవం సంవిదహతి. **సపరివారఞ్చ దానం అదాసీతి** అన్నం పానన్తి దసవిధం దానవత్థుం.

తత్థ **అన్నన్తి** యాగుభత్తం. తం దదన్తో న ద్వారే ఠపేత్వా అదాసి, అథ ఖో అన్తోనివేసనే హరితుపలిత్తట్ఠానే లాజా చేవ పుప్ఫాని చ వికిరిత్వా ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా వితానం బన్ధిత్వా గన్ధధూమాదీహి సక్కారం కత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం నిసీదాపేత్వా యాగుం అదాసి. యాగుం దేన్తో చ సబ్యఞ్జనం అదాసి. యాగుపానావసానే పాదే ధోవిత్వా తేలేన మక్ఖేత్వా నానప్పకారకం అనన్తం ఖజ్జకం దత్వా పరియోసానే అనేకసూపం అనేకబ్యఞ్జనం పణీతభోజనం అదాసి . పానం దేన్తో అమ్బపానాదిఅట్ఠవిధం పానం అదాసి, తమ్పి యాగుభత్తం దత్వా. వత్థం దేన్తో న సుద్ధవత్థమేవ అదాసి, ఏకపట్టదుపట్టాదిపహోనకం పన దత్వా సుచిమ్పి అదాసి, సుత్తమ్పి అదాసి, సుత్తం వట్టేసి, సూచికమ్మకరణట్ఠానే భిక్ఖూనం ఆసనాని, యాగుభత్తం, పాదమక్ఖనం, పిట్ఠిమక్ఖనం, రజనం, పణ్ణుపలాసం, రజనదోణికం, అన్తమసో చీవరరజనకం కప్పియకారకమ్పి అదాసి.

యానన్తి ఉపాహనం. తం దదన్తోపి ఉపాహనత్థవికం ఉపాహనదణ్డకం మక్ఖనతేలం హేట్ఠా వుత్తాని చ అన్నాదీని తస్సేవ పరివారం కత్వా అదాసి. **మాలం** దేన్తోపి న సుద్ధమాలమేవ అదాసి, అథ ఖో నం గన్ధేహి మిస్సేత్వా హేట్ఠిమాని చత్తారి తస్సేవ పరివారం కత్వా అదాసి. బోధిచేతియఆసనపోత్థకాదిపూజనత్థాయ చేవ చేతియఘరధూపనత్థాయ చ **గన్ధం** దేన్తోపి న సుద్ధగన్ధమేవ అదాసి, గన్ధపిసనకనిసదాయ చేవ పక్ఖిపనకభాజనేన చ సద్ధిం హేట్ఠిమాని పఞ్చ తస్స పరివారం కత్వా అదాసి. చేతియపూజాదీనం అత్థాయ హరితాలమనోసిలాచీనపిట్ఠాది**విలేపనం** దేన్తోపి న సుద్ధవిలేపనమేవ అదాసి, విలేపనభాజనేన సద్ధిం హేట్ఠిమాని ఛ తస్స పరివారం కత్వా అదాసి. **సేయ్యాతి** మఞ్చపీఠం. తం దేన్తోపి న సుద్ధకమేవ అదాసి, కోజవకమ్బలపచ్చత్థరణమఞ్చప్పటిపాదకేహి సద్ధిం అన్తమసో మఙ్గులసోధనదణ్డకం హేట్ఠిమాని చ సత్త తస్స పరివారం కత్వా అదాసి. **ఆవసథం** దేన్తోపి న గేహమత్తమేవ అదాసి, అథ ఖో నం మాలాకమ్మలతాకమ్మపటిమణ్డితం సుపఞ్ఞత్తం మఞ్చపీఠం కారేత్వా హేట్ఠిమాని అట్ఠ తస్స పరివారం కత్వా అదాసి. **పదీపేయ్యన్తి** పదీపతేలం. తం దేన్తో చేతియఙ్గణే బోధియఙ్గణే ధమ్మస్సవనగ్గే వసనగేహే పోత్థకవాచనట్ఠానే ఇమినా దీపం జాలాపేథాతి న సుద్ధతేలమేవ అదాసి, వట్టి కపల్లకతేలభాజనాదీహి సద్ధిం హేట్ఠిమాని నవ తస్స పరివారం కత్వా అదాసి. **సువిభత్తన్తరానీతి** సువిభత్తఅన్తరాని.

రాజానోతి అభిసిత్తా. **భోగియాతి** భోజకా **కుమారాతి** రాజకుమారా. ఇధ **కమ్మం** నామ సపరివారం దానం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ సపరివారం కత్వా దానం అదాసీతి ఇమినా కారణేన సదేవకో లోకో జానాతూతి నిబ్బత్తం చక్కలక్ఖణం. **లక్ఖణం** నామ తదేవ చక్కలక్ఖణం. **ఆనిసంసో** మహాపరివారతా.

౨౦౫. **తత్థేతం వుచ్చతీతి** ఇమా తదత్థపరిదీపనా గాథా వుచ్చన్తి. దువిధా హి గాథా హోన్తి – తదత్థపరిదీపనా చ విసేసత్థపరిదీపనా చ. తత్థ పాళిఆగతమేవ అత్థం పరిదీపనా **తదత్థపరిదీపనా** నామ. పాళియం అనాగతం పరిదీపనా

విసేసత్థపరిదీపనా నామ. ఇమా పన తదత్థపరిదీపనా. తత్థ **పురేతి** పుబ్బే. **పురత్థాతి** తస్సేవ వేవచనం. **పురిమాసు జాతీసూతి** ఇమిస్సా జాతియా పుబ్బేకతకమ్మపటిక్ఖేపదీపనం. **ఉబ్బేగఉత్తాసభయాపనూదనోతి** ఉబ్బేగభయస్స చ ఉత్తాసభయస్స చ అపనూదనో. **ఉస్సుకోతి** అధిముత్తో.

సతపుఞ్ఞలక్ఖణన్తి సతేన సతేన పుఞ్ఞకమ్మేన నిబ్బత్తం ఏకేకం లక్ఖణం. ఏవం సన్తే యో కోచి బుద్ధో భవేయ్యాతి న రోచయింసు, అనన్తేసు పన చక్కవాళేసు సబ్బే సత్తా ఏకేకం కమ్మం సతక్ఖత్తుం కరేయ్యుం, ఏత్తకేహి జనేహి కతం కమ్మం బోధిసత్తో ఏకోవ ఏకేకం సతగుణం కత్వా నిబ్బత్తో. తస్మా "సతపుఞ్ఞలక్ఖణో"తి ఇమమత్థం రోచయింసు. **మనుస్సాసురసక్కరక్ఖసాతి** మనుస్సా చ అసురా చ సక్కా చ రక్ఖసా చ.

ఆయతపణ్హితాదితిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౬. అన్తరాతి పటిసన్ధితో సరసచుతియా అన్తరే. ఇధ **కమ్మం** నామ పాణాతిపాతా విరతి. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ పాణాతిపాతం కరోన్తో పదసద్దసవనభయా అగ్గగ్గపాదేహి అక్కమన్తా గన్త్వా పరం పాతేన్తి. అథ తే ఇమినా కారణేన తేసం తం కమ్మం జనో జానాతూతి అన్తోవఙ్కపాదా వా బహివఙ్కపాదా వా ఉక్కుటికపాదా వా అగ్గకోణ్డా వా పణ్హికోణ్డా వా భవన్తి. అగ్గపాదేహి గన్త్వా పరస్స అమారితభావం పన తథాగతస్స సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి **ఆయతపణ్హి** మహాపురిసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి . తథా పరం ఘాతేన్తా ఉన్నతకాయేన గచ్ఛన్తా అఞ్ఞే పస్సిస్సన్తీతి ఓనతా గన్త్వా పరం ఘాతేన్తి. అథ తే ఏవమిమే గన్త్వా పరం ఘాతయింసూతి నేసం తం కమ్మం ఇమినా కారణేన పరో జానాతూతి ఖుజ్జా వా వామనా వా పీఠసప్పీ వా భవన్తి. తథాగతస్స పన ఏవం గన్త్వా పరేసం అఘాతితభావం ఇమినా కారణేన సదేవకో లోకో జానాతూతి **బ్రహ్ముజుగత్త**మహాపురిసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. తథా పరం ఘాతేన్తా ఆవుధం వా ముగ్గరం వా గణ్హిత్వా ముట్ఠికతహత్థా పరం ఘాతేన్తి. తే ఏవం తేసం పరస్స ఘాతితభావం ఇమినా కారణేన జనో జానాతూతి రస్సఙ్గులీ వా రస్సహత్థా వా వఙ్కఙ్గులీ వా ఫణహత్థకా వా భవన్తి. తథాగతస్స పన ఏవం పరేసం అఘాతితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి **దీఘఙ్గులి**మహాపురిసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. ఇదమేత్థ **కమ్మసరిక్ఖకం.** ఇదమేవ పన లక్ఖణత్తయం **లక్ఖణం** నామ. దీఘాయుకభావో **లక్ఖణానిసంసో.**

౨౦౭. మరణవధభయత్తనోతి ఏత్థ మరణసఙ్ఖాతో వధో మరణవధో, మరణవధతో భయం **మరణవధభయం,** తం అత్తనో జానిత్వా. **పటివిరతో పరంమారణాయాతి** యథా మయ్హం మరణతో భయం మమ జీవితం పియం, ఏవం పరేసమ్పీతి ఞత్వా పరం మారణతో పటివిరతో అహోసి. **సుచరితేనాతి** సుచిణ్ణేన. **సగ్గమగమాతి** సగ్గం గతో.

చవియ పునరిధాగతోతి చవిత్వా పున ఇధాగతో. **దీఘపాసణ్హికోతి** దీఘపణ్హికో. **బ్రహ్మావ సుజూతి** బ్రహ్మా వియ సుట్ఠు ఉజు.

సుభుజోతి సున్దరభుజో. **సుసూతి** మహల్లకకాలేపి తరుణరూపో. **సుసణ్ఠితోతి** సుసణ్ఠానసమ్పన్నో. **ముదుతలునఙ్గులియస్సాతి** ముదూ చ తలునా చ అఙ్గులియో అస్స. **తీభీతి** తీహి. **పురిసవరగ్గలక్ఖణేహీతి** పురిసవరస్స అగ్గలక్ఖణేహి. **చిరయపనాయాతి** చిరం యాపనాయ, దీఘాయుకభావాయ.

చిరం యపేతీతి చిరం యాపేతి. **చిరతరం పబ్బజతి యది తతోతి** తతో చిరతరం యాపేతి, యది పబ్బజతీతి అత్థో. **యాపయతి చ వసిద్ధిభావనాయాతి** వసిప్పత్తో హుత్వా ఇద్ధిభావనాయ యాపేతి.

సత్తుస్సదతాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౮. రసితానన్తి రససమ్పన్నానం. "ఖాదనీయాన"న్తిఆదీసు **ఖాదనీయాని** నామ పిట్ఠఖజ్జకాదీని. **భోజనీయానీతి** పఞ్చ భోజనాని. **సాయనీయానీతి** సాయితబ్బాని సప్పినవనీతాదీని. **లేహనీయానీతి** నిల్లేహితబ్బాని పిట్ఠపాయాసాదీని. **పానానీతి** అట్ఠ పానకాని.

ఇధ **కమ్మం** నామ కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని దిన్నం ఇదం పణీతభోజనదానం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ లూఖభోజనే కుచ్ఛిగతే లోహితం సుస్సతి, మంసం మిలాయతి. తస్మా లూఖదాయకా సత్తా ఇమినా కారణేన నేసం లూఖభోజనస్స దిన్నభావం జనో జానాతూతి అప్పమంసా అప్పలోహితా మనుస్సపేతా వియ దుల్లభన్నపానా భవన్తి. పణీతభోజనే పన కుచ్ఛిగతే మంసలోహితం వడ్ఢతి, పరిపుణ్ణకాయా పాసాదికా అభిరూపదస్సనా హోన్తి. తస్మా తథాగతస్స దీఘరత్తం పణీతభోజనదాయకత్తం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి సత్తుస్సదమహాపురిసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ సత్తుస్సదలక్ఖణమేవ. పణీతలాభితా **ఆనిసంసో.**

౨౦౯. ఖజ్జభోజ్జమథలేయ్యసాయితన్తి ఖజ్జకఞ్చ భోజనఞ్చ లేహనీయఞ్చ సాయనీయఞ్చ. **ఉత్తమగ్గరసదాయకోతి** ఉత్తమో అగ్గరసదాయకో, ఉత్తమానం వా అగ్గరసానం దాయకో.

సత్త చుస్సదేతి సత్త చ ఉస్సదే. **తదత్థజోతకన్తి** ఖజ్జభోజ్జాదిజోతకం, తేసం లాభసంవత్తనికన్తి అత్థో. **పబ్బజమ్పి చాతి** పబ్బజమానోపి చ. **తదాధిగచ్ఛతీతి** తం అధిగచ్ఛతి. **లాభిరుత్తమన్తి** లాభి ఉత్తమం.

కరచరణాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౦. దానేనాతిఆదీసు ఏకచ్చో దానేనేవ సఙ్గణ్హితబ్బో హోతి, తం దానేన సఙ్గహేసి. పబ్బజితానం పబ్బజితపరిక్ఖారం, గిహీనం గిహిపరిక్ఖారం అదాసి.

పేయ్యవజ్జేనాతి ఏకచ్చో హి "అయం దాతబ్బం నామ దేతి, ఏకేన పన వచనేన సబ్బం మక్ఖేత్వా నాసేతి, కిం ఏతస్స దాన"న్తి వత్తా హోతి. ఏకచ్చో "అయం కిఞ్చాపి దానం న దేతి, కథేన్తో పన తేలేన వియ మక్ఖేతి. ఏసో దేతు వా మా వా, వచనమేవ తస్స సహస్సం అగ్ఘతీ"తి వత్తా హోతి. ఏవరూపో పుగ్గలో దానం న పచ్చాసీసతి, పియవచనమేవ పచ్చాసీసతి. తం పియవచనేన సఙ్గహేసి.

అత్థచరియాయాతి అత్థసంవడ్ఢనకథాయ. ఏకచ్చో హి నేవ దానం, న పియవచనం పచ్చాసీసతి. అత్తనో హితకథం వడ్ఢితకథమేవ పచ్చాసీసతి. ఏవరూపం పుగ్గలం "ఇదం తే కాతబ్బం, ఇదం తే న కాతబ్బం. ఏవరూపో పుగ్గలో సేవితబ్బో, ఏవరూపో పుగ్గలో న సేవితబ్బో"తి ఏవం అత్థచరియాయ సఙ్గహేసి.

సమానత్తతాయాతి సమానసుఖదుక్ఖభావేన. ఏకచ్చో హి దానాదీసు ఏకమ్పి న పచ్చాసీసతి, ఏకాసనే నిసజ్జం, ఏకపల్లఙ్కే సయనం, ఏకతో భోజనన్తి ఏవం సమానసుఖదుక్ఖతం పచ్చాసీసతి. తత్థ జాతియా హీనో భోగేన అధికో దుస్సఙ్గహో హోతి. న హి సక్కా తేన సద్ధిం ఏకపరిభోగో కాతుం, తథా అకరియమానే చ సో కుజ్ఝతి. భోగేన హీనో జాతియా అధికోపి దుస్సఙ్గహో హోతి. సో హి "అహం జాతిమా"తి భోగసమ్పన్నేన సద్ధిం ఏకపరిభోగం న ఇచ్ఛతి, తస్మిం అకరియమానే కుజ్ఝతి. ఉభోహిపి హీనో పన సుసఙ్గహో హోతి. న హి సో ఇతరేన సద్ధిం ఏకపరిభోగం ఇచ్ఛతి, న అకరియమానే చ కుజ్ఝతి. ఉభోహి సదిసోపి సుసఙ్గహోయేవ. భిక్ఖూసు దుస్సీలో దుస్సఙ్గహో హోతి. న హి సక్కా తేన సద్ధిం ఏకపరిభోగో కాతుం, తథా అకరియమానే చ కుజ్ఝతి. సీలవా సుసఙ్గహో హోతి. సీలవా హి అదీయమానేపి అకరియమానేపి న కుజ్ఝతి. అఞ్ఞం అత్తనా సద్ధిం పరిభోగం అకరోన్తమ్పి న పాపకేన చిత్తేన పస్సతి. పరిభోగోపి తేన సద్ధిం సుకరో హోతి. తస్మా ఏవరూపం పుగ్గలం ఏవం సమానత్తతాయ సఙ్గహేసి.

సుసఙ్గహితాస్స హోన్తీతి సుసఙ్గహితా అస్స హోన్తి. దేతు వా మా వా దేతు, కరోతు వా మా వా కరోతు, సుసఙ్గహితావ హోన్తి, న భిజ్జన్తి. "యదాస్స దాతబ్బం హోతి, తదా దేతి. ఇదాని మఞ్ఞే నత్థి, తేన న దేతి. కిం మయం దదమానమేవ ఉపట్ఠహామ? అదేన్తం అకరోన్తం న ఉపట్ఠహామా"తి ఏవం చిన్తేన్తి.

ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం కతం దానాదిసఙ్గహకమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యో ఏవం అసఙ్గాహకో హోతి, సో ఇమినా కారణేనస్స అసఙ్గాహకభావం జనో జానాతూతి థద్ధహత్థపాదో చేవ హోతి, విసమట్ఠితావయవలక్ఖణో చ. తథాగతస్స పన దీఘరత్తం సఙ్గాహకభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఇమాని ద్వే లక్ఖణాని నిబ్బత్తన్తి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. సుసఙ్గహితపరిజనతా **ఆనిసంసో.**

౨౧౧. **కరియాతి** కరిత్వా. **చరియాతి** చరిత్వా. **అనవమతేనాతి** అనవఞ్ఞాతేన. "అనపమోదేనా"తిపి పాఠో, న అప్పమోదేన, న దీసేన న గబ్భితేనాతి అత్థో.

చవియాతి చవిత్వా. **అతిరుచిర సువగ్గు దస్సనేయ్యన్తి** అతిరుచిరఞ్చ సుపాసాదికం సువగ్గు చ సుట్ఠు ఛేకం దస్సనేయ్యఞ్చ దట్ఠబ్బయుత్తం. **సుసు కుమారోతి** సుట్ఠు సుకుమారో.

పరిజనస్సవోతి పరిజనో అస్సవో వచనకరో. **విధేయ్యోతి** కత్తబ్బాకత్తబ్బేసు యథారుచి విధాతబ్బో. **మహిమన్తి** మహిం ఇమం. **పియవదూ హితసుఖతం జిగీసమానోతి** పియవదో హుత్వా హితఞ్చ సుఖఞ్చ పరియేసమానో. **వచనపటికరస్సాభిప్పసన్నాతి** వచనపటికరా అస్స అభిప్పసన్నా. **ధమ్మానుధమ్మన్తి** ధమ్మఞ్చ అనుధమ్మఞ్చ.

ఉస్సఙ్ఖపాదాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౨. **అత్థూపసంహితన్తి** ఇధలోకపరలోకత్థనిస్సితం. **ధమ్మూపసంహితన్తి** దసకుసలకమ్మపథనిస్సితం. **బహుజనం నిదంసేసీతి** బహుజనస్స నిదంసనకథం కథేసి. **పాణీనన్తి** సత్తానం. "అగ్గో"తిఆదీని సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం భాసితా ఉద్ధగ్గమనీయా అత్థూపసంహితా వాచా. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యో ఏవరూపం ఉగ్గతవాచం న భాసతి, సో ఇమినా కారణేన ఉగ్గతవాచాయ అభాసనం జనో జానాతూతి అధోసఙ్ఖపాదో చ హోతి అధోనతలోమో చ. తథాగతస్స పన దీఘరత్తం ఏవరూపాయ ఉగ్గతవాచాయ భాసితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన

జానాతూతి **ఉస్సఙ్ఖపాదలక్ఖణఞ్చ ఉద్ధగ్గలోమలక్ఖణఞ్చ** నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. ఉత్తమభావో **ఆనిసంసో.**

౨౧౩. **ఏరయన్తి** భణన్తో. **బహుజనం నిదంసయీతి** బహుజనస్స హితం దస్సేతి. **ధమ్మయాగన్తి** ధమ్మదానయఞ్ఞం.

ఉబ్భముప్పతితలోమవా ససోతి సో ఏస ఉద్ధగ్గతలోమవా హోతి. **పాదగణ్ఠిరహూతి** పాదగోప్ఫకా అహేసుం. **సాధుసణ్ఠితాతి** సుట్ఠు సణ్ఠితా. **మంసలోహితాచితాతి** మంసేన చ లోహితేన చ ఆచితా. **తచోత్థతాతి** తచేన పరియోనద్ధా నిగుళ్హా. **వజతీతి** గచ్ఛతి. **అనోమనిక్కమోతి** అనోమవిహారీ సేట్ఠవిహారీ.

ఏణిజఙ్ఘలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౪. **సిప్పం వాతిఆదీసు** సిప్పం నామ ద్వే సిప్పాని – హీనఞ్చ సిప్పం, ఉక్కట్ఠఞ్చ సిప్పం. హీనం నామ సిప్పం నళకారసిప్పం, కుమ్భకారసిప్పం పేసకారసిప్పం నహాపితసిప్పం. ఉక్కట్ఠం నామ సిప్పం లేఖా ముద్దా గణనా. **విజ్జాతి** అహివిజ్జాదిఅనేకవిధా. **చరణన్తి** పఞ్చసీలం దససీలం పాతిమోక్ఖసంవరసీలం. **కమ్మన్తి** కమ్మస్సకతాజాననపఞ్ఞా. **కిలిస్సేయ్యున్తి** కిలమేయ్యుం. అన్తేవాసికవత్తం నామ దుక్ఖం, తం నేసం మా చిరమహోసీతి చిన్తేసి.

రాజారహానీతి రఞ్ఞో అనురూపాని హత్థిఅస్సాదీని, తానియేవ రఞ్ఞో సేనాయ అఙ్గభూతత్తా **రాజఙ్గానీతి** వుచ్చన్తి. **రాజూపభోగానీతి** రఞ్ఞో ఉపభోగపరిభోగభణ్డాని, తాని చేవ సత్తరతనాని చ. **రాజానుచ్ఛవికానీతి** రఞ్ఞో అనుచ్ఛవికాని. తేసంయేవ సబ్బేసం ఇదం గహణం. **సమణారహానీతి** సమణానం అనురూపాని చీవరాదీని. **సమణఙ్గానీతి** సమణానం కోట్ఠాసభూతా చతస్సో పరిసా. **సమణూపభోగానీతి** సమణానం ఉపభోగపరిక్ఖారా. **సమణానుచ్ఛవికానీతి** తేసంయేవ అధివచనం.

ఇధ పన **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం సక్కచ్చం సిప్పాదివాచనం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యో ఏవం సక్కచ్చం సిప్పం అవాచేన్తో అన్తేవాసికే ఉక్కుటికాసనజఙ్ఘపేసనికాదీహి కిలమేతి, తస్స జఙ్ఘమంసం లిఖిత్వా పాతితం వియ హోతి. తథాగతస్స పన సక్కచ్చం వాచితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి అనుపుబ్బఉగ్గతవట్టితం **ఏణిజఙ్ఘలక్ఖణం** నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. అనుచ్ఛవికలాభితా **ఆనిసంసో.**

౨౧౫. **యదూపఘాతాయాతి** యం సిప్పం కస్సచి ఉపఘాతాయ న హోతి. **కిలిస్సతీతి** కిలమిస్సతి. **సుఖుమత్తచోత్థతాతి** సుఖుమత్తచేన పరియోనద్ధా. కిం పన అఞ్ఞేన కమ్మేన అఞ్ఞం లక్ఖణం నిబ్బత్తతీతి? న నిబ్బత్తతి. యం పన నిబ్బత్తతి, తం అనుబ్యఞ్జనం హోతి, తస్మా ఇధ వుత్తం.

సుఖుమచ్ఛవిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౬. **సమణం వాతి** సమితపాపత్తేన సమణం. **బ్రాహ్మణం వాతి** బాహితపాపత్తేన బ్రాహ్మణం.

మహాపఞ్ఞోతిఆదీసు మహాపఞ్ఞాదీహి సమన్నాగతో హోతీతి అత్థో. తత్రిదం మహాపఞ్ఞాదీనం నానత్తం.

తత్థ కతమా **మహాపఞ్ఞా?** మహన్తే సీలక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి **మహాపఞ్ఞా,** మహన్తే సమాధిక్ఖన్ధే పఞ్ఞాక్ఖన్ధే విముత్తిక్ఖన్ధే విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా. మహన్తాని ఠానాఠానాని మహన్తా విహారసమాపత్తియో మహన్తాని అరియసచ్చాని మహన్తే సతిపట్ఠానే సమ్మప్పధానే ఇద్ధిపాదే మహన్తాని ఇన్ద్రియాని బలాని మహన్తే బోజ్ఝఙ్గే మహన్తే అరియమగ్గే మహన్తాని సామఞ్ఞఫలాని మహన్తా అభిఞ్ఞాయో మహన్తం పరమత్థం నిబ్బానం పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా.

కతమా **పుథుపఞ్ఞా?** పుథునానాఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీతి **పుథుపఞ్ఞా.** పుథునానాధాతూసు పుథునానాఆయతనేసు పుథునానాపటిచ్చసముప్పాదేసు పుథునానాసుఞ్ఞతమనుపలబ్భేసు పుథునానాఅత్థేసు ధమ్మేసు నిరుత్తీసు పటిభానేసు. పుథునానాసీలక్ఖన్ధేసు పుథునానాసమాధిపఞ్ఞావిముత్తివిముత్తిఞాదస్సనక్ఖన్ధేసు పుథునానాఠానాఠానేసు పుథునానావిహారసమాపత్తీసు పుథునానాఅరియసచ్చేసు పుథునానాసతిపట్ఠానేసు సమ్మప్పధానేసు ఇద్ధిపాదేసు ఇన్ద్రియేసు బలేసు బోజ్ఝఙ్గేసు పుథునానాఅరియమగ్గేసు సామఞ్ఞఫలేసు అభిఞ్ఞాసు పుథుజ్జనసాధారణే ధమ్మే సమతిక్కమ్మ పరమత్థే నిబ్బానే ఞాణం పవత్తతీతి పుథుపఞ్ఞా.

కతమా **హాసపఞ్ఞా?** ఇధేకచ్చో హాసబహులో వేదబహులో తుట్ఠిబహులో పామోజ్జబహులో సీలం పరిపూరేతి ఇన్ద్రియసంవరం పరిపూరేతి భోజనే మత్తఞ్ఞుతం జాగరియానుయోగం సీలక్ఖన్ధం సమాధిక్ఖన్ధం పఞ్ఞాక్ఖన్ధం విముత్తిక్ఖన్ధం విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధం పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో...పే.... పామోజ్జబహులో ఠానాఠానం పటివిజ్ఝతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో విహారసమాపత్తియో పరిపూరేతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో అరియసచ్చాని పటివిజ్ఝతీతి హాసపఞ్ఞా. సతిపట్ఠానే సమ్మప్పధానే ఇద్ధిపాదే ఇన్ద్రియాని బలాని బోజ్ఝఙ్గే అరియమగ్గం భావేతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో సామఞ్ఞఫలాని సచ్ఛికరోతీతి హాసపఞ్ఞా. అభిఞ్ఞాయో పటివిజ్ఝతీతి హాసపఞ్ఞా. హాసబహులో వేదతుట్ఠిపామోజ్జబహులో పరమత్థం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతీతి హాసపఞ్ఞా.

కతమా **జవనపఞ్ఞా?** యంకిఞ్చి రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం యం దూరే సన్తికే వా, సబ్బం తం రూపం అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. దుక్ఖతో ఖిప్పం అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. యా కాచి వేదనా...పే.... యంకిఞ్చి విఞ్ఞాణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం, సబ్బం తం విఞ్ఞాణం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. చక్ఖు...పే.... జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన దుక్ఖం భయట్ఠేన అనత్తా అసారకట్ఠేనాతి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా రూపనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం చక్ఖు... పే.... జరామరణం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం అనిచ్చం ఖయట్ఠేన...పే.... విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా. రూపం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నం . చక్ఖుం...పే.... జరామరణం అనిచ్చం సఙ్ఖతం పటిచ్చసముప్పన్నం ఖయధమ్మం వయధమ్మం విరాగధమ్మం నిరోధధమ్మన్తి తులయిత్వా తీరయిత్వా విభావయిత్వా విభూతం కత్వా జరామరణనిరోధే నిబ్బానే ఖిప్పం జవతీతి జవనపఞ్ఞా.

కతమా **తిక్ఖపఞ్ఞా?** ఖిప్పం కిలేసే ఛిన్దతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా. ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతి, ఉప్పన్నం బ్యాపాదవితక్కం, ఉప్పన్నం విహింసావితక్కం, ఉప్పన్నుప్పన్నే పాపకే అకుసలే ధమ్మే ఉప్పన్నం రాగం దోసం మోహం కోధం ఉపనాహం మక్ఖం పళాసం ఇస్సం మచ్ఛరియం మాయం సాఠేయ్యం థమ్భం సారమ్భం మానం అతిమానం మదం

పమాదం సబ్బే కిలేసే సబ్బే దుచ్చరితే సబ్బే అభిసఙ్ఖారే సబ్బే భవగామికమ్మే నాధివాసేతి పజహతి వినోదేతి బ్యన్తీ కరోతి అనభావం గమేతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా. ఏకస్మిం ఆసనే చత్తారో అరియమగ్గా చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని చతస్సో పటిసమ్భిదాయో ఛ అభిఞ్ఞాయో అధిగతా హోన్తి సచ్ఛికతా ఫస్సితా పఞ్ఞాయాతి తిక్ఖపఞ్ఞా.

కతమా **నిబ్బేధికపఞ్ఞా?** ఇధేకచ్చో సబ్బసఙ్ఖారేసు ఉబ్బేగబహులో హోతి ఉత్తాసబహులో ఉక్కణ్ఠనబహులో అరతిబహులో అనభిరతిబహులో బహిముఖో న రమతి సబ్బసఙ్ఖారేసు, అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం లోభక్ఖన్ధం నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞా. అనిబ్బిద్ధపుబ్బం అపదాలితపుబ్బం దోసక్ఖన్ధం మోహక్ఖన్ధం కోధం ఉపనాహం...పే.... సబ్బే భవగామికమ్మే నిబ్బిజ్ఝతి పదాలేతీతి నిబ్బేధికపఞ్ఞాతి (పటి॰ మ॰ ౩.౩).

౨౧౭. పబ్బజితం ఉపాసితాతి పణ్డితం పబ్బజితం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసితా. **అత్థన్తరోతి** యథా ఏకే రన్ధగవేసినో ఉపారమ్భచిత్తతాయ దోసం అబ్భన్తరం కరిత్వా నిసామయన్తి, ఏవం అనిసామేత్వా అత్థం అబ్భన్తరం కత్వా అత్థయుత్తం కథం నిసామయి ఉపధారయి.

పటిలాభగతేనాతి పటిలాభత్థాయ గతేన. **ఉప్పాదనిమిత్తకోవిదాతి** ఉప్పాదే చ నిమిత్తే చ ఛేకా. **అవేచ్చ దక్ఖితీతి** ఞత్వా పస్సిస్సతి.

అత్థానుసిట్ఠీసు పరిగ్గహేసు చాతి యే అత్థానుసాసనేసు పరిగ్గహా అత్థానత్థం పరిగ్గాహకాని ఞాణాని, తేసూతి అత్థో.

సువణ్ణవణ్ణలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౮. అక్కోధనోతి న అనాగామిమగ్గేన కోధస్స పహీనత్తా, అథ ఖో సచేపి మే కోధో ఉప్పజ్జేయ్య, ఖిప్పమేవ నం పటివినోదేయ్యన్తి ఏవం అక్కోధవసికత్తా. **నాభిసజ్జీతి** కుటిలకణ్టకో వియ తత్థ తత్థ మమ్మం తుదన్తో వియ న లగ్గి. **న కుప్పి న బ్యాపజ్జీతిఆదీసు** పుబ్బుప్పత్తికో **కోపో.** తతో బలవతరో **బ్యాపాదో.** తతో బలవతరా **పతిత్థియనా.** తం సబ్బం అకరోన్తో న కుప్పి న బ్యాపజ్జి న పతిత్థియి. **అప్పచ్చయన్తి** దోమనస్సం. **న పాత్వాకాసీతి** న కాయవికారేన వా వచీవికారేన వా పాకటమకాసి.

ఇధ కమ్మం నామ దీఘరత్తం అక్కోధనతా చేవ సుఖుమత్థరణాదిదానఞ్చ. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ కోధనస్స ఛవివణ్ణో ఆవిలో హోతి ముఖం దుద్దసియం వత్థచ్ఛాదనసదిసఞ్చ మణ్డనం నామ నత్థి. తస్మా యో కోధనో చేవ వత్థచ్ఛాదనానఞ్చ అదాతా, సో ఇమినా కారణేనస్స జనో కోధనాదిభావం జానాతూతి దుబ్బణ్ణో హోతి దుస్సణ్ఠానో. అక్కోధనస్స పన ముఖం విరోచతి, ఛవివణ్ణో విప్పసీదతి. సత్తా హి చతూహి కారణేహి పాసాదికా హోన్తి ఆమిసదానేన వా వత్థదానేన వా సమ్మజ్జనేన వా అక్కోధనతాయ వా. ఇమాని చత్తారిపి కారణాని దీఘరత్తం తథాగతేన కతానేవ. తేనస్స ఇమేసం కతభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి సువణ్ణవణ్ణం మహాపురిసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. సుఖుమత్థరణాదిలాభితా **ఆనిసంసో.**

౨౧౯. అభివిస్సజీతి అభివిస్సజ్జేసి. **మహిమివ సురో అభివస్సన్తి** సురో వుచ్చతి దేవో, మహాపథవిం అభివస్సన్తో దేవో వియ.

సురవరతరోరివ ఇన్దోతి సురానం వరతరో ఇన్దో వియ.

అపబ్బజ్జమిచ్ఛన్తి అపబ్బజ్జం గిహిభావం ఇచ్ఛన్తో. **మహతిమహి**న్తి మహన్తిం పథవిం.

అచ్ఛాదనవత్థమోక్ఖపావురణానన్తి అచ్ఛాదనానఞ్చేవ వత్థానఞ్చ ఉత్తమపావురణానఞ్చ. **పనానో**తి వినానో.

కోసోహితవత్థగుయ్హలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౦. మాతరమ్పి పుత్తేన సమానేతా అహోసీతి ఇమం కమ్మం రజ్జే పతిట్ఠితేన సక్కా కాతుం. తస్మా బోధిసత్తోపి రజ్జం కారయమానో అన్తోనగరే చతుక్కాదీసు చతూసు నగరద్వారేసు బహినగరే చతూసు దిసాసు ఇమం కమ్మం కరోథాతి మనుస్సే ఠపేసి. తే మాతరం కుహిం మే పుత్తో పుత్తం న పస్సామీతి విలపన్తిం పరియేసమానం దిస్వా ఏహి, అమ్మ, పుత్తం దక్ఖసీతి తం ఆదాయ గన్త్వా నహాపేత్వా భోజేత్వా పుత్తమస్సా పరియేసిత్వా దస్సేన్తి. ఏస నయో సబ్బత్థ.

ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం ఞాతీనం సమగ్గిభావకరణం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ ఞాతయో హి సమగ్గీభూతా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స వజ్జం పటిచ్ఛాదేన్తి. కిఞ్చాపి హి తే కలహకాలే కలహం కరోన్తి, ఏకస్స పన దోసే ఉప్పన్నే అఞ్ఞం జానాపేతుం న ఇచ్ఛన్తి. అయం నామ ఏతస్స దోసోతి వుత్తే సబ్బే ఉట్ఠహిత్వా కేన దిట్ఠం కేన సుతం, అమ్హాకం ఞాతీసు ఏవరూపం కత్తా నామ నత్థీతి. తథాగతేన చ తం ఞాతిసఙ్గహం కరోన్తేన దీఘరత్తం ఇదం వజ్జప్పటిచ్ఛాదనకమ్మం నామ కతం హోతి. అథస్స సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన ఏవరూపస్స కమ్మస్స కతభావం జానాతూతి కోసోహితవత్థగుయ్హలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. పహూతపుత్తతా **ఆనిసంసో.**

౨౨౧. వత్థఛాదియన్తి వత్థేన ఛాదేతబ్బం వత్థగుయ్హం.

అమిత్తతాపనాతి అమిత్తానం పతాపనా. **గిహిస్స పీతిం జననా**తి గిహిభూతస్స సతో పీతిజననా.

పరిమణ్డలాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౨. సమం జానాతీతి "అయం తారుక్ఖసమో అయం పోక్ఖరసాతిసమో"తి ఏవం తేన తేన సమం జానాతి. **సామం జానాతీ**తి సయం జానాతి. **పురిసం జానాతీ**తి "అయం సేట్ఠసమ్మతో"తి పురిసం జానాతి. **పురిసవిసేసం జానాతీ**తి ముగ్గం మాసేన సమం అకత్వా గుణవిసిట్ఠస్స విసేసం జానాతి. **అయమిదమరహతీ**తి అయం పురిసో ఇదం నామ దానసక్కారం అరహతి . **పురిసవిసేసకరో అహోసీ**తి పురిసవిసేసం ఞత్వా కారకో అహోసి. యో యం అరహతి, తస్సేవ తం అదాసి. యో హి కహాపణారహస్స అడ్ఢం దేతి, సో పరస్స అడ్ఢం నాసేతి. యో ద్వే కహాపణే దేతి, సో అత్తనో కహాపణం నాసేతి. తస్మా ఇదం ఉభయమ్పి అకత్వా యో యం అరహతి, తస్స తదేవ అదాసి. **సద్ధాధన**న్తిఆదీసు సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠేన సద్ధాదీనం ధనభావో వేదితబ్బో.

ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం పురిసవిసేసం ఞత్వా కతం సమసఙ్గహకమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ తదస్స కమ్మం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఇమాని ద్వే లక్ఖణాని నిబ్బత్తన్తి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. ధనసమ్పత్తి **ఆనిసంసో.**

౨౨౩. తులియాతి తులయిత్వా. **పటివిచయాతి** పటివిచినిత్వా. **మహాజనసఙ్గాహకన్తి** మహాజనసఙ్గహణం. **సమేక్ఖమానోతి** సమం పేక్ఖమానో. **అతినిపుణా మనుజాతి** అతినిపుణా సుఖుమపఞ్ఞా లక్ఖణపాఠకమనుస్సా. **బహువివిధా గిహీనం అరహానీతి** బహూ వివిధాని గిహీనం అనుచ్ఛవికాని పటిలభతి. **దహరో సుసు కుమారో** "అయం దహరో కుమారో పటిలభిస్సతీ"తి బ్యాకంసు **మహీపతిస్సాతి** రఞ్ఞో.

సీహపుబ్బద్ధకాయాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౪. యోగక్ఖేమకామోతి యోగతో ఖేమకామో. **పఞ్ఞాయాతి** కమ్మస్సకతపఞ్ఞాయ. ఇధ **కమ్మం** నామ మహాజనస్స అత్థకామతా. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ తం మహాజనస్స అత్థకామతాయ వడ్ఢిమేవ పచ్చాసీసితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఇమాని సమన్తపరిపూరాని అపరిహీనాని తీణి లక్ఖణాని నిబ్బత్తన్తి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణత్తయం. ధనాదీహి చేవ సద్ధాదీహి చ అపరిహాని **ఆనిసంసో.**

౨౨౫. సద్ధాయాతి ఓకప్పనసద్ధాయ పసాదసద్ధాయ. **సీలేనాతి** పఞ్చసీలేన దససీలేన. **సుతేనాతి** పరియత్తిసవనేన. **బుద్ధియాతి** ఏతేసం బుద్ధియా , "కిన్తి ఏతేహి వడ్ఢేయ్యు"న్తి ఏవం చిన్తేసీతి అత్థో. **ధమ్మేనాతి** లోకియధమ్మేన. **బహూహి సాధూహీతి** అఞ్ఞేహిపి బహూహి ఉత్తమగుణేహి. **అసహానధమ్మతన్తి** అపరిహీనధమ్మం.

రసగ్గసగ్గితాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౬. సమాభివాహినియోతి యథా తిలఫలమత్తమ్పి జివ్హగ్గే ఠపితం సబ్బత్థ ఫరతి, ఏవం సమా హుత్వా వహన్తి. ఇధ **కమ్మం** నామ అవిహేఠనకమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ పాణిఆదీహి పహారం లద్ధస్స తత్థ తత్థ లోహితం సణ్ఠాతి, గణ్ఠి గణ్ఠి హుత్వా అన్తోవ పుబ్బం గణ్హాతి, అన్తోవ భిజ్జతి, ఏవం సో బహురోగో హోతి. తథాగతేన పన దీఘరత్తం ఇమం ఆరోగ్యకరణకమ్మం కతం. తదస్స సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఆరోగ్యకరం రసగ్గసగ్గిలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. అప్పాబాధతా **ఆనిసంసో.**

౨౨౭. మరణవధేనాతి "ఏతం మారేథ ఏతం ఘాతేథా"తి ఏవం ఆణత్తేన మరణవధేన. **ఉబ్బాధనాయాతి** బన్ధనాగారప్పవేసనేన.

అభినీలనేత్తాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౮. న చ విసటన్తి కక్కటకో వియ అక్ఖీని నీహరిత్వా న కోధవసేన పేక్ఖితా అహోసి. **న చ విసాచీతి** వఙ్కక్ఖికోటియా పేక్ఖితాపి నాహోసి. **న చ పన విచేయ్య పేక్ఖితాతి** విచేయ్య పేక్ఖితా నామ యో కుజ్ఝిత్వా యదా నం పరో ఓలోకేతి, తదా నిమ్మీలేతి న ఓలోకేతి, పున గచ్ఛన్తం కుజ్ఝిత్వా ఓలోకేతి, ఏవరూపో నాహోసి. "విసేయ్యపేక్ఖితా"తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **ఉజుం తథా పసటముజుమనోతి** ఉజుమనో హుత్వా ఉజు పేక్ఖితా హోతి, యథా చ ఉజుం, తథా పసటం విపులం విత్థతం పేక్ఖితా హోతి. **పియదస్సనోతి** పియాయమానేహి పస్సితబ్బో.

ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం మహాజనస్స పియచక్ఖునా ఓలోకనకమ్మం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ కుజ్ఝిత్వా ఓలోకేన్తో కాణో వియ కాకక్ఖి వియ హోతి, వఙ్కక్ఖి పన ఆవిలక్ఖి చ హోతియేవ. పసన్నచిత్తస్స పన ఓలోకయతో అక్ఖీనం పఞ్చవణ్ణో

పసాదో పఞ్ఞాయతి. తథాగతో చ తథా ఓలోకేసి. అథస్స తం దీఘరత్తం పియచక్ఖునా ఓలోకితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఇమాని నేత్తసమ్పత్తికరాని ద్వే మహాపురిసలక్ఖణాని నిబ్బత్తన్తి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. పియదస్సనతా **ఆనిసంసో. అభియోగినోతి** లక్ఖణసత్థే యుత్తా.

ఉణ్హీససీసలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౦. బహుజనపుబ్బఙ్గమో అహోసీతి బహుజనస్స పుబ్బఙ్గమో అహోసి గణజేట్ఠకో. తస్స దిట్ఠానుగతిం అఞ్ఞే ఆపజ్జింసు. ఇధ **కమ్మం** నామ పుబ్బఙ్గమతా. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యో పుబ్బఙ్గమో హుత్వా దానాదీని కుసలకమ్మాని కరోతి, సో అమజ్జపభూతో సీసం ఉక్ఖిపిత్వా పీతిపామోజ్జేన పరిపుణ్ణసీసో విచరతి, మహాపురిసో చ హోతి. తథాగతో చ తథా అకాసి. అథస్స సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన ఇదం పుబ్బఙ్గమకమ్మం జానాతూతి ఉణ్హీససీసలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. మహాజనానువత్తనతా **ఆనిసంసో.**

౨౩౧. బహుజనం హేస్సతీతి బహుజనస్స భవిస్సతి. **పటిభోగియాతి** వేయ్యావచ్చకరా, ఏతస్స బహూ వేయ్యావచ్చకరా భవిస్సన్తీతి అత్థో. **అభిహరన్తి తదాతి** దహరకాలేయేవ తదా ఏవం బ్యాకరోన్తి. **పటిహారకన్తి** వేయ్యావచ్చకరభావం. **విసవీతి** చిణ్ణవసీ.

ఏకేకలోమతాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౨. ఉపవత్తతీతి అజ్ఝాసయం అనువత్తతి, ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం సచ్చకథనం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ దీఘరత్తం అద్వేజ్ఝకథాయ పరిసుద్ధకథాయ కథితభావమస్స సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఏకేకలోమలక్ఖణఞ్చ ఉణ్ణాలక్ఖణఞ్చ నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. మహాజనస్స అజ్ఝాసయానుకూలేన అనువత్తనతా **ఆనిసంసో. ఏకేకలోమూపచితఙ్గవాతి** ఏకేకేహి లోమేహి ఉపచితసరీరో.

చత్తాలీసాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౪. అభేజ్జపరిసోతి అభిన్దితబ్బపరిసో. ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం అపిసుణవాచాయ కథనం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ పిసుణవాచస్స కిర సమగ్గభావం భిన్దనతో దన్తా అపరిపుణ్ణా చేవ హోన్తి విరళా చ. తథాగతస్స పన దీఘరత్తం అపిసుణవాచతం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి ఇదం లక్ఖణద్వయం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. అభేజ్జపరిసతా **ఆనిసంసో. చతురో దసాతి** చత్తారో దస చత్తాలీసం.

పహూతజివ్హాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౬. ఆదేయ్యవాచో హోతీతి గహేతబ్బవచనో హోతి. ఇధ **కమ్మం** నామ దీఘరత్తం అఫరుసవాదితా. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యే ఫరుసవాచా హోన్తి, తే ఇమినా కారణేన నేసం జివ్హం పరివత్తేత్వా పరివత్తేత్వా ఫరుసవాచాయ కథితభావం జనో జానాతూతి బద్ధజివ్హా వా హోన్తి, గూళ్హజివ్హా వా ద్విజివ్హా వా మమ్మనా వా. యే పన జివ్హం పరివత్తేత్వా పరివత్తేత్వా ఫరుసవాచం న వదన్తి, తే బద్ధజివ్హా గూళ్హజివ్హా ద్విజివ్హా న హోన్తి. ముదు నేసం జివ్హా హోతి రత్తకమ్బలవణ్ణా. తస్మా తథాగతస్స దీఘరత్తం జివ్హం పరివత్తేత్వా ఫరుసాయ వాచాయ అకథితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి

పహూతజివ్హాలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. ఫరుసవాచం కథేన్తానఞ్చ సద్దో భిజ్జతి. తే సద్దభేదం కత్వా ఫరుసవాచాయ కథితభావం జనో జానాతూతి ఛిన్నస్సరా వా హోన్తి భిన్నస్సరా వా కాకస్సరా వా. యే పన సరభేదకరం ఫరుసవాచం న కథేన్తి, తేసం సద్దో మధురో చ హోతి పేమనీయో. తస్మా తథాగతస్స దీఘరత్తం సరభేదకరాయ ఫరుసవాచాయ అకథితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి బ్రహ్మస్సరలక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. ఆదేయ్యవచనతా **ఆనిసంసో.**

౨౩౭. **ఉబ్బాధికన్తి** అక్కోసయుత్తత్తా ఆబాధకరిం **బహుజనప్పమద్దనన్తి** బహుజనానం పమద్దనిం **అబాళ్హం గిరం నో న భణి ఫరుసన్తి** ఏత్థ అకారో పరతో భణిసద్దేన యోజేతబ్బో. **బాళ్హన్తి** బలవం అతిఫరుసం. **బాళ్హం గిరం నో న అభణీతి** అయమేత్థ అత్థో. **సుసంహితన్తి** సుట్ఠు పేమసఞ్హితం. **సఖిలన్తి** ముదుకం. **వాచాతి** వాచాయో. **కణ్ణసుఖాతి** కణ్ణసుఖాయో. “కణ్ణసుఖ”న్తిపి పాఠో, యథా కణ్ణానం సుఖం హోతి, ఏవం ఏరయతీతి అత్థో. **వేదయథాతి** వేదయిత్థ. **బ్రహ్మస్సరత్తన్తి** బ్రహ్మస్సరతం. **బహునో బహున్తి** బహుజనస్స బహుం. “బహూనం బహున్తి”పి పాఠో, బహుజనానం బహున్తి అత్థో.

సీహహనులక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౮. **అప్పధంసికో హోతీతి** గుణతో వా ఠానతో వా పధంసేతుం చాలేతుం అసక్కుణేయ్యో. ఇధ **కమ్మం** నామ పలాపకథాయ అకథనం. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యే తం కథేన్తి, తే ఇమినా కారణేన నేసం హనుకం చాలేత్వా చాలేత్వా పలాపకథాయ కథితభావం జనో జానాతూతి అన్తోపవిట్ఠహనుకా వా వఙ్కహనుకా వా పబ్భారహనుకా వా హోన్తి. తథాగతో పన తథా న కథేసి. తేనస్స హనుకం చాలేత్వా చాలేత్వా దీఘరత్తం పలాపకథాయ అకథితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి సీహహనులక్ఖణం నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణం. అప్పధంసికతా **ఆనిసంసో.**

౨౩౯. **అవికిణ్ణవచనబ్యప్పథో చాతి** అవికిణ్ణవచనానం వియ పురిమబోధిసత్తానం వచనపథో అస్సాతి అవికిణ్ణవచనబ్యప్పథో. **ద్విదుగమవరతరహనుత్తమలత్థాతి** ద్వీహి ద్వీహి గచ్ఛతీతి ద్విదుగమో, ద్వీహి ద్వీహీతి చతూహి, చతుప్పదానం వరతరస్స సీహస్సేవ హనుభావం అలత్థాతి అత్థో. **మనుజాధిపతీతి** మనుజానం అధిపతి. **తథత్తోతి** తథసభావో.

సమదన్తాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౪౦. **సుచిపరివారోతి** పరిసుద్ధపరివారో. ఇధ **కమ్మం** నామ సమ్మాజీవతా. **కమ్మసరిక్ఖకం** నామ యో విసమేన సంకిలిట్ఠాజీవేన జీవితం కప్పేతి, తస్స దన్తాపి విసమా హోన్తి దాఠాపి కిలిట్ఠా. తథాగతస్స పన సమేన సుద్ధాజీవేన జీవితం కప్పితభావం సదేవకో లోకో ఇమినా కారణేన జానాతూతి సమదన్తలక్ఖణఞ్చ సుసుక్కదాఠాలక్ఖణఞ్చ నిబ్బత్తతి. **లక్ఖణం** నామ ఇదమేవ లక్ఖణద్వయం. సుచిపరివారతా **ఆనిసంసో.**

౨౪౧. **అవస్సజీతి** పహాసి **తిదివపురవరసమోతి** తిదివపురవరేన సక్కేన సమో. **లపనజన్తి** ముఖజం, దన్తన్తి అత్థో. **దిజసముసుక్కసుచిసోభనదన్తోతి** ద్వే వారే జాతత్తా దిజనామకా సుక్కా సుచి సోభనా చ దన్తా అస్సాతి దిజసముసుక్కసుచిసోభనదన్తో. **న చ జనపదతుదనన్తి** యో తస్స చక్కవాళపరిచ్ఛిన్నో జనపదో, తస్స అఞ్ఞేన తుదనం పీళా వా ఆబాధో వా నత్థి. **హితమపి చ బహుజన సుఖఞ్చ చరన్తీతి** బహుజనా సమానసుఖదుక్ఖా హుత్వా తస్మిం జనపదే

అఞ్ఞమఞ్ఞస్స హితఞ్చేవ సుఖఞ్చ చరన్తి. **విపాపోతి** విగతపాపో. **విగతదరథకిలమథోతి** విగతకాయికదరథకిలమథో. **మలఖిలకలికిలేసే పనుదేహీతి** రాగాదిమలానఞ్చేవ రాగాదిఖిలానఞ్చ దోసకలీనఞ్చ సబ్బకిలేసానఞ్చ అపనుదేహి. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

లక్ఖణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

నిదానవణ్ణనా

౨౪౨. ఏవం మే సుతన్తి సిఙ్గాలసుత్తం. తత్రాయమనుత్తానపదవణ్ణనా – **వేళువనే కలన్దకనివాపే**తి వేళువనన్తి తస్స ఉయ్యానస్స నామం. తం కిర వేళూహి పరిక్ఖిత్తం అహోసి అట్ఠారసహత్థేన చ పాకారేన గోపురట్టాలకయుత్తం నీలోభాసం మనోరమం, తేన వేళువనన్తి వుచ్చతి. కలన్దకానఞ్చేత్థ నివాపం అదంసు, తేన కలన్దకనివాపోతి వుచ్చతి.

పుబ్బే కిర అఞ్ఞతరో రాజా తత్థ ఉయ్యానకీళనత్థం ఆగతో సురామదేన మత్తో దివా నిద్దం ఓక్కమి. పరిజనోపిస్స "సుత్తో రాజా"తి పుప్ఫఫలాదీహి పలోభియమానో ఇతో చితో చ పక్కామి. అథ సురాగన్ధేన అఞ్ఞతరస్మా సుసిరరుక్ఖా కణ్హసప్పో నిక్ఖమిత్వా రఞ్ఞో అభిముఖో ఆగచ్ఛతి, తం దిస్వా రుక్ఖదేవతా "రఞ్ఞో జీవితం దమ్మీ"తి కాళకవేసేన ఆగన్త్వా కణ్ణమూలే సద్దమకాసి. రాజా పటిబుజ్ఝి. కణ్హసప్పో నివత్తో. సో తం దిస్వా "ఇమాయ కాళకాయ మమ జీవితం దిన్న"న్తి కాళకానం తత్థ నివాపం పట్ఠపేసి, అభయఘోసఞ్చ ఘోసాపేసి. తస్మా తం తతో పభుతి "కలన్దకనివాపో"తి సఙ్ఖ్యం గతం. **కలన్దకా**తి హి కాళకానం ఏతం నామం.

తేన ఖో పన సమయేనాతి యస్మిం సమయే భగవా రాజగహం గోచరగామం కత్వా వేళువనే కలన్దకనివాపే విహరతి, తేన సమయేన. **సిఙ్గాలకో గహపతిపుత్తో**తి సిఙ్గాలకోతి తస్స నామం. **గహపతిపుత్తో**తి గహపతిస్స పుత్తో గహపతిపుత్తో. తస్స కిర పితా గహపతిమహాసాలో, నిదహిత్వా ఠపితా చస్స గేహే చత్తాలీస ధనకోటియో అత్థి. సో భగవతి నిట్ఠఙ్గతో ఉపాసకో సోతాపన్నో, భరియాపిస్స సోతాపన్నాయేవ. పుత్తో పనస్స అస్సద్ధో అప్పసన్నో. అథ నం మాతాపితరో అభిక్ఖణం ఏవం ఓవదన్తి – "తాత సత్థారం ఉపసఙ్కమ, ధమ్మసేనాపతిం మహామోగ్గల్లానం మహాకస్సపం అసీతిమహాసావకే ఉపసఙ్కమా"తి. సో ఏవమాహ – "నత్థి మమ తుమ్హాకం సమణానం ఉపసఙ్కమనకిచ్చం, సమణానం సన్తికం గన్త్వా వన్దితబ్బం హోతి, ఓనమిత్వా వన్దన్తస్స పిట్ఠి రుజ్జతి, జాణుకాని ఖరాని హోన్తి, భూమియం నిసీదితబ్బం హోతి, తత్థ నిసిన్నస్స వత్థాని కిలిస్సన్తి జీరన్తి, సమీపే నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయ కథాసల్లాపో హోతి, తస్మిం సతి విస్సాసో ఉప్పజ్జతి, తతో నిమన్తేత్వా చీవరపిణ్డపాతాదీని దాతబ్బాని హోన్తి. ఏవం సన్తే అత్థో పరిహాయతి, నత్థి మయ్హం తుమ్హాకం సమణానం ఉపసఙ్కమనకిచ్చ"న్తి. ఇతి నం యావజీవం ఓవదన్తాపి మాతాపితరో సాసనే ఉపనేతుం నాసక్ఖింసు.

అథస్స పితా మరణమఞ్చే నిపన్నో "మమ పుత్తస్స ఓవాదం దాతుం వట్టతీ"తి చిన్తేత్వా పున చిన్తేసి – "దిసా తాత నమస్సాహీ"తి ఏవమస్స ఓవాదం దస్సామి, సో అత్థం అజానన్తో దిసా నమస్సిస్సతి, అథ నం సత్థా వా సావకా వా పస్సిత్వా "కిం కరోసీ"తి పుచ్ఛిస్సన్తి. తతో "మయ్హం పితా దిసా నమస్సనం కరోహీతి మం ఓవదీ"తి వక్ఖతి. అథస్స తే "న తుయ్హం పితా ఏతా దిసా నమస్సాపేతి, ఇమా పన దిసా నమస్సాపేతీ"తి ధమ్మం దేసేస్సన్తి. సో బుద్ధసాసనే గుణం ఞత్వా "పుఞ్ఞకమ్మం కరిస్సతీ"తి. అథ నం ఆమన్తాపేత్వా "తాత, పాతోవ ఉట్ఠాయ ఛ దిసా నమస్సేయ్యాసీ"తి ఆహ. మరణమఞ్చే నిపన్నస్స కథా నామ యావజీవం అనుస్సరణీయా హోతి. తస్మా సో గహపతిపుత్తో తం పితువచనం అనుస్సరన్తో తథా అకాసి. తస్మా "కాలస్సేవ ఉట్ఠాయ రాజగహా నిక్ఖమిత్వా"తిఆది వుత్తం.

౨౪౩. పుథుదిసాతి బహుదిసా. ఇదాని తా దస్సేన్తో **పురత్థిమం దిసన్తి**ఆదిమాహ. **పావిసీతి** న తావ పవిట్ఠో, పవిసిస్సామీతి నిక్ఖన్తత్తా పన అన్తరామగ్గే వత్తమానోపి ఏవం వుచ్చతి. **అద్దసా ఖో భగవాతి** న ఇదానేవ అద్దస, పచ్చూససమయేపి బుద్ధచక్ఖునా లోకం వోలోకేన్తో ఏతం దిసా నమస్సమానం దిస్వా "అజ్జ అహం సిఙ్గాలస్స గహపతిపుత్తస్స గిహివినయం సిఙ్గాలసుత్తన్తం కథేస్సామి, మహాజనస్స సా కథా సఫలా భవిస్సతి, గన్తబ్బం మయా ఏత్థా"తి. తస్మా పాతోవ నిక్ఖమిత్వా రాజగహం పిణ్డాయ పావిసి, పవిసన్తో చ నం తథేవ అద్దస. తేన వుత్తం – "అద్దసా ఖో భగవా"తి. **ఏతదవోచాతి** సో కిర అవిదూరే ఠితమ్పి సత్థారం న పస్సతి, దిసాయేవ నమస్సతి. అథ నం భగవా సూరియరస్మిసమ్ఫస్సేన వికసమానం మహాపదుమం వియ ముఖం వివరిత్వా "కిం ను ఖో త్వం, గహపతిపుత్తా"తిఆదికం ఏతదవోచ.

ఛదిసాదివణ్ణనా

౨౪౪. యథా కథం పన, భన్తేతి సో కిర తం భగవతో వచనం సుత్వావ చిన్తేసి "యా కిర మమ పితరా ఛ దిసా నమస్సితబ్బా"తి వుత్తా, న కిర తా ఏతా, అఞ్ఞా కిర అరియసావకేన ఛ దిసా నమస్సితబ్బా. హన్దాహం అరియసావకేన నమస్సితబ్బా దిసాయేవ పుచ్ఛిత్వా నమస్సామీతి. సో తా పుచ్ఛన్తో **యథా కథం పన, భన్తేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **యథాతి** నిపాతమత్తం. **కథం పనాతి** ఇదమేవ పుచ్ఛాపదం. **కమ్మకిలేసాతి** తేహి కమ్మేహి సత్తా కిలిస్సన్తి, తస్మా కమ్మకిలేసాతి వుచ్చన్తి. **ఠానేహీతి** కారణేహి. **అపాయముఖానీతి** వినాసముఖాని. **సోతి** సో సోతాపన్నో అరియసావకో. **చుద్దస పాపకాపగతోతి** ఏతేహి చుద్దసహి పాపకేహి లామకేహి అపగతో. **ఛద్దిసాపటిచ్ఛాదీతి** ఛ దిసా పటిచ్ఛాదేన్తో. **ఉభోలోకవిజయాయాతి** ఉభిన్నం ఇధలోకపరలోకానం విజిననత్థాయ. **అయఞ్చేవ లోకో ఆరద్ధో హోతీతి** ఏవరూపస్స హి ఇధ లోకే పఞ్చ వేరాని న హోన్తి, తేనస్స అయఞ్చేవ లోకో ఆరద్ధో హోతి పరితోసితో చేవ నిప్ఫాదితో చ. పరలోకేపి పఞ్చ వేరాని న హోన్తి, తేనస్స పరో చ లోకో ఆరాధితో హోతి. తస్మా సో కాయస్స భేదా పరమ్మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం ఉపపజ్జతి.

౨౪౫. ఇతి భగవా సఙ్ఖేపేన మాతికం ఠపేత్వా ఇదాని తమేవ విత్థారేన్తో **కతమస్స చత్తారో కమ్మకిలేసాతి**ఆదిమాహ. **కమ్మకిలేసోతి** కమ్మఞ్చ తం కిలేససమ్పయుత్తత్తా కిలేసో చాతి కమ్మకిలేసో. సకిలేసోయేవ హి పాణం హనతి, నిక్కిలేసో న హనతి, తస్మా పాణాతిపాతో "కమ్మకిలేసో"తి వుత్తో. **అదిన్నాదానాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **అథాపరన్తి** అపరమ్పి ఏతదత్థపరిదీపకమేవ గాథాబన్ధం అవోచాతి అత్థో.

చతుఠానాదివణ్ణనా

౨౪౬. పాపకమ్మం కరోతీతి ఇదం భగవా యస్మా కారకే దస్సితే అకారకో పాకటో హోతి, తస్మా "పాపకమ్మం న కరోతీ"తి మాతికం ఠపేత్వాపి దేసనాకుసలతాయ పఠమతరం కారకం దస్సేన్తో ఆహ . తత్థ **ఛన్దాగతిం గచ్ఛన్తోతి** ఛన్దేన పేమేన అగతిం గచ్ఛన్తో అకత్తబ్బం కరోన్తో. పరపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ యో "అయం మే మిత్తో వా సమ్భత్తో వా సన్దిట్ఠో వా ఞాతకో వా లఞ్జం వా పన మే దేతీ"తి ఛన్దవసేన అస్సామికం సామికం కరోతి, అయం ఛన్దాగతిం గచ్ఛన్తో పాపకమ్మం కరోతి నామ. యో "అయం మే వేరీ"తి పకతివేరవసేన తఙ్ఖణుప్పన్నకోధవసేన వా సామికం అస్సామికం కరోతి, అయం దోసాగతిం గచ్ఛన్తో పాపకమ్మం కరోతి నామ. యో పన మన్దత్తా మోమూహత్తా యం వా తం వా వత్వా అస్సామికం సామికం కరోతి,

అయం మోహాగతిం గచ్ఛన్తో పాపకమ్మం కరోతి నామ. యో పన "అయం రాజవల్లభో వా విసమనిస్సితో వా అనత్థమ్పి మే కరేయ్యా"తి భీతో అస్సామికం సామికం కరోతి, అయం భయాగతిం గచ్ఛన్తో పాపకమ్మం కరోతి నామ. యో పన యంకిఞ్చి భాజేన్తో "అయం మే సన్దిట్ఠో వా సమ్భత్తో వా"తి పేమవసేన అతిరేకం దేతి, "అయం మే వేరీ"తి దోసవసేన ఊనకం దేతి, మోమూహత్తా దిన్నాదిన్నం అజానమానో కస్సచి ఊనం కస్సచి అధికం దేతి, "అయం ఇమస్మిం అదియ్యమానే మయ్హం అనత్థమ్పి కరేయ్యా"తి భీతో కస్సచి అతిరేకం దేతి, సో చతుబ్బిధోపి యథానుక్కమేన ఛన్దాగతిఆదీని గచ్ఛన్తో పాపకమ్మం కరోతి నామ.

అరియసావకో పన జీవితక్ఖయం పాపుణన్తోపి ఛన్దాగతిఆదీని న గచ్ఛతి. తేన వుత్తం – "ఇమేహి చతూహి ఠానేహి పాపకమ్మం న కరోతీ"తి.

నిహీయతి యసో తస్సాతి తస్స అగతిగామినో కిత్తియసోపి పరివారయసోపి నిహీయతి పరిహాయతి.

ఛఅపాయముఖాదివణ్ణనా

౨౪౭. సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠానానుయోగోతి ఏత్థ **సురా**తి పిట్ఠసురా పూవసురా ఓదనసురా కిణ్ణపక్ఖిత్తా సమ్భారసంయుత్తాతి పఞ్చ సురా. **మేరయ**న్తి పుప్ఫాసవో ఫలాసవో మధ్వాసవో గుళాసవో సమ్భారసంయుత్తోతి పఞ్చ ఆసవా. తం సబ్బమ్పి మదకరణవసేన **మజ్జం. పమాదట్ఠాన**న్తి పమాదకారణం. యాయ చేతనాయ తం మజ్జం పివతి, తస్స ఏతం అధివచనం. **అనుయోగో**తి తస్స సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠానస్స అనుఅనుయోగో పునప్పునం కరణం. యస్మా పనేతం అనుయుత్తస్స ఉప్పన్నా చేవ భోగా పరిహాయన్తి, అనుప్పన్నా చ నుప్పజ్జన్తి, తస్మా "భోగానం అపాయముఖ"న్తి వుత్తం. **వికాలవిసిఖాచరియానుయోగో**తి అవేలాయ విసిఖాసు చరియానుయుత్తతా.

సమజ్జాభిచరణన్తి నచ్చాదిదస్సనవసేన సమజ్జాగమనం. **ఆలస్యానుయోగో**తి కాయాలసియతాయ యుత్తప్పయుత్తతా.

సురామేరయస్స ఛఆదీనవాదివణ్ణనా

౨౪౮. ఏవం ఛన్నం అపాయముఖానం మాతికం ఠపేత్వా ఇదాని తాని విభజన్తో **ఛ ఖో మే, గహపతిపుత్త ఆదీనవా**తిఆదిమాహ. తత్థ **సన్దిట్ఠికా**తి సామం పస్సితబ్బా, ఇధలోకభావినీ. **ధనజానీ**తి ధనహాని. **కలహప్పవడ్ఢనీ**తి వాచాకలహస్స చేవ హత్థపరామాసాదికాయకలహస్స చ వడ్ఢనీ. **రోగానం ఆయతన**న్తి తేసం తేసం అక్ఖిరోగాదీనం ఖేత్తం. **అకిత్తిసఞ్జననీ**తి సురం పివిత్వా హి మాతరమ్పి పహరన్తి పితరమ్పి, అఞ్ఞం బహుమ్పి అవత్తబ్బం వదన్తి, అకత్తబ్బం కరోన్తి. తేన గరహమ్పి దణ్డమ్పి హత్థపాదాదిభేదమ్పి పాపుణన్తి, ఇధలోకేపి పరలోకేపి అకిత్తిం పాపుణన్తి, ఇతి తేసం సా సురా అకిత్తిసఞ్జననీ నామ హోతి. **కోపీననిదంసనీ**తి గుయ్హట్ఠానఞ్హి వివరియమానం హిరిం కోపేతి వినాసేతి, తస్మా "కోపీన"న్తి వుచ్చతి, సురామదమత్తా చ తం తం అఙ్గం వివరిత్వా విచరన్తి, తేన నేసం సా సురా కోపీనస్స నిదంసనతో "కోపీననిదంసనీ"తి వుచ్చతి. **పఞ్ఞాయ దుబ్బలికరణీ**తి సాగతత్థేరస్స వియ కమ్మస్సకతపఞ్ఞం దుబ్బలం కరోతి, తస్మా "పఞ్ఞాయ దుబ్బలికరణీ"తి వుచ్చతి. మగ్గపఞ్ఞం పన దుబ్బలం కాతుం న సక్కోతి. అధిగతమగ్గానఞ్హి సా అన్తోముఖమేవ న పవిసతి. **ఛట్ఠం పద**న్తి ఛట్ఠం కారణం.

౨౪౯. అత్తాపిస్స అగుత్తో అరక్ఖితో హోతీతి అవేలాయ చరన్తో హి ఖాణుకణ్టకాదీనిపి అక్కమతి, అహినాపి యక్ఖాదీహిపి సమాగచ్ఛతి, తం తం ఠానం గచ్ఛతీతి ఞత్వా వేరినోపి నం నిలీయిత్వా గణ్హన్తి వా హనన్తి వా. ఏవం అత్తాపిస్స అగుత్తో హోతి అరక్ఖితో. పుత్తదారాపి "అమ్హాకం పితా అమ్హాకం సామి రత్తిం విచరతి, కిమఙ్గం పన మయ"న్తి ఇతిస్స పుత్తధీతరోపి భరియాపి బహి పత్థనం కత్వా రత్తిం చరన్తా అనయబ్యసనం పాపుణన్తి. ఏవం **పుత్తదారోపిస్స అగుత్తో అరక్ఖితో హోతి. సాపతేయ్య**న్తి తస్స పుత్తదారపరిజనస్స రత్తిం చరణకభావం ఞత్వా చోరా సుఞ్ఞం గేహం పవిసిత్వా యం ఇచ్ఛన్తి, తం హరన్తి. ఏవం **సాపతేయ్యమ్పిస్స అగుత్తం అరక్ఖితం హోతి. సఙ్కియో చ హోతీ**తి అఞ్ఞేహి కతపాపకమ్మేసుపి "ఇమినా కతం భవిస్సతీ"తి సఙ్కితబ్బో హోతి. యస్స యస్స ఘరద్వారేన యాతి, తత్థ యం అఞ్ఞేన చోరకమ్మం పరదారికకమ్మం వా కతం, తం "ఇమినా కత"న్తి వుత్తే అభూతం అసన్తమ్పి తస్మిం రూహతి పతిట్ఠాతి. **బహూనఞ్చ దుక్ఖధమ్మాన**న్తి ఏత్తకం దుక్ఖం, ఏత్తకం దోమనస్సన్తి వత్తుం న సక్కా, అఞ్ఞస్మిం పుగ్గలే అసతి సబ్బం వికాలచారిమ్హి ఆహరితబ్బం హోతి, ఇతి సో బహూనం దుక్ఖధమ్మానం పురక్ఖతో పురేగామీ హోతి.

౨౫౦. క్వ నచ్చన్తి "కస్మిం ఠానే నటనాటకాదినచ్చం అత్థీ"తి పుచ్ఛిత్వా యస్మిం గామే వా నిగమే వా తం అత్థి, తత్థ గన్తబ్బం హోతి, తస్స "స్వే నచ్చదస్సనం గమిస్సామీ"తి అజ్జ వత్థగన్ధమాలాదీని పటియాదేన్తస్సేవ సకలదివసమ్పి కమ్మచ్ఛేదో హోతి, నచ్చదస్సనేన ఏకాహమ్పి ద్వీహమ్పి తీహమ్పి తత్థేవ హోతి, అథ వుట్ఠిసమ్పత్తియాదీని లభిత్వాపి వప్పాదికాలే వప్పాదీని అకరోన్తస్స అనుప్పన్నా భోగా నుప్పజ్జన్తి, తస్స బహి గతభావం ఞత్వా అనారక్ఖే గేహే చోరా యం ఇచ్ఛన్తి, తం కరోన్తి, తేనస్స ఉప్పన్నాపి భోగా వినస్సన్తి. **క్వ గీత**న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. తేసం నానాకరణం బ్రహ్మజాలే వుత్తమేవ.

౨౫౧. జయం వేరన్తి "జితం మయా"తి పరిసమజ్ఝే పరస్స సాటకం వా వేఠనం వా గణ్హాతి, సో "పరిసమజ్ఝే మే అవమానం కరోసి, హోతు, సిక్ఖాపేస్సామి న"న్తి తత్థ వేరం బన్ధతి, ఏవం జినన్తో సయం వేరం పసవతి. **జినో**తి అఞ్ఞేన జితో సమానో యం తేన తస్స వేఠనం వా సాటకో వా అఞ్ఞం వా పన హిరఞ్ఞసువణ్ణాదివిత్తం గహితం, తం అనుసోచతి "అహోసి వత మే, తం తం వత మే నత్థీ"తి తప్పచ్చయా సోచతి. ఏవం సో జినో విత్తం అనుసోచతి. **సభాగతస్స వచనం న రూహతీ**తి వినిచ్ఛయట్ఠానే సక్ఖిపుట్ఠస్స సతో వచనం న రూహతి, న పతిట్ఠాతి, "అయం అక్ఖసోణ్డో జూతకరో, మా తస్స వచనం గణ్హిత్థా"తి వత్తారో భవన్తి. **మిత్తామచ్చానం పరిభూతో హోతీ**తి తఞ్హి మితామచ్చా ఏవం వదన్తి – "సమ్మ, త్వమ్పి నామ కులపుత్తో జూతకరో ఛిన్నభిన్నకో హుత్వా విచరసి, న తే ఇదం జాతిగోత్తానం అనురూపం, ఇతో పట్ఠాయ మా ఏవం కరేయ్యాసీ"తి. సో ఏవం వుత్తోపి తేసం వచనం న కరోతి. తతో తేన సద్ధిం ఏకతో న తిట్ఠన్తి న నిసీదన్తి. తస్స కారణా సక్ఖిపుట్ఠాపి న కథేన్తి. ఏవం మిత్తామచ్చానం పరిభూతో హోతి.

ఆవాహవివాహకానన్తి ఆవాహకా నామ యే తస్స ఘరతో దారికం గహేతుకామా. వివాహకా నామ యే తస్స గేహే దారికం దాతుకామా. **అపత్థితో హోతీ**తి అనిచ్ఛితో హోతి. **నాలం దారభరణాయా**తి దారభరణాయ న సమత్థో. ఏతస్స గేహే దారికా దిన్నాపి ఏతస్స గేహతో ఆగతాపి అమ్హేహి ఏవ పోసితబ్బా భవిస్సతియేవ.

పాపమిత్తతాయ ఛఆదీనవాదివణ్ణనా

౨౫౨. ధుత్తాతి అక్ఖధుత్తా. **సోణ్డాతి** ఇత్థిసోణ్డా భత్తసోణ్డా పూవసోణ్డా మూలకసోణ్డా. **పిపాసాతి** పానసోణ్డా. **నేకతికాతి** పతిరూపకేన వఞ్చనకా. **వఞ్చనికాతి** సమ్ముఖావఞ్చనాహి వఞ్చనికా. **సాహసికాతి** ఏకాగారికాదిసాహసికకమ్మకారినో. **త్యాస్స మిత్తా హోన్తీతి** తే అస్స మిత్తా హోన్తి. అఞ్ఞేహి సప్పురిసేహి సద్ధిం న రమతి గన్ధమాలాదీహి అలఙ్కరిత్వా వరసయనం ఆరోపితసూకరో గూథకూపమివ, తే పాపమిత్తేయేవ ఉపసఙ్కమతి. తస్మా దిట్ఠే చేవ ధమ్మే సమ్పరాయఞ్చ బహుం అనత్థం నిగచ్ఛతి.

౨౫౩. అతిసీతన్తి కమ్మం న కరోతీతి మనుస్సేహి కాలస్సేవ వుట్ఠాయ "ఏథ భో కమ్మన్తం గచ్ఛామా"తి వుత్తో "అతిసీతం తావ, అట్ఠీని భిజ్జన్తి వియ, గచ్ఛథ తుమ్హే పచ్ఛా జానిస్సామీ"తి అగ్గిం తపన్తో నిసీదతి. తే గన్త్వా కమ్మం కరోన్తి. ఇతరస్స కమ్మం పరిహాయతి. **అతిఉణ్హన్తిఆదీసుపి** ఏసేవ నయో.

హోతి పానసఖా నామాతి ఏకచ్చో పానట్ఠానే సురాగేహేయేవ సహాయో హోతి. "పన్నసఖా"తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **సమ్మియసమ్మియోతి** సమ్మ సమ్మాతి వదన్తో సమ్ముఖేయేవ సహాయో హోతి, పరమ్ముఖే వేరీసదిసో ఓతారమేవ గవేసతి. **అత్థేసు జాతేసూతి** తథారూపేసు కిచ్చేసు సముప్పన్నేసు. **వేరప్పసవోతి** వేరబహులతా. **అనత్థతాతి** అనత్థకారితా. **సుకదరియతాతి** సుట్ఠు కదరియతా థద్ధమచ్ఛరియభావో . **ఉదకమివ ఇణం విగాహతీతి** పాసాణో ఉదకం వియ సంసీదన్తో ఇణం విగాహతి.

రత్తినుట్ఠానదేస్సినాతి రత్తిం అనుట్ఠానసీలేన. **అతిసాయమిదం అహూతి** ఇదం అతిసాయం జాతన్తి యే ఏవం వత్వా కమ్మం న కరోన్తి. **ఇతి విస్సట్ఠకమ్మన్తేతి** ఏవం వత్వా పరిచ్చత్తకమ్మన్తే. **అత్థా అచ్చేన్తి మాణవేతి** ఏవరూపే పుగ్గలే అత్థా అతిక్కమన్తి, తేసు న తిట్ఠన్తి.

తిణా భియ్యోతి తిణతోపి ఉత్తరి. **సో సుఖం న విహాయతీతి** సో పురిసో సుఖం న జహాతి, సుఖసమఙ్గీయేవ హోతి. ఇమినా కథామగ్గేన ఇమమత్థం దస్సేతి "గిహిభూతేన సతా ఏత్తకం కమ్మం న కాతబ్బం, కరోన్తస్స వడ్ఢి నామ నత్థి. ఇధలోకే పరలోకే గరహమేవ పాపుణాతీ"తి.

మిత్తపతిరూపకాదివణ్ణనా

౨౫౪. ఇదాని యో ఏవం కరోతో అనత్థో ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞాని వా పన యాని కానిచి భయాని యేకేచి ఉపద్దవా యేకేచి ఉపసగ్గా, సబ్బే తే బాలం నిస్సాయ ఉప్పజ్జన్తి. తస్మా "ఏవరూపా బాలా న సేవితబ్బా"తి బాలే మిత్తపతిరూపకే అమిత్తే దస్సేతుం **చత్తారోమే, గహపతిపుత్త అమిత్తాతిఆదిమాహ.** తత్థ **అఞ్ఞదత్థుహరోతి** సయం తుచ్ఛహత్థో ఆగన్త్వా ఏకంసేన యంకిఞ్చి హరతియేవ. **వచీపరమోతి** వచనపరమో వచనమత్తేనేవ దాయకో కారకో వియ హోతి. **అనుప్పియభాణీతి** అనుప్పియం భణతి. **అపాయసహాయోతి** భోగానం అపాయేసు సహాయో హోతి.

౨౫౫. ఏవం చత్తారో అమిత్తే దస్సేత్వా పున తత్థ ఏకేకం చతూహి కారణేహి విభజన్తో **చతూహి ఖో, గహపతిపుత్తాతిఆదిమాహ.** తత్థ **అఞ్ఞదత్థుహరో హోతీతి** ఏకంసేన హారకోయేవ హోతి. సహాయస్స గేహం రిత్తహత్థో ఆగన్త్వా నివత్థసాటకాదీనం వణ్ణం భాసతి, సో "అతివియ త్వం సమ్మ ఇమస్స వణ్ణం భాససీ"తి అఞ్ఞం నివాసేత్వా తం దేతి. **అప్పేన బహుమిచ్ఛతీతి** యంకిఞ్చి అప్పకం దత్వా తస్స సన్తికా బహుం పత్థేతి. **భయస్స కిచ్చం కరోతీతి** అత్తనో భయే ఉప్పన్నే

తస్స దాసో వియ హుత్వా తం తం కిచ్చం కరోతి, అయం సబ్బదా న కరోతి, భయే ఉప్పన్నే కరోతి, న పేమేనాతి అమిత్తో నామ జాతో. **సేవతి అత్థకారణాతి** మిత్తసన్థవవసేన న సేవతి, అత్తనో అత్థమేవ పచ్చాసీసన్తో సేవతి.

౨౩౬. అతీతేన పటిసన్థరతీతి సహాయే ఆగతే "హియ్యో వా పరే వా న ఆగతోసి, అమ్హాకం ఇమస్మిం వారే సస్సం అతివియ నిప్పన్నం, బహూని సాలియవబీజాదీని ఠపేత్వా మగ్గం ఓలోకేన్తా నిసీదిమ్హ, అజ్జ పన సబ్బం ఖీణ"న్తి ఏవం అతీతేన సఙ్గణ్హాతి. **అనాగతేనాతి** "ఇమస్మిం వారే అమ్హాకం సస్సం మనాపం భవిస్సతి, ఫలభారభరితా సాలిఆదయో, సస్ససఙ్గహే కతే తుమ్హాకం సఙ్గహం కాతుం సమత్థా భవిస్సామా"తి ఏవం అనాగతేన సఙ్గణ్హాతి. **నిరత్థకేనాతి** హత్థిక్ఖన్ధే వా అస్సపిట్ఠే వా నిసిన్నో సహాయం దిస్వా "ఏహి, భో, ఇధ నిసీదా"తి వదతి. మనాపం సాటకం నివాసేత్వా "సహాయకస్స వత మే అనుచ్ఛవికో అఞ్ఞో పన మయ్హం నత్థీ"తి వదతి, ఏవం నిరత్థకేన సఙ్గణ్హాతి నామ. **పచ్చుప్పన్నేసు కిచ్చేసు బ్యసనం దస్సేతీతి** "సకటేన మే అత్థో"తి వుత్తే "చక్కమస్స భిన్నం, అక్ఖో ఛిన్నో"తిఆదీని వదతి.

౨౩౭. పాపకమ్మిస్స అనుజానాతీతి పాణాతిపాతాదీసు యంకిఞ్చి కరోమాతి వుత్తే "సాధు సమ్మ కరోమా"తి అనుజానాతి. కల్యాణేపి ఏసేవ నయో. **సహాయో హోతీతి** "అసుకట్ఠానే సురం పివన్తి, ఏహి తత్థ గచ్ఛామా"తి వుత్తే సాధూతి గచ్ఛతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **ఇతి విఞ్ఞాయాతి** "మిత్తపతిరూపకా ఏతే"తి ఏవం జానిత్వా.

సుహదమిత్తాదివణ్ణనా

౨౬౦. ఏవం న సేవితబ్బే పాపమిత్తే దస్సేత్వా ఇదాని సేవితబ్బే కల్యాణమిత్తే దస్సేన్తో పున **చత్తారోమే, గహపతిపుత్తాతిఆదిమాహ**. తత్థ **సుహదాతి** సున్దరహదయా.

౨౬౧. పమత్తం రక్ఖతీతి మజ్జం పివిత్వా గామమజ్ఝే వా గామద్వారే వా మగ్గే వా నిపన్నం దిస్వా "ఏవంనిపన్నస్స కోచిదేవ నివాసనపారుపనమ్పి హరేయ్యా"తి సమీపే నిసీదిత్వా పబుద్ధకాలే గహేత్వా గచ్ఛతి. **పమత్తస్స సాపతేయ్యన్తి** సహాయో బహిగతో వా హోతి సురం పివిత్వా వా పమత్తో, గేహం అనారక్ఖం "కోచిదేవ యంకిఞ్చి హరేయ్యా"తి గేహం పవిసిత్వా తస్స ధనం రక్ఖతి. **భీతస్సాతి** కిస్మిఞ్చిదేవ భయే ఉప్పన్నే "మా భాయి, మాదిసే సహాయే ఠితే కిం భాయసీ"తి తం భయం హరన్తో పటిసరణం హోతి. **తద్దిగుణం భోగన్తి** కిచ్చకరణీయే ఉప్పన్నే సహాయం అత్తనో సన్తికం ఆగతం దిస్వా వదతి "కస్మా ఆగతోసీ"తి? రాజకులే కమ్మం అత్థీతి. కిం లద్ధుం వట్టతీతి? ఏకో కహాపణోతి. "నగరే కమ్మం నామ న ఏకకహాపణేన నిప్ఫజ్జతి, ద్వే గణ్హాహీ"తి ఏవం యత్తకం వదతి, తతో దిగుణం దేతి.

౨౬౨. గుయ్హమస్స ఆచిక్ఖతీతి అత్తనో గుయ్హం నిగూహితుం యుత్తకథం అఞ్ఞస్స అకథేత్వా తస్సేవ ఆచిక్ఖతి. **గుయ్హమస్స పరిగూహతీతి** తేన కథితం గుయ్హం యథా అఞ్ఞో న జానాతి, ఏవం రక్ఖతి. **ఆపదాసు న విజహతీతి** ఉప్పన్నే భయే న పరిచ్చజతి. **జీవితమ్పిస్స అత్థాయాతి** అత్తనో జీవితమ్పి తస్స సహాయస్స అత్థాయ పరిచ్చత్తమేవ హోతి, అత్తనో జీవితం అగణేత్వాపి తస్స కమ్మం కరోతియేవ.

౨౬౩. పాపా నివారేతీతి అమ్హేసు పస్సన్తేసు పస్సన్తేసు త్వం ఏవం కాతుం న లభసి, పఞ్చ వేరాని దస అకుసలకమ్మపథే మా కరోహీతి నివారేతి. **కల్యాణే నివేసేతీతి** కల్యాణకమ్మే తీసు సరణేసు పఞ్చసీలేసు దసకుసలకమ్మపథేసు వత్తస్సు, దానం దేహి పుఞ్ఞం కరోహి ధమ్మం సుణాహీతి ఏవం కల్యాణే నియోజేతి. **అస్సుతం**

సావేతీతి అస్సుతపుబ్బం సుఖుమం నిపుణం కారణం సావేతి. **సగ్గస్స మగ్గన్తి** ఇదం కమ్మం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తన్తీతి ఏవం సగ్గస్స మగ్గం ఆచిక్ఖతి.

౨౬౪. **అభవేనస్స న నన్దతీ**తి తస్స అభవేన అవుడ్ఢియా పుత్తదారస్స వా పరిజనస్స వా తథారూపం పారిజుఞ్ఞం దిస్వా వా సుత్వా వా న నన్దతి, అనత్తమనో హోతి. **భవేనా**తి వుడ్ఢియా తథారూపస్స సమ్పత్తిం వా ఇస్సరియప్పటిలాభం వా దిస్వా వా సుత్వా వా నన్దతి, అత్తమనో హోతి. **అవణ్ణం భణమానం నివారేతీ**తి "అసుకో విరూపో న పాసాదికో దుజ్జాతికో దుస్సీలో"తి వా వుత్తే "ఏవం మా భణి, రూపవా చ సో పాసాదికో చ సుజాతో చ సీలసమ్పన్నో చా"తిఆదీహి వచనేహి పరం అత్తనో సహాయస్స అవణ్ణం భణమానం నివారేతి. **వణ్ణం భణమానం పసంసతీ**తి "అసుకో రూపవా పాసాదికో సుజాతో సీలసమ్పన్నో"తి వుత్తే "అహో సుట్ఠు వదసి, సుభాసితం తయా, ఏవమేతం, ఏస పురిసో రూపవా పాసాదికో సుజాతో సీలసమ్పన్నో"తి ఏవం అత్తనో సహాయకస్స పరం వణ్ణం భణమానం పసంసతి.

౨౬౫. **జలం అగ్గీవ భాసతీ**తి రత్తిం పబ్బతమత్థకే జలమానో అగ్గి వియ విరోచతి.

భోగే సంహరమానస్సాతి అత్తానమ్పి పరమ్పి అపీళేత్వా ధమ్మేన సమేన భోగే సమ్పిణ్డేన్తస్స రాసిం కరోన్తస్స. **భమరస్సేవ ఇరీయతో**తి యథా భమరో పుప్ఫానం వణ్ణగన్ధం అపోథయం తుణ్డేనపి పక్ఖేహిపి రసం ఆహరిత్వా అనుపుబ్బేన చక్కప్పమాణం మధుపటలం కరోతి, ఏవం అనుపుబ్బేన మహన్తం భోగరాసిం కరోన్తస్స. **భోగా సన్నిచయం యన్తీ**తి తస్స భోగా నిచయం గచ్ఛన్తి. కథం? అనుపుబ్బేన ఉపచికాహి సంవడ్ఢియమానో వమ్మికో వియ. తేనాహ "వమ్మికోవుపచీయతీ"తి. యథా వమ్మికో ఉపచియతి, ఏవం నిచయం యన్తీతి అత్థో.

సమాహత్వాతి సమాహరిత్వా. **అలమత్తో**తి యుత్తసభావో సమత్థో వా పరియత్తరూపో ఘరావాసం సణ్ఠాపేతుం.

ఇదాని యథా వా ఘరావాసో సణ్ఠపేతబ్బో, తథా ఓవదన్తో **చతుధా విభజే భోగే**తిఆదిమాహ. తత్థ **స వే మిత్తాని గన్థతీ**తి సో ఏవం విభజన్తో మిత్తాని గన్థతి నామ అభేజ్జమానాని ఠపేతి. యస్స హి భోగా సన్తి, సో ఏవ మిత్తే ఠపేతుం సక్కోతి, న ఇతరో.

ఏకేన భోగే భుఞ్జేయ్యాతి ఏకేన కోట్ఠాసేన భోగే భుఞ్జేయ్య. **ద్వీహి కమ్మం పయోజయే**తి ద్వీహి కోట్ఠాసేహి కసివాణిజ్జాదికమ్మం పయోజేయ్య. **చతుత్థఞ్చ నిధాపేయ్యా**తి చతుత్థం కోట్ఠాసం నిధాపేత్వా ఠపేయ్య. **ఆపదాసు భవిస్సతీ**తి కులానఞ్హి న సబ్బకాలం ఏకసదిసం వత్తతి, కదాచి రాజాదివసేన ఆపదాపి ఉప్పజ్జన్తి, తస్మా ఏవం ఆపదాసు ఉప్పన్నాసు భవిస్సతీతి "ఏకం కోట్ఠాసం నిధాపేయ్యా"తి ఆహ . ఇమేసు పన చతూసు కోట్ఠాసేసు కతరకోట్ఠాసం గహేత్వా కుసలం కాతబ్బన్తి? "భోగే భుఞ్జేయ్యా"తి వుత్తకోట్ఠాసం. తతో గణ్హిత్వా భిక్ఖూనమ్పి కపణద్ధికాదీనమ్పి దాతబ్బం, పేసకారన్హాపితాదీనమ్పి వేతనం దాతబ్బం.

ఛద్దిసాపటిచ్ఛాదనకణ్డవణ్ణనా

౨౬౬. ఇతి భగవా ఏత్తకేన కథామగ్గేన ఏవం గహపతిపుత్తస్స అరియసావకో చతూహి కారణేహి అకుసలం పహాయ ఛహి కారణేహి భోగానం అపాయముఖం వజ్జేత్వా సోళస మిత్తాని సేవన్తో ఘరావాసం సణ్ఠపేత్వా దారభరణం కరోన్తో ధమ్మికేన

ఆజీవేన జీవతి, దేవమనుస్సానఞ్చ అన్తరే అగ్గిక్ఖన్ధో వియ విరోచతీతి వజ్జనీయధమ్మవజ్జనత్థం సేవితబ్బధమ్మసేవనత్థఞ్చ ఓవాదం దత్వా ఇదాని నమస్సితబ్బా ఛ దిసా దస్సేన్తో **కథఞ్చ గహపతిపుత్తా**తిఆదిమాహ.

తత్థ **ఛద్దిసాపటిచ్ఛాదీ**తి యథా ఛహి దిసాహి ఆగమనభయం న ఆగచ్ఛతి, ఖేమం హోతి నిబ్భయం ఏవం విహరన్తో "ఛద్దిసాపటిచ్ఛాదీ"తి వుచ్చతి. "పురత్థిమా దిసా మాతాపితరో వేదితబ్బా"తిఆదీసు **మాతాపితరో** పుబ్బుపకారితాయ **పురత్థిమా దిసా**తి వేదితబ్బా. **ఆచరియా** దక్ఖిణేయ్యతాయ **దక్ఖిణా దిసా**తి. **పుత్తదారా** పిట్ఠితో అనుబన్ధనవసేన **పచ్ఛిమా దిసా**తి. **మిత్తామచ్చా** యస్మా నో మిత్తామచ్చే నిస్సాయ తే తే దుక్ఖవిసేసే ఉత్తరతి, తస్మా **ఉత్తరా దిసా**తి. **దాసకమ్మకరా** పాదమూలే పతిట్ఠానవసేన **హేట్ఠిమా దిసా**తి. **సమణబ్రాహ్మణా** గుణేహి ఉపరి ఠితభావేన **ఉపరిమా దిసా**తి వేదితబ్బా.

౨౬౭. భతో నే భరిస్సామీతి అహం మాతాపితూహి థఞ్ఞం పాయేత్వా హత్థపాదే వడ్ఢేత్వా ముఖేన సిఙ్ఘాణికం అపనేత్వా నహాపేత్వా మణ్డేత్వా భతో భరితో జగ్గితో, స్వాహం అజ్జ తే మహల్లకే పాదధోవనన్హాపనయాగుభత్తదానాదీహి భరిస్సామి.

కిచ్చం నేసం కరిస్సామీతి అత్తనో కమ్మం ఠపేత్వా మాతాపితూనం రాజకులాదీసు ఉప్పన్నం కిచ్చం గన్త్వా కరిస్సామి. **కులవంసం ఠపేస్సామీ**తి మాతాపితూనం సన్తకం ఖేత్తవత్థుహిరఞ్ఞసువణ్ణాదిం అవినాసేత్వా రక్ఖన్తోపి కులవంసం ఠపేతి నామ. మాతాపితరో అధమ్మికవంసతో హారేత్వా ధమ్మికవంసే ఠపేన్తోపి, కులవంసేన ఆగతాని సలాకభత్తాదీని అనుపచ్ఛిన్దిత్వా పవత్తేన్తోపి కులవంసం ఠపేతి నామ. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం – "కులవంసం ఠపేస్సామీ"తి.

దాయజ్జం పటిపజ్జామీతి మాతాపితరో అత్తనో ఓవాదే అవత్తమానే మిచ్ఛాపటిపన్నే దారకే వినిచ్ఛయం పత్వా అపుత్తే కరోన్తి, తే దాయజ్జారహా న హోన్తి. ఓవాదే వత్తమానే పన కులసన్తకస్స సామికే కరోన్తి, అహం ఏవం వత్తిస్సామీతి అధిప్పాయేన "దాయజ్జం పటిపజ్జామీ"తి వుత్తం.

దక్ఖిణం అనుప్పదస్సామీతి తేసం పత్తిదానం కత్వా తతియదివసతో పట్ఠాయ దానం అనుప్పదస్సామి. **పాపా నివారేన్తీ**తి పాణాతిపాతాదీనం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం ఆదీనవం వత్వా, "తాత, మా ఏవరూపం కరీ"తి నివారేన్తి, కతమ్పి గరహన్తి. **కల్యాణే నివేసేన్తీ**తి అనాథపిణ్డికో వియ లఞ్జం దత్వాపి సీలసమాదానాదీసు నివేసేన్తి. **సిప్పం సిక్ఖాపేన్తీ**తి అత్తనో ఓవాదే ఠితభావం ఞత్వా వంసానుగతం ముద్దాగణనాదిసిప్పం సిక్ఖాపేన్తి. **పతిరూపేనా**తి కులసీలరూపాదీహి అనురూపేన.

సమయే దాయజ్జం నియ్యాదేన్తీతి సమయే ధనం దేన్తి. తత్థ నిచ్చసమయో కాలసమయోతి ద్వే సమయా. **నిచ్చసమయే** దేన్తి నామ "ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ ఇమం గణ్హితబ్బం గణ్హ, అయం తే పరిబ్బయో హోతు, ఇమినా కుసలం కరోహీ"తి దేన్తి. **కాలసమయే** దేన్తి నామ సిఖాఠపనఆవాహవివాహాదిసమయే దేన్తి. అపిచ పచ్ఛిమే కాలే మరణమఞ్చే నిపన్నస్స "ఇమినా కుసలం కరోహీ"తి దేన్తాపి సమయే దేన్తి నామ. **పటిచ్ఛన్నా హోతీ**తి యం పురత్థిమదిసతో భయం ఆగచ్ఛేయ్య, యథా తం నాగచ్ఛతి, ఏవం పిహితా హోతి. సచే హి పుత్తా విప్పటిపన్నా, అస్సు, మాతాపితరో దహరకాలతో పట్ఠాయ జగ్గనాదీహి సమ్మా పటిపన్నా, ఏతే దారకా, మాతాపితూనం అప్పతిరూపాతి ఏతం భయం ఆగచ్ఛేయ్య. పుత్తా సమ్మా పటిపన్నా, మాతాపితరో విప్పటిపన్నా, మాతాపితరో పుత్తానం నానురూపాతి ఏతం భయం ఆగచ్ఛేయ్య. ఉభోసు విప్పటిపన్నేసు దువిధమ్పి తం భయం హోతి. సమ్మా పటిపన్నేసు సబ్బం న హోతి. తేన వుత్తం – "పటిచ్ఛన్నా హోతి ఖేమా అప్పటిభయా"తి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా భగవా సిఙ్గాలకం ఏతదవోచ – “న ఖో తే, గహపతిపుత్త, పితా లోకసమ్మతం పురత్థిమం దిసం నమస్సాపేతి. మాతాపితరో పన పురత్థిమదిసాసదిసే కత్వా నమస్సాపేతి. అయఞ్హి తే పితరా పురత్థిమా దిసా అక్ఖాతా, నో అఞ్ఞా”తి.

౨౬౮. **ఉట్ఠానేనాతి** ఆసనా ఉట్ఠానేన. అన్తేవాసికేన హి ఆచరియం దూరతోవ ఆగచ్ఛన్తం దిస్వా ఆసనా వుట్ఠాయ పచ్చుగ్గమనం కత్వా హత్థతో భణ్డకం గహేత్వా ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా నిసీదాపేత్వా బీజనపాదధోవనపాదమక్ఖనాని కాతబ్బాని. తం సన్ధాయ వుత్తం “ఉట్ఠానేనా”తి. **ఉపట్ఠానేనాతి** దివసస్స తిక్ఖత్తుం ఉపట్ఠానగమనేన. సిప్పుగ్గహణకాలే పన అవస్సకమేవ గన్తబ్బం హోతి. **సుస్సూసాయాతి** సద్దహిత్వా సవనేన. అసద్దహిత్వా సుణన్తో హి విసేసం నాధిగచ్ఛతి. **పారిచరియాయాతి** అవసేసఖుద్దకపారిచరియాయ. అన్తేవాసికేన హి ఆచరియస్స పాతోవ వుట్ఠాయ ముఖోదకదన్తకట్ఠం దత్వా భత్తకిచ్చకాలేపి పానీయం గహేత్వా పచ్చుపట్ఠానాదీని కత్వా వన్దిత్వా గన్తబ్బం. కిలిట్ఠవత్థాదీని ధోవితబ్బాని, సాయం నహానోదకం పచ్చుపట్ఠపేతబ్బం. అఫాసుకాలే ఉపట్ఠాతబ్బం. పబ్బజితేనపి సబ్బం అన్తేవాసికవత్తం కాతబ్బం. ఇదం సన్ధాయ వుత్తం – “పారిచరియాయా”తి. **సక్కచ్చం సిప్పపటిగ్గహణేనాతి** సక్కచ్చం పటిగ్గహణం నామ థోకం గహేత్వా బహువారే సజ్ఝాయకరణం, ఏకపదమ్పి విసుద్ధమేవ గహేతబ్బం.

సువినీతం వినేన్తీతి “ఏవం తే నిసీదితబ్బం, ఏవం ఠాతబ్బం, ఏవం ఖాదితబ్బం, ఏవం భుఞ్జితబ్బం, పాపమిత్తా వజ్జేతబ్బా, కల్యాణమిత్తా సేవితబ్బా”తి ఏవం ఆచారం సిక్ఖాపేన్తి వినేన్తి. **సుగ్గహితం గాహాపేన్తీతి** యథా సుగ్గహితం గణ్హాతి, ఏవం అత్థఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ సోధేత్వా పయోగం దస్సేత్వా గణ్హాపేన్తి. **మిత్తామచ్చేసు పటియాదేన్తీతి** “అయం అమ్హాకం అన్తేవాసికో బ్యత్తో బహుస్సుతో మయా సమసమో, ఏతం సల్లక్ఖేయ్యాథా”తి ఏవం గుణం కథేత్వా మిత్తామచ్చేసు పతిట్ఠపేన్తి.

దిసాసు పరిత్తాణం కరోన్తీతి సిప్పసిక్ఖాపనేనేవస్స సబ్బదిసాసు రక్ఖం కరోన్తి. ఉగ్గహితసిప్పో హి యం యం దిసం గన్త్వా సిప్పం దస్సేతి, తత్థ తత్థస్స లాభసక్కారో ఉప్పజ్జతి. సో ఆచరియేన కతో నామ హోతి, గుణం కథేన్తోపిస్స మహాజనో ఆచరియపాదే ధోవిత్వా వసితఅన్తేవాసికో వత అయన్తి పఠమం ఆచరియస్సేవ గుణం కథేన్తి, బ్రహ్మలోకప్పమాణోపిస్స లాభో ఉప్పజ్జమానో ఆచరియసన్తకోవ హోతి. అపిచ యం విజ్జం పరిజప్పిత్వా గచ్ఛన్తం అటవియం చోరా న పస్సన్తి, అమనుస్సా వా దీఘజాతిఆదయో వా న విహేఠేన్తి, తం సిక్ఖాపేన్తాపి దిసాసు పరిత్తాణం కరోన్తి. యం వా సో దిసం గతో హోతి, తతో కఞ్చి ఉప్పాదేత్వా అత్తనో సన్తికం ఆగతమనుస్సే “ఏతిస్సం దిసాయం అమ్హాకం అన్తేవాసికో వసతి, తస్స చ మయ్హఞ్చ ఇమస్మిం సిప్పే నానాకరణం నత్థి, గచ్ఛథ తమేవ పుచ్ఛథా”తి ఏవం అన్తేవాసికం పగ్గణ్హన్తాపి తస్స తత్థ లాభసక్కారుప్పత్తియా పరిత్తాణం కరోన్తి నామ, పతిట్ఠం కరోన్తీతి అత్థో. సేసమేత్థ పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౨౬౯. తతియదిసావారే **సమ్మాననాయాతి** దేవమాతే తిస్సమాతేతి ఏవం సమ్భావితకథాకథనేన. **అనవమాననాయాతి** యథా దాసకమ్మకరాదయో పోథేత్వా విహేఠేత్వా కథేన్తి, ఏవం హీళేత్వా విమానేత్వా అకథనేన. **అనతిచరియాయాతి** తం అతిక్కమిత్వా బహి అఞ్ఞాయ ఇత్థియా సద్ధిం పరిచరన్తో తం అతిచరతి నామ, తథా అకరణేన. **ఇస్సరియవోస్సగ్గేనాతి** ఇత్థియో హి మహాలతాసదిసమ్పి ఆభరణం లభిత్వా భత్తం విచారేతుం అలభమానా కుజ్ఝన్తి, కటచ్ఛుం హత్థే ఠపేత్వా తవ రుచియా కరోహీతి భత్తగేహే విస్సట్ఠే సబ్బం ఇస్సరియం విస్సట్ఠం నామ హోతి, ఏవం కరణేనాతి అత్థో. **అలఙ్కారానుప్పదానేనాతి** అత్తనో విభవానురూపేన అలఙ్కారదానేన. **సుసంవిహితకమ్మన్తాతి** యాగుభత్తపచనకాలాదీని అనతిక్కమిత్వా తస్స తస్స సాధుకం కరణేన సుట్ఠు సంవిహితకమ్మన్తా. **సఙ్గహితపరిజనాతి**

సమ్మాననాదీహి చేవ పహేణకపేసనాదీహి చ సఙ్గహితపరిజనా. ఇధ పరిజనో నామ సామికస్స చేవ అత్తనో చ ఞాతిజనో. **అనతిచారినీ**తి సామికం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞం మనసాపి న పత్థేతి. **సమ్భతన్తి** కసివాణిజ్జాదీని కత్వా ఆభతధనం. **దక్ఖా చ హోతీ**తి యాగుభత్తసమ్పాదనాదీసు ఛేకా నిపుణా హోతి. **అనలసా**తి నిక్కోసజ్జా. యథా అఞ్ఞా కుసీతా నిసిన్నట్ఠానే నిసిన్నావ హోన్తి ఠితట్ఠానే ఠితావ, ఏవం అహుత్వా విప్ఫారితేన చిత్తేన సబ్బకిచ్చాని నిప్ఫాదేతి. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౨౭౦. చతుత్థదిసావారే **అవిసంవాదనతాయా**తి యస్స యస్స నామం గణ్హాతి, తం తం అవిసంవాదేత్వా ఇదమ్పి అమ్హాకం గేహే అత్థి, ఇదమ్పి అత్థి, గహేత్వా గచ్ఛాహీతి ఏవం అవిసంవాదేత్వా దానేన. **అపరపజా చస్స పటిపూజేన్తీ**తి సహాయస్స పుత్తధీతరో పజా నామ, తేసం పన పుత్తధీతరో చ నత్తుపనత్తకా చ అపరపజా నామ. తే పటిపూజేన్తి కేళాయన్తి మమాయన్తి మఙ్గలకాలాదీసు తేసం మఙ్గలాదీని కరోన్తి. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

౨౭౧. **యథాబలం కమ్మన్తసంవిధానేనా**తి దహరేహి కాతబ్బం మహల్లకేహి, మహల్లకేహి వా కాతబ్బం దహరేహి, ఇత్థీహి కాతబ్బం పురిసేహి, పురిసేహి వా కాతబ్బం ఇత్థీహి అకారేత్వా తస్స తస్స బలానురూపేనేవ కమ్మన్తసంవిధానేన. **భత్తవేతనానుప్పదానేనా**తి అయం ఖుద్దకపుత్తో, అయం ఏకవిహారీతి తస్స తస్స అనురూపం సల్లక్ఖేత్వా భత్తదానేన చేవ పరిబ్బయదానేన చ. **గిలానుపట్ఠానేనా**తి అఫాసుకకాలే కమ్మం అకారేత్వా సప్పాయభేసజ్జాదీని దత్వా పటిజగ్గనేన. **అచ్ఛరియానం రసానం సంవిభాగేనా**తి అచ్ఛరియే మధురరసే లభిత్వా సయమేవ అఖాదిత్వా తేసమ్పి తతో సంవిభాగకరణేన. **సమయే వోస్సగ్గేనా**తి నిచ్చసమయే చ కాలసమయే చ వోస్సజ్జనేన. **నిచ్చసమయే** వోస్సజ్జనం నామ సకలదివసం కమ్మం కరోన్తా కిలమన్తి. తస్మా యథా న కిలమన్తి, ఏవం వేలం ఞత్వా విస్సజ్జనం. **కాలసమయే** వోస్సగ్గో నామ ఛణనక్ఖత్తకీళాదీసు అలఙ్కారభణ్డఖాదనీయభోజనీయాదీని దత్వా విస్సజ్జనం. **దిన్నాదాయినో**తి చోరికాయ కిఞ్చి అగహేత్వా సామికేహి దిన్నస్సేవ ఆదాయినో. **సుకతకమ్మకరా**తి "కిం ఏతస్స కమ్మేన కతేన, న మయం కిఞ్చి లభామా"తి అనుజ్ఝాయిత్వా తుట్ఠహదయా యథా తం కమ్మం సుకతం హోతి, ఏవం కారకా. **కిత్తివణ్ణహరా**తి పరిసమజ్ఝే కథాయ సమ్పత్తాయ "కో అమ్హాకం సామికేహి సదిసో అత్థి, మయం అత్తనో దాసభావమ్పి న జానామ, తేసం సామికభావమ్పి న జానామ, ఏవం నో అనుకమ్పన్తీ"తి గుణకథాహారకా. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౨౭౨. **మేత్తేన కాయకమ్మేనా**తిఆదీసు మేత్తచిత్తం పచ్చుపట్ఠపేత్వా కతాని కాయకమ్మాదీని మేత్తాని నామ వుచ్చన్తి. తత్థ భిక్ఖూ నిమన్తేస్సామీతి విహారగమనం , ధమకరణం గహేత్వా ఉదకపరిస్సావనం, పిట్ఠిపరికమ్మపాదపరికమ్మాదికరణఞ్చ మేత్తం **కాయకమ్మం** నామ. భిక్ఖూ పిణ్డాయ పవిట్ఠే దిస్వా "సక్కచ్చం యాగుం దేథ, భత్తం దేథా"తిఆదివచనఞ్చేవ, సాధుకారం దత్వా ధమ్మసవనఞ్చ సక్కచ్చం పటిసన్థారకరణాదీని చ మేత్తం **వచీకమ్మం** నామ. "అమ్హాకం కులూపకత్థేరా అవేరా హోన్తు అబ్యాపజ్జా"తి ఏవం చిన్తనం మేత్తం **మనోకమ్మం** నామ. **అనావటద్వారతాయా**తి అపిహితద్వారతాయ. తత్థ సబ్బద్వారాని వివరిత్వాపి సీలవన్తానం అదాయకో అకారకో పిహితద్వారోయేవ. సబ్బద్వారాని పన పిదహిత్వాపి తేసం దాయకో కారకో వివటద్వారోయేవ. ఇతి సీలవన్తేసు గేహద్వారం ఆగతేసు సన్తంయేవ నత్థీతి అవత్వా దాతబ్బం. ఏవం అనావటద్వారతా నామ హోతి.

ఆమిసానుప్పదానేనాతి పురేభత్తం పరిభుఞ్జితబ్బకం ఆమిసం నామ, తస్మా సీలవన్తానం యాగుభత్తసమ్పదానేనాతి అత్థో. **కల్యాణేన మనసా అనుకమ్పన్తీ**తి "సబ్బే సత్తా సుఖితా హోన్తు అవేరా అరోగా అబ్యాపజ్జా"తి ఏవం హితఫరణేన. అపిచ

ఉపట్ఠాకానం గేహం అఞ్ఞో సీలవన్తే సబ్రహ్మచారీ గహేత్వా పవిసన్తాపి కల్యాణేన చేతసా అనుకమ్పన్తి నామ. **సుతం పరియోదాపేన్తీ**తి యం తేసం పకతియా సుతం అత్థి, తస్స అత్థం కథేత్వా కఙ్ఖం వినోదేన్తి, తథత్తాయ వా పటిపజ్జాపేన్తి. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

౨౬౩. **అలమత్తో**తి పుత్తదారభరణం కత్వా అగారం అజ్ఝావసనసమత్థో. **పణ్డితో**తి దిసానమస్సనట్ఠానే పణ్డితో హుత్వా. **సణ్హో**తి సుఖుమత్థదస్సనేన సణ్హవాచాభణనేన వా సణ్హో హుత్వా. **పటిభానవా**తి దిసానమస్సనట్ఠానే పటిభానవా హుత్వా **నివాతవుత్తీ**తి నీచవుత్తి. **అత్థద్ధో**తి థమ్భరహితో. **ఉట్ఠానకో**తి ఉట్ఠానవీరియసమ్పన్నో. **అనలసో**తి నిక్కోసజ్జో. **అచ్ఛిన్నవుత్తీ**తి నిరన్తరకరణవసేన అఖణ్డవుత్తి. **మేధావీ**తి ఠానుప్పత్తియా పఞ్ఞాయ సమన్నాగతో.

సఙ్గాహకోతి చతూహి సఙ్గహవత్థూహి సఙ్గహకరో. **మిత్తకరో**తి మిత్తగవేసనో. **వదఞ్ఞూ**తి పుబ్బకారినా, వుత్తవచనం జానాతి. సహాయకస్స ఘరం గతకాలే “మయ్హం సహాయకస్స వేఠనం దేథ, సాటకం దేథ, మనుస్సానం భత్తవేతనం దేథా”తి వుత్తవచనమనుస్సరన్తో తస్స అత్తనో గేహం ఆగతస్స తత్తకం వా తతో అతిరేకం వా పటికత్తాతి అత్థో. అపిచ సహాయకస్స ఘరం గన్త్వా ఇమం నామ గణ్హిస్సామీతి ఆగతం సహాయకం లజ్జాయ గణ్హితుం అసక్కోన్తం అనిచ్ఛారితమ్పి తస్స వాచం ఞత్వా యేన అత్థేన సో ఆగతో, తం నిప్ఫాదేన్తో వదఞ్ఞూ నామ. యేన యేన వా పన సహాయకస్స ఊనం హోతి, ఓలోకేత్వా తం తం దేన్తోపి వదఞ్ఞూయేవ. **నేతా**తి తం తం అత్థం దస్సేన్తో పఞ్ఞాయ నేతా. వివిధాని కారణాని దస్సేన్తో నేతీతి **వినేతా.** పునప్పునం నేతీతి **అనునేతా.**

తత్థ తత్థాతి తస్మిం తస్మిం పుగ్గలే. **రథస్సాణీవ యాయతో**తి యథా ఆణియా సతియేవ రథో యాతి, అసతి న యాతి, ఏవం ఇమేసు సఙ్గహేసు సతియేవ లోకో వత్తతి, అసతి న వత్తతి. తేన వుత్తం – “ఏతే ఖో సఙ్గహా లోకే, రథస్సాణీవ యాయతో”తి.

న మాతా పుత్తకారణాతి యది మాతా ఏతే సఙ్గహే పుత్తస్స న కరేయ్య, పుత్తకారణా మానం వా పూజం వా న లభేయ్య.

సఙ్గహా ఏతేతి ఉపయోగవచనే పచ్చత్తం. “సఙ్గహే ఏతే”తి వా పాఠో. **సమ్మపేక్ఖన్తీ**తి సమ్మా పేక్ఖన్తి. **పాసంసా చ భవన్తీ**తి పసంసనీయా చ భవన్తి.

౨౬౪. ఇతి భగవా యా దిసా సన్ధాయ తే గహపతిపుత్త పితా ఆహ “దిసా నమస్సేయ్యాసీ”తి, ఇమా తా ఛ దిసా. యది త్వం పితు వచనం కరోసి, ఇమా దిసా నమస్సాతి దస్సేన్తో సిఙ్గాలస్స పుచ్ఛాయ ఠత్వా దేసనం మత్థకం పాపేత్వా రాజగహం పిణ్డాయ పావిసి . సిఙ్గాలకోపి సరణేసు పతిట్ఠాయ చత్తాలీసకోటిధనం బుద్ధసాసనే వికిరిత్వా పుఞ్ఞకమ్మం కత్వా సగ్గపరాయణో అహోసి. ఇమస్మిఞ్చ పన సుత్తే యం గిహీహి కత్తబ్బం కమ్మం నామ, తం అకథితం నత్థి, **గిహివినయో నామాయం సుత్తన్తో.** తస్మా ఇమం సుత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానస్స వుడ్ఢియేవ పాటికఙ్ఖా, నో పరిహానీతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఆటానాటియసుత్తవణ్ణనా

పఠమభాణవారవణ్ణనా

౨౭౫. ఏవం మే సుతన్తి ఆటానాటియసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **చతుద్దిసం రక్ఖం ఠపేత్వాతి** అసురసేనాయ నివారణత్థం సక్కస్స దేవానమిన్దస్స చతూసు దిసాసు ఆరక్ఖం ఠపేత్వా. **గుమ్బం ఠపేత్వాతి** బలగుమ్బం ఠపేత్వా. **ఓవరణం ఠపేత్వాతి** చతూసు దిసాసు ఆరక్ఖకే ఠపేత్వా. ఏవం సక్కస్స దేవానమిన్దస్స ఆరక్ఖం సుసంవిహితం కత్వా ఆటానాటనగరే నిసిన్నా సత్త బుద్ధే ఆరబ్భ ఇమం పరిత్తం బన్ధిత్వా "యే సత్థు ధమ్మఆణం అమ్హాకఞ్చ రాజఆణం న సుణన్తి, తేసం ఇదఞ్చిదఞ్చ కరిస్సామా"తి సావనం కత్వా అత్తనోపి చతూసు దిసాసు మహతియా చ యక్ఖసేనాయాతిఆదీహి చతూహి సేనాహి ఆరక్ఖం సంవిదహిత్వా అభిక్కన్తాయ రత్తియా...పే.... ఏకమన్తం నిసీదింసు.

అభిక్కన్తాయ రత్తియాతి ఏత్థ అభిక్కన్తసద్దో ఖయసున్దరాభిరూపఅబ్భనుమోదనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "అభిక్కన్తా, భన్తే రత్తి, నిక్ఖన్తో పఠమో యామో, చిరనిసిన్నో భిక్ఖుసఙ్ఘో ఉద్దిసతు, భన్తే, భగవా భిక్ఖూనం పాతిమోక్ఖ"న్తి (అ. ని. ౮.౨౦) ఏవమాదీసు ఖయే దిస్సతి. "అయం ఇమేసం చతున్నం పుగ్గలానం అభిక్కన్తతరో పణీతతరో చా"తి (అ. ని. ౪.౧౦౦) ఏవమాదీసు సున్దరే.

"కో మే వన్దతి పాదాని, ఇద్ధియా యససా జలం;
అభిక్కన్తేన వణ్ణేన, సబ్బా ఓభాసయం దిసా"తి. (వి. వ. ౮౫౭);

ఏవమాదీసు అభిరూపే. "అభిక్కన్తం, భో గోతమాతి (పారా. ౧౫) ఏవమాదీసు అబ్భనుమోదనే . ఇధ పన ఖయే. తేన అభిక్కన్తాయ రత్తియా, పరిక్ఖీణాయ రత్తియాతి వుత్తం హోతి.

అభిక్కన్తవణ్ణాతి ఇధ అభిక్కన్తసద్దో అభిరూపే. వణ్ణసద్దో పన ఛవిథుతికులవగ్గకారణసణ్ఠానపమాణరూపాయతనాదీసు దిస్సతి. తత్థ "సువణ్ణవణ్ణోసి భగవా"తి (మ. ని. ౨.౩౯౯) ఏవమాదీసు ఛవియం. "కదా సఞ్ఞూళ్హా పన తే, గహపతి, ఇమే సమణస్స గోతమస్స వణ్ణా"తి (మ. ని. ౨.౭౭) ఏవమాదీసు థుతియం. "చత్తారోమే , భో గోతమ, వణ్ణా"తి (దీ. ని. ౧.౨౬౬) ఏవమాదీసు కులవగ్గే. "అథ కేన ను వణ్ణేన గన్ధథేనోతి వుచ్చతీ"తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౨౩౪) కారణే. "మహన్తం హత్థిరాజవణ్ణం అభినిమ్మినిత్వా"తి (సం. ని. ౧.౧౩౮) ఏవమాదీసు సణ్ఠానే. "తయో పత్తస్స వణ్ణా"తి (పారా. ౬౦౨) ఏవమాదీసు పమాణే. "వణ్ణో గన్ధో రసో ఓజా"తి ఏవమాదీసు రూపాయతనే. సో ఇధ ఛవియం దట్ఠబ్బో. తేన "అభిక్కన్తవణ్ణా అభిరూపచ్ఛవీ"తి వుత్తం హోతి.

కేవలకప్పన్తి ఏత్థ కేవలసద్దో అనవసేసయేభుయ్యఅబ్యామిస్సానతిరేకదళ్హత్థవిసంయోగాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స "కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియ"న్తి (పారా. ౧) ఏవమాదీసు అనవసేసతా అత్థో. "కేవలకప్పా చ అఙ్గమాగధా పహూతం ఖాదనీయం భోజనీయం ఆదాయ అభిక్కమితుకామా హోన్తీ"తి (మహావ. ౪౩) ఏవమాదీసు యేభుయ్యతా. "కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ"తి (మహావ. ౧) ఏవమాదీసు అబ్యామిస్సతా. "కేవలం సద్ధామత్తకం నూన

అయమాయస్మా”తి (అ॰ ని॰ ౬.౨౹౭) ఏవమాదీసు అనతిరేకతా. “ఆయస్మతో, భన్తే, అనురుద్ధస్స బాహికో నామ సద్ధివిహారికో కేవలకప్పం సఙ్ఘభేదాయ ఠితో”తి (అ॰ ని॰ ౪.౨౪౩) ఏవమాదీసు దళ్హత్థతా. “కేవలీ వుసితవా ఉత్తమపురిసోతి వుచ్చతీ”తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౨) ఏవమాదీసు విసంయోగో. ఇధ పనస్స అనవసేసత్థో అధిప్పేతో.

కప్పసద్దో పనాయం అభిసద్దహనవోహారకాలపఞ్ఞత్తిఛేదనవికప్పలేససమన్తభావాదిఅనేకత్థో. తథా హిస్స “ఓకప్పనియమేతం భోతో గోతమస్స. యథా తం అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్సా”తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) ఏవమాదీసు అభిసద్దహనమత్థో. “అనుజానామి, భిక్ఖవే, పఞ్చహి సమణకప్పేహి ఫలం పరిభుఞ్జితు”న్తి (చూళవ॰ ౨౫౦) ఏవమాదీసు వోహారో. “యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ”తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౭) ఏవమాదీసు కాలో. “ఇచ్చాయస్మా కప్పో”తి (సు॰ ని॰ ౧౦౯౮) ఏవమాదీసు పఞ్ఞత్తి. “అలఙ్కతో కప్పితకేసమస్సూ”తి (వి॰ వ॰ ౧౦౯౪) ఏవమాదీసు ఛేదనం. “కప్పతి ద్వఙ్గులకప్పో”తి (చూళవ॰ ౪౪౬) ఏవమాదీసు వికప్పో, అత్థి కప్పో నిపజ్జితు”న్తి (అ॰ ని॰ ౮.౮౦) ఏవమాదీసు లేసో. “కేవలకప్పం వేళువనం ఓభాసేత్వా”తి (సం॰ ని॰ ౧.౯౪) ఏవమాదీసు సమన్తభావో. ఇధ పన సమన్తభావో అత్థో అధిప్పేతో. తస్మా “కేవలకప్పం గిజ్ఝకూట”న్తి ఏత్థ అనవసేసం సమన్తతో గిజ్ఝకూటన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

ఓభాసేత్వాతి వత్థమాలాలఙ్కారసరీరసముట్ఠితాయ ఆభాయ ఫరిత్వా, చన్దిమా వియ సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకపజ్జోతం కరిత్వాతి అత్థో. **ఏకమన్తం నిసీదింసూ**తి దేవతానం దసబలస్స సన్తికే నిసిన్నట్ఠానం నామ న బహు, ఇమస్మిం పన సుత్తే పరిత్తగారవవసేన నిసీదింసు.

౨౭౬. వేస్సవణోతి కిఞ్చాపి చత్తారో మహారాజానో ఆగతా, వేస్సవణో పన దసబలస్స విస్సాసికో కథాపవత్తనే బ్యత్తో సుసిక్ఖితో, తస్మా వేస్సవణో మహారాజా భగవన్తం ఏతదవోచ. **ఉళారా**తి మహేసక్ఖానుభావసమ్పన్నా. **పాణాతిపాతా వేరమణియా**తి పాణాతిపాతే దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికం ఆదీనవం దస్సేత్వా తతో వేరమణియా ధమ్మం దేసేతి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. **తత్థ సన్తి ఉళారా యక్ఖా నివాసినో**తి తేసు సేనాసనేసు సన్తి ఉళారా యక్ఖా నిబద్ధవాసినో. **ఆటానాటియ**న్తి ఆటానాటనగరే బద్ధత్తా ఏవంనామం. కిం పన భగవతో అపచ్చక్ఖధమ్మో నామ అత్థీతి, నత్థి. అథ కస్మా వేస్సవణో “ఉగ్గణ్హాతు, భన్తే, భగవా”తిఆదిమాహ? ఓకాసకరణత్థం. సో హి భగవన్తం ఇమం పరిత్తం సావేతుం ఓకాసం కారేన్తో ఏవమాహ. సత్థు కథితే ఇమం పరిత్తం గరు భవిస్సతీతిపి ఆహ. **ఫాసువిహారాయా**తి గమనట్ఠానాదీసు చతూసు ఇరియాపథేసు సుఖవిహారాయ.

౨౭౭. చక్ఖుమన్తస్సాతి న విపస్సీయేవ చక్ఖుమా, సత్తపి బుద్ధా చక్ఖుమన్తో, తస్మా ఏకేకస్స బుద్ధస్స ఏతాని సత్త సత్త నామాని హోన్తి. సబ్బేపి బుద్ధా చక్ఖుమన్తో, సబ్బే సబ్బభూతానుకమ్పినో, సబ్బే న్హాతకిలేసత్తా న్హాతకా. సబ్బే మారసేనాపమద్దినో, సబ్బే వుసితవన్తో, సబ్బే విముత్తా, సబ్బే అఙ్గతో రస్మీనం నిక్ఖన్తత్తా అఙ్గీరసా. న కేవలఞ్చ బుద్ధానం ఏతానేవ సత్త నామాని అసఙ్ఖ్యేయ్యాని నామాని సగుణేన మహేసినోతి వుత్తం.

వేస్సవణో పన అత్తనో పాకటనామవసేన ఏవమాహ. **తే జనా**తి ఇధ ఖీణాసవా జనాతి అధిప్పేతా. **అపిసుణాథా**తి దేసనాసీసమత్తమేతం, అముసా అపిసుణా అఫరుసా మన్తభాణినోతి అత్థో . **మహత్తా**తి మహన్తభావం పత్తా. “మహన్తా”తిపి పాఠో, మహన్తాతి అత్థో. **వీతసారదా**తి నిస్సారదా విగతలోమహంసా.

హితన్తి మేత్తాఫరణేన హితం. **యం నమస్సన్తీతి** ఏత్థ యన్తి నిపాతమత్తం. **మహత్తన్తి** మహన్తం. అయమేవ వా పాఠో, ఇదం వుత్తం హోతి "యే చాపి లోకే కిలేసనిబ్బానేన నిబ్బుతా యథాభూతం విపస్సిసుం, విజ్జాదిగుణసమ్పన్నఞ్చ హితం దేవమనుస్సానం గోతమం నమస్సన్తి, తే జనా అపిసుణా, తేసమ్పి నమత్థూ"తి. అట్ఠకథాయం పన తే జనా అపిసుణాతి తే బుద్ధా అపిసుణాతి ఏవం పఠమగాథాయ బుద్ధానంయేవ వణ్ణో కథితో, తస్మా పఠమగాథా సత్తన్నం బుద్ధానం వసేన వుత్తా. దుతియగాథాయ "గోతమ"న్తి దేసనాముఖమత్తమేతం. అయమ్పి హి సత్తన్నంయేవ వసేన వుత్తాతి వేదితబ్బా. అయఞ్హేత్థ అత్థో – లోకే పణ్డితా దేవమనుస్సా యం నమస్సన్తి గోతమం, తస్స చ తతో పురిమానఞ్చ బుద్ధానం నమత్థూతి.

౨౭౮. యతో ఉగ్గచ్ఛతీతి యతో ఠానతో ఉదేతి. **ఆదిచ్చోతి** అదితియా పుత్తో, వేవచనమత్తం వా ఏతం సూరియసద్దస్స. మహన్తం మణ్డలం అస్సాతి **మణ్డలీమహా. యస్స చుగ్గచ్ఛమానస్సాతి** యమ్హి ఉగ్గచ్ఛమానే. **సంవరీపి నిరుజ్ఝతీతి** రత్తి అన్తరధాయతి. **యస్స చుగ్గతేతి** యస్మిం ఉగ్గతే.

రహదోతి ఉదకరహదో. **తత్థాతి** యతో ఉగ్గచ్ఛతి సూరియో, తస్మిం ఠానే. **సముద్దోతి** యో సో రహదోతి వుత్తో, సో న అఞ్ఞో, అథ ఖో సముద్దో. **సరితోదకోతి** విసటోదకో, సరితా నానప్పకారా నదియో అస్స ఉదకే పవిట్ఠాతి వా **సరితోదకో. ఏవం తం తత్థ జానన్తీతి** తం రహదం తత్థ ఏవం జానన్తి . కిన్తి జానన్తి? సముద్దో సరితోదకోతి ఏవం జానన్తి.

ఇతోతి సినేరుతో వా తేసం నిసిన్నట్ఠానతో వా. **జనోతి** అయం మహాజనో. **ఏకనామాతి** ఇన్దనామేన ఏకనామా. సబ్బేసం కిర తేసం సక్కస్స దేవరఞ్ఞో నామమేవ నామమకంసు. **అసీతి దస ఏకో చాతి** ఏకనవుతిజనా. **ఇన్దనామాతి** ఇన్దోతి ఏవంనామా. **బుద్ధం ఆదిచ్చబన్ధునన్తి** కిలేసనిద్దాపగమనేనాపి బుద్ధం. ఆదిచ్చేన సమానగోత్తతాయపి ఆదిచ్చబన్ధునం. **కుసలేన సమేక్ఖసీతి** అనవజ్జేన నిపుణేన వా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన మహాజనం ఓలోకేసి. **అమనుస్సాపి తం వన్దన్తీతి** అమనుస్సాపి తం "సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన మహాజనం ఓలోకేసీ"తి వత్వా వన్దన్తి. **సుతం నేతం అభిణ్హసోతి** ఏతం అమ్హేహి అభిక్ఖణం సుతం. **జినం వన్దథ గోతమం, జినం వన్దామ గోతమన్తి** అమ్హేహి పుట్ఠా జినం వన్దామ గోతమన్తి వదన్తి.

౨౭౯. యేన పేతా పవుచ్చన్తీతి పేతా నామ కాలఙ్కతా, తే యేన దిసాభాగేన నీహరియన్తూతి వుచ్చన్తి. **పిసుణా పిట్ఠిమంసికాతి** పిసుణావాచా చేవ పిట్ఠిమంసం ఖాదన్తా వియ పరమ్ముఖా గరహకా చ. ఏతే చ యేన నీహరియన్తూతి వుచ్చన్తి, సబ్బేపి హేతే దక్ఖిణద్వారేన నీహరిత్వా దక్ఖిణతో నగరస్స డయ్హన్తు వా ఛిజ్జన్తు వా హఞ్ఞన్తు వాతి ఏవం వుచ్చన్తి. **ఇతో సా దక్ఖిణా దిసాతి** యేన దిసాభాగేన తే పేతా చ పిసుణాదికా చ నీహరియన్తూతి వుచ్చన్తి, ఇతో సా దక్ఖిణా దిసా. **ఇతోతి** సినేరుతో వా తేసం నిసిన్నట్ఠానతో వా. **కుమ్భణ్డానన్తి** తే కిర దేవా మహోదరా హోన్తి, రహస్సఙ్గమ్పి చ నేసం కుమ్భో వియ మహన్తం హోతి. తస్మా కుమ్భణ్డాతి వుచ్చన్తి.

౨౮౦. యత్థ చోగ్గచ్ఛతి సూరియోతి యస్మిం దిసాభాగే సూరియో అత్థం గచ్ఛతి.

౨౮౧. యేనాతి యేన దిసాభాగేన. **మహానేరూతి** మహాసినేరు పబ్బతరాజా. **సుదస్సనోతి** సోవణ్ణమయత్తా సున్దరదస్సనో. సినేరుస్స హి పాచీనపస్సం రజతమయం, దక్ఖిణపస్సం మణిమయం , పచ్ఛిమపస్సం ఫలికమయం, ఉత్తరపస్సం సోవణ్ణమయం, తం మనుఞ్ఞదస్సనం హోతి. తస్మా యేన దిసాభాగేన సినేరు సుదస్సనోతి అయమేత్థత్థో. **మనుస్సా తత్థ జాయన్తీతి** తత్థ ఉత్తరకురుమ్హి మనుస్సా జాయన్తి. **అమమాతి** వత్థాభరణపానభోజనాదీసుపి

మమత్తవిరహితా. **అపరిగ్గహా**తి ఇత్థిపరిగ్గహేన అపరిగ్గహా. తేసం కిర “అయం మయ్హం భరియా”తి మమత్తం న హోతి, మాతరం వా భగినిం వా దిస్వా ఛన్దరాగో నుప్పజ్జతి.

నపి నీయన్తి నఙ్గలాతి నఙ్గలానిపి తత్థ “కసికమ్మం కరిస్సామా”తి న ఖేత్తం నీయన్తి. **అకట్ఠపాకిమ**న్తి అకట్ఠే భూమిభాగే అరఞ్ఞే సయమేవ జాతం. **తణ్డులప్ఫల**న్తి తణ్డులావ తస్స ఫలం హోతి.

తుణ్డికీరే పచిత్వానాతి ఉక్ఖలియం ఆకిరిత్వా నిద్ధుమఙ్గారేన అగ్గినా పచిత్వా. తత్థ కిర జోతికపాసాణా నామ హోన్తి. అథ ఖో తే తయో పాసాణే ఠపేత్వా తం ఉక్ఖలిం ఆరోపేన్తి. పాసాణేహి తేజో సముట్ఠహిత్వా తం పచతి. **తతో భుఞ్జన్తి భోజన**న్తి తతో ఉక్ఖలితో భోజనమేవ భుఞ్జన్తి, అఞ్ఞో సూపో వా బ్యఞ్జనం వా న హోతి, భుఞ్జన్తానం చిత్తానుకూలోయేవస్స రసో హోతి. తే తం ఠానం సమ్పత్తానం దేన్తియేవ, మచ్ఛరియచిత్తం నామ న హోతి. బుద్ధపచ్చేకబుద్ధాదయోపి మహిద్ధికా తత్థ గన్త్వా పిణ్డపాతం గణ్హన్తి.

గావిం ఏకఖురం కత్వాతి గావిం గహేత్వా ఏకఖురం వాహనమేవ కత్వా. తం అభిరుయ్హ వేస్సవణస్స పరిచారకా యక్ఖా. **అనుయన్తి దిసోదిస**న్తి తాయ తాయ దిసాయ చరన్తి. **పసుం ఏకఖురం కత్వా**తి ఠపేత్వా గావిం అవసేసచతుప్పదజాతికం పసుం ఏకఖురం వాహనమేవ కత్వా దిసోదిసం అనుయన్తి.

ఇత్థిం వా వాహనం కత్వాతి యేభుయ్యేన గబ్భినిం మాతుగామం వాహనం కరిత్వా. తస్సా పిట్ఠియా నిసీదిత్వా చరన్తి. తస్సా కిర పిట్ఠి ఓనమితుం సహతి. ఇతరా పన ఇత్థియో యానే యోజేన్తి. **పురిసం వాహనం కత్వా**తి పురిసే గహేత్వా యానే యోజేన్తి. గణ్హన్తా చ సమ్మాదిట్ఠికే గహేతుం న సక్కోన్తి. యేభుయ్యేన పచ్చన్తిమమిలక్ఖువాసికే గణ్హన్తి. అఞ్ఞతరో కిరేత్థ జానపదో ఏకస్స థేరస్స సమీపే నిసీదిత్వా నిద్దాయతి, థేరో “ఉపాసక అతివియ నిద్దాయసీ”తి పుచ్ఛి. “అజ్జ, భన్తే, సబ్బరత్తిం వేస్సవణదాసేహి కిలమితోమ్హీ”తి ఆహ.

కుమారిం వాహనం కత్వాతి కుమారియో గహేత్వా ఏకఖురం వాహనం కత్వా రథే యోజేన్తి. **కుమారవాహనేపి** ఏసేవ నయో. **పచారా తస్స రాజినో**తి తస్స రఞ్ఞో పరిచారికా. **హత్థియానం అస్సయాన**న్తి న కేవలం గోయానాదీనియేవ, హత్థిఅస్సయానాదీనిపి అభిరుహిత్వా విచరన్తి. **దిబ్బం యాన**న్తి అఞ్ఞమ్పి నేసం బహువిధం దిబ్బయానం ఉపట్ఠితమేవ హోతి, ఏతాని తావ నేసం ఉపకప్పనయానాని. తే పన పాసాదే వరసయనమ్హి నిపన్నాపి పీఠసివికాదీసు చ నిసిన్నాపి విచరన్తి. తేన వుత్తం “పాసాదా సివికా చేవా”తి. **మహారాజస్స యసస్సినో**తి ఏవం ఆనుభావసమ్పన్నస్స యసస్సినో మహారాజస్స ఏతాని యానాని నిబ్బత్తన్తి.

తస్స చ నగరా అహు అన్తలిక్ఖే సుమాపితాతి తస్స రఞ్ఞో ఆకాసే సుట్ఠు మాపితా ఏతే ఆటానాటాదికా నగరా అహేసుం, నగరాని భవింసూతి అత్థో. ఏకఞ్హిస్స నగరం ఆటానాటా నామ ఆసి, ఏకం కుసినాటా నామ, ఏకం పరకుసినాటా నామ, ఏకం నాటసూరియా నామ, ఏకం పరకుసిటనాటా నామ.

ఉత్తరేన కసివన్తోతి తస్మిం ఠత్వా ఉజుం ఉత్తరదిసాయ కసివన్తో నామ అఞ్ఞం నగరం. **జనోఘమపరేన చా**తి ఏతస్స అపరభాగే జనోఘం నామ అఞ్ఞం నగరం. **నవనవతియో**తి అఞ్ఞమ్పి నవనవతియో నామ ఏకం నగరం. అపరం అమ్బరఅమ్బరవతియో నామ. **ఆళకమన్దా**తి అపరమ్పి ఆళకమన్దా నామ రాజధానీ.

తస్మా కువేరో మహారాజాతి అయం కిర అనుప్పన్నే బుద్ధే కువేరో నామ బ్రాహ్మణో హుత్వా ఉచ్ఛువప్పం కారేత్వా సత్త యన్తాని యోజేసి. ఏకిస్సాయ యన్తసాలాయ ఉట్ఠితం ఆయం ఆగతాగతస్స మహాజనస్స దత్వా పుఞ్ఞం అకాసి. అవసేససాలాహి తత్థేవ బహుతరో ఆయో ఉట్ఠాసి, సో తేన పసీదిత్వా అవసేససాలాసుపి ఉప్పజ్జనకం గహేత్వా వీసతి వస్ససహస్సాని దానం అదాసి. సో కాలం కత్వా చాతుమహారాజికేసు కువేరో నామ దేవపుత్తో జాతో. అపరభాగే విసాణాయ రాజధానియా రజ్జం కారేసి. తతో పట్ఠాయ వేస్సవణోతి వుచ్చతి.

పచ్చేసన్తో పకాసేన్తీతి పటిఏసన్తో విసుం విసుం అత్థే ఉపపరిక్ఖమానా అనుసాసమానా అఞ్ఞే ద్వాదస యక్ఖరట్ఠికా పకాసేన్తి. తే కిర యక్ఖరట్ఠికా సాసనం గహేత్వా ద్వాదసన్నం యక్ఖదోవారికానం నివేదేన్తి. యక్ఖదోవారికా తం సాసనం మహారాజస్స నివేదేన్తి. ఇదాని తేసం యక్ఖరట్ఠికానం నామం దస్సేన్తో **తతోలాతి**ఆదిమాహ. తేసు కిర ఏకో తతోలా నామ, ఏకో తత్తలా నామ, ఏకో తతోతలా నామ, ఏకో ఓజసి నామ, ఏకో తేజసి నామ, ఏకో తతోజసీ నామ. **సూరో రాజాతి** ఏకో సూరో నామ, ఏకో రాజా నామ, ఏకో సూరోరాజా నామ, **అరిట్ఠో నేమీతి** ఏకో అరిట్ఠో నామ, ఏకో నేమి నామ, ఏకో అరిట్ఠనేమి నామ.

రహదోపి తత్థ ధరణీ నామాతి తత్థ పనేకో నామేన ధరణీ నామ ఉదకరహదో అత్థి, పణ్ణాసయోజనా మహాపోక్ఖరణీ అత్థీతి వుత్తం హోతి. **యతో మేఘా పవస్సన్తీతి** యతో పోక్ఖరణితో ఉదకం గహేత్వా మేఘా పవస్సన్తి. **వస్సా యతో పతాయన్తీతి** యతో వుట్ఠియో అవత్థరమానా నిగచ్ఛన్తి. మేఘేసు కిర ఉట్ఠితేసు తతో పోక్ఖరణితో పురాణఉదకం భస్సతి. ఉపరి మేఘో ఉట్ఠహిత్వా తం పోక్ఖరణిం నవోదకేన పూరేతి. పురాణోదకం హేట్ఠిమం హుత్వా నిక్ఖమతి. పరిపుణ్ణాయ పోక్ఖరణియా వలాహకా విగచ్ఛన్తి. **సభాపీతి** సభా. తస్సా కిర పోక్ఖరణియా తీరే సాలవతియా నామ లతాయ పరిక్ఖిత్తో ద్వాదసయోజనికో రతనమణ్డపో అత్థి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

పయిరుపాసన్తీతి నిసీదన్తి. **తత్థ నిచ్చఫలా రుక్ఖాతి** తస్మిం ఠానే తం మణ్డపం పరివారేత్వా సదా ఫలితా అమ్బజమ్బుఆదయో రుక్ఖా నిచ్చపుప్ఫితా చ చమ్పకమాలాదయోతి దస్సేతి. **నానాదిజగణాయుతాతి** వివిధపక్ఖిసఙ్ఘసమాకులా. **మయూరకోఞ్చాభిరుదాతి** మయూరేహి కోఞ్చసకుణేహి చ అభిరుదా ఉపగీతా.

జీవఞ్జీవకసద్దేత్థాతి "జీవ జీవా"తి ఏవం విరవన్తానం జీవఞ్జీవకసకుణానమ్పి ఏత్థ సద్దో అత్థి. **ఓట్ఠవచిత్తకాతి** "ఉట్ఠేహి, చిత్త, ఉట్ఠేహి చిత్తా"తి ఏవం వస్సమానా ఉట్ఠవచిత్తకసకుణాపి తత్థ విచరన్తి. **కుక్కుటకాతి** వనకుక్కుటకా. **కుళీరకాతి** సువణ్ణకక్కటకా. **వనేతి** పదుమవనే. **పోక్ఖరసాతకాతి** పోక్ఖరసాతకా నామ సకుణా.

సుకసాళికసద్దేత్థాతి సుకానఞ్చ సాళికానఞ్చ సద్దో ఏత్థ. **దణ్డమాణవకాని చాతి** మనుస్సముఖసకుణా. తే కిర ద్వీహి హత్థేహి సువణ్ణదణ్డం గహేత్వా ఏకం పోక్ఖరపత్తం అక్కమిత్వా అనన్తరే పోక్ఖరపత్తే సువణ్ణదణ్డం నిక్ఖిపన్తా విచరన్తి. **సోభతి సబ్బకాలం సాతి** సా పోక్ఖరణీ సబ్బకాలం సోభతి. **కువేరనళినీతి** కువేరస్స నళినీ పదుమసరభూతా, సా ధరణీ నామ పోక్ఖరణీ సదా నిరన్తరం సోభతి.

౨౮౨. యస్స కస్సచీతి ఇదం వేస్సవణో ఆటానాటియం రక్ఖం నిట్ఠపేత్వా తస్సా పరికమ్మం దస్సేన్తో ఆహ. తత్థ **సుగ్గహితాతి** అత్థఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ పరిసోధేత్వా సుట్ఠు ఉగ్గహితా. **సమత్తా పరియాపుతాతి** పదబ్యఞ్జనాని అహాపేత్వా పరిపుణ్ణం ఉగ్గహితా. అత్థమ్పి పాళిమ్పి విసంవాదేత్వా సబ్బసో వా పన అప్పగుణం కత్వా భణన్తస్స హి పరిత్తం తేజవన్తం న

హోతి, సబ్బసో పగుణం కత్వా భణన్తస్సేవ తేజవన్తం హోతి. లాభహేతు ఉగ్గహేత్వా భణన్తస్సాపి అత్థం న సాధేతి, నిస్సరణపక్ఖే ఠత్వా మేత్తం పురేచారికం కత్వా భణన్తస్సేవ అత్థాయ హోతీతి దస్సేతి. **యక్ఖపచారో**తి యక్ఖపరిచారకో.

వత్థుం వాతి ఘరవత్థుం వా. **వాసం వా**తి తత్థ నిబద్ధవాసం వా. **సమితి**న్తి సమాగమం. **అనావయ్హ**న్తి న ఆవాహయుత్తం. **అవివయ్హ**న్తి న వివాహయుత్తం. తేన సహ ఆవాహవివాహం న కరేయ్యున్తి అత్థో. **అత్తాహిపి పరిపుణ్ణాహీ**తి "కళారక్ఖి కళారదన్తా"తి ఏవం ఏతేసం అత్తభావం ఉపనేత్వా వుత్తాహి పరిపుణ్ణబ్యఞ్జనాహి పరిభాసాహి పరిభాసేయ్యుం యక్ఖఅక్కోసేహి నామ అక్కోసేయ్యున్తి అత్థో. **రిత్తమ్పిస్స పత్త**న్తి భిక్ఖూనం పత్తసదిసమేవ లోహపత్తం హోతి. తం సీసే నిక్కుజ్జితం యావ గలవాటకా భస్సతి. అథ నం మజ్ఝే అయోఖీలేన ఆకోటేన్తి.

చణ్డాతి కోధనా. **రుద్ధా**తి విరుద్ధా. **రభసా**తి కరణుత్తరియా. **నేవ మహారాజానం ఆదియన్తీ**తి వచనం న గణ్హన్తి, ఆణం న కరోన్తి. **మహారాజానం పురిసకాన**న్తి అట్ఠవీసతియక్ఖసేనాపతీనం. **పురిసకాన**న్తి యక్ఖసేనాపతీనం యే మనస్సా తేసం. **అవరుద్ధా నామా**తి పచ్చామిత్తా వేరినో. **ఉజ్ఝాపేతబ్బ**న్తి పరిత్తం వత్వా అమనుస్సే పటిక్కమాపేతుం అసక్కోన్తేన ఏతేసం యక్ఖానం ఉజ్ఝాపేతబ్బం, ఏతే జానాపేతబ్బాతి అత్థో.

పరిత్తపరికమ్మకథా

ఇధ పన ఠత్వా పరిత్తస్స పరికమ్మం కథేతబ్బం. పఠమమేవ హి ఆటానాటియసుత్తం న భణితబ్బం, మేత్తసుత్తం ధజగ్గసుత్తం రతనసుత్తన్తి ఇమాని సత్తాహం భణితబ్బాని. సచే ముఞ్చతి, సున్దరం. నో చే ముఞ్చతి, ఆటానాటియసుత్తం భణితబ్బం, తం భణన్తేన భిక్ఖునా పిట్ఠం వా మంసం వా న ఖాదితబ్బం, సుసానే న వసితబ్బం. కస్మా? అమనుస్సా ఓకాసం లభన్తి. పరిత్తకరణట్ఠానం హరితుపలిత్తం కారేత్వా తత్థ పరిసుద్ధం ఆసనం పఞ్ఞపేత్వా నిసీదితబ్బం.

పరిత్తకారకో భిక్ఖు విహారతో ఘరం నేన్తేహి ఫలకావుధేహి పరివారేత్వా నేతబ్బో. అబ్భోకాసే నిసీదిత్వా న వత్తబ్బం, ద్వారవాతపానాని పిదహిత్వా నిసిన్నేన ఆవుధహత్థేహి సంపరివారితేన మేత్తచిత్తం పురేచారికం కత్వా వత్తబ్బం. పఠమం సిక్ఖాపదాని గాహాపేత్వా సీలే పతిట్ఠితస్స పరిత్తం కాతబ్బం. ఏవమ్పి మోచేతుం అసక్కోన్తేన విహారం ఆనేత్వా చేతియఙ్గణే నిపజ్జాపేత్వా ఆసనపూజం కారేత్వా దీపే జాలాపేత్వా చేతియఙ్గణం సమ్మజ్జిత్వా మఙ్గలకథా వత్తబ్బా. సబ్బసన్నిపాతో ఘోసేతబ్బో. విహారస్స ఉపవనే జేట్ఠకరుక్ఖో నామ హోతి, తత్థ భిక్ఖుసఙ్ఘో తుమ్హాకం ఆగమనం పటిమానేతీతి పహిణితబ్బం. సబ్బసన్నిపాతట్ఠానే అనాగన్తుం నామ న లబ్భతి. తతో అమనుస్సగహితకో "త్వం కో నామా"తి పుచ్ఛితబ్బో. నామే కథితే నామేనేవ ఆలపితబ్బో. ఇత్థన్నామ తుయ్హం మాలాగన్ధాదీసు పత్తి ఆసనపూజాయ పత్తి పిణ్డపాతే పత్తి, భిక్ఖుసఙ్ఘేన తుయ్హం పణ్ణాకారత్థాయ మహామఙ్గలకథా వుత్తా, భిక్ఖుసఙ్ఘే గారవేన ఏతం ముఞ్చాహీతి మోచేతబ్బో. సచే న ముఞ్చతి, దేవతానం ఆరోచేతబ్బం "తుమ్హే జానాథ, అయం అమనుస్సో అమ్హాకం వచనం న కరోతి, మయం బుద్ధఆణం కరిస్సామా"తి పరిత్తం కాతబ్బం. ఏతం తావ గిహీనం పరికమ్మం. సచే పన భిక్ఖు అమనుస్సేన గహితో హోతి, ఆసనాని ధోవిత్వా సబ్బసన్నిపాతం ఘోసాపేత్వా గన్ధమాలాదీసు పత్తిం దత్వా పరిత్తం భణితబ్బం. ఇదం భిక్ఖూనం పరికమ్మం.

విక్కన్దితబ్బన్తి సబ్బసన్నిపాతం ఘోసాపేత్వా అట్ఠవీసతి యక్ఖసేనాపతయో కన్దితబ్బా. **విరవితబ్బ**న్తి "అయం యక్ఖో గణ్హాతీ"తిఆదీని భణన్తేన తేహి సద్ధిం కథేతబ్బం. తత్థ **గణ్హాతీ**తి సరీరే అధిముచ్చతి. **ఆవిసతీ**తి తస్సేవ వేవచనం. అథ వా లగ్గతి న అపేతీతి వుత్తం హోతి. **హేఠేతీ**తి ఉప్పన్నం రోగం వడ్ఢేన్తో బాధతి. **విహేఠేతీ**తి తస్సేవ వేవచనం. **హింసతీ**తి

అప్పమంసలోహితం కరోన్తో దుక్ఖాపేతి. **విహింసతీతి** తస్సేవ వేవచనం. **న ముఞ్చతీతి** అప్పమాదగాహో హుత్వా ముఞ్చితుం న ఇచ్ఛతి, ఏవం ఏతేసం విరవితబ్బం.

౨౮౩. ఇదాని యేసం ఏవం విరవితబ్బం, తే దస్సేతుం **కతమేసం యక్ఖానన్తి**ఆదిమాహ. తత్థ **ఇన్దో సోమోతి**ఆదీని తేసం నామాని. తేసు **వేస్సామిత్తోతి** వేస్సామిత్తపబ్బతవాసీ ఏకో యక్ఖో. **యుగన్ధరోపి** యుగన్ధరపబ్బతవాసీయేవ. **హిరి నేత్తి చ మన్దియోతి** హిరి చ నేత్తి చ మన్దియో చ. **మణి మాణి వరో దీఘోతి** మణి చ మాణి చ వరో చ దీఘో చ. **అథో సేరీసకో సహాతి** తేహి సహ అఞ్ఞో సేరీసకో నామ. "ఇమేసం యక్ఖానం…పే.… ఉజ్ఝాపేతబ్బ"న్తి అయం యక్ఖో ఇమం హేఠేతి విహేఠేతి న ముఞ్చతీతి ఏవం ఏతేసం యక్ఖసేనాపతీనం ఆరోచేతబ్బం. తతో తే భిక్ఖుసఙ్ఘో అత్తనో ధమ్మఆణం కరోతి, మయమ్పి అమ్హాకం యక్ఖరాజఆణం కరోమాతి ఉస్సుక్కం కరిస్సన్తి. ఏవం అమనుస్సానం ఓకాసో న భవిస్సతి, బుద్ధసావకానం ఫాసువిహారో చ భవిస్సతీతి దస్సేన్తో "అయం ఖో సా, మారిస, ఆటానాటియా రక్ఖా"తిఆదిమాహ. తం సబ్బం, తతో పరఞ్చ ఉత్తానత్థమేవాతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

ఆటానాటియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సఙ్గీతిసుత్తవణ్ణనా

౨౯౬. ఏవం మే సుతన్తి సఙ్గీతిసుత్తం. తత్రాయమపుబ్బపదవణ్ణనా – **చారికం చరమానో**తి నిబద్ధచారికం చరమానో. తదా కిర సత్థా దససహస్సచక్కవాళే ఞాణజాలం పత్థరిత్వా లోకం వోలోకయమానో పావానగరవాసినో మల్లరాజానో దిస్వా ఇమే రాజానో మయ్హం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణజాలస్స అన్తో పఞ్ఞాయన్తి, కిం ను ఖో భవిస్సతీతి ఆవజ్జన్తో "రాజానో ఏకం సన్ధాగారం కారేసుం, మయి గతే మఙ్గలం భణాపేస్సన్తి, అహం తేసం మఙ్గలం వత్వా ఉయ్యోజేత్వా 'భిక్ఖుసఙ్ఘస్స ధమ్మకథం కథేహీ'తి సారిపుత్తం వక్ఖామి, సారిపుత్తో తీహి పిటకేహి సమ్మసిత్వా చుద్దసపఞ్హాధికేన పఞ్చసహస్సేన పటిమణ్డేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స సఙ్గీతిసుత్తం నామ కథేస్సతి, సుత్తన్తం ఆవజ్జేత్వా పఞ్చ భిక్ఖుసతాని సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణిస్సన్తీ"తి ఇమమత్థం దిస్వా చారికం పక్కన్తో. తేన వుత్తం – "మల్లేసు చారికం చరమానో"తి.

ఉబ్భతకనవసన్ధాగారవణ్ణనా

౨౯౭. ఉబ్భతకన్తి తస్స నామం, ఉచ్చత్తా వా ఏవం వుత్తం. **సన్ధాగారన్**తి నగరమజ్ఝే సన్ధాగారసాలా. **సమణేన వా**తి ఏత్థ యస్మా ఘరవత్థుపరిగ్గహకాలేయేవ దేవతా అత్తనో వసనట్ఠానం గణ్హన్తి. తస్మా దేవేన వాతి అవత్వా "సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా కేనచి వా మనుస్సభూతేనా"తి వుత్తం. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూ**తి భగవతో ఆగమనం సుత్వా "అమ్హేహి గన్త్వాపి న భగవా ఆనీతో, దూతం పేసేత్వాపి న పక్కోసాపితో, సయమేవ పన మహాభిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో అమ్హాకం వసనట్ఠానం సమ్పత్తో, అమ్హేహి చ సన్ధాగారసాలా కారితా, ఏత్థ మయం దసబలం ఆనేత్వా మఙ్గలం భణాపేస్సామా"తి చిన్తేత్వా ఉపసఙ్కమింసు.

౨౯౮. యేన సన్ధాగారం తేనుపసఙ్కమింసూతి తం దివసం కిర సన్ధాగారే చిత్తకమ్మం నిట్ఠపేత్వా అట్టకా ముత్తమత్తా హోన్తి, బుద్ధా చ నామ అరఞ్ఞజ్ఝాసయా అరఞ్ఞారామా, అన్తోగామే వసేయ్యుం వా నో వా. తస్మా భగవతో మనం జానిత్వావ పటిజగ్గిస్సామాతి చిన్తేత్వా తే భగవన్తం ఉపసఙ్కమింసు. ఇదాని పన మనం లభిత్వా పటిజగ్గితుకామా యేన సన్ధాగారం తేనుపసఙ్కమింసు . **సబ్బసన్థరిన్**తి యథా సబ్బం సన్థతం హోతి, ఏవం. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసూ**తి ఏత్థ పన తే మల్లరాజానో సన్ధాగారం పటిజగ్గిత్వా నగరవీథియోపి సమ్మజ్జాపేత్వా ధజే ఉస్సాపేత్వా గేహద్వారేసు పుణ్ణఘటే చ కదలియో చ ఠపాపేత్వా సకలనగరం దీపమాలాదీహి విప్పకిణ్ణతారకం వియ కత్వా ఖీరపాయకే దారకే ఖీరం పాయేథ, దహరే కుమారే లహుం లహుం భోజాపేత్వా సయాపేథ, ఉచ్చాసద్దం మా కరిత్థ, అజ్జ ఏకరత్తిం సత్థా అన్తోగామే వసిస్సతి, బుద్ధా నామ అప్పసద్దకామా హోన్తీతి భేరిం చరాపేత్వా సయం దణ్డదీపికం ఆదాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమింసు.

౨౯౯. భగవన్తంయేవ పురక్ఖత్వాతి భగవన్తం పురతో కత్వా. తత్థ భగవా భిక్ఖూనఞ్చేవ ఉపాసకానఞ్చ మజ్ఝే నిసిన్నో అతివియ విరోచతి, సమన్తపాసాదికో సువణ్ణవణ్ణో అభిరూపో దస్సనీయో. పురిమకాయతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థం ఠానం గణ్హాతి. పచ్ఛిమకాయతో. దక్ఖిణహత్థతో. వామహత్థతో సువణ్ణవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా అసీతిహత్థం ఠానం గణ్హాతి. ఉపరి కేసన్తతో పట్ఠాయ సబ్బకేసావట్టేహి మోరగీవవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా గగనతలే అసీతిహత్థం ఠానం గణ్హాతి. హేట్ఠా పాదతలేహి పవాళవణ్ణా రస్మి ఉట్ఠహిత్వా ఘనపథవియం అసీతిహత్థం ఠానం గణ్హాతి. ఏవం సమన్తా అసీతి హత్థమత్తం ఠానం ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో విజ్జోతమానా విప్ఫన్దమానా విధావన్తి. సబ్బే దిసాభాగా సువణ్ణచమ్పకపుప్ఫేహి

వికిరియమానా వియ సువణ్ణఘటతో నిక్ఖన్తసువణ్ణరసధారాహి సిఞ్చమానా వియ పసారితసువణ్ణపటపరిక్ఖిత్తా వియ వేరమ్భవాతసముట్ఠితకింసుకకణికారపుప్ఫచుణ్ణసమాకిణ్ణా వియ చ విప్పకాసన్తి.

భగవతోపి అసీతిఅనుబ్యఞ్జనబ్యామప్పభాద్వత్తింసవరలక్ఖణసముజ్జలం సరీరం సముగ్గతతారకం వియ గగనతలం, వికసితమివ పదుమవనం , సబ్బపాలిఫుల్లో వియ యోజనసతికో పారిచ్ఛత్తకో పటిపాటియా ఠపితానం ద్వత్తింసచన్దానం ద్వత్తింససూరియానం ద్వత్తింసచక్కవత్తిరాజానం ద్వత్తింసదేవరాజానం ద్వత్తింసమహాబ్రహ్మానం సిరియా సిరిం అభిభవమానం వియ విరోచతి. పరివారేత్వా నిసిన్నా భిక్ఖూపి సబ్బేవ అప్పిచ్ఛా సన్తుట్ఠా పవివిత్తా అసంసట్ఠా ఆరద్ధవీరియా వత్తారో వచనక్ఖమా చోదకా పాపగరహినో సీలసమ్పన్నా సమాధిసమ్పన్నా పఞ్ఞావిముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనసమ్పన్నా. తేహి పరివారితో భగవా రత్తకమ్బలపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణక్ఖన్ధో , రత్తపదుమవనసణ్డమజ్ఝగతా వియ సువణ్ణనావా, పవాళవేదికాపరిక్ఖిత్తో వియ సువణ్ణపాసాదో విరోచిత్థ.

అసీతిమహాథేరాపి నం మేఘవణ్ణం పంసుకూలం పారుపిత్వా మణివమ్మవమ్మితా వియ మహానాగా పరివారయింసు వన్తరాగా భిన్నకిలేసా విజటితజటా ఛిన్నబన్ధనా కులే వా గణే వా అలగ్గా. ఇతి భగవా సయం వీతరాగో వీతరాగేహి, వీతదోసో వీతదోసేహి, వీతమోహో వీతమోహేహి, నిత్తణ్హో నిత్తణ్హేహి, నిక్కిలేసో నిక్కిలేసేహి, సయం బుద్ధో బహుస్సుతబుద్ధేహి పరివారితో పత్తపరివారితం వియ కేసరం, కేసరపరివారితా వియ కణ్ణికా, అట్ఠనాగసహస్సపరివారితో వియ ఛద్దన్తో నాగరాజా, నవుతిహంససహస్సపరివారితో వియ ధతరట్ఠో హంసరాజా, సేనఙ్గపరివారితో వియ చక్కవత్తిరాజా, మరుగణపరివారితో వియ సక్కో దేవరాజా, బ్రహ్మగణపరివారితో వియ హారితో మహాబ్రహ్మా, అసమేన బుద్ధవేసేన అపరిమాణేన బుద్ధవిలాసేన తస్సం పరిసతి నిసిన్నో పావేయ్యకే మల్లే బహుదేవ రత్తిం ధమ్మియా కథాయ సన్దస్సేత్వా ఉయ్యోజేసి.

ఏత్థ చ **ధమ్మికథా** నామ సన్థాగారఅనుమోదనప్పటిసంయుత్తా పకిణ్ణకకథా వేదితబ్బా. తదా హి భగవా ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ పథవోజం ఆకడ్ఢన్తో వియ మహాజమ్బుం మత్థకే గహేత్వా చాలేన్తో వియ యోజనియమధుగణ్డం చక్కయన్తేన పీళేత్వా మధుపానం పాయమానో వియ చ పావేయ్యకానం మల్లానం హితసుఖావహం పకిణ్ణకకథం కథేసి.

౩౦౦. తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూతన్తి యం యం దిసం అనువిలోకేతి, తత్థ తత్థ తుణ్హీభూతమేవ. **అనువిలోకేత్వా**తి మంసచక్ఖునా దిబ్బచక్ఖునాతి ద్వీహి చక్ఖూహి తతో తతో విలోకేత్వా. మంసచక్ఖునా హి నేసం బహిద్ధా ఇరియాపథం పరిగ్గహేసి. తత్థ ఏకభిక్ఖుస్సాపి నేవ హత్థకుక్కుచ్చం న పాదకుక్కుచ్చం అహోసి, న కోచి సీసముక్ఖిపి, న కథం కథేసి, న నిద్దాయన్తో నిసీది. సబ్బేపి తేహి సిక్ఖాహి సిక్ఖితా నివాతే పదీపసిఖా వియ నిచ్చలా నిసీదింసు. ఇతి నేసం ఇమం ఇరియాపథం మంసచక్ఖునా పరిగ్గహేసి. ఆలోకం పన వడ్ఢయిత్వా దిబ్బచక్ఖునా హదయరూపం దిస్వా అబ్భన్తరగతం సీలం ఓలోకేసి. సో అనేకసతానం భిక్ఖూనం అన్తోకుమ్భియం జలమానం పదీపం వియ అరహత్తుపగం సీలం అద్దస. ఆరద్ధవిపస్సకా హి తే భిక్ఖూ. ఇతి నేసం సీలం దిస్వా "ఇమేపి భిక్ఖూ మయ్హం అనుచ్ఛవికా, అహమ్పి ఇమేసం అనుచ్ఛవికో"తి చక్ఖుతలేసు నిమిత్తం ఠపేత్వా భిక్ఖుసఙ్ఘం ఓలోకేత్వా ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం ఆమన్తేసి "పిట్ఠి మే ఆగిలాయతీ"తి. కస్మా ఆగిలాయతి? భగవతో హి ఛబ్బస్సాని మహాపధానం పదహన్తస్స మహన్తం కాయదుక్ఖం అహోసి. అథస్స అపరభాగే మహల్లకకాలే పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జి.

సబ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వాతి సన్థాగారస్స కిర ఏకపస్సే తే రాజానో కప్పియమఞ్చకం పఞ్ఞాపేసుం "అప్పేవ నామ సత్థా నిపజ్జేయ్యా"తి. సత్థాపి చతూహి ఇరియాపథేహి పరిభుత్తం ఇమేసం మహప్ఫలం భవిస్సతీతి తత్థ సఙ్ఘాటిం పఞ్ఞాపేత్వా నిపజ్జి.

భిన్ననిగణ్ఠవత్థువణ్ణనా

౩౦౧. తస్స కాలఙ్కిరియాయాతిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం సబ్బం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౩౦౨. ఆమన్తేసీతి భణ్డనాదివూపసమకరం స్వాఖ్యాతం ధమ్మం దేసేతుకామో ఆమన్తేసి.

ఏకకవణ్ణనా

౩౦౩. తత్థాతి తస్మిం ధమ్మే. **సఙ్గాయితబ్బ**న్తి సమగ్గేహి గాయితబ్బం, ఏకవచనేహి అవిరుద్ధవచనేహి భణితబ్బం. **న వివదితబ్బ**న్తి అత్థే వా బ్యఞ్జనే వా వివాదో న కాతబ్బో. **ఏకో ధమ్మో**తి ఏకకదుకతికాదివసేన బహుధా సామగ్గిరసం దస్సేతుకామో పఠమం తావ "ఏకో ధమ్మో"తి ఆహ. **సబ్బే సత్తా**తి కామభవాదీసు సఞ్ఞాభవాదీసు ఏకవోకారభవాదీసు చ సబ్బభవేసు సబ్బే సత్తా. **ఆహారట్ఠితికా**తి ఆహారతో ఠితి ఏతేసన్తి ఆహారట్ఠితికా. ఇతి సబ్బసత్తానం ఠితి హేతు ఆహారో నామ ఏకో ధమ్మో అమ్హాకం సత్థారా యాథావతో ఞత్వా సమ్మదక్ఖాతో ఆవుసోతి దీపేతి.

నను చ ఏవం సన్తే యం వుత్తం "అసఞ్ఞసత్తా దేవా అహేతుకా అనాహారా అఫస్సకా"తిఆది, (విభ. ౧౦౧౭) తం వచనం విరుజ్ఝతీతి, న విరుజ్ఝతి. తేసఞ్హి ఝానం ఆహారో హోతి. ఏవం సన్తేపి "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ఆహారా భూతానం వా సత్తానం ఠితియా సమ్భవేసీనం వా అనుగ్గహాయ. కతమే చత్తారో? కబళీకారో ఆహారో ఓళారికో వా సుఖుమో వా, ఫస్సో దుతియో, మనోసఞ్చేతనా తతియా, విఞ్ఞాణం చతుత్థ"న్తి (సం. ని. ౨.౧౧) ఇదమ్పి విరుజ్ఝతీతి, ఇదమ్పి న విరుజ్ఝతి. ఏతస్మిఞ్హి సుత్తే నిప్పరియాయేన ఆహారలక్ఖణావ ధమ్మా ఆహారాతి వుత్తా. ఇధ పన పరియాయేన పచ్చయో ఆహారోతి వుత్తో. సబ్బధమ్మానఞ్హి పచ్చయో లద్ధుం వట్టతి. సో చ యం యం ఫలం జనేతి, తం తం ఆహరతి నామ, తస్మా ఆహారోతి వుచ్చతి. తేనేవాహ "అవిజ్జమ్పాహం, భిక్ఖవే, సాహారం వదామి, నో అనాహారం. కో చ, భిక్ఖవే, అవిజ్జాయ ఆహారో? పఞ్చనీవరణాతిస్స వచనీయం. పఞ్చనీవరణేపాహం, భిక్ఖవే, సాహారే వదామి, నో అనాహారే. కో చ, భిక్ఖవే, పఞ్చన్నం నీవరణానం ఆహారో? అయోనిసోమనసికారోతిస్స వచనీయ"న్తి (అ. ని. ౧౦.౬౧). అయం ఇధ అధిప్పేతో.

ఏతస్మిఞ్హి పచ్చయాహారే గహితే పరియాయాహారోపి నిప్పరియాయాహారోపి సబ్బో గహితోవ హోతి. తత్థ అసఞ్ఞభవే పచ్చయాహారో లబ్భతి. అనుప్పన్నే హి బుద్ధే తిత్థాయతనే పబ్బజితా వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వా చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తతో వుట్ఠాయ ధీ చిత్తం, ధిబ్బతేతం చిత్తం చిత్తస్స నామ అభావోయేవ సాధు, చిత్తఞ్హి నిస్సాయేవ వధబన్ధాదిపచ్చయం దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి. చిత్తే అసతి నత్థేతన్తి ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వా అపరిహీనజ్ఝానా కాలఙ్కత్వా అసఞ్ఞభవే నిబ్బత్తన్తి. యో యస్స ఇరియాపథో మనుస్సలోకే పణిహితో అహోసి, సో తేన ఇరియాపథేన నిబ్బత్తిత్వా పఞ్చ కప్పసతాని ఠితో వా నిసిన్నో వా నిపన్నో వా హోతి. ఏవరూపానమ్పి సత్తానం పచ్చయాహారో లబ్భతి. తే హి యం ఝానం భావేత్వా నిబ్బత్తా, తదేవ నేసం పచ్చయో హోతి. యథా జియావేగేన ఖిత్తసరో యావ జియావేగో అత్థి, తావ గచ్ఛతి, ఏవం యావ ఝానపచ్చయో అత్థి, తావ తిట్ఠన్తి. తస్మిం నిట్ఠితే ఖీణవేగో సరో వియ పతన్తి. యే పన తే నేరయికా నేవ

ఉట్ఠానఫలూపజీవీ న పుఞ్ఞఫలూపజీవీతి వుత్తా, తేసం కో ఆహారోతి ? తేసం కమ్మమేవ ఆహారో. కిం పఞ్చ ఆహారా అత్థీతి చే. పఞ్చ, న పఞ్చాతి ఇదం న వత్తబ్బం. నను పచ్చయో ఆహారోతి వుత్తమేతం. తస్మా యేన కమ్మేన తే నిరయే నిబ్బత్తా, తదేవ తేసం ఠితిపచ్చయత్తా ఆహారో హోతి. యం సన్ధాయ ఇదం వుత్తం “న చ తావ కాలఙ్కరోతి, యావ న తం పాపకమ్మం బ్యన్తీ హోతీ”తి (మ॰ ని॰ ౩.౨౫౦).

కబళీకారం ఆహారం ఆరబ్భ చేత్థ వివాదో న కాతబ్బో. ముఖే ఉప్పన్నో ఖేళోపి హి తేసం ఆహారకిచ్చం సాధేతి. ఖేళోపి హి నిరయే దుక్ఖవేదనియో హుత్వా పచ్చయో హోతి, సగ్గే సుఖవేదనియో. ఇతి కామభవే నిప్పరియాయేన చత్తారో ఆహారా. రూపారూపభవేసు ఠపేత్వా అసఞ్ఞం సేసానం తయో. అసఞ్ఞానఞ్చేవ అవసేసానఞ్చ పచ్చయాహారోతి ఇమినా ఆహారేన “సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా”తి ఏతం పఞ్హం కథేత్వా “అయం ఖో ఆవుసో”తి ఏవం నియ్యాతనమ్పి “అత్థి ఖో ఆవుసో”తి పున ఉద్ధరణమ్పి అకత్వా “సబ్బే సత్తా సఙ్ఖారట్ఠితికా”తి దుతియపఞ్హం విస్సజ్జేసి.

కస్మా పన న నియ్యాతేసి న ఉద్ధరిత్థ? తత్థ తత్థ నియ్యాతియమానేపి ఉద్ధరియమానేపి పరియాపుణితుం వాచేతుం దుక్ఖం హోతి, తస్మా ద్వే ఏకాబద్ధే కత్వా విస్సజ్జేసి. ఇమస్మిమ్పి విస్సజ్జనే హేట్ఠా వుత్తపచ్చయోవ అత్తనో ఫలస్స సఙ్ఖరణతో సఙ్ఖారోతి వుత్తో. ఇతి హేట్ఠా ఆహారపచ్చయో కథితో, ఇధ సఙ్ఖారపచ్చయోతి అయమేత్థ హేట్ఠిమతో విసేసో. “హేట్ఠా నిప్పరియాయాహారో గహితో, ఇధ పరియాయాహారోతి ఏవం గహితే విసేసో పాకటో భవేయ్య, నో చ గణ్హింసూ’తి మహాసీవత్థేరో ఆహ. ఇన్ద్రియబద్ధస్సపి హి అనిన్ద్రియబద్ధస్సపి పచ్చయో లద్ధుం వట్టతి. వినా పచ్చయేన ధమ్మో నామ నత్థి. తత్థ అనిన్ద్రియబద్ధస్స తిణరుక్ఖలతాదినో పథవీరసో ఆపోరసో చ పచ్చయో హోతి. దేవే అవస్సన్తే హి తిణాదీని మిలాయన్తి, వస్సన్తే చ పన హరితాని హోన్తి. ఇతి తేసం పథవీరసో ఆపోరసో చ పచ్చయో హోతి. ఇన్ద్రియబద్ధస్స అవిజ్జా తణ్హా కమ్మం ఆహారోతి ఏవమాదయో పచ్చయా, ఇతి హేట్ఠా పచ్చయోయేవ ఆహారోతి కథితో, ఇధ సఙ్ఖారోతి. అయమేవేత్థ విసేసో.

అయం ఖో, ఆవుసోతి ఆవుసో అమ్హాకం సత్థారా మహాబోధిమణ్డే నిసీదిత్వా సయం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సచ్ఛికత్వా అయం ఏకధమ్మో దేసితో. తత్థ ఏకధమ్మే తుమ్హేహి సబ్బేహేవ సఙ్గాయితబ్బం న వివదితబ్బం. **యథయిదం బ్రహ్మచరియ**న్తి యథా సఙ్గాయమానానం తుమ్హాకం ఇదం సాసనబ్రహ్మచరియం అద్ధనియం అస్స. ఏకేన హి భిక్ఖునా “అత్థి, ఖో ఆవుసో, ఏకో ధమ్మో సమ్మదక్ఖాతో. కతమో ఏకో ధమ్మో? సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా. సబ్బే సత్తా సఙ్ఖారట్ఠితికా”తి కథితే తస్స కథం సుత్వా అఞ్ఞో కథేస్సతి. తస్సపి అఞ్ఞోతి ఏవం పరమ్పరకథానియమేన ఇదం బ్రహ్మచరియం చిరం తిట్ఠమానం సదేవకస్స లోకస్స అత్థాయ హితాయ భవిస్సతీతి ఏకకవసేన ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తత్థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

ఏకకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుకవణ్ణనా

౩౦౪. ఇతి ఏకకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని దుకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ నామరూపదుకే **నామ**న్తి చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా నిబ్బానఞ్చ. తత్థ చత్తారో ఖన్ధా నామనట్ఠేన **నామం.** నామనట్ఠేనాతి నామకరణట్ఠేన. యథా హి మహాజనసమ్మతత్తా మహాసమ్మతస్స “మహాసమ్మతో”తి నామం అహోసి, యథా మాతాపితరో “అయం తిస్సో నామ హోతు, ఫుస్సో నామ హోతూ”తి ఏవం పుత్తస్స కిత్తిమనామం కరోన్తి, యథా వా “ధమ్మకథికో వినయధరో”తి గుణతో

నామం ఆగచ్ఛతి, న ఏవం వేదనాదీనం. వేదనాదయో హి మహాపథవీఆదయో వియ అత్తనో నామం కరోన్తావ ఉప్పజ్జన్తి. తేసు ఉప్పన్నేసు తేసం నామం ఉప్పన్నమేవ హోతి. న హి వేదనం ఉప్పన్నం "త్వం వేదనా నామ హోహీ"తి, కోచి భణతి, న చస్సా యేన కేనచి కారణేన నామగ్గహణకిచ్చం అత్థి, యథా పథవియా ఉప్పన్నాయ "త్వం పథవీ నామ హోహీ"తి నామగ్గహణకిచ్చం నత్థి, చక్కవాళసినేరుమ్హి చన్దిమసూరియనక్ఖత్తేసు ఉప్పన్నేసు "త్వం చక్కవాళం నామ, త్వం నక్ఖత్తం నామ హోహీ"తి నామగ్గహణకిచ్చం నత్థి, నామం ఉప్పన్నమేవ హోతి, ఓపపాతికా పణ్ణత్తి నిపతతి, ఏవం వేదనాయ ఉప్పన్నాయ "త్వం వేదనా నామ హోహీ"తి నామగ్గహణకిచ్చం నత్థి, తాయ ఉప్పన్నాయ వేదనాతి నామం ఉప్పన్నమేవ హోతి. సఞ్ఞాదీసుపి ఏసేవ నయో అతీతేపి హి వేదనా వేదనాయేవ. సఞ్ఞా. సఙ్ఖారా. విఞ్ఞాణం విఞ్ఞాణమేవ. అనాగతేపి. పచ్చుప్పన్నేపి. నిబ్బానం పన సదాపి నిబ్బానమేవాతి. నామనట్ఠేన నామం. నమనట్ఠేనాపి చేత్థ చత్తారో ఖన్ధా నామం. తే హి ఆరమ్మణాభిముఖం నమన్తి. నామనట్ఠేన సబ్బమ్పి నామం. చత్తారో హి ఖన్ధా ఆరమ్మణే అఞ్ఞమఞ్ఞం నామేన్తి , నిబ్బానం ఆరమ్మణాధిపతిపచ్చయతాయ అత్తని అనవజ్జధమ్మే నామేతి.

రూపన్తి చత్తారో చ మహాభూతా చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయ రూపం, తం సబ్బమ్పి రుప్పనట్ఠేన **రూపం.** తస్స విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

అవిజ్జాతి దుక్ఖాదీసు అఞ్ఞాణం. అయమ్పి విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే కథితాయేవ. **భవతణ్హా**తి భవపత్థనా. యథాహ "తత్థ కతమా భవతణ్హా? యో భవేసు భవచ్ఛన్దో"తిఆది (ధ॰ స॰ ౧౩౮౯).

భవదిట్ఠీతి భవో వుచ్చతి సస్సతం, సస్సతవసేన ఉప్పజ్జనకదిట్ఠి. సా "తత్థ కతమా భవదిట్ఠి? 'భవిస్సతి అత్తా చ లోకో చా'తి యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగత"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౩౨౦) నయేన అభిధమ్మే విత్థారితా. **విభవదిట్ఠీ**తి విభవో వుచ్చతి ఉచ్ఛేదం, ఉచ్ఛేదవసేన ఉప్పజ్జనకదిట్ఠి. సాపి "తత్థ కతమా విభవదిట్ఠి? 'న భవిస్సతి అత్తా చ లోకో చా'తి (ధ॰ స॰ ౨౧౭౹). యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగత"న్తిఆదినా (ధ॰ స॰ ౧౩౨౧) నయేన తత్థేవ విత్థారితా.

అహిరికన్తి "యం న హిరీయతి హిరీయితబ్బేనా"తి (ధ॰ స॰ ౧౩౨౮) ఏవం విత్థారితా నిల్లజ్జతా. **అనోత్తప్ప**న్తి "యం న ఓత్తప్పతి ఓత్తప్పితబ్బేనా"తి (ధ॰ స॰ ౧౩౨౯) ఏవం విత్థారితో అభాయనకఆకారో.

హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చాతి "యం హిరీయతి హిరీయితబ్బేన, ఓత్తప్పతి ఓత్తప్పితబ్బేనా"తి (ధ॰ స॰ ౧౩౩౦-౩౧) ఏవం విత్థారితాని హిరిఓత్తప్పాని. అపి చేత్థ అజ్ఝత్తసముట్ఠానా **హిరీ,** బహిద్ధాసముట్ఠానం **ఓత్తప్పం.** అత్తాధిపతేయ్యా హిరీ, లోకాధిపతేయ్యం ఓత్తప్పం. లజ్జాసభావసణ్ఠితా హిరీ, భయసభావసణ్ఠితం ఓత్తప్పం. విత్థారకథా పనేత్థ సబ్బాకారేన విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా.

దోవచస్సతాతి దుక్ఖం వచో ఏతస్మిం విప్పటికూలగాహిమ్హి విపచ్చనీకసాతే అనాదరే పుగ్గలేతి దుబ్బచో, తస్స కమ్మం దోవచస్సం, తస్స భావో **దోవచస్సతా.** విత్థారతో పనేసా "తత్థ కతమా దోవచస్సతా? సహధమ్మికే వుచ్చమానే దోవచస్సాయ"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౩౩౨) అభిధమ్మే ఆగతా. సా అత్థతో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో హోతి. "చతున్నఞ్చ ఖన్ధానం ఏతేనాకారేన పవత్తానం ఏతం అధివచన"న్తి వదన్తి. **పాపమిత్తతా**తి పాపా అస్సద్ధాదయో పుగ్గలా ఏతస్స మిత్తాతి పాపమిత్తో, తస్స భావో పాపమిత్తతా. విత్థారతో పనేసా – "తత్థ కతమా పాపమిత్తతా? యే తే పుగ్గలా అస్సద్ధా దుస్సీలా అప్పస్సుతా మచ్ఛరినో

దుప్పఞ్ఞా. యా తేసం సేవనా నిసేవనా సంసేవనా భజనా సమ్భజనా భత్తి సమ్భత్తి తంసమ్పవఙ్కతా’’తి (ధ. స. ౧౩౩౩) ఏవం ఆగతా. సాపి అత్థతో దోవచస్సతా వియ దట్ఠబ్బా.

సోవచస్సతా చ కల్యాణమిత్తతా చ వుత్తప్పటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బా. ఉభోపి పనేతా ఇధ లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా.

ఆపత్తికుసలతాతి ‘‘పఞ్చపి ఆపత్తిక్ఖన్ధా ఆపత్తియో, సత్తపి ఆపత్తిక్ఖన్ధా ఆపత్తియో. యా తాసం ఆపత్తీనం ఆపత్తికుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౩౬) ఏవం వుత్తో ఆపత్తికుసలభావో.

ఆపత్తివుట్ఠానకుసలతాతి ‘‘యా తాహి ఆపత్తీహి వుట్ఠానకుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౩౭) ఏవం వుత్తా సహ కమ్మవాచాయ ఆపత్తీహి వుట్ఠానపరిచ్ఛేదజాననా పఞ్ఞా.

సమాపత్తికుసలతాతి ‘‘అత్థి సవితక్కసవిచారా సమాపత్తి, అత్థి అవితక్కవిచారమత్తా సమాపత్తి, అత్థి అవితక్కఅవిచారా సమాపత్తి. యా తాసం సమాపత్తీనం కుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౩౮) ఏవం వుత్తా సహ పరికమ్మేన అప్పనాపరిచ్ఛేదజాననా పఞ్ఞా. **సమాపత్తివుట్ఠానకుసలతా**తి ‘‘యా తాహి సమాపత్తీహి వుట్ఠానకుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౩౯) ఏవం వుత్తా యథాపరిచ్ఛిన్నసమయవసేనేవ సమాపత్తితో వుట్ఠానసమత్థా ‘‘ఏత్తకం గతే సూరియే ఉట్ఠహిస్సామీ’’తి వుట్ఠానకాలపరిచ్ఛేదకా పఞ్ఞా.

ధాతుకుసలతాతి ‘‘అట్ఠారస ధాతుయో చక్ఖుధాతు...పే.... మనోవిఞ్ఞాణధాతు. యా తాసం ధాతూనం కుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౪౦) ఏవం వుత్తా అట్ఠారసన్నం ధాతూనం సభావపరిచ్ఛేదకా సవనధారణసమ్మసనపటివేధపఞ్ఞా. **మనసికారకుసలతా**తి ‘‘యా తాసం ధాతూనం మనసికారకుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౪౧) ఏవం వుత్తా తాసంయేవ ధాతూనం సమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా.

ఆయతనకుసలతాతి ‘‘ద్వాదసాయతనాని చక్ఖాయతనం...పే.... ధమ్మాయతనం. యా తేసం ఆయతనానం ఆయతనకుసలతా పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౪౨) ఏవం వుత్తా ద్వాదసన్నం ఆయతనానం ఉగ్గహమనసికారపజాననా పఞ్ఞా. అపిచ ధాతుకుసలతాపి ఉగ్గహమనసికారసవనసమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణేసు వత్తతి మనసికారకుసలతాపి ఆయతనకుసలతాపి. అయం పనేత్థ విసేసో, సవనఉగ్గహపచ్చవేక్ఖణా లోకియా, పటివేధో లోకుత్తరో, సమ్మసనమనసికారా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా. **పటిచ్చసముప్పాదకుసలతా**తి ‘‘అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా...పే.... సముదయో హోతీతి యా తత్థ పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౪౩) ఏవం వుత్తా ద్వాదసన్నం పచ్చయాకారానం ఉగ్గహాదివసేన పవత్తా పఞ్ఞా.

ఠానకుసలతాతి ‘‘యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం హేతుపచ్చయా ఉప్పాదాయ తం తం ఠానన్తి యా తత్థ పఞ్ఞా పజాననా’’తి (ధ. స. ౧౩౪౪) ఏవం వుత్తా ‘‘చక్ఖుం వత్థుం కత్వా రూపం ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పన్నస్స చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స చక్ఖురూపం (ధ. స. అట్ఠ. ౧౩౪౪) ఠానఞ్చేవ కారణఞ్చా’’తి ఏవం ఠానపరిచ్ఛిన్దనసమత్థా పఞ్ఞా. **అట్ఠానకుసలతా**తి ‘‘యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం న హేతూ న పచ్చయా ఉప్పాదాయ తం తం అట్ఠానన్తి యా

తత్థ పఞ్ఞా పజాననా”తి (ధ. స. ౧౩౪౨) ఏవం వుత్తా “చక్ఖుం వత్థుం కత్వా రూపం ఆరమ్మణం కత్వా సోతవిఞ్ఞాణాదీని నుప్పజ్జన్తి, తస్మా తేసం చక్ఖురూపం న ఠానం న కారణ”న్తి ఏవం అట్ఠానపరిచ్ఛిన్దనసమత్థా పఞ్ఞా అపిచ ఏతస్మిం దుకే “కిత్తావతా పన, భన్తే, ఠానాఠానకుసలో భిక్ఖూతి అలం వచనాయాతి. ఇధానన్ద, భిక్ఖు అట్ఠానమేతం అనవకాసో, యం దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్య, నేతం ఠానం విజ్జతీతి పజానాతి. ఠానఞ్చ ఖో ఏతం విజ్జతి, యం పుథుజ్జనో కఞ్చి సఙ్ఖారం నిచ్చతో ఉపగచ్ఛేయ్యా”తి (మ. ని. ౩.౧౨౭) ఇమినాపి సుత్తేన అత్థో వేదితబ్బో.

అజ్జవన్తి గోముత్తవఙ్కతా చన్దవఙ్కతా నఙ్గలకోటివఙ్కతాతి తయో అనజ్జవా. ఏకచ్చో హి భిక్ఖు పఠమవయే ఏకవీసతియా అనేసనాసు ఛసు చ అగోచరేసు చరతి, మజ్ఝిమపచ్ఛిమవయేసు లజ్జీ కుక్కుచ్చకో సిక్ఖాకామో హోతి, అయం గోముత్తవఙ్కతా నామ. ఏకో పఠమవయేపి పచ్ఛిమవయేపి చతుపారిసుద్ధిసీలం పూరేతి, లజ్జీ కుక్కుచ్చకో సిక్ఖాకామో హోతి, మజ్ఝిమవయే పురిమసదిసో, అయం చన్దవఙ్కతా నామ. ఏకో పఠమవయేపి మజ్ఝిమవయేపి చతుపారిసుద్ధిసీలం పూరేతి, లజ్జీ కుక్కుచ్చకో సిక్ఖాకామో హోతి, పచ్ఛిమవయే పురిమసదిసో అయం నఙ్గలకోటివఙ్కతా నామ. ఏకో సబ్బమేతం వఙ్కతం పహాయ తీసుపి వయేసు పేసలో లజ్జీ కుక్కుచ్చకో సిక్ఖాకామో హోతి. తస్స యో సో ఉజుభావో, ఇదం అజ్జవం నామ. అభిధమ్మేపి వుత్తం – “తత్థ కతమో అజ్జవో. యా అజ్జవతా అజిమ్హతా అవఙ్కతా అకుటిలతా, అయం వుచ్చతి అజ్జవో”తి (ధ. స. ౧౩౪౬). **లజ్జవ**న్తి “తత్థ కతమో లజ్జవో? యో హిరీయతి హిరీయితబ్బేన హిరీయతి పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తియా. అయం వుచ్చతి లజ్జవో”తి ఏవం వుత్తో లజ్జీభావో.

ఖన్తీతి “తత్థ కతమా ఖన్తి? యా ఖన్తి ఖమనతా అధివాసనతా అచణ్డిక్కం అనసురోపో అత్తమనతా చిత్తస్సా”తి (ధ. స. ౧౩౪౮) ఏవం వుత్తా అధివాసనఖన్తి. **సోరచ్చ**న్తి “తత్థ కతమం సోరచ్చం? యో కాయికో అవీతిక్కమో, వాచసికో అవీతిక్కమో, కాయికవాచసికో అవీతిక్కమో. ఇదం వుచ్చతి సోరచ్చం. సబ్బోపి సీలసంవరో సోరచ్చ”న్తి (ధ. స. ౧౩౪౯) ఏవం వుత్తో సురతభావో.

సాఖల్యన్తి “తత్థ కతమం సాఖల్యం? యా సా వాచా అణ్డకా కక్కసా పరకటుకా పరాభిసజ్జనీ కోధసామన్తా అసమాధిసంవత్తనికా, తథారూపిం వాచం పహాయ యా సా వాచా నేళా కణ్ణసుఖా పేమనీయా హదయఙ్గమా పోరీ బహుజనకన్తా బహుజనమనాపా, తథారూపిం వాచం భాసితా హోతి. యా తత్థ సణ్హవాచతా సఖిలవాచతా అఫరుసవాచతా. ఇదం వుచ్చతి సాఖల్య”న్తి (ధ. స. ౧౩౫౦) ఏవం వుత్తో సమ్మోదకముదుకభావో. **పటిసన్థారో**తి అయం లోకసన్నివాసో ఆమిసేన ధమ్మేన చాతి ద్వీహి ఛిద్దో, తస్స తం ఛిద్దం యథా న పఞ్ఞాయతి, ఏవం పీఠస్స వియ పచ్చత్థరణేన ఆమిసేన ధమ్మేన చ పటిసన్థరణం. అభిధమ్మేపి వుత్తం “తత్థ కతమో పటిసన్థారో ? ఆమిసపటిసన్థారో చ ధమ్మపటిసన్థారో చ. ఇధేకచ్చో పటిసన్థారకో హోతి ఆమిసపటిసన్థారేన వా ధమ్మపటిసన్థారేన వా. అయం వుచ్చతి పటిసన్థారో”తి (ధ. స. ౧౩౫౧). ఏత్థ చ ఆమిసేన సఙ్గహో ఆమిసపటిసన్థారో నామ. తం కరోన్తేన మాతాపితూనం భిక్ఖుగతికస్స వేయ్యావచ్చకరస్స రఞ్ఞో చోరానఞ్చ అగ్గం అగ్గహేత్వాపి దాతుం వట్టతి. ఆమసిత్వా దిన్నే హి రాజానో చ చోరా చ అనత్థమ్పి కరోన్తి జీవితక్ఖయమ్పి పాపేన్తి, అనామసిత్వా దిన్నే అత్తమనా హోన్తి. చోరనాగవత్థుఆదీని చేత్థ వత్థూని కథేతబ్బాని. తాని సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయం (పాచి. అట్ఠ. ౧౮౫-౭) విత్థారితాని. సక్కచ్చం ఉద్దేసదానం పాళివణ్ణనా ధమ్మకథాకథనన్తి ఏవం ధమ్మేన సఙ్గహో ధమ్మపటిసన్థారో నామ.

అవిహింసాతి కరుణాపి కరుణాపుబ్బభాగోపి. వుత్తమ్పి చేతం – “తత్థ కతమా అవిహింసా? యా సత్తేసు కరుణా కరుణాయనా కరుణాయితత్తం కరుణాచేతోవిముత్తి, అయం వుచ్చతి అవిహింసా”తి. **సోచేయ్యన్తి** మేత్తాయ చ మేత్తాపుబ్బభాగస్స చ వసేన సుచిభావో. వుత్తమ్పి చేతం – “తత్థ కతమం సోచేయ్యం? యా సత్తేసు మేత్తి మేత్తాయనా మేత్తాయితత్తం మేత్తాచేతోవిముత్తి, ఇదం వుచ్చతి సోచేయ్య”న్తి.

ముట్ఠస్సచ్చన్తి సతివిప్పవాసో, యథాహ “తత్థ కతమం ముట్ఠస్సచ్చం? యా అసతి అననుస్సతి అప్పటిస్సతి అస్సరణతా అధారణతా పిలాపనతా సమ్ముస్సనతా, ఇదం వుచ్చతి ముట్ఠస్సచ్చం” (ధ. స. ౧౩౫౬). **అసమ్పజఞ్ఞన్తి**, “తత్థ కతమం అసమ్పజఞ్ఞం? యం అఞ్ఞాణం అదస్సనం అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూల”న్తి ఏవం వుత్తా అవిజ్జాయేవ. **సతి** సతియేవ. **సమ్పజఞ్ఞం** ఞాణం.

ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారతాతి “తత్థ కతమా ఇన్ద్రియేసు అగుత్తద్వారతా? ఇధేకచ్చో చక్ఖునా రూపం దిస్వా నిమిత్తగ్గాహీ హోతీ”తిఆదినా (ధ. స. ౧౩౫౨) నయేన విత్థారితో ఇన్ద్రియసంవరభేదో. **భోజనే అమత్తఞ్ఞుతాతి** “తత్థ కతమా భోజనే అమత్తఞ్ఞుతా? ఇధేకచ్చో అప్పటిసఙ్ఖా అయోనిసో ఆహారం ఆహారేతి దవాయ మదాయ మణ్డనాయ విభూసనాయ. యా తత్థ అసన్తుట్ఠితా అమత్తఞ్ఞుతా అప్పటిసఙ్ఖా భోజనే”తి ఏవం ఆగతో భోజనే అమత్తఞ్ఞుభావో. అనన్తరదుకో వుత్తప్పటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బో.

పటిసఙ్ఖానబలన్తి “తత్థ కతమం పటిసఙ్ఖానబలం? యా పఞ్ఞా పజాననా”తి ఏవం విత్థారితం అప్పటిసఙ్ఖాయ అకమ్పనఞాణం. **భావనాబలన్తి** భావేన్తస్స ఉప్పన్నం బలం. అత్థతో వీరియసమ్బోజ్ఝఙ్గసీసేన సత్త బోజ్ఝఙ్గా హోన్తి. వుత్తమ్పి చేతం – “తత్థ కతమం భావనాబలం? యా కుసలానం ధమ్మానం ఆసేవనా భావనా బహులీకమ్మం, ఇదం వుచ్చతి భావనాబలం. సత్తబోజ్ఝఙ్గా భావనాబల”న్తి.

సతిబలన్తి అస్సతియా అకమ్పనవసేన సతియేవ. **సమాధిబలన్తి** ఉద్ధచ్చే అకమ్పనవసేన సమాధియేవ. **సమథో** సమాధి. **విపస్సనా** పఞ్ఞా. సమథోవ తం ఆకారం గహేత్వా పున పవత్తేతబ్బస్స సమథస్స నిమిత్తవసేన **సమథనిమిత్తం పగ్గాహనిమిత్తేపి** ఏసేవ నయో. **పగ్గాహో** వీరియం. **అవిక్ఖేపో** ఏకగ్గతా. ఇమేహి పన సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ పటిసఙ్ఖానబలఞ్చ భావనాబలఞ్చ సతిబలఞ్చ సమాధిబలఞ్చ సమథో చ విపస్సనా చ సమథనిమిత్తఞ్చ పగ్గాహనిమిత్తఞ్చ పగ్గాహో చ అవిక్ఖేపో చాతి ఛహి దుకేహి పరతో సీలదిట్ఠిసమ్పదాదుకేన చ లోకియలోకుత్తరమిస్సకా ధమ్మా కథితా.

సీలవిపత్తీతి “తత్థ కతమా సీలవిపత్తి? కాయికో వీతిక్కమో…పే.… సబ్బమ్పి దుస్సీల్యం సీలవిపత్తీ”తి ఏవం వుత్తో సీలవినాసకో అసంవరో. **దిట్ఠివిపత్తీతి** “తత్థ కతమా దిట్ఠివిపత్తి? నత్థి దిన్నం నత్థి యిట్ఠ”న్తి ఏవం ఆగతా సమ్మాదిట్ఠివినాసికా మిచ్ఛాదిట్ఠి.

సీలసమ్పదాతి “తత్థ కతమా సీలసమ్పదా? కాయికో అవీతిక్కమో”తి ఏవం పుబ్బే వుత్తసోరచ్చమేవ సీలస్స సమ్పాదనతో పరిపూరణతో “సీలసమ్పదా”తి వుత్తం. ఏత్థ చ “సబ్బోపి సీలసంవరో సీలసమ్పదా”తి ఇదం మానసికపరియాదానత్థం వుత్తం. **దిట్ఠిసమ్పదాతి** “తత్థ కతమా దిట్ఠిసమ్పదా? అత్థి దిన్నం అత్థి యిట్ఠం…పే.… సచ్ఛికత్వా పవేదేన్తీతి యా ఏవరూపా పఞ్ఞా పజాననా”తి ఏవం ఆగతం దిట్ఠిపారిపూరిభూతం ఞాణం.

సీలవిసుద్ధీతి విసుద్ధిం పాపేతుం సమత్థం సీలం. అభిధమ్మే పనాయం "తత్థ కతమా సీలవిసుద్ధి? కాయికో అవీతిక్కమో వాచసికో అవీతిక్కమో కాయికవాచసికో అవీతిక్కమో, అయం వుచ్చతి సీలవిసుద్ధీ"తి ఏవం విభత్తా. **దిట్ఠివిసుద్ధీ**తి విసుద్ధిం పాపేతుం సమత్థం దస్సనం. అభిధమ్మే పనాయం "తత్థ కతమా దిట్ఠివిసుద్ధి? కమ్మస్సకతఞాణం సచ్చానులోమికఞాణం మగ్గసమఙ్గిస్సఞాణం ఫలసమఙ్గిస్సఞాణ"న్తి ఏవం వుత్తా. ఏత్థ చ తివిధం దుచ్చరితం అత్తనా కతమ్పి పరేన కతమ్పి సకం నామ న హోతి అత్థభఞ్జనతో. సుచరితం సకం నామ అత్థజననతోతి ఏవం జాననం కమ్మస్సకతఞాణం నామ. తస్మిం ఠత్వా బహుం వట్టగామికమ్మం ఆయూహిత్వా సుఖతో సుఖేనేవ అరహత్తం పత్తా గణనపథం వీతివత్తా. **విపస్సనాఞాణం** పన వచీసచ్చఞ్చ అనులోమేతి, పరమత్థసచ్చఞ్చ న విలోమేతీతి సచ్చానులోమికం ఞాణన్తి వుత్తం.

"దిట్ఠివిసుద్ధి ఖో పన యథాదిట్ఠిస్స చ పధాన"న్తి ఏత్థ **దిట్ఠివిసుద్ధీ**తి ఞాణదస్సనం కథితం. **యథాదిట్ఠిస్స చ పధాన**న్తి తంసమ్పయుత్తమేవ వీరియం. అపి చ పురిమపదేన చతుమగ్గఞాణం. పచ్ఛిమపదేన తంసమ్పయుత్తం వీరియం. **అభిధమ్మే** పన "దిట్ఠివిసుద్ధి ఖో పనాతి యా పఞ్ఞా పజాననా అమోహో ధమ్మవిచయో సమ్మాదిట్ఠి. యథాదిట్ఠిస్స చ పధానన్తి యో చేతసికో వీరియారమ్భో సమ్మావాయామో"తి ఏవం అయం దుకో విభత్తో.

"సంవేగో చ సంవేజనీయేసు ఠానేసూ"తి ఏత్థ "**సంవేగో**తి జాతిభయం జరాభయం బ్యాధిభయం మరణభయ"న్తి ఏవం జాతిఆదీని భయతో దస్సనఞాణం. సంవేజనీయం ఠానన్తి జాతిజరాబ్యాధిమరణం. ఏతాని హి చత్తారి జాతి దుక్ఖా, జరా దుక్ఖా, బ్యాధి దుక్ఖో, మరణం దుక్ఖన్తి ఏవం సంవేగుప్పత్తికారణత్తా **సంవేజనీయం ఠాన**న్తి వుత్తాని. **సంవిగ్గస్స చ యోనిసో పధాన**న్తి ఏవం సంవేగజాతస్స ఉపాయపధానం. "ఇధ భిక్ఖు అనుప్పన్నానం పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అనుప్పాదాయ ఛన్దం జనేతీ"తి ఏవం ఆగతవీరియస్సేతం అధివచనం.

అసన్తుట్ఠితా చ కుసలేసు ధమ్మేసూతి యా కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ అసన్తుట్ఠస్స భియ్యోకమ్యతా, తాయ హి సమఙ్గీభూతో పుగ్గలో సీలం పూరేత్వా ఝానం ఉప్పాదేతి. ఝానం లభిత్వా విపస్సనం ఆరభతి. ఆరద్ధవిపస్సకో అరహత్తం అగహేత్వా అన్తరా వోసానం నాపజ్జతి. **అప్పటివానితా చ పధానస్మి**న్తి "కుసలానం ధమ్మానం భావనాయ సక్కచ్చకిరియతా సాతచ్చకిరియతా అట్ఠితకిరియతా అనోలీనవుత్తితా అనిక్ఖిత్తఛన్దతా అనిక్ఖిత్తధురతా ఆసేవనా భావనా బహులీకమ్మ"న్తి ఏవం వుత్తా రత్తిన్దివం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా జాగరియానుయోగవసేన ఆరద్ధే పధానస్మిం అరహత్తం అపత్వా అనివత్తనతా.

విజ్జాతి తిస్సో విజ్జా. **విముత్తీ**తి ద్వే విముత్తియో, చిత్తస్స చ అధిముత్తి, నిబ్బానఞ్చ. ఏత్థ చ అట్ఠ సమాపత్తియో నీవరణాదీహి సుట్ఠు ముత్తత్తా అధిముత్తి నామ. నిబ్బానం సబ్బసఙ్ఖతతో ముత్తత్తా విముత్తీతి వేదితబ్బం.

ఖయే ఞాణన్తి కిలేసక్ఖయకరే అరియమగ్గే ఞాణం. **అనుప్పాదే ఞాణ**న్తి పటిసన్ధివసేన అనుప్పాదభూతే తంతంమగ్గవజ్ఝకిలేసానం వా అనుప్పాదపరియోసానే ఉప్పన్నే అరియఫలే ఞాణం. తేనేవాహ "ఖయే ఞాణన్తి మగ్గసమఙ్గిస్స ఞాణం. అనుప్పాదే ఞాణన్తి ఫలసమఙ్గిస్స ఞాణ"న్తి. **ఇమే ఖో, ఆవుసో**తిఆది ఏకకే వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి పఞ్చతింసాయ దుకానం వసేన థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

దుకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తికవణ్ణనా

౩౦౫. ఇతి దుకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని తికవసేన దస్సేతుం పున ఆరభి. తత్థ లుబ్భతీతి **లోభో.** అకుసలఞ్చ తం మూలఞ్చ, అకుసలానం వా మూలన్తి **అకుసలమూలం.** దుస్సతీతి **దోసో.** ముయ్హతీతి **మోహో.** తేసం పటిపక్ఖనయేన అలోభాదయో వేదితబ్బా.

దుట్ఠు చరితాని, విరూపాని వా చరితానీతి **దుచ్చరితాని.** కాయేన దుచ్చరితం, కాయతో వా పవత్తం దుచ్చరితన్తి **కాయదుచ్చరితం.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. సుట్ఠు చరితాని, సున్దరాని వా చరితానీతి **సుచరితాని.** ద్వేపి చేతే తికా పణ్ణత్తియా వా కమ్మపథేహి వా కథేతబ్బా. పణ్ణత్తియా తావ కాయద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదస్స వీతిక్కమో **కాయదుచ్చరితం.** అవీతిక్కమో **కాయసుచరితం.** వచీద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదస్స వీతిక్కమో **వచీదుచ్చరితం,** అవీతిక్కమో **వచీసుచరితం.** ఉభయత్థ పఞ్ఞత్తస్స సిక్ఖాపదస్స వీతిక్కమోవ **మనోదుచ్చరితం,** అవీతిక్కమో **మనోసుచరితం.** అయం పణ్ణత్తికథా. పాణాతిపాతాదయో పన తిస్సో చేతనా కాయద్వారేపి వచీద్వారేపి ఉప్పన్నా **కాయదుచ్చరితం.** చతస్సో ముసావాదాదిచేతనా **వచీదుచ్చరితం.** అభిజ్ఝా బ్యాపాదో మిచ్ఛాదిట్ఠీతి తయో చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా **మనోదుచ్చరితం.** పాణాతిపాతాదీహి విరమన్తస్స ఉప్పన్నా తిస్సో చేతనాపి విరతియోపి కాయసుచరితం. ముసావాదాదీహి విరమన్తస్స చతస్సో చేతనాపి విరతియోపి వచీసుచరితం. అనభిజ్ఝా అబ్యాపాదో సమ్మాదిట్ఠీతి తయో చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా మనోసుచరితన్తి అయం కమ్మపథకథా.

కామపటిసంయుత్తో వితక్కో **కామవితక్కో.** బ్యాపాదపటిసంయుత్తో వితక్కో **బ్యాపాదవితక్కో.** విహింసాపటిసంయుత్తో వితక్కో **విహింసావితక్కో.** తేసు ద్వే సత్తేసుపి సఙ్ఖారేసుపి ఉప్పజ్జన్తి. కామవితక్కో హి పియే మనాపే సత్తే వా సఙ్ఖారే వా వితక్కేన్తస్స ఉప్పజ్జతి. బ్యాపాదవితక్కో అప్పియే అమనాపే సత్తే వా సఙ్ఖారే వా కుజ్ఝిత్వా ఓలోకనకాలతో పట్ఠాయ యావ వినాసనా ఉప్పజ్జతి. విహింసావితక్కో సఙ్ఖారేసు నుప్పజ్జతి. సఙ్ఖారో హి దుక్ఖాపేతబ్బో నామ నత్థి. ఇమే సత్తా హఞ్ఞన్తు వా ఉచ్ఛిజ్జన్తు వా వినస్సన్తు వా మా వా అహేసున్తి చిన్తనకాలే పన సత్తేసు ఉప్పజ్జతి.

నేక్ఖమ్మపటిసంయుత్తో వితక్కో **నేక్ఖమ్మవితక్కో.** సో అసుభపుబ్బభాగే కామావచరో హోతి. అసుభజ్ఝానే రూపావచరో. తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో. అబ్యాపాదపటిసంయుత్తో వితక్కో **అబ్యాపాదవితక్కో.** సో మేత్తాపుబ్బభాగే కామావచరో హోతి. మేత్తాఝానే రూపావచరో. తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో. అవిహింసాపటిసంయుత్తో వితక్కో **అవిహింసావితక్కో.** సో కరుణాపుబ్బభాగే కామావచరో. కరుణాఝానే రూపావచరో. తం ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలే లోకుత్తరో. యదా అలోభో సీసం హోతి, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తి. యదా మేత్తా సీసం హోతి, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తి. యదా కరుణా సీసం హోతి, తదా ఇతరే ద్వే తదన్వాయికా భవన్తీతి. కామసఙ్కప్పాదయో వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. దేసనామత్తమేవ హేతం. అత్థతో పన కామవితక్కాదీనఞ్చ కామసఙ్కప్పాదీనఞ్చ నానాకరణం నత్థి.

కామపటిసంయుత్తా సఞ్ఞా **కామసఞ్ఞా.** బ్యాపాదపటిసంయుత్తా సఞ్ఞా **బ్యాపాదసఞ్ఞా.** విహింసాపటిసంయుత్తా సఞ్ఞా **విహింసాసఞ్ఞా.** తాసమ్పి కామవితక్కాదీనం వియ ఉప్పజ్జనాకారో వేదితబ్బో. తంసమ్పయుత్తాయేవ హి ఏతా. **నేక్ఖమ్మసఞ్ఞాదయోపి** నేక్ఖమ్మవితక్కాదిసమ్పయుత్తాయేవ. తస్మా తాసమ్పి తథేవ కామావచరాదిభావో వేదితబ్బో.

కామధాతుఆదీసు “కామపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో మిచ్ఛాసఙ్కప్పో. అయం వుచ్చతి కామధాతు. సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా కామధాతూ”తి అయం **కామధాతు.** “బ్యాపాదపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో మిచ్ఛాసఙ్కప్పో. అయం వుచ్చతి బ్యాపాదధాతు. దససు ఆఘాతవత్థూసు చిత్తస్స ఆఘాతో పటిఘాతో అనత్తమనతా చిత్తస్సా”తి అయం **బ్యాపాదధాతు.** “విహింసా పటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో మిచ్ఛాసఙ్కప్పో. అయం వుచ్చతి విహింసాధాతు. ఇధేకచ్చో పాణినా వా లేడ్డునా వా దణ్డేన వా సత్థేన వా రజ్జుయా వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వా సత్తే విహేఠేతీ”తి అయం **విహింసాధాతు.** తత్థ ద్వే కథా సబ్బసఙ్గాహికా చ అసమ్భిన్నా చ. తత్థ కామధాతుయా గహితాయ ఇతరా ద్వే గహితావ హోన్తి, తతో పన నీహరిత్వా అయం బ్యాపాదధాతు అయం విహింసాధాతూతి దస్సేతీతి అయం సబ్బసఙ్గాహికకథా నామ. కామధాతుం కథేన్తో పన భగవా బ్యాపాదధాతుం బ్యాపాదధాతుట్ఠానే , విహింసాధాతుం విహింసాధాతుట్ఠానే ఠపేత్వా అవసేసం కామధాతు నామాతి కథేసీతి అయం అసమ్భిన్నకథా నామ.

నేక్ఖమ్మధాతుఆదీసు “నేక్ఖమ్మపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో సమ్మాసఙ్కప్పో. అయం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మధాతు. సబ్బేపి కుసలా ధమ్మా నేక్ఖమ్మధాతూ”తి అయం **నేక్ఖమ్మధాతు.** “అబ్యాపాదపటిసంయుత్తో తక్కో…పే॰… అయం వుచ్చతి అబ్యాపాదధాతు. యా సత్తేసు మేత్తి…పే॰… మేత్తాచేతోవిముత్తీ”తి అయం **అబ్యాపాదధాతు.** “అవిహింసాపటిసంయుత్తో తక్కో…పే॰… అయం వుచ్చతి అవిహింసాధాతు. యా సత్తేసు కరుణా…పే॰… కరుణాచేతోవిముత్తీ”తి అయం **అవిహింసాధాతు.** ఇధాపి వుత్తనయేనేవ ద్వే కథా వేదితబ్బా.

అపరాపి తిస్సో ధాతుయోతి అఞ్ఞాపి సుఞ్ఞతట్ఠేన తిస్సో ధాతుయో. తాసు “తత్థ కతమా కామధాతు? హేట్ఠతో అవీచినిరయం పరియన్తం కరిత్వా”తి ఏవం విత్థారితో కామభవో **కామధాతు** నామ. “హేట్ఠతో బ్రహ్మలోకం పరియన్తం కరిత్వా ఆకాసానఞ్చాయతనుపగే దేవే పరియన్తం కరిత్వా”తి ఏవం విత్థారితా పన రూపారూపభవా ఇతరా ద్వే ధాతుయో. ధాతుయా ఆగతట్ఠానమ్హి హి భవేన పరిచ్ఛిన్దితబ్బా. భవస్స ఆగతట్ఠానే ధాతుయా పరిచ్ఛిన్దితబ్బా. ఇధ భవేన పరిచ్ఛేదో కథితో. రూపధాతుఆదీసు రూపారూపధాతుయో రూపారూపభవాయేవ. నిరోధధాతుయా నిబ్బానం కథితం.

హీనాదీసు హీనా ధాతూతి ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా. అవసేసా తేభూమకధమ్మా **మజ్ఝిమధాతు.** నవ లోకుత్తరధమ్మా **పణీతధాతు.**

కామతణ్హాతి పఞ్చకామగుణికో రాగో. రూపారూపభవేసు పన రాగో ఝాననికన్తిసస్సతదిట్ఠిసహగతో రాగో భవవసేన పత్థనా **భవతణ్హా.** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతో రాగో **విభవతణ్హా.** అపిచ ఠపేత్వా పచ్ఛిమం తణ్హాద్వయం సేసతణ్హా కామతణ్హా నామ. యథాహ “తత్థ కతమా భవతణ్హా? భవదిట్ఠిసహగతో రాగో సారాగో చిత్తస్స సారాగో. అయం వుచ్చతి భవతణ్హా. తత్థ కతమా విభవతణ్హా? ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతో రాగో సారాగో చిత్తస్స సారాగో, అయం వుచ్చతి విభవతణ్హా. అవసేసా తణ్హా కామతణ్హా”తి. పున కామతణ్హాదీసు పఞ్చకామగుణికో రాగో కామతణ్హా. రూపారూపభవేసు ఛన్దరాగో ఇతరా ద్వే తణ్హా. అభిధమ్మే పనేతా “కామధాతుపటిసంయుత్తో…పే॰… అరూపధాతుపటిసంయుత్తో”తి ఏవం విత్థారితా. ఇమినా వారేన కిం దస్సేతి? సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా రజనీయట్ఠేన తణ్హావత్థుకాతి సబ్బతణ్హా కామతణ్హాయ పరియాదియిత్వా తతో నీహరిత్వా ఇతరా ద్వే తణ్హా దస్సేతి. రూపతణ్హాదీసు రూపభవే ఛన్దరాగో **రూపతణ్హా.** అరూపభవే ఛన్దరాగో **అరూపతణ్హా.** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతో రాగో **నిరోధతణ్హా.**

సంయోజనత్తికే వట్టస్మిం సంయోజయన్తి బన్ధన్తీతి **సంయోజనాని.** సతి రూపాదిభేదే కాయే దిట్ఠి, విజ్జమానా వా కాయే దిట్ఠీతి **సక్కాయదిట్ఠి.** విచినన్తో ఏతాయ కిచ్ఛతి, న సక్కోతి సన్నిట్ఠానం కాతున్తి **విచికిచ్ఛా.** సీలఞ్చ వతఞ్చ పరామసతీతి **సీలబ్బతపరామాసో.** అత్థతో పన "రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ"తిఆదినా నయేన ఆగతా వీసతివత్థుకా దిట్ఠి **సక్కాయదిట్ఠి** నామ. "సత్థరి కఙ్ఖతీ"తిఆదినా నయేన ఆగతా అట్ఠవత్థుకా విమతి **విచికిచ్ఛా** నామ. "ఇధేకచ్చో సీలేన సుద్ధి వతేన సుద్ధి సీలబ్బతేన సుద్ధీతి సీలం పరామసతి, వతం పరామసతి, సీలబ్బతం పరామసతి. యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగత"న్తిఆదినా నయేన ఆగతో విపరియేసగ్గాహో **సీలబ్బతపరామాసో** నామ.

తయో ఆసవాతి ఏత్థ చిరపారివాసియట్ఠేన వా ఆసవనట్ఠేన వా **ఆసవా.** తత్థ "పురిమా, భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ, ఇతో పుబ్బే అవిజ్జా నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ"తి, "పురిమా , భిక్ఖవే, కోటి న పఞ్ఞాయతి భవతణ్హాయ భవదిట్ఠియా, ఇతో పుబ్బే భవదిట్ఠి నాహోసి, అథ పచ్ఛా సమభవీ"తి ఏవం తావ చిరపారివాసియట్ఠేన ఆసవా వేదితబ్బా. చక్ఖుతో రూపే సవతి ఆసవతి సన్దతి పవత్తతి. సోతతో సద్దే. ఘానతో గన్ధే. జివ్హాతో రసే. కాయతో ఫోట్ఠబ్బే. మనతో ధమ్మే సవతి ఆసవతి సన్దతి పవత్తతీతి ఏవం ఆసవనట్ఠేన ఆసవాతి వేదితబ్బా.

పాళియం పన కత్థచి ద్వే ఆసవా ఆగతా "దిట్ఠధమ్మికా చ ఆసవా సమ్పరాయికా చ ఆసవా"తి, కత్థచి "తయోమే, భిక్ఖవే, ఆసవా. కామాసవో భవాసవో అవిజ్జాసవో"తి తయో. అభిధమ్మే తేయేవ దిట్ఠాసవేన సద్ధిం చత్తారో. నిబ్బేధికపరియాయే "అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా నిరయగామినియా, అత్థి ఆసవా తిరచ్ఛానయోనిగామినియా, అత్థి ఆసవా పేత్తివిసయగామినియా, అత్థి ఆసవా మనుస్సలోకగామినియా అత్థి ఆసవా దేవలోకగామినియా"తి ఏవం పఞ్చ. ఛక్కనిపాతే ఆహునేయ్యసుత్తే "అత్థి, భిక్ఖవే, ఆసవా సంవరా పహాతబ్బా, అత్థి ఆసవా పటిసేవనా పహాతబ్బా, అత్థి ఆసవా పరివజ్జనా పహాతబ్బా, అత్థి ఆసవా అధివాసనా పహాతబ్బా, అత్థి ఆసవా వినోదనా పహాతబ్బా, అత్థి ఆసవా భావనా పహాతబ్బా"తి ఏవం ఛ. సబ్బాసవపరియాయే తేయేవ దస్సనాపహాతబ్బేహి సద్ధిం సత్త. ఇమస్మిం పన సఙ్గీతిసుత్తే తయో. తత్థ "యో కామేసు కామచ్ఛన్దో"తి ఏవం వుత్తో పఞ్చకామగుణికో రాగో **కామాసవో** నామ. "యో భవేసు భవచ్ఛన్దో"తి ఏవం వుత్తో సస్సతదిట్ఠిసహగతో రాగో, భవవసేన వా పత్థనా **భవాసవో** నామ. "దుక్ఖే అఞ్ఞాణ"న్తిఆదినా నయేన ఆగతా అవిజ్జా **అవిజ్జాసవో** నామాతి. కామభవాదయో కామధాతుఆదివసేన వుత్తాయేవ.

కామేసనాదీసు "తత్థ కతమా కామేసనా? యో కామేసు కామచ్ఛన్దో కామజ్ఝోసానం, అయం వుచ్చతి కామేసనా"తి ఏవం వుత్తో కామగవేసనరాగో **కామేసనా** నామ. "తత్థ కతమా భవేసనా? యో భవేసు భవచ్ఛన్దో భవజ్ఝోసానం, అయం వుచ్చతి భవేసనా"తి ఏవం వుత్తో భవగవేసనరాగో **భవేసనా** నామ. "తత్థ కతమా బ్రహ్మచరియేసనా? సస్సతో లోకోతి వా… పే.… నేవ హోతి న నహోతి తథాగతో పరమ్మరణాతి వా, యా ఏవరూపా దిట్ఠి దిట్ఠిగతం విపరియేసగ్గాహో , అయం వుచ్చతి బ్రహ్మచరియేసనా"తి ఏవం వుత్తా దిట్ఠిగతికసమ్మతస్స బ్రహ్మచరియస్స గవేసనదిట్ఠి **బ్రహ్మచరియేసనా** నామ. న కేవలఞ్చ భవరాగదిట్ఠియోవ, తదేకట్ఠం కమ్మమ్పి ఏసనాయేవ. వుత్తఞ్హేతం "తత్థ కతమా కామేసనా? కామరాగో తదేకట్ఠం అకుసలం కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మం, అయం వుచ్చతి కామేసనా. తత్థ కతమా భవేసనా? భవరాగో తదేకట్ఠం అకుసలం కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మం, అయం వుచ్చతి భవేసనా. తత్థ కతమా బ్రహ్మచరియేసనా? అన్తగ్గాహికా దిట్ఠి తదేకట్ఠం అకుసలం కాయకమ్మం వచీకమ్మం మనోకమ్మం, అయం వుచ్చతి బ్రహ్మచరియేసనా"తి.

విధాసు “కథంవిధం సీలవన్తం వదన్తి, కథంవిధం పఞ్ఞవన్తం వదన్తీ”తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౯౫) ఆకారసణ్ఠానం విధా నామ. “ఏకవిధేన ఞాణవత్థు దువిధేన ఞాణవత్థూ”తిఆదీసు (విభ॰ ౭౫౧) కోట్ఠాసో. “సేయ్యోహమస్మీతి విధా”తిఆదీసు (విభ॰ ౯౨౦) మానో విధా నామ. ఇధ సో అధిప్పేతో. మానో హి సేయ్యాదివసేన విదహనతో **విధా**తి వుచ్చతి. **సేయ్యోహమస్మీ**తి ఇమినా సేయ్యసదిసహీనానం వసేన తయో మానా వుత్తా. సదిసహీనేసుపి ఏసేవ నయో.

అయఞ్హి **మానో** నామ సేయ్యస్స తివిధో, సదిసస్స తివిధో, హీనస్స తివిధోతి **నవవిధో** హోతి. తత్థ “సేయ్యస్స సేయ్యోహమస్మీ”తి మానో రాజూనఞ్చేవ పబ్బజితానఞ్చ ఉప్పజ్జతి.

రాజా హి రట్ఠేన వా ధనవాహనేహి వా “కో మయా సదిసో అత్థీ”తి ఏతం మానం కరోతి . పబ్బజితోపి సీలధుతఙ్గాదీహి “కో మయా సదిసో అత్థీ”తి ఏతం మానం కరోతి. “సేయ్యస్స సదిసోహమస్మీ”తి మానోపి ఏతేసంయేవ ఉప్పజ్జతి. రాజా హి రట్ఠేన వా ధనవాహనేహి వా అఞ్ఞరాజూహి సద్ధిం మయ్హం కిం నానాకరణన్తి ఏతం మానం కరోతి. పబ్బజితోపి సీలధుతఙ్గాదీహిపి అఞ్ఞేన భిక్ఖునా మయ్హం కిం నానాకరణన్తి ఏతం మానం కరోతి. “సేయ్యస్స హీనోహమస్మీ”తి మానోపి ఏతేసంయేవ ఉప్పజ్జతి. యస్స హి రఞ్ఞో రట్ఠం వా ధనవాహనాదీని వా నాతిసమ్పన్నాని హోన్తి, సో మయ్హం రాజాతి వోహారముఖమత్తమేవ, కిం రాజా నామ అహన్తి ఏతం మానం కరోతి. పబ్బజితోపి అప్పలాభసక్కారో అహం ధమ్మకథికో బహుస్సుతో మహాథేరోతి కథామత్తకమేవ, కిం ధమ్మకథికో నామాహం కిం బహుస్సుతో కిం మహాథేరో యస్స మే లాభసక్కారో నత్థీతి ఏతం మానం కరోతి.

“సదిసస్స సేయ్యోహమస్మీ”తి మానాదయో అమచ్చాదీనం ఉప్పజ్జన్తి. అమచ్చో వా హి రట్ఠియో వా భోగయానవాహనాదీహి కో మయా సదిసో అఞ్ఞో రాజపురిసో అత్థీతి వా మయ్హం అఞ్ఞేహి సద్ధిం కిం నానాకరణన్తి వా అమచ్చోతి నామమేవ మయ్హం, ఘాసచ్ఛాదనమత్తమ్పి మే నత్థి, కిం అమచ్చో నామాహన్తి వా ఏతే మానే కరోతి.

“హీనస్స సేయ్యోహమస్మీ”తి మానాదయో దాసాదీనం ఉప్పజ్జన్తి. దాసో హి మాతితో వా పితితో వా కో మయా సదిసో అఞ్ఞో దాసో నామ అత్థి, అఞ్ఞే జీవితుం అసక్కోన్తా కుచ్ఛిహేతు దాసా జాతా, అహం పన పవేణీఆగతత్తా సేయ్యోతి వా పవేణీఆగతభావేన ఉభతోసుద్ధికదాసత్తేన అసుకదాసేన నామ సద్ధిం కిం మయ్హం నానాకరణన్తి వా కుచ్ఛివసేనాహం దాసబ్యం ఉపగతో, మాతాపితుకోటియా పన మే దాసట్ఠానం నత్థి, కిం దాసో నామ అహన్తి వా ఏతే మానే కరోతి. యథా చ దాసో, ఏవం పుక్కుసచణ్డాలాదయోపి ఏతే మానే కరోన్తియేవ.

ఏత్థ చ సేయ్యస్స సేయ్యోహమస్మీతి, చ సదిసస్స సదిసోహమస్మీతి చ హీనస్స హీనోహమస్మీతి చ ఇమే తయో మానా యాథావమానా నామ అరహత్తమగ్గవజ్ఝా. సేసా ఛ మానా అయాథావమానా నామ పఠమమగ్గవజ్ఝా.

తయో అద్ధాతి తయో కాలా. **అతీతో అద్ధా**తిఆదీసు ద్వేపరియాయా సుత్తన్తపరియాయో చ అభిధమ్మపరియాయో చ. సుత్తన్తపరియాయేన పటిసన్ధితో పుబ్బే **అతీతో అద్ధా** నామ. చుతితో పచ్ఛా **అనాగతో అద్ధా** నామ. సహ చుతిపటిసన్ధీహి తదన్తరం **పచ్చుప్పన్నో అద్ధా** నామ. అభిధమ్మపరియాయేన తీసు ఖణేసు భఙ్గతో ఉద్ధం **అతీతో అద్ధా** నామ. ఉప్పాదతో పుబ్బే **అనాగతో అద్ధా** నామ. ఖణత్తయే **పచ్చుప్పన్నో అద్ధా** నామ. అతీతాదిభేదో చ నామ అయం ధమ్మానం హోతి, న కాలస్స. అతీతాదిభేదే పన ధమ్మే ఉపాదాయ ఇధ పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి కాలో తేనేవ వోహారేన వుత్తోతి వేదితబ్బో.

తయో అన్తాతి తయో కోట్ఠాసా. "కాయబన్ధనస్స అన్తో జీరతీ"తిఆదీసు (చూళవ. ౨౭౮) హి అన్తోయేవ అన్తో. "ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తిఆదీసు (సం. ని. ౨.౫౧) పరభాగో అన్తో. "అన్తమిదం, భిక్ఖవే, జీవికాన"న్తి (సం. ని. ౩.౮౦) ఏత్థ లామకభావో అన్తో. "సక్కాయో ఖో, ఆవుసో, పఠమో అన్తో"తిఆదీసు (అ. ని. ౬.౬౧) కోట్ఠాసో అన్తో. ఇధ కోట్ఠాసో అధిప్పేతో. **సక్కాయోతి** పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా. **సక్కాయసముదయోతి** తేసం నిబ్బత్తికా పురిమతణ్హా. **సక్కాయనిరోధోతి** ఉభిన్నం అప్పవత్తిభూతం నిబ్బానం. మగ్గో పన నిరోధాధిగమస్స ఉపాయత్తా నిరోధే గహితే గహితోవాతి వేదితబ్బో.

దుక్ఖదుక్ఖతాతి దుక్ఖభూతా దుక్ఖతా. దుక్ఖవేదనాయేతం నామం. **సఙ్ఖారదుక్ఖతాతి** సఙ్ఖారభావేన దుక్ఖతా. అదుక్ఖమసుఖావేదనాయేతం నామం. సా హి సఙ్ఖతత్తా ఉప్పాదజరాభఙ్గపీళితా, తస్మా అఞ్ఞదుక్ఖసభావవిరహతో సఙ్ఖారదుక్ఖతాతి వుత్తా. **విపరిణామదుక్ఖతాతి** విపరిణామే దుక్ఖతా. సుఖవేదనాయేతం నామం. సుఖస్స హి విపరిణామే దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, తస్మా సుఖం విపరిణామదుక్ఖతాతి వుత్తం. అపిచ ఠపేత్వా దుక్ఖవేదనం సుఖవేదనఞ్చ సబ్బేపి తేభూమకా ధమ్మా "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి వచనతో సఙ్ఖారదుక్ఖతాతి వేదితబ్బా.

మిచ్ఛత్తనియతోతి మిచ్ఛాసభావో హుత్వా నియతో. నియతమిచ్ఛాదిట్ఠియా సద్ధిం ఆనన్తరియకమ్మస్సేతం నామం. సమ్మాసభావే నియతో **సమ్మత్తనియతో.** చతున్నం అరియమగ్గానమేతం నామం. న నియతోతి **అనియతో.** అవసేసానం ధమ్మానమేతం నామం.

తయో తమాతి "తమన్ధకారో సమ్మోహో అవిజ్జోఘో మహబ్భయో"తి వచనతో అవిజ్జా తమో నామ. ఇధ పన అవిజ్జాసీసేన విచికిచ్ఛా వుత్తా. **ఆరబ్భాతి** ఆగమ్మ. **కఙ్ఖతీతి** కఙ్ఖం ఉప్పాదేతి. **విచికిచ్ఛతీతి** విచినన్తో కిచ్ఛం ఆపజ్జతి, సన్నిట్ఠాతుం న సక్కోతి. **నాధిముచ్చతీతి** తత్థ అధిముచ్చితుం న సక్కోతి. **న సమ్పసీదతీతి** తం ఆరబ్భ పసాదం ఆరోపేతుం న సక్కోతి.

అరక్ఖేయ్యానీతి న రక్ఖితబ్బాని. తీసు ద్వారేసు పచ్చేకం రక్ఖణకిచ్చం నత్థి, సబ్బాని సతియా ఏవ రక్ఖితానీతి దీపేతి. **నత్థి తథాగతస్సాతి.** "ఇదం నామ మే సహసా ఉప్పన్నం కాయదుచ్చరితం, ఇమాహం యథా మే పరో న జానాతి , తథా రక్ఖామి, పటిచ్ఛాదేమీ"తి ఏవం రక్ఖితబ్బం నత్థి తథాగతస్స కాయదుచ్చరితం. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. కిం పన సేసఖీణాసవానం కాయసమాచారాదయో అపరిసుద్ధాతి? నో అపరిసుద్ధా. న పన తథాగతస్స వియ పరిసుద్ధా. అప్పస్సుతఖీణాసవో హి కిఞ్చాపి లోకవజ్జం నాపజ్జతి, పణ్ణత్తియం పన అకోవిదత్తా విహారకారం కుటికారం సహగారం సహసేయ్యన్తి ఏవరూపా కాయద్వారే ఆపత్తియో ఆపజ్జతి. సఞ్చరిత్తం పదసోధమ్మం ఉత్తరిఛప్పఞ్చవాచం భూతారోచనన్తి ఏవరూపా వచీద్వారే ఆపత్తియో ఆపజ్జతి. ఉపనిక్ఖిత్తసాదియనవసేన మనోద్వారే రూపియప్పటిగ్గాహణాపత్తిం ఆపజ్జతి, ధమ్మసేనాపతిసదిసస్సాపి హి ఖీణాసవస్స మనోద్వారే సఉపారమ్భవసేన మనోదుచ్చరితం ఉప్పజ్జతి ఏవ.

చాతుమవత్థుస్మిఞ్హి పఞ్చహి భిక్ఖుసతేహి సద్ధిం సారిపుత్తమోగ్గల్లానానం పణామితకాలే తేసం అత్థాయ చాతుమేయ్యకేహి సక్యేహి భగవతి ఖమాపితే థేరో భగవతా "కిన్తి తే సారిపుత్త అహోసి మయా భిక్ఖుసఙ్ఘే పణామితే"తి పుట్ఠో అహం పరిసాయ అబ్యత్తభావేన సత్థారా పణామితో. ఇతో దాని పట్ఠాయ పరం న ఓవదిస్సామీతి చిత్తం ఉప్పాదేత్వా ఆహ "ఏవం ఖో మే, భన్తే, అహోసి భగవతా భిక్ఖుసఙ్ఘో పణామితో, అప్పోస్సుక్కో దాని భగవా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం అనుయుత్తో విహరిస్సతి, మయమ్పి దాని అప్పోస్సుక్కా దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం అనుయుత్తా విహరిస్సామా"తి.

అథస్స తస్మిం మనోదుచ్చరితే ఉపారమ్భం ఆరోపేన్తో సత్థా ఆహ – "ఆగమేహి త్వం, సారిపుత్త న ఖో తే, సారిపుత్త, పునపి ఏవరూపం చిత్తం ఉప్పాదేతబ్బ"న్తి. ఏవం పరం న ఓవదిస్సామి నానుసాసిస్సామీతి వితక్కితమత్తమ్పి థేరస్స మనోదుచ్చరితం నామ జాతం. భగవతో పన ఏత్తకం నామ నత్థి, అనచ్ఛరియఞ్చేతం. సబ్బఞ్ఞుతం పత్తస్స దుచ్చరితం న భవేయ్య. బోధిసత్తభూమియం ఠితస్స ఛబ్బస్సాని పధానం అనుయుఞ్జన్తస్సాపి పనస్స నాహోసి. ఉదరచ్ఛవియా పిట్ఠికణ్టకం అల్లీనాయ "కాలఙ్కతో సమణో గోతమో"తి దేవతానం విమతియా ఉప్పజ్జమానాయపి "సిద్ధత్థ కస్మా కిలమసి? సక్కా భోగే చ భుఞ్జితుం పుఞ్ఞాని చ కాతు"న్తి మారేన పాపిమతా వుచ్చమానస్స "భోగే భుఞ్జిస్సామీ"తి వితక్కమత్తమ్పి నుప్పజ్జతి. అథ నం మారో బోధిసత్తకాలే ఛబ్బస్సాని బుద్ధకాలే ఏకం వస్సం అనుబన్ధిత్వా కిఞ్చి వజ్జం అపస్సిత్వా ఇదం వత్వా పక్కామి –

"సత్తవస్సాని భగవన్తం, అనుబన్ధిం పదాపదం;

ఓతారం నాధిగచ్ఛిస్సం, సమ్బుద్ధస్స సతీమతో"తి. (సు॰ ని॰ ౪౪౮);

అపిచ అట్ఠారసన్నం బుద్ధధమ్మానం వసేనాపి భగవతో దుచ్చరితాభావో వేదితబ్బో. **అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా** నామ నత్థి తథాగతస్స కాయదుచ్చరితం, నత్థి వచీదుచ్చరితం, నత్థి మనోదుచ్చరితం, అతీతే బుద్ధస్స అప్పటిహతఞాణం, అనాగతే, పచ్చుప్పన్నే బుద్ధస్స అప్పటిహతఞాణం, సబ్బం కాయకమ్మం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణానుపరివత్తి, సబ్బం వచీకమ్మం, సబ్బం మనోకమ్మం బుద్ధస్స భగవతో ఞాణానుపరివత్తి, నత్థి ఛన్దస్స హాని, నత్థి వీరియస్స హాని, నత్థి సతియా హాని, నత్థి దవా, నత్థి రవా, నత్థి చలితం నత్థి సహసా, నత్థి అబ్యావటో మనో, నత్థి అకుసలచిత్తన్తి.

కిఞ్చనాతి పలిబోధా. **రాగో కిఞ్చన**న్తి రాగో ఉప్పజ్జమానో సత్తే బన్ధతి పలిబున్ధతి తస్మా కిఞ్చనన్తి వుచ్చతి. ఇతరేసుపి ద్వీసు ఏసేవ నయో.

అగ్గీతి అనుదహనట్ఠేన **అగ్గి. రాగగ్గీతి** రాగో ఉప్పజ్జమానో సత్తే అనుదహతి ఝాపేతి, తస్మా అగ్గీతి వుచ్చతి. ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ వత్థూని ఏకా దహరభిక్ఖునీ చిత్తలపబ్బతవిహారే ఉపోసథాగారం గన్త్వా ద్వారపాలరూపకం ఓలోకయమానా ఠితా. అథస్సా అన్తో రాగో ఉప్పన్నో. సా తేనేవ ఝాయిత్వా కాలమకాసి. భిక్ఖునియో గచ్ఛమానా "అయం దహరా ఠితా, పక్కోసథ, న"న్తి ఆహంసు. ఏకా గన్త్వా కస్మా ఠితాసీతి హత్థే గణ్హి. గహితమత్తా పరివత్తిత్వా పపతా. ఇదం తావ రాగస్స అనుదహనతాయ వత్థు. దోసస్స పన అనుదహనతాయ **మనోపదోసికా** దేవా. మోహస్స అనుదహనతాయ **ఖిడ్డాపదోసికా** దేవా దట్ఠబ్బా. మోహవసేన హి తాసం సతిసమ్మోసో హోతి. తస్మా ఖిడ్డావసేన ఆహారకాలం అతివత్తిత్వా కాలఙ్కరోన్తి.

ఆహునేయ్యగ్గీతిఆదీసు ఆహునం వుచ్చతి సక్కారో, ఆహునం అరహన్తీతి **ఆహునేయ్యా.** మాతాపితరో హి పుత్తానం బహూపకారతాయ ఆహునం అరహన్తి. తేసు విప్పటిపజ్జమానా పుత్తా నిరయాదీసు నిబ్బత్తన్తి. తస్మా కిఞ్చాపి మాతాపితరో నానుదహన్తి, అనుదహనస్స పన పచ్చయా హోన్తి. ఇతి అనుదహనట్ఠేన ఆహునేయ్యగ్గీతి వుచ్చన్తి. స్వాయమత్థో మిత్తవిన్దకవత్థునా దీపేతబ్బో –

మిత్తవిన్దకో హి మాతరా “తాత, అజ్జ ఉపోసథికో హుత్వా విహారే సబ్బరత్తిం ధమ్మస్సవనం సుణ, సహస్సం తే దస్సామీ”తి వుత్తో ధనలోభేన ఉపోసథం సమాదాయ విహారం గన్త్వా ఇదం ఠానం అకుతోభయన్తి సల్లక్ఖేత్వా ధమ్మాసనస్స హేట్ఠా నిపన్నో సబ్బరత్తిం నిద్దాయిత్వా ఘరం అగమాసి. మాతా పాతోవ యాగుం పచిత్వా ఉపనామేసి. సో సహస్సం గహేత్వావ పివి. అథస్స ఏతదహోసి – “ధనం సంహరిస్సామీ”తి. సో నావాయ సముద్దం పక్ఖన్దితుకామో అహోసి. అథ నం మాతా “తాత, ఇమస్మిం కులే చత్తాలీసకోటిధనం అత్థి, అలం గమనేనా”తి నివారేసి. సో తస్సా వచనం అనాదియిత్వా గచ్ఛతి ఏవ. మాతా పురతో అట్ఠాసి. అథ నం కుజ్ఝిత్వా “అయం మయ్హం పురతో తిట్ఠతీ”తి పాదేన పహరిత్వా పతితం అన్తరం కత్వా అగమాసి.

మాతా ఉట్ఠహిత్వా “మాదిసాయ మాతరి ఏవరూపం కమ్మం కత్వా గతస్స తే గతట్ఠానే సుఖం భవిస్సతీతి ఏవంసఞ్ఞీ నామ త్వం పుత్తా”తి ఆహ. తస్స నావం ఆరుయ్హ గచ్ఛతో సత్తమే దివసే నావా అట్ఠాసి. అథ తే మనుస్సా “అద్ధా ఏత్థ పాపపురిసో అత్థి సలాకం దేథా”తి ఆహంసు. సలాకా దియ్యమానా తస్సేవ తిక్ఖత్తుం పాపుణాతి. తే తస్స ఉళుమ్పం దత్వా తం సముద్దే పక్ఖిపింసు. సో ఏకం దీపం గన్త్వా విమానపేతీహి సద్ధిం సమ్పత్తిం అనుభవన్తో తాహి “పురతో పురతో మా అగమాసీ”తి వుచ్చమానోపి తద్దిగుణం తద్దిగుణం సమ్పత్తిం పస్సన్తో అనుపుబ్బేన ఖురచక్కధరం ఏకం అద్దస. తస్స తం చక్కం పదుమపుప్ఫం వియ ఉపట్ఠాసి. సో తం ఆహ – “అమ్భో, ఇదం తయా పిళన్ధితం పదుమం మయ్హం దేహీ”తి. “న ఇదం సామి పదుమం, ఖురచక్కం ఏత”న్తి. సో “వఞ్చేసి మం, త్వం కిం మయా పదుమం అదిట్ఠపుబ్బ”న్తి వత్వా త్వం లోహితచన్దనం విలిమ్పిత్వా పిళన్ధనం పదుమపుప్ఫం మయ్హం న దాతుకామోతి ఆహ. సో చిన్తేసి “అయమ్పి మయా కతసదిసం కమ్మం కత్వా తస్స ఫలం అనుభవితుకామో”తి. అథ నం “హన్ద రే”తి వత్వా తస్స మత్థకే చక్కం పక్ఖిపి. తేన వుత్తం –

> “చతుబ్భి అట్ఠజ్ఝగమా, అట్ఠాహిపి చ సోళస;
> సోళసాహి చ బాత్తింస, అత్రిచ్ఛం చక్కమాసదో;
> ఇచ్ఛాహతస్స పోసస్స, చక్కం భమతి మత్థకే”తి. (జా॰ ౧.౧.౧౦౪).

గహపతీతి పన గేహసామికో వుచ్చతి. సో మాతుగామస్స సయనవత్థాలఙ్కారాదిఅనుప్పదానేన బహూపకారో. తం అతిచరన్తో మాతుగామో నిరయాదీసు నిబ్బత్తతి, తస్మా సోపి పురిమనయేనేవ అనుదహనట్ఠేన గహపతగ్గీతి వుత్తో.

తత్థ వత్థు – కస్సపబుద్ధస్స కాలే సోతాపన్నస్స ఉపాసకస్స భరియా అతిచారినీ అహోసి . సో తం పచ్చక్ఖతో దిస్వా “కస్మా త్వం ఏవం కరోసీ”తి ఆహ. సా “సచాహం ఏవరూపం కరోమి, అయం మే సునఖో విలుప్పమానో ఖాదతూ”తి వత్వా కాలఙ్కత్వా కణ్ణముణ్డకదహే వేమానికపేతీ హుత్వా నిబ్బత్తా. దివా సమ్పత్తిం అనుభవతి, రత్తిం దుక్ఖం. తదా బారాణసీరాజా మిగవం చరన్తో అరఞ్ఞం పవిసిత్వా అనుపుబ్బేన కణ్ణముణ్డకదహం సమ్పత్తో తాయ సద్ధిం సమ్పత్తిం అనుభవతి. సా తం వఞ్చేత్వా రత్తిం దుక్ఖం అనుభవతి. సో ఞత్వా “కత్థ ను ఖో గచ్ఛతీ”తి పిట్ఠితో పిట్ఠితో గన్త్వా అవిదూరే ఠితో కణ్ణముణ్డకదహతో నిక్ఖమిత్వా తం “పటపట”న్తి ఖాదమానం ఏకం సునఖం దిస్వా అసినా ద్విధా ఛిన్ది. ద్వే అహేసుం. పున ఛిన్నే చత్తారో. పున ఛిన్నే అట్ఠ. పున ఛిన్నే సోళస అహేసుం. సా “కిం కరోసి సామీ”తి ఆహ. సో “కిం ఇద”న్తి ఆహ. సా “ఏవం అకత్వా ఖేళపిణ్డం భూమియం నిట్ఠుభిత్వా పాదేన ఘంసాహీ”తి ఆహ. సో తథా అకాసి. సునఖా అన్తరధాయింసు.

తం దివసం తస్సా కమ్మం ఖీణం. రాజా విప్పటిసారీ హుత్వా గన్తుం ఆరద్ధో. సా "మయ్హం, సామి, కమ్మం ఖీణం మా అగమా"తి ఆహ. రాజా అసుత్వావ గతో.

దక్ఖిణేయ్యగ్గీతి ఏత్థ పన **దక్ఖిణా**తి చత్తారో పచ్చయా, భిక్ఖుసఙ్ఘో దక్ఖిణేయ్యో. సో గిహీనం తీసు సరణేసు పఞ్చసు సీలేసు దససు సీలేసు మాతాపితుఉపట్ఠానే ధమ్మికసమణబ్రాహ్మణఉపట్ఠానేతి ఏవమాదీసు కల్యాణధమ్మేసు నియోజనేన బహూపకారో, తస్మిం మిచ్ఛాపటిపన్నా గిహీ భిక్ఖుసఙ్ఘం అక్కోసిత్వా పరిభాసిత్వా నిరయాదీసు నిబ్బత్తన్తి, తస్మా సోపి పురిమనయేనేవ అనుదహనట్ఠేన దక్ఖిణేయ్యగ్గీతి వుత్తో. ఇమస్స పనత్థస్స విభావనత్థం విమానవత్థుస్మిం రేవతీవత్థు విత్థారేతబ్బం.

"తివిధేన రూపసఙ్గహో"తి ఏత్థ **తివిధేనా**తి తీహి కోట్ఠాసేహి. **సఙ్గహో**తి జాతిసఞ్జాతికిరియగణనవసేన చతుబ్బిధో సఙ్గహో. తత్థ సబ్బే ఖత్తియా ఆగచ్ఛన్తూతిఆదికో (మ. ని. ౧.౪౬౨) జాతిసఙ్గహో. సబ్బే కోసలకాతిఆదికో సఞ్జాతిసఙ్గహో. సబ్బే హత్థారోహాతిఆదికో కిరియసఙ్గహో. చక్ఖాయతనం కతమం ఖన్ధగణనం గచ్ఛతీతి? చక్ఖాయతనం రూపక్ఖన్ధగణనం గచ్ఛతీతి. హఞ్చి చక్ఖాయతనం రూపక్ఖన్ధేన సఙ్గహితన్తి అయం గణనసఙ్గహో, సో ఇధ అధిప్పేతో. తస్మా తివిధేన రూపసఙ్గహోతి తీహి కోట్ఠాసేహి రూపగణనాతి అత్థో.

సనిదస్సనాదీసు అత్తానం ఆరబ్భ పవత్తేన చక్ఖువిఞ్ఞాణసఙ్ఖాతేన సహ నిదస్సనేనాతి **సనిదస్సనం.** చక్ఖుపటిహననసమత్థేన సహ పటిఘేనాతి **సప్పటిఘం.** తం అత్థతో రూపాయతనమేవ. చక్ఖువిఞ్ఞాణసఙ్ఖాతం నాస్స నిదస్సనన్తి **అనిదస్సనం.** సోతాదిపటిహననసమత్థేన సహ పటిఘేనాతి **సప్పటిఘం.** తం అత్థతో చక్ఖాయతనాదీని నవ ఆయతనాని. వుత్తప్పకారం నాస్స నిదస్సనన్తి **అనిదస్సనం.** నాస్స పటిఘోతి **అప్పటిఘం.** తం అత్థతో ఠపేత్వా దసాయతనాని అవసేసం సుఖుమరూపం.

తయో సఙ్ఖారాతి సహజాతధమ్మే చేవ సమ్పరాయే ఫలధమ్మే చ సఙ్ఖరోన్తి రాసీ కరోన్తీతి సఙ్ఖారా. అభిసఙ్ఖరోతీతి అభిసఙ్ఖారో. పుఞ్ఞో అభిసఙ్ఖారో **పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో.**

"తత్థ కతమో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో? కుసలా చేతనా కామావచరా రూపావచరా దానమయా సీలమయా భావనామయా"తి ఏవం వుత్తానం అట్ఠన్నం కామావచరకుసలమహాచిత్తచేతనానం, పఞ్చన్నం రూపావచరకుసలచేతనానఞ్చేతం అధివచనం. ఏత్థ చ దానసీలమయా అట్ఠేవ చేతనా హోన్తి. భావనామయా తేరసాపి. యథా హి పగుణం ధమ్మం సజ్ఝాయమానో ఏకం ద్వే అనుసన్ధిం గతోపి న జానాతి, పచ్ఛా ఆవజ్జన్తో జానాతి, ఏవమేవ కసిణపరికమ్మం కరోన్తస్స పగుణజ్ఝానం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఞాణవిప్పయుత్తాపి భావనా హోతి. తేన వుత్తం "భావనామయా తేరసాపీ"తి.

తత్థ దానమయాదీసు "దానం ఆరబ్భ దానమధికిచ్చ యా ఉప్పజ్జతి చేతనా సఞ్చేతనా చేతయితత్తం, అయం వుచ్చతి దానమయో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో. సీలం ఆరబ్భ, భావనం ఆరబ్భ, భావనమధికిచ్చ యా ఉప్పజ్జతి చేతనా సఞ్చేతనా చేతయితత్తం, అయం వుచ్చతి భావనామయో పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో"తి అయం సఙ్ఖేపదేసనా.

చీవరాదీసు పన చతూసు పచ్చయేసు రూపాదీసు వా ఛసు ఆరమ్మణేసు అన్నాదీసు వా దససు దానవత్థూసు తం తం దేన్తస్స తేసం ఉప్పాదనతో పట్ఠాయ పుబ్బభాగే, పరిచ్చాగకాలే, పచ్ఛా సోమనస్సచిత్తేన అనుస్సరణే చాతి తీసు

కాలేసు పవత్తా చేతనా దానమయా నామ. సీలపూరణత్థాయ పన పబ్బజిస్సామీతి విహారం గచ్ఛన్తస్స, పబ్బజన్తస్స మనోరథం మత్థకం పాపేత్వా పబ్బజితో వతమ్హి సాధు సాధూతి ఆవజ్జన్తస్స, పాతిమోక్ఖం సంవరన్తస్స, చీవరాదయో పచ్చయే పచ్చవేక్ఖన్తస్స, ఆపాథగతేసు రూపాదీసు చక్ఖుద్వారాదీని సంవరన్తస్స, ఆజీవం సోధేన్తస్స చ పవత్తా చేతనా సీలమయా నామ.

పటిసమ్భిదాయం వుత్తేన విపస్సనామగ్గేన "చక్ఖుం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో భావేన్తస్స...పే.... మనం. రూపే. ధమ్మే. చక్ఖువిఞ్ఞాణం...పే.... మనోవిఞ్ఞాణం. చక్ఖుసమ్ఫస్సం...పే.... మనోసమ్ఫస్సం. చక్ఖుసమ్ఫస్సజం వేదనం...పే.... మనోసమ్ఫస్సజం వేదనం. రూపసఞ్ఞం , జరామరణం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో భావేన్తస్స పవత్తా చేతనా భావనామయా నామా"తి అయం విత్థారకథా.

అపుఞ్ఞో చ సో అభిసఙ్ఖారో చాతి **అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో.** ద్వాదసఅకుసలచిత్తసమ్పయుత్తానం చేతనానం ఏతం అధివచనం. వుత్తమ్పి చేతం "తత్థ కతమో అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో? అకుసలచేతనా కామావచరా, అయం వుచ్చతి అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో"తి. ఆనేఞ్జం నిచ్చలం సన్తం విపాకభూతం అరూపమేవ అభిసఙ్ఖరోతీతి **ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో.** చతున్నం అరూపావచరకుసలచేతనానం ఏతం అధివచనం. యథాహ "తత్థ కతమో ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో? కుసలచేతనా అరూపావచరా, అయం వుచ్చతి ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారో"తి.

పుగ్గలత్తికే సత్తవిధో పురిసపుగ్గలో, తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖతీతి **సేక్ఖో.** ఖీణాసవో సిక్ఖితసిక్ఖత్తా పున న సిక్ఖిస్సతీతి **అసేక్ఖో.** పుథుజ్జనో సిక్ఖాహి పరిబాహియత్తా **నేవసేక్ఖో నాసేక్ఖో.**

థేరత్తికే జాతిమహల్లకో గిహీ **జాతిత్థేరో** నామ. "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, థేరకరణా ధమ్మా. ఇధ, భిక్ఖవే, థేరో సీలవా హోతి, బహుస్సుతో హోతి, చతున్నం ఝానానం లాభీ హోతి, ఆసవానం ఖయా బహుస్సుతో హోతి, చతున్నం ఝానానం లాభీ హోతి, ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తిం పఞ్ఞావిముత్తిం దిట్ఠేవ ధమ్మే సయం అభిఞ్ఞా సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారో థేరకరణా ధమ్మా"తి (అ॰ ని॰ ४.२२). ఏవం వుత్తేసు ధమ్మేసు ఏకేన వా అనేకేహి వా సమన్నాగతో **ధమ్మథేరో** నామ. అఞ్ఞతరో థేరనామకో భిక్ఖూతి ఏవం థేరనామకో వా, యం వా పన మహల్లకకాలే పబ్బజితం సామణేరాదయో దిస్వా థేరో థేరోతి వదన్తి, అయం **సమ్ముతిథేరో** నామ.

పుఞ్ఞకిరియవత్థూసు దానమేవ **దానమయం.** పుఞ్ఞకిరియా చ సా తేసం తేసం ఆనిసంసానం వత్థు చాతి **పుఞ్ఞకిరియవత్థు.** ఇతరేసుపి ద్వీసు ఏసేవ నయో. అత్థతో పన పుబ్బే వుత్తదానమయచేతనాదివసేనేవ సద్ధిం పుబ్బభాగఅపరభాగచేతనాహి ఇమాని తీణి పుఞ్ఞకిరియవత్థూని వేదితబ్బాని. ఏకమేకఞ్చేత్థ పుబ్బభాగతో పట్ఠాయ కాయేన కరోన్తస్స కాయకమ్మం హోతి. తదత్థం వాచం నిచ్ఛారేన్తస్స వచీకమ్మం. కాయఙ్గవాచఙ్గం అచోపేత్వా మనసా చిన్తేన్తస్స మనోకమ్మం. అన్నాదీని దేన్తస్స చాపి అన్నదానాదీని దేమీతి వా దానపారమిం ఆవజ్జేత్వా వా దానకాలే దానమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు హోతి. వత్తసీసే ఠత్వా దదతో సీలమయం. ఖయతో వయతో సమ్మసనం పట్ఠపేత్వా దదతో భావనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు హోతి.

అపరానిపి సత్త పుఞ్ఞకిరియవత్థూని అపచితిసహగతం పుఞ్ఞకిరియవత్థు, వేయ్యావచ్చసహగతం, పత్తానుప్పదానం, పత్తబ్బనుమోదనం, దేసనామయం, సవనమయం, దిట్ఠిజుగతం పుఞ్ఞకిరియవత్థూతి. తత్థ మహల్లకం దిస్వా పచ్చుగ్గమనపత్తచీవరప్పటిగ్గహణఅభివాదనమగ్గసమ్పదానాదివసేన అపచితిసహగతం వేదితబ్బం. వుడ్ఢతరానం వత్తప్పటిపత్తికరణవసేన, గామం పిణ్డాయ పవిట్ఠం భిక్ఖుం దిస్వా పత్తం గహేత్వా గామే భిక్ఖం సమాదపేత్వా ఉపసంహరణవసేన, "గచ్ఛ భిక్ఖూనం పత్తం ఆహరా"తి సుత్వా వేగేన గన్త్వా పత్తాహరణాదివసేన చ వేయ్యావచ్చసహగతం వేదితబ్బం. చత్తారో పచ్చయే దత్వా సబ్బసత్తానం పత్తి హోతూతి పవత్తనవసేన పత్తానుప్పదానం వేదితబ్బం. పరేహి దిన్నాయ పత్తియా సాధు సుట్ఠూతి అనుమోదనావసేన పత్తబ్బనుమోదనం వేదితబ్బం. ఏకో "ఏవం మం 'ధమ్మకథికో'తి జానిస్సన్తీ"తి ఇచ్ఛాయ ఠత్వా లాభగరుకో హుత్వా దేసేతి, తం న మహప్ఫలం. ఏకో అత్తనో పగుణధమ్మం అపచ్చాసీసమానో పరేసం దేసేతి, ఇదం దేసనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు నామ. ఏకో సుణన్తో "ఇతి మం 'సద్ధో'తి జానిస్సన్తీ"తి సుణాతి, తం న మహప్ఫలం. ఏకో "ఏవం మే మహప్ఫలం భవిస్సతీ"తి హితప్ఫరణేన ముదుచిత్తేన ధమ్మం సుణాతి, ఇదం సవనమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు. దిట్ఠిజుగతం పన సబ్బేసం నియమలక్ఖణం. యంకిఞ్చి పుఞ్ఞం కరోన్తస్స హి దిట్ఠియా ఉజుభావేనేవ మహప్ఫలం హోతి.

ఇతి ఇమేసం సత్తన్నం పుఞ్ఞకిరియవత్థూనం పురిమేహేవ తీహి సఙ్గహో వేదితబ్బో. ఏత్థ హి అపచితివేయ్యావచ్చాని సీలమయే. పత్తిదానపత్తబ్బనుమోదనాని దానమయే. దేసనాసవనాని భావనామయే. దిట్ఠిజుగతం తీసుపి సఙ్గహం గచ్ఛతి.

చోదనావత్థూనీతి చోదనాకారణాని. **దిట్ఠేనా**తి మంసచక్ఖునా వా దిబ్బచక్ఖునా వా వీతిక్కమం దిస్వా చోదేతి. **సుతేనా**తి పకతిసోతేన వా దిబ్బసోతేన వా పరస్స సద్దం సుత్వా చోదేతి. **పరిసఙ్కాయ వా**తి దిట్ఠపరిసఙ్కితేన వా సుతపరిసఙ్కితేన వా ముతపరిసఙ్కితేన వా చోదేతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన సమన్తపాసాదికాయం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

కామూపపత్తియోతి కామూపసేవనా కామప్పటిలాభా వా. **పచ్చుపట్ఠితకామా**తి నిబద్ధకామా నిబద్ధారమ్మణా. **సేయ్యథాపి మనుస్సా**తి యథా మనుస్సా. మనుస్సా హి నిబద్ధేయేవ వత్థుస్మిం వసం వత్తేన్తి . యత్థ పటిబద్ధచిత్తా హోన్తి, సతమ్పి సహస్సమ్పి దత్వా మాతుగామం ఆనేత్వా నిబద్ధభోగం భుఞ్జన్తి. **ఏకచ్చే దేవా** నామ చతుదేవలోకవాసినో. తేపి నిబద్ధవత్థుస్మింయేవ వసం వత్తేన్తి. **ఏకచ్చే వినిపాతికా** నామ నేరయికే ఠపేత్వా అవసేసా మచ్ఛకచ్ఛపాదయోపి హి నిబద్ధవత్థుస్మింయేవ వసం వత్తేన్తి. మచ్ఛో అత్తనో మచ్ఛియా కచ్ఛపో కచ్ఛపియాతి . **నిమ్మినిత్వా నిమ్మినిత్వా**తి నీలపీతాదివసేన యాదిసం యాదిసం అత్తనో రూపం ఇచ్ఛన్తి, తాదిసం తాదిసం నిమ్మినిత్వా ఆయస్మతో అనురుద్ధస్స పురతో మనాపకాయికా దేవతా వియ. **నిమ్మానరతీ**తి ఏవం సయం నిమ్మితే నిమ్మితే నిమ్మానే రతి ఏతేసన్తి నిమ్మానరతీ. **పరనిమ్మితకామా**తి పరేహి నిమ్మితకామా. తేసఞ్హి మనం ఞత్వా పరే యథారుచితం కామభోగం నిమ్మినన్తి, తే తత్థ వసం వత్తేన్తి. కథం పరస్స మనం జానన్తీతి? పకతిసేవనవసేన. యథా హి కుసలో సూదో రఞ్ఞో భుఞ్జన్తస్స యం యం సో బహుం గణ్హాతి, తం తం తస్స రుచ్చతీతి జానాతి, ఏవం పకతియా అభిరుచితారమ్మణం ఞత్వా తాదిసకంయేవ నిమ్మినన్తి. తే తత్థ వసం వత్తేన్తి, మేథునం సేవన్తి. కేచి పన థేరా "హసితమత్తేన ఓలోకితమత్తేన ఆలిఙ్గితమత్తేన చ తేసం కామకిచ్చం ఇజ్ఝతీ"తి వదన్తి, తం అట్ఠకథాయం "ఏతం పన నత్థీ"తి పటిక్ఖిత్తం. న హి కాయేన అఫుసన్తస్స ఫోట్ఠబ్బం కామకిచ్చం సాధేతి. ఛన్నమ్పి హి కామావచరానం కామా పాకతికా ఏవ. వుత్తమ్పి చేతం –

"ఛ ఏతే కామావచరా, సబ్బకామసమిద్ధినో;

సబ్బేసం ఏకసఙ్ఖాతం, ఆయు భవతి కిత్తక”న్తి. (విభ. ౧౦౨౩);

సుఖూపపత్తియోతి సుఖప్పటిలాభా. **ఉప్పాదేత్వా ఉప్పాదేత్వా సుఖం విహరన్తీతి** తే హేట్ఠా పఠమజ్ఝానసుఖం నిబ్బత్తేత్వా ఉపరి విపాకజ్ఝానసుఖం అనుభవన్తీతి అత్థో. **సుఖేన అభిసన్నా**తి దుతియజ్ఝానసుఖేన తిన్తా. **పరిసన్నా**తి సమన్తతో తిన్తా. **పరిపూరాతి** పరిపుణ్ణా. **పరిప్ఫుటాతి** తస్సేవ వేవచనం. ఇదమ్పి విపాకజ్ఝానసుఖమేవ సన్ధాయ వుత్తం. **అహోసుఖం అహోసుఖ**న్తి తేసం కిర భవలోభో మహా ఉప్పజ్జతి. తస్మా కదాచి కరహచి ఏవం ఉదానం ఉదానేన్తి. **సన్తమేవాతి** పణీతమేవ. **తుసితాతి** తతో ఉత్తరిం సుఖస్స అపత్థనతో సన్తుట్ఠా హుత్వా. **సుఖం పటివేదేన్తీతి** తతియజ్ఝానసుఖం అనుభవన్తి.

సేక్ఖా పఞ్ఞాతి సత్త అరియపఞ్ఞా. అరహతో పఞ్ఞా **అసేక్ఖా.** అవసేసా పఞ్ఞా **నేవసేక్ఖానాసేక్ఖా.**

చిన్తామయాదీసు అయం విత్థారో – “తత్థ కతమా చిన్తామయా పఞ్ఞా? యోగవిహితేసు వా కమ్మాయతనేసు యోగవిహితేసు వా సిప్పాయతనేసు యోగవిహితేసు వా విజ్జాట్ఠానేసు కమ్మస్సకతం వా సచ్చానులోమికం వా రూపం అనిచ్చన్తి వా…పే.… విఞ్ఞాణం అనిచ్చన్తి వా యం ఏవరూపం అనులోమికం ఖన్తిం దిట్ఠిం రుచిం ముత్తిం పేక్ఖం ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తిం పరతో అసుత్వా పటిలభతి, అయం వుచ్చతి **చిన్తామయా పఞ్ఞా.** తత్థ కతమా సుతమయా పఞ్ఞా? యోగవిహితేసు వా కమ్మాయతనేసు…పే.… ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తిం పరతో సుత్వా పటిలభతి, అయం వుచ్చతి **సుతమయా పఞ్ఞా.** (తత్థ కతమా భావనామయా పఞ్ఞా?) సబ్బాపి సమాపన్నస్స పఞ్ఞా **భావనామయా పఞ్ఞా**”తి (విభ. ౭౬౮-౬౯).

సుతావుధన్తి సుతమేవ ఆవుధం. తం అత్థతో తేపిటకం బుద్ధవచనం. తఞ్హి నిస్సాయ భిక్ఖు పఞ్ఞావుధం నిస్సాయ సూరో యోధో అవికమ్పమానో మహాకన్తారం వియ సంసారకన్తారం అతిక్కమతి అవిహఞ్ఞమానో. తేనేవ వుత్తం – “సుతావుధో, భిక్ఖవే, అరియసావకో అకుసలం పజహతి, కుసలం భావేతి, సావజ్జం పజహతి, అనవజ్జం భావేతి, సుద్ధమత్తానం పరిహరతీ”తి (అ. ని. ౭.౬౭).

పవివేకావుధన్తి “కాయవివేకో చిత్తవివేకో ఉపధివివేకో”తి అయం తివిధోపి వివేకోవ ఆవుధం. తస్స నానాకరణం కాయవివేకో వివేకట్ఠకాయానం నేక్ఖమ్మాభిరతానం. చిత్తవివేకో చ పరిసుద్ధచిత్తానం పరమవోదానప్పత్తానం. ఉపధివివేకో చ నిరుపధీనం పుగ్గలానం. ఇమస్మిఞ్హి తివిధే వివేకే అభిరతో, న కుతోచి భాయతి. తస్మా అయమ్పి అవస్సయట్ఠేన ఆవుధన్తి వుత్తో. లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞావ ఆవుధం **పఞ్ఞావుధం.** యస్స సా అత్థి, సో న కుతోచి భాయతి, న చస్స కోచి భాయతి. తస్మా సాపి అవస్సయట్ఠేనేవ ఆవుధన్తి వుత్తా.

అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియన్తి ఇతో పుబ్బే అనఞ్ఞాతం అవిదితం ధమ్మం జానిస్సామీతి పటిపన్నస్స ఉప్పన్నం ఇన్ద్రియం. సోతాపత్తిమగ్గఞాణస్సేతం అధివచనం. **అఞ్ఞిన్ద్రియ**న్తి అఞ్ఞాభూతం ఆజాననభూతం ఇన్ద్రియం. సోతాపత్తిఫలతో పట్ఠాయ ఛసు ఠానేసు ఞాణస్సేతం అధివచనం. **అఞ్ఞాతావిన్ద్రియ**న్తి అఞ్ఞాతావీసు జాననకిచ్చపరియోసానప్పత్తేసు ధమ్మేసు ఇన్ద్రియం. అరహత్తఫలఞాణస్సేతం అధివచనం.

మంసచక్ఖు చక్ఖుపసాదో. **దిబ్బచక్ఖు** ఆలోకనిస్సితం ఞాణం. **పఞ్ఞాచక్ఖు** లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞా.

అధిసీలసిక్ఖాదీసు అధిసీలఞ్చ తం సిక్ఖితబ్బతో సిక్ఖా చాతి **అధిసీలసిక్ఖా.** ఇతరస్మిం ద్వయేపి ఏసేవ నయో. తత్థ సీలం అధిసీలం, చిత్తం అధిచిత్తం, పఞ్ఞా అధిపఞ్ఞాతి అయం పభేదో వేదితబ్బో –

సీలం నామ పఞ్చసీలదససీలాని, పాతిమోక్ఖసంవరో **అధిసీలం** నామ. అట్ఠ సమాపత్తియో చిత్తం, విపస్సనాపాదకజ్ఝానం **అధిచిత్తం.** కమ్మస్సకతఞాణం పఞ్ఞా, విపస్సనాపఞ్ఞా **అధిపఞ్ఞా.** అనుప్పన్నేపి హి బుద్ధుప్పాదే పవత్తతీతి పఞ్చసీలదససీలాని సీలమేవ, పాతిమోక్ఖసంవరసీలం బుద్ధుప్పాదేయేవ పవత్తతీతి అధిసీలం. చిత్తపఞ్ఞాసుపి ఏసేవ నయో. అపిచ నిబ్బానం పత్థయన్తేన సమాదిన్నం పఞ్చసీలమ్పి దససీలమ్పి అధిసీలమేవ. సమాపన్నా అట్ఠ సమాపత్తియోపి అధిచిత్తమేవ. సబ్బం వా లోకియం సీలమేవ, లోకుత్తరం అధిసీలం. చిత్తపఞ్ఞాసుపి ఏసేవ నయో.

భావనాసు ఖీణాసవస్స పఞ్చద్వారికకాయో **కాయభావనా** నామ. అట్ఠ సమాపత్తియో **చిత్తభావనా** నామ. అరహత్తఫలపఞ్ఞా **పఞ్ఞాభావనా** నామ. ఖీణాసవస్స హి ఏకన్తేనేవ పఞ్చద్వారికకాయో సుభావితో హోతి. అట్ఠ సమాపత్తియో చస్స న అఞ్ఞేసం వియ దుబ్బలా, తస్సేవ చ పఞ్ఞా భావితా నామ హోతి పఞ్ఞావేపుల్లపత్తియా. తస్మా ఏవం వుత్తం.

అనుత్తరియేసు విపస్సనా **దస్సనానుత్తరియం** మగ్గో **పటిపదానుస్సరియం.** ఫలం **విముత్తానుత్తరియం.** ఫలం వా దస్సనానుత్తరియం. మగ్గో పటిపదానుత్తరియం. నిబ్బానం విముత్తానుత్తరియం. నిబ్బానం వా దస్సనానుత్తరియం, తతో ఉత్తరిఞ్హి దట్ఠబ్బం నామ నత్థి. మగ్గో పటిపదానుత్తరియం. ఫలం విముత్తానుత్తరియం. **అనుత్తరియ**న్తి ఉత్తమం జేట్ఠకం.

సమాధీసు పఠమజ్ఝానసమాధి **సవితక్కసవిచారో.** పఞ్చకనయేన దుతియజ్ఝానసమాధి **అవితక్కవిచారమత్తో.** సేసో **అవితక్కఅవిచారో.**

సుఞ్ఞతాదీసు తివిధా కథా ఆగమనతో, సగుణతో, ఆరమ్మణతోతి. ఆగమనతో నామ ఏకో భిక్ఖు అనత్తతో అభినివిసిత్వా అనత్తతో దిస్వా అనత్తతో వుట్ఠాతి, తస్స విపస్సనా **సుఞ్ఞతా** నామ హోతి. కస్మా? అసుఞ్ఞతత్తకారకానం కిలేసానం అభావా. విపస్సనాగమనేన మగ్గసమాధి సుఞ్ఞతో నామ హోతి. మగ్గాగమనేన ఫలసమాధి సుఞ్ఞతో నామ. అపరో అనిచ్చతో అభినివిసిత్వా అనిచ్చతో దిస్వా అనిచ్చతో వుట్ఠాతి. తస్స విపస్సనా అనిమిత్తా నామ హోతి. కస్మా? నిమిత్తకారకకిలేసాభావా. విపస్సనాగమనేన మగ్గసమాధి **అనిమిత్తో** నామ హోతి. మగ్గాగమనేన ఫలం అనిమిత్తం నామ. అపరో దుక్ఖతో అభినివిసిత్వా దుక్ఖతో దిస్వా దుక్ఖతో వుట్ఠాతి, తస్స విపస్సనా **అప్పణిహితా** నామ హోతి. కస్మా? పణిధికారకకిలేసాభావా. విపస్సనాగమనేన మగ్గసమాధి అప్పణిహితో నామ. మగ్గాగమనేన ఫలం అప్పణిహితం నామాతి అయం **ఆగమనతో** కథా. మగ్గసమాధి పన రాగాదీహి సుఞ్ఞతత్తా సుఞ్ఞతో, రాగనిమిత్తాదీనం అభావా అనిమిత్తో, రాగపణిధిఆదీనం అభావా అప్పణిహితోతి అయం **సగుణతో** కథా. నిబ్బానం రాగాదీహి సుఞ్ఞతత్తా రాగాదినిమిత్తపణిధీనఞ్చ అభావా సుఞ్ఞతఞ్చేవ అనిమిత్తఞ్చ అప్పణిహితఞ్చ. తదారమ్మణో మగ్గసమాధి సుఞ్ఞతో అనిమిత్తో అప్పణిహితో. అయం **ఆరమ్మణతో** కథా.

సోచేయ్యానీతి సుచిభావకరా సోచేయ్యప్పటిపదా ధమ్మా. విత్థారో పనేత్థ "తత్థ కతమం **కాయసోచేయ్యం?** పాణాతిపాతా వేరమణీ"తిఆదినా నయేన వుత్తానం తిణ్ణం సుచరితానం వసేన వేదితబ్బో.

మోనేయ్యానీతి మునిభావకరా మోనేయ్యప్పటిపదా ధమ్మా. తేసం విత్థారో "తత్థ కతమం **కాయమోనేయ్యం?** తివిధకాయదుచ్చరితస్స పహానం కాయమోనేయ్యం, తివిధం కాయసుచరితం కాయమోనేయ్యం, కాయారమ్మణే ఞాణం కాయమోనేయ్యం, కాయపరిఞ్ఞా కాయమోనేయ్యం, కాయపరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో కాయమోనేయ్యం, కాయస్మిం ఛన్దరాగప్పహానం కాయమోనేయ్యం, కాయసఙ్ఖారనిరోధా చతుత్థజ్ఝానసమాపత్తి కాయమోనేయ్యం. తత్థ కతమం **వచీమోనేయ్యం?** చతుబ్బిధవచీదుచ్చరితస్స పహానం వచీమోనేయ్యం, చతుబ్బిధం వచీసుచరితం వచీమోనేయ్యం, వాచారమ్మణే ఞాణం వచీమోనేయ్యం వాచాపరిఞ్ఞా వచీమోనేయ్యం పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో, వాచాయ ఛన్దరాగప్పహానం, వచీసఙ్ఖారనిరోధా దుతియజ్ఝానసమాపత్తి వచీమోనేయ్యం. తత్థ కతమం **మనోమోనేయ్యం?** తివిధమనోదుచ్చరితస్స పహానం మనోమోనేయ్యం , తివిధం మనోసుచరితం మనోమోనేయ్యం, మనారమ్మణే ఞాణం మనోమోనేయ్యం, మనోపరిఞ్ఞా మనోమోనేయ్యం. పరిఞ్ఞాసహగతో మగ్గో, మనస్మిం ఛన్దరాగప్పహానం , చిత్తసఙ్ఖారనిరోధా సఞ్ఞావేదయితనిరోధసమాపత్తి మనోమోనేయ్య"న్తి (మహాని॰ ౧౪).

కోసల్లేసు **ఆయో**తి వుడ్ఢి. **అపాయో**తి అవుడ్ఢి. తస్స తస్స కారణం **ఉపాయో.** తేసం పజాననా కోసల్లం. విత్థారో పన విభఙ్గే వుత్తోయేవ.

వుత్తఞ్హేతం – "తత్థ కతమం ఆయకోసల్లం? ఇమే ధమ్మే మనసికరోతో అనుప్పన్నా చేవ అకుసలా ధమ్మా నుప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ అకుసలా ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తి. ఇమే వా పన మే ధమ్మే మనసికరోతో అనుప్పన్నా చేవ కుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ కుసలా ధమ్మా భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తన్తీతి, యా తత్థ పఞ్ఞా పజాననా...పే॰... సమ్మాదిట్ఠి. ఇదం వుచ్చతి ఆయకోసల్లం. తత్థ కతమం అపాయకోసల్లం? ఇమే ధమ్మే మనసికరోతో అనుప్పన్నా చేవ కుసలా ధమ్మా న ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ కుసలా ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తి. ఇమే వా పన మే ధమ్మే మనసికరోతో అనుప్పన్నా చేవ అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా చ అకుసలా ధమ్మా భియ్యోభావాయ వేపుల్లాయ భావనాయ పారిపూరియా సంవత్తన్తీతి, యా తత్థ పఞ్ఞా పజాననా...పే॰... సమ్మాదిట్ఠి. ఇదం వుచ్చతి అపాయకోసల్లం. సబ్బాపి తత్రుపాయా పఞ్ఞా ఉపాయకోసల్ల"న్తి (విభ॰ ౭౭౧). ఇదం పన అచ్చాయికకిచ్చే వా భయే వా ఉప్పన్నే తస్స తికిచ్ఛనత్థం ఠానుప్పత్తియా కారణజాననవసేనేవ వేదితబ్బం.

మదాతి మజ్జనాకారవసేన పవత్తమానా. తేసు "అహం నిరోగో సట్ఠి వా సత్తతి వా వస్సాని అతిక్కన్తాని, న మే హరీతకీఖణ్డమ్పి ఖాదితపుబ్బం, ఇమే పనఞ్ఞే అసుకం నామ ఠానం రుజ్జతి, భేసజ్జం ఖాదామాతి విచరన్తి, కో అఞ్ఞో మాదిసో నిరోగో నామా"తి ఏవం మానకరణం **ఆరోగ్యమదో.** "మహల్లకకాలే పుఞ్ఞం కరిస్సామ, దహరమ్హ తావా"తి యోబ్బనే ఠత్వా మానకరణం **యోబ్బనమదో.** "చిరం జీవిం, చిరం జీవామి, చిరం జీవిస్సామి; సుఖం జీవిం, సుఖం జీవామి, సుఖం జీవిస్సామీ"తి ఏవం మానకరణం **జీవితమదో.**

ఆధిపతేయ్యేసు అధిపతితో ఆగతం ఆధిపతేయ్యం. "ఏత్తకోమ్హి సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయ విముత్తియా, న మే ఏతం పతిరూప"న్తి ఏవం అత్తానం అధిపతిం జేట్ఠకం కత్వా పాపస్స అకరణం **అత్తాధిపతేయ్యం** నామ. లోకం అధిపతిం కత్వా అకరణం **లోకాధిపతేయ్యం** నామ. లోకుత్తరధమ్మం అధిపతిం కత్వా అకరణం **ధమ్మాధిపతేయ్యం** నామ.

కథావత్థూనీతి కథాకారణాని. **అతీతం వా అద్ధాన**న్తి అతీతం ధమ్మం, అతీతక్ఖన్ధేతి అత్థో. అపిచ "యం, భిక్ఖవే, రూపం అతీతం నిరుద్ధం విపరిణతం, 'అహోసీ'తి తస్స సఙ్ఖా, 'అహోసీ'తి తస్స పణ్ణత్తి 'అహోసీ'తి తస్స సమఞ్ఞా, న తస్స సఙ్ఖా 'అత్థీ'తి, న తస్స సఙ్ఖా 'భవిస్సతీ'తి (సం॰ ని॰ ౩.౬౨) ఏవం ఆగతేన నిరుత్తిపథసుత్తేనపేత్థ అత్థో దీపేతబ్బో.

విజ్జాతి తమవిజ్ఝనట్ఠేన విజ్జా. విదితకరణట్ఠేనాపి విజ్జా. పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణఞ్హి ఉప్పజ్జమానం పుబ్బేనివాసం ఛాదేత్వా ఠితం తమం విజ్ఝతి, పుబ్బేనివాసఞ్చ విదితం కరోతీతి విజ్జా. చుతూపపాతఞాణం చుతిపటిసన్ధిచ్ఛాదకం తమం విజ్ఝతి, తఞ్చ విదితం కరోతీతి విజ్జా. ఆసవానం ఖయే ఞాణం చతుసచ్చచ్ఛాదకం తమం విజ్ఝతి, చతుసచ్చధమ్మఞ్చ విదితం కరోతీతి విజ్జా.

విహారేసు అట్ఠ సమాపత్తియో **దిబ్బో విహారో**. చతస్సో అప్పమఞ్ఞా **బ్రహ్మా విహారో**. ఫలసమాపత్తి **అరియో విహారో**.

పాటిహారియాని కేవట్టసుత్తే విత్థారితానేవ.

"ఇమే ఖో, ఆవుసో"తిఆదీసు వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి సమసట్ఠియా తికానం వసేన అసీతిసతపఞ్హో కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

తికవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుక్కవణ్ణనా

౩౦౬. ఇతి తికవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని చతుక్కవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ "సతిపట్ఠానచతుక్కం" పుబ్బే విత్థారితమేవ.

సమ్మప్పధానచతుక్కే **ఛన్దం జనేతీ**తి "యో ఛన్దో ఛన్దికతా కత్తుకమ్యతా కుసలో ధమ్మచ్ఛన్దో"తి ఏవం వుత్తం కత్తుకమ్యతం జనేతి. **వాయమతీ**తి వాయామం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీ**తి వీరియం జనేతి. **చిత్తం పగ్గణ్హాతీ**తి చిత్తం ఉపత్థమ్భేతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో . విత్థారో పన సమ్మప్పధానవిభఙ్గే ఆగతోయేవ.

ఇద్ధిపాదేసు ఛన్దం నిస్సాయ పవత్తో సమాధి **ఛన్దసమాధి.** పధానభూతా సఙ్ఖారా **పధానసఙ్ఖారా. సమన్నాగత**న్తి తేహి ధమ్మేహి ఉపేతం. ఇద్ధియా పాదం, ఇద్ధిభూతం వా పాదన్తి **ఇద్ధిపాదం** . సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన ఇద్ధిపాదవిభఙ్గే ఆగతో ఏవ. విసుద్ధిమగ్గే పనస్స అత్థో దీపితో. ఝానకథాపి విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితావ.

౩౦౭. దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాయాతి ఇమస్మింయేవ అత్తభావే సుఖవిహారత్థాయ. ఇధ ఫలసమాపత్తిఝానాని, ఖీణాసవస్స అపరభాగే నిబ్బత్తితఝానాని చ కథితాని.

ఆలోకసఞ్ఞం మనసికరోతీతి దివా వా రత్తిం వా సూరియచన్దపజ్జోతమణిఆదీనం ఆలోకం ఆలోకోతి మనసికరోతి. **దివాసఞ్ఞం అధిట్ఠాతీ**తి ఏవం మనసి కత్వా దివాతిసఞ్ఞం ఠపేతి. **యథా దివా తథా రత్తి**న్తి యథా దివా దిట్ఠో ఆలోకో, తథేవ తం రత్తిం మనసికరోతి. **యథా రత్తిం తథా దివా**తి యథా రత్తిం ఆలోకో దిట్ఠో, ఏవమేవ దివా మనసికరోతి. **ఇతి వివటేన**

చేతసాతి ఏవం అపిహితేన చిత్తేన. **అపరియోనద్ధేనాతి** సమన్తతో అనద్ధేన. **సప్పభాసన్తి** సఓభాసం. **ఞాణదస్సనపటిలాభాయాతి** ఞాణదస్సనపటిలాభత్థాయ. ఇమినా కిం కథితం? మిద్ధవినోదనఆలోకో కథితో పరికమ్మఆలోకో వా. ఇమినా కిం కథితం హోతి? ఖీణాసవస్స దిబ్బచక్ఖుఞాణం. తస్మిం వా ఆగతేపి అనాగతేపి పాదకజ్ఝానసమాపత్తిమేవ సన్ధాయ "సప్పభాసం చిత్తం భావేతీ"తి వుత్తం.

సతిసమ్పజఞ్ఞాయాతి సత్తట్ఠానికస్స సతిసమ్పజఞ్ఞస్స అత్థాయ. **విదితా వేదనా ఉప్పజ్జన్తీతి**ఆదీసు ఖీణాసవస్స వత్థు విదితం హోతి ఆరమ్మణం విదితం వత్థారమ్మణం విదితం. వత్థారమ్మణవిదితతాయ ఏవం వేదనా ఉప్పజ్జన్తి, ఏవం తిట్ఠన్తి, ఏవం నిరుజ్ఝన్తి. న కేవలఞ్చ వేదనా ఏవ ఇధ వుత్తా సఞ్ఞాదయోపి , అవుత్తా చేతనాదయోపి, విదితా చ ఉప్పజ్జన్తి చేవ తిట్ఠన్తి చ నిరుజ్ఝన్తి చ. అపి చ వేదనాయ ఉప్పాదో విదితో హోతి, ఉపట్ఠానం విదితం హోతి. అవిజ్జాసముదయా వేదనాసముదయో, తణ్హాసముదయా కమ్మసముదయో, ఫస్ససముదయా వేదనాయసముదయో. నిబ్బత్తిలక్ఖణం పస్సన్తోపి వేదనాక్ఖన్ధస్స సముదయం పస్సతి. ఏవం వేదనాయ ఉప్పాదో విదితో హోతి. కథం వేదనాయ ఉపట్ఠానం విదితం హోతి? అనిచ్చతో మనసికరోతో ఖయతూపట్ఠానం విదితం హోతి. దుక్ఖతో మనసికరోతో భయతూపట్ఠానం విదితం హోతి. అనత్తతో మనసికరోతో సుఞ్ఞతూపట్ఠానం విదితం హోతి. ఏవం వేదనాయ ఉపట్ఠానం విదితం హోతి, ఖయతో భయతో సుఞ్ఞతో జానాతి. కథం వేదనాయ అత్థఙ్గమో విదితో హోతి? అవిజ్జానిరోధా వేదనానిరోధో….పే…. ఏవం వేదనాయ అత్థఙ్గమో విదితో హోతి. ఇమినాపి నయేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఇతి రూపన్తిఆది వుత్తనయమేవ. **అయం ఆవుసో సమాధిభావనాతి** అయం ఆసవానం ఖయఞాణస్స పాదకజ్ఝానసమాధిభావనా.

౩౦౮. అప్పమఞ్ఞాతి పమాణం అగహేత్వా అనవసేసఫరణవసేన అప్పమఞ్ఞావ. అనుపదవణ్ణనా పన భావనాసమాధివిధానఞ్చ ఏతాసం విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితమేవ. అరూపకథాపి విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితావ.

అపస్సేనానీతి అపస్సయాని. **సఙ్ఖాయాతి** ఞాణేన ఞత్వా. **పటిసేవతీతి** ఞాణేన ఞత్వా సేవితబ్బయుత్తకమేవ సేవతి. తస్స చ విత్థారో "పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరం పరిభుఞ్జతీ"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బో. **సఙ్ఖాయేకం అధివాసేతీతి** ఞాణేన ఞత్వా అధివాసేతబ్బయుత్తకమేవ అధివాసేతి. విత్థారో పనేత్థ "పటిసఙ్ఖా యోనిసో ఖమో హోతి సీతస్సా"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బో. **పరివజ్జేతీతి** ఞాణేన ఞత్వా పరివజ్జేతుం యుత్తమేవ పరివజ్జేతి. తస్స విత్థారో "పటిసఙ్ఖా యోనిసో చణ్డం హత్థిం పరివజ్జేతీ"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బో. **వినోదేతీతి** ఞాణేన ఞత్వా వినోదేతబ్బమేవ వినోదేతి, నుదతి నీహరతి అన్తో పవిసితుం న దేతి. తస్స విత్థారో "ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీ"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బో.

అరియవంసచతుక్కవణ్ణనా

౩౦౯. అరియవంసాతి అరియానం వంసా. యథా హి ఖత్తియవంసో, బ్రాహ్మణవంసో, వేస్సవంసో, సుద్దవంసో, సమణవంసో, కులవంసో, రాజవంసో, ఏవం అయమ్పి అట్ఠమో అరియవంసో అరియతన్తి అరియపవేణీ నామ హోతి. సో ఖో పనాయం అరియవంసో ఇమేసం వంసానం మూలగన్ధాదీనం కాళానుసారితగన్ధాదయో వియ అగ్గమక్ఖాయతి. కే పన తే అరియా యేసం ఏతే వంసాతి? అరియా వుచ్చన్తి బుద్ధా చ పచ్చేకబుద్ధా చ తథాగతసావకా చ, ఏతేసం అరియానం వంసాతి

అరియవంసా. ఇతో పుబ్బే హి సతసహస్సకప్పాధికానం చతున్నం అసఙ్ఖ్యేయ్యానం మత్థకే తణ్హఙ్కరో మేధఙ్కరో సరణఙ్కరో దీపఙ్కరోతి చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా, తే అరియా, తేసం అరియానం వంసాతి అరియవంసా. తేసం బుద్ధానం పరినిబ్బానతో అపరభాగే అసఙ్ఖ్యేయ్యం అతిక్కమిత్వా కోణ్డఞ్ఞో నామ బుద్ధో ఉప్పన్నో…పే॰… ఇమస్మిం కప్పే కకుసన్ధో, కోణాగమనో, కస్సపో, అమ్హాకం భగవా గోతమోతి చత్తారో బుద్ధా ఉప్పన్నా. తేసం అరియానం వంసాతి అరియవంసా. అపిచ అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధబుద్ధసావకానం అరియానం వంసాతి అరియవంసా. తే ఖో పనేతే **అగ్గఞ్ఞా** అగ్గాతి జానితబ్బా. **రత్తఞ్ఞా** దీఘరత్తం పవత్తాతి జానితబ్బా. **వంసఞ్ఞా** వంసాతి జానితబ్బా.

పోరాణాతి న అధునుప్పత్తికా. **అసంకిణ్ణా** అవికిణ్ణా అనపనీతా. **అసంకిణ్ణపుబ్బా** అతీతబుద్ధేహి న సంకిణ్ణపుబ్బా. “కిం ఇమేహీ”తి న అపనీతపుబ్బా? **న సఙ్కీయన్తీ**తి ఇదానిపి న అపనీయన్తి. **న సఙ్కీయిస్సన్తీ**తి అనాగతబుద్ధేహిపి న అపనీయిస్సన్తి, యే లోకే విఞ్ఞూ సమణబ్రాహ్మణా, తేహి అప్పటికుట్ఠా, సమణేహి బ్రాహ్మణేహి విఞ్ఞూహి అనిన్దితా అగరహితా.

సన్తుట్ఠో హోతీతి పచ్చయసన్తోసవసేన సన్తుట్ఠో హోతి. **ఇతరీతరేన చీవరేనా**తి థూలసుఖుమలూఖపణీతథిరజిణ్ణానం యేన కేనచి. అథ ఖో యథాలద్ధాదీనం ఇతరీతరేన యేన కేనచి సన్తుట్ఠో హోతీతి అత్థో. చీవరస్మిఞ్హి తయో సన్తోసా – యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసోతి. పిణ్డపాతాదీసుపి ఏసేవ నయో. తేసం విత్థారకథా సామఞ్ఞఫలే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. ఇమే తయో సన్తోసే సన్ధాయ “సన్తుట్ఠో హోతి, ఇతరీతరేన యథాలద్ధాదీసు యేన కేనచి చీవరేన సన్తుట్ఠో హోతీ”తి వుత్తం.

ఏత్థ చ చీవరం జానితబ్బం, చీవరక్ఖేత్తం జానితబ్బం, పంసుకూలం జానితబ్బం, చీవరసన్తోసో జానితబ్బో, చీవరపటిసంయుత్తాని ధుతఙ్గాని జానితబ్బాని. తత్థ **చీవరం జానితబ్బన్తి** ఖోమాదీని ఛ చీవరాని దుకూలాదీని ఛ అనులోమచీవరాని జానితబ్బాని. ఇమాని ద్వాదస కప్పియచీవరాని. కుసచీరం వాకచీరం ఫలకచీరం కేసకమ్బలం వాళకమ్బలం పోత్థకో చమ్మం ఉలూకపక్ఖం రుక్ఖదుస్సం లతాదుస్సం ఏరకదుస్సం కదలిదుస్సం వేళుదుస్సన్తి ఏవమాదీని పన అకప్పియచీవరాని. **చీవరక్ఖేత్తన్తి** “సఙ్ఘతో వా గణతో వా ఞాతితో వా మిత్తతో వా అత్తనో వా ధనేన పంసుకూలం వా”తి ఏవం ఉప్పజ్జనతో ఛ ఖేత్తాని, అట్ఠన్నఞ్చ మాతికానం వసేన **అట్ఠ ఖేత్తాని** జానితబ్బాని. **పంసుకూలన్తి** సోసానికం, పాపణికం, రథియం సఙ్కారకూటకం, సోత్థియం, సినానం, తిత్థం, గతపచ్చాగతం, అగ్గిదడ్ఢం, గోఖాయితం ఉపచికఖాయితం, ఉన్దూరఖాయితం, అన్తచ్ఛిన్నం, దసాచ్ఛిన్నం, ధజాహటం, థూపం, సమణచీవరం, సాముద్దియం, ఆభిసేకియం, పన్థికం, వాతాహటం, ఇద్ధిమయం, దేవదత్తియన్తి తేవీసతి పంసుకూలాని వేదితబ్బాని.

ఏత్థ చ **సోత్థియన్తి** గబ్భమలహరణం. **గతపచ్చాగతన్తి** మతకసరీరం పారుపిత్వా సుసానం నేత్వా ఆనీతచీవరం. **ధజాహటన్తి** ధజం ఉస్సాపేత్వా తతో ఆనీతం. **థూపన్తి** వమ్మికే పూజితచీవరం . **సాముద్దియన్తి** సముద్దవీచీహి థలం పాపితం. **పన్థికన్తి** పన్థం గచ్ఛన్తేహి చోరభయేన పాసాణేహి కోట్టేత్వా పారుతచీవరం. **ఇద్ధిమయన్తి** ఏహిభిక్ఖుచీవరం. సేసం పాకటమేవ.

చీవరసన్తోసోతి వీసతి చీవరసన్తోసా, వితక్కసన్తోసో, గమనసన్తోసో, పరియేసనసన్తోసో, పటిలాభసన్తోసో, మత్తప్పటిగ్గహణసన్తోసో, లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో, యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసో, ఉదకసన్తోసో,

ధోవనసన్తోసో, కరణసన్తోసో, పరిమాణసన్తోసో, సుత్తసన్తోసో, సిబ్బనసన్తోసో, రజనసన్తోసో, కప్పసన్తోసో, పరిభోగసన్తోసో, సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో, విస్సజ్జనసన్తోసోతి.

తత్థ సాదకభిక్ఖునా తేమాసం నిబద్ధవాసం వసిత్వా ఏకమాసమత్తం వితక్కేతుం వట్టతి. సో హి పవారేత్వా చీవరమాసే చీవరం కరోతి. పంసుకూలికో అడ్ఢమాసేనేవ కరోతి. ఇతి మాసడ్ఢమాసమత్తం వితక్కనం వితక్కసన్తోసో. వితక్కసన్తోసేన పన సన్తుట్ఠేన భిక్ఖునా పాచీనఖణ్డరాజివాసికపంసుకూలికత్థేరసదిసేన భవితబ్బం.

థేరో కిర చేతియపబ్బతవిహారే చేతియం వన్దిస్సామీతి ఆగతో చేతియం వన్దిత్వా చిన్తేసి "మయ్హం చీవరం జిణ్ణం బహూనం వసనట్ఠానే లభిస్సామీ"తి. సో మహావిహారం గన్త్వా సఙ్ఘత్థేరం దిస్వా వసనట్ఠానం పుచ్ఛిత్వా తత్థ వుత్థో పునదివసే చీవరం ఆదాయ ఆగన్త్వా థేరం వన్ది. థేరో కిం ఆవుసోతి ఆహ. గామద్వారం, భన్తే, గమిస్సామీతి. అహమ్పావుసో, గమిస్సామీతి. సాధు, భన్తేతి గచ్ఛన్తో మహాబోధిద్వారకోట్ఠకే ఠత్వా పుఞ్ఞవన్తానం వసనట్ఠానే మనాపం లభిస్సామీతి చిన్తేత్వా అపరిసుద్ధో మే వితక్కోతి తతోవ పటినివత్తి. పునదివసే అమ్బఙ్గణసమీపతో, పునదివసే మహాచేతియస్స ఉత్తరద్వారతో, తథేవ పటినివత్తిత్వా చతుత్థదివసే థేరస్స సన్తికం అగమాసి. థేరో ఇమస్స భిక్ఖునో వితక్కో న పరిసుద్ధో భవిస్సతీతి చీవరం గహేత్వా తేన సద్ధింయేవ పఞ్హం పుచ్ఛమానో గామం పావిసి. తఞ్చ రత్తిం ఏకో మనుస్సో ఉచ్చారపలిబుద్ధో సాటకేయేవ వచ్చం కత్వా తం సఙ్కారట్ఠానే ఛడ్డేసి. **పంసుకూలికత్థేరో** తం నీలమక్ఖికాహి సమ్పరికిణ్ణం దిస్వా అఞ్జలిం పగ్గహేసి. మహాథేరో "కిం, ఆవుసో, సఙ్కారట్ఠానస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హాసీ"తి? "నాహం, భన్తే, సఙ్కారట్ఠానస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హామి, మయ్హం పితు దసబలస్స పగ్గణ్హామి, పుణ్ణదాసియా సరీరం పారుపిత్వా ఛడ్డితం పంసుకూలం తుమ్బమత్తే పాణకే విధునిత్వా సుసానతో గణ్హన్తేన దుక్కరం కతం, భన్తే"తి. మహాథేరో "పరిసుద్ధో వితక్కో పంసుకూలికస్సా"తి చిన్తేసి. పంసుకూలికత్థేరోపి తస్మింయేవ ఠానే ఠితో విపస్సనం వడ్ఢేత్వా తీణి ఫలాని పత్తో తం సాటకం గహేత్వా చీవరం కత్వా పారుపిత్వా పాచీనఖణ్డరాజిం గన్త్వా అగ్గఫలం అరహత్తం పాపుణి.

చీవరత్థాయ గచ్ఛన్తస్స పన "కత్థ లభిస్సామీ"తి అచిన్తేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ గమనం **గమనసన్తోసో** నామ.

పరియేసన్తస్స పన యేన వా తేన వా సద్ధిం అపరియేసిత్వా లజ్జిం పేసలం భిక్ఖుం గహేత్వా పరియేసనం **పరియేసనసన్తోసో** నామ.

ఏవం పరియేసన్తస్స ఆహరియమానం చీవరం దూరతో దిస్వా "ఏతం మనాపం భవిస్సతి, ఏతం అమనాప"న్తి ఏవం అవితక్కేత్వా థూలసుఖుమాదీసు యథాలద్ధేనేవ సన్తుస్సనం **పటిలాభసన్తోసో** నామ.

ఏవం లద్ధం గణ్హన్తస్సాపి "ఏత్తకం దుపట్టస్స భవిస్సతి, ఏత్తకం ఏకపట్టస్సా"తి అత్తనో పహోనకమత్తేనేవ సన్తుస్సనం **మత్తప్పటిగ్గహణసన్తోసో** నామ.

చీవరం పరియేసన్తస్స పన "అసుకస్స ఘరద్వారే మనాపం లభిస్సామీ"తి అచిన్తేత్వా ద్వారపటిపాటియా చరణం **లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో** నామ.

లూఖపణీతేసు యేన కేనచి యాపేతుం సక్కోన్తస్స యథాలద్ధేనేవ యాపనం **యథాలాభసన్తోసో** నామ.

అత్తనో థామం జానిత్వా యేన యాపేతుం సక్కోతి, తేన యాపనం **యథాబలసన్తోసో** నామ.

మనాపం అఞ్ఞస్స దత్వా అత్తనో యేన కేనచి యాపనం **యథాసారుప్పసన్తోసో** నామ.

“కత్థ ఉదకం మనాపం, కత్థ అమనాప”న్తి అవిచారేత్వా యేన కేనచి ధోవనుపగేన ఉదకేన ధోవనం **ఉదకసన్తోసో** నామ. పణ్డుమత్తికగేరుకపూతిపణ్ణరసకిలిట్ఠాని పన ఉదకాని వజ్జేతుం వట్టతి.

ధోవన్తస్స పన ముగ్గరాదీహి అపహరిత్వా హత్థేహి మద్దిత్వా ధోవనం **ధోవనసన్తోసో** నామ. తథా అసుజ్ఝన్తం పణ్ణాని పక్ఖిపిత్వా తాపితఉదకేనాపి ధోవితుం వట్టతి.

ఏవం ధోవిత్వా కరోన్తస్స ఇదం థూలం, ఇదం సుఖుమన్తి అకోపేత్వా పహోనకనీహారేనేవ కరణం **కరణసన్తోసో** నామ.

తిమణ్డలప్పటిచ్ఛాదనమత్తస్సేవ కరణం **పరిమాణసన్తోసో** నామ.

చీవరకరణత్థాయ పన మనాపసుత్తం పరియేసిస్సామీతి అవిచారేత్వా రథికాదీసు వా దేవట్ఠానే వా ఆహరిత్వా పాదమూలే వా ఠపితం యంకిఞ్చిదేవ సుత్తం గహేత్వా కరణం **సుత్తసన్తోసో** నామ.

కుసిబన్ధనకాలే పన అఙ్గులమత్తే సత్తవారే న విజ్ఝితబ్బం, ఏవం కరోన్తస్స హి యో భిక్ఖు సహాయో న హోతి, తస్స వత్తభేదోపి నత్థి. తివఙ్గులమత్తే పన సత్తవారే విజ్ఝితబ్బం, ఏవం కరోన్తస్స మగ్గపటిపన్నేనాపి సహాయేన భవితబ్బం. యో న హోతి, తస్స వత్తభేదో. అయం **సిబ్బనసన్తోసో** నామ.

రజన్తేన పన కాళకచ్ఛకాదీని పరియేసన్తేన న రజితబ్బం. సోమవక్కలాదీసు యం లభతి, తేన రజితబ్బం. అలభన్తేన పన మనుస్సేహి అరఞ్ఞే వాకం గహేత్వా ఛడ్డితరజనం వా భిక్ఖూహి పచిత్వా ఛడ్డితకసటం వా గహేత్వా రజితబ్బం, అయం **రజనసన్తోసో** నామ.

నీలకద్దమకాళసామేసు యంకిఞ్చి గహేత్వా హత్థిపిట్ఠే నిసిన్నస్స పఞ్ఞాయమానకపకరణం **కప్పసన్తోసో** నామ.

హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనమత్తవసేన పరిభుఞ్జనం **పరిభోగసన్తోసో** నామ.

దుస్సం పన లభిత్వా సుత్తం వా సూచిం వా కారకం వా అలభన్తేన ఠపేతుం వట్టతి, లభన్తేన న వట్టతి. కతమ్పి సచే అన్తేవాసికాదీనం దాతుకామో హోతి, తే చ అసన్నిహితా యావ ఆగమనా ఠపేతుం వట్టతి. ఆగతమత్తేసు దాతబ్బం. దాతుం అసక్కోన్తేన అధిట్ఠాతబ్బం. అఞ్ఞస్మిం చీవరే సతి పచ్చత్థరణమ్పి అధిట్ఠాతుం వట్టతి. అనధిట్ఠితమేవ హి సన్నిధి హోతి. అధిట్ఠితం న హోతీతి **మహాసీవత్థేరో** ఆహ. అయం **సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో** నామ.

విస్సజ్జన్తేన పన న ముఖం ఓలోకేత్వా దాతబ్బం. సారణీయధమ్మే ఠత్వా విస్సజ్జితబ్బన్తి అయం **విస్సజ్జనసన్తోసో** నామ.

చీవరపటిసంయుత్తాని ధుతఙ్గాని నామ పంసుకూలికఙ్గఞ్చేవ తేచీవరికఙ్గఞ్చ. తేసం విత్థారకథా **విసుద్ధిమగ్గతో** వేదితబ్బా. ఇతి చీవరసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని ద్వే ధుతఙ్గాని గోపేతి. ఇమాని గోపేన్తో చీవరసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠో హోతి.

వణ్ణవాదీతి ఏకో సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం న కథేతి, ఏకో న సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి, ఏకో నేవ సన్తుట్ఠో హోతి, న సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి, ఏకో సన్తుట్ఠో చేవ హోతి, సన్తోసస్స చ వణ్ణం కథేతి, తం దస్సేతుం "ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ"తి వుత్తం.

అనేసనన్తి దూతేయ్యపహినగమనానుయోగప్పభేదం నానప్పకారం అనేసనం. **అప్పతిరూపన్తి** అయుత్తం. **అలద్ధా చాతి** అలభిత్వా. యథా ఏకచ్చో "కథం ను ఖో చీవరం లభిస్సామీ"తి. పుఞ్ఞవన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఏకతో హుత్వా కోహఞ్ఞం కరోన్తో ఉత్తసతి పరితసతి, సన్తుట్ఠో భిక్ఖు ఏవం అలద్ధా చీవరం న పరితసతి. **లద్ధా చాతి** ధమ్మేన సమేన లభిత్వా. **అగధితోతి** విగతలోభగిద్ధో. **అముచ్ఛితోతి** అధిమత్తతణ్హాయ ముచ్ఛం అనాపన్నో. **అనజ్ఝాపన్నోతి** తణ్హాయ అనోత్థతో అపరియోనద్ధో. **ఆదీనవదస్సావీతి** అనేసనాపత్తియఞ్చ గేధితపరిభోగే చ ఆదీనవం పస్సమానో. **నిస్సరణపఞ్ఞోతి** "యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయా"తి వుత్తం నిస్సరణమేవ పజానన్తో.

ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియాతి యేన కేనచి చీవరేన సన్తుట్ఠియా. **నేవత్తానుక్కంసేతీతి** "అహం పంసుకూలికో మయా ఉపసమ్పదమాళేయేవ పంసుకూలికఙ్గం గహితం, కో మయా సదిసో అత్థీ"తి అత్తుక్కంసనం న కరోతి. **న పరం వమ్భేతీతి** "ఇమే పనఞ్ఞే భిక్ఖూ న పంసుకూలికా"తి వా "పంసుకూలికఙ్గమత్తమ్పి ఏతేసం నత్థీ"తి వా ఏవం పరం న వమ్భేతి. **యో హి తత్థ దక్ఖోతి** యో తస్మిం చీవరసన్తోసే, వణ్ణవాదాదీసు వా దక్ఖో ఛేకో బ్యత్తో. **అనలసోతి** సాతచ్చకిరియాయ ఆలసియవిరహితో. **సమ్పజానో పటిస్సతోతి** సమ్పజానపఞ్ఞాయ చేవ సతియా చ యుత్తో. **అరియవంసే ఠితోతి** అరియవంసే పతిట్ఠితో.

ఇతరీతరేన పిణ్డపాతేనాతి యేన కేనచి పిణ్డపాతేన. ఏత్థాపి పిణ్డపాతో జానితబ్బో. పిణ్డపాతక్ఖేత్తం జానితబ్బం, పిణ్డపాతసన్తోసో జానితబ్బో, పిణ్డపాతపటిసంయుత్తం ధుతఙ్గం జానితబ్బం. తత్థ **పిణ్డపాతోతి** "ఓదనో, కుమ్మాసో, సత్తు, మచ్ఛో, మంసం, ఖీరం, దధి, సప్పి, నవనీతం, తేలం, మధు, ఫాణితం, యాగు, ఖాదనీయం, సాయనీయం, లేహనీయ"న్తి సోళస పిణ్డపాతా.

పిణ్డపాతక్ఖేత్తన్తి సఙ్ఘభత్తం, ఉద్దేసభత్తం, నిమన్తనం, సలాకభత్తం, పక్ఖికం, ఉపోసథికం, పాటిపదికం, ఆగన్తుకభత్తం, గమికభత్తం, గిలానభత్తం, గిలానుపట్ఠాకభత్తం, ధురభత్తం, కుటిభత్తం, వారభత్తం, విహారభత్తన్తి పన్నరస పిణ్డపాతక్ఖేత్తాని.

పిణ్డపాతసన్తోసోతి పిణ్డపాతే వితక్కసన్తోసో, గమనసన్తోసో, పరియేసనసన్తోసో పటిలాభసన్తోసో, పటిగ్గహణసన్తోసో, మత్తప్పటిగ్గహణసన్తోసో, లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో, యథాలాభసన్తోసో, యథాబలసన్తోసో, యథాసారుప్పసన్తోసో, ఉపకారసన్తోసో, పరిమాణసన్తోసో, పరిభోగసన్తోసో, సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో, విస్సజ్జనసన్తోసోతి పన్నరస సన్తోసా.

తత్థ సాదకో భిక్ఖు ముఖం ధోవిత్వా వితక్కేతి. పిణ్డపాతికేన పన గణేన సద్ధిం చరతా సాయం థేరూపట్ఠానకాలే "స్వే కత్థ పిణ్డాయ చరిస్సామాతి అసుకగామే, భన్తే"తి, ఏత్తకం చిన్తేత్వా తతో పట్ఠాయ న వితక్కేతబ్బం. ఏకచారికేన వితక్కమాళకే ఠత్వా వితక్కేతబ్బం. తతో పరం వితక్కేన్తో అరియవంసా చుతో హోతి పరిబాహిరో. అయం **వితక్కసన్తోసో** నామ.

పిణ్డాయ పవిసన్తేన “కుహిం లభిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేన గన్తబ్బం. అయం **గమనసన్తోసో** నామ.

పరియేసన్తేన యం వా తం వా అగహేత్వా లజ్జిం పేసలమేవ గహేత్వా పరియేసితబ్బం. అయం **పరియేసనసన్తోసో** నామ.

దూరతోవ ఆహరియమానం దిస్వా “ఏతం మనాపం, ఏతం అమనాప”న్తి చిత్తం న ఉప్పాదేతబ్బం. అయం **పటిలాభసన్తోసో** నామ.

“ఇమం మనాపం గణ్హిస్సామి, ఇమం అమనాపం న గణ్హిస్సామీ”తి అచిన్తేత్వా యంకిఞ్చి యాపనమత్తం గహేతబ్బమేవ, అయం **పటిగ్గహణసన్తోసో** నామ.

ఏత్థ పన దేయ్యధమ్మో బహు, దాయకో అప్పం దాతుకామో, అప్పం గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మో బహు, దాయకోపి బహుం దాతుకామో, పమాణేనేవ గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మో న బహు, దాయకోపి అప్పం దాతుకామో, అప్పం గహేతబ్బం. దేయ్యధమ్మో న బహు, దాయకో పన బహుం దాతుకామో, పమాణేన గహేతబ్బం. పటిగ్గహణస్మిఞ్హి మత్తం అజానన్తో మనుస్సానం పసాదం మక్ఖేతి, సద్ధాదేయ్యం వినిపాతేతి, సాసనం న కరోతి, విజాతమాతుయాపి చిత్తం గహేతుం న సక్కోతి. ఇతి మత్తం జానిత్వావ పటిగ్గహేతబ్బన్తి అయం **మత్తప్పటిగ్గహణసన్తోసో** నామ.

సద్ధకులానియేవ అగన్త్వా ద్వారప్పటిపాటియా గన్తబ్బం. అయం **లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసో** నామ. **యథాలాభసన్తోసా**దయో చీవరే వుత్తనయా ఏవ.

పిణ్డపాతం పరిభుఞ్జిత్వా సమణధమ్మం అనుపాలేస్సామీతి ఏవం ఉపకారం ఞత్వా పరిభుఞ్జనం **ఉపకారసన్తోసో** నామ.

పత్తం పూరేత్వా ఆనీతం న పటిగ్గహేతబ్బం, అనుపసమ్పన్నే సతి తేన గాహాపేతబ్బం, అసతి హరాపేత్వా పటిగ్గహణమత్తం గహేతబ్బం. అయం **పరిమాణసన్తోసో** నామ.

“జిఘచ్ఛాయ పటివినోదనం ఇదమేత్థ నిస్సరణ”న్తి ఏవం పరిభుఞ్జనం **పరిభోగసన్తోసో** నామ.

నిదహిత్వా న పరిభుఞ్జితబ్బన్తి అయం **సన్నిధిపరివజ్జనసన్తోసో** నామ.

ముఖం అనోలోకేత్వా సారణీయధమ్మే ఠితేన విస్సజ్జేతబ్బం. అయం **విస్సజ్జనసన్తోసో** నామ.

పిణ్డపాతపటిసంయుత్తాని పన పఞ్చ ధుతఙ్గాని – పిణ్డపాతికఙ్గం, సపదానచారికఙ్గం, ఏకాసనికఙ్గం , పత్తపిణ్డికఙ్గం, ఖలుపచ్ఛాభత్తికఙ్గన్తి. తేసం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా. ఇతి పిణ్డపాతసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని పఞ్చ ధుతఙ్గాని గోపేతి. ఇమాని గోపేన్తో పిణ్డపాతసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠో హోతి. “వణ్ణవాదీ”తిఆదీని వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని.

సేనాసనేనాతి ఇధ సేనాసనం జానితబ్బం, సేనాసనక్ఖేత్తం జానితబ్బం, సేనాసనసన్తోసో జానితబ్బో, సేనాసనపటిసంయుత్తం ధుతఙ్గం జానితబ్బం. తత్థ **సేనాసన**న్తి మఞ్చో, పీఠం, భిసి, బిమ్బోహనం, విహారో, అడ్ఢయోగో,

పాసాదో, హమ్మియం, గుహా, లేణం, అట్టో, మాళో , వేళుగుమ్బో, రుక్ఖమూలం, యత్థ వా పన భిక్ఖూ పటిక్కమన్తీతి ఇమాని పన్నరస సేనాసనాని.

సేనాసనక్ఖేత్తన్తి "సఙ్ఘతో వా గణతో వా ఞాతితో వా మిత్తతో వా అత్తనో వా ధనేన పంసుకూలం వా"తి ఛ ఖేత్తాని.

సేనాసనసన్తోసోతి సేనాసనే వితక్కసన్తోసాదయో పన్నరస సన్తోసా. తే పిణ్డపాతే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **సేనాసనపటిసంయుత్తాని** పన పఞ్చ ధుతఙ్గాని – ఆరఞ్ఞికఙ్గం, రుక్ఖమూలికఙ్గం, అబ్భోకాసికఙ్గం, సోసానికఙ్గం, యథాసన్థతికఙ్గన్తి. తేసం విత్థారకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా. ఇతి సేనాసనసన్తోసమహాఅరియవంసం పూరయమానో భిక్ఖు ఇమాని పఞ్చ ధుతఙ్గాని గోపేతి. ఇమాని గోపేన్తో సేనాసనసన్తోసమహాఅరియవంసేన సన్తుట్ఠో హోతి.

గిలానపచ్చయో పన పిణ్డపాతేయేవ పవిట్ఠో. తత్థ యథాలాభయథాబలయథాసారుప్పసన్తోసేనేవ సన్తుస్సితబ్బం. నేసజ్జికఙ్గం భావనారామఅరియవంసం భజతి. వుత్తమ్పి చేతం –

"పఞ్చ సేనాసనే వుత్తా, పఞ్చ ఆహారనిస్సితా;
ఏకో వీరియసంయుత్తో, ద్వే చ చీవరనిస్సితా"తి.

ఇతి ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తత్థేరో పథవిం పత్థరమానో వియ సాగరకుచ్ఛిం పూరయమానో వియ ఆకాసం విత్థారయమానో వియ చ పఠమం చీవరసన్తోసం అరియవంసం కథేత్వా చన్దం ఉట్ఠాపేన్తో వియ సూరియం ఉల్లఙ్ఘేన్తో వియ చ దుతియం పిణ్డపాతసన్తోసం కథేత్వా సినేరుం ఉక్ఖిపేన్తో వియ తతియం సేనాసనసన్తోసం అరియవంసం కథేత్వా ఇదాని సహస్సనయప్పటిమణ్డితం చతుత్థం భావనారామం అరియవంసం కథేతుం **పున చపరం ఆవుసో భిక్ఖు పహానారామో హోతీతి** దేసనం ఆరభి.

తత్థ ఆరమనం ఆరామో, అభిరతీతి అత్థో. పఞ్చవిధే పహానే ఆరామో అస్సాతి **పహానారామో.** కామచ్ఛన్దం పజహన్తో రమతి, నేక్ఖమ్మం భావేన్తో రమతి, బ్యాపాదం పజహన్తో రమతి...పే.... సబ్బకిలేసే పజహన్తో రమతి, అరహత్తమగ్గం భావేన్తో రమతీతి ఏవం పహానే రతోతి **పహానరతో** . వుత్తనయేనేవ భావనాయ ఆరామో అస్సాతి **భావనారామో.** భావనాయ రతోతి **భావనారతో.**

ఇమేసు పన చతూసు అరియవంసేసు పురిమేహి తీహి తేరసన్నం ధుతఙ్గానం చతుపచ్చయసన్తోసస్స చ వసేన సకలం వినయపిటకం కథితం హోతి. భావనారామేన అవసేసం పిటకద్వయం. ఇమం పన భావనారామతం అరియవంసం కథేన్తేన భిక్ఖునా పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియా కథేతబ్బో. దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో. మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో. అభిధమ్మే నిద్దేసపరియాయేన కథేతబ్బో.

తత్థ **పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియాతి** సో నేక్ఖమ్మం భావేన్తో రమతి, కామచ్ఛన్దం పజహన్తో రమతి. అబ్యాపాదం బ్యాపాదం. ఆలోకసఞ్ఞం, థినమిద్ధం. అవిక్ఖేపం ఉద్ధచ్చం. ధమ్మవవత్థానం, విచికిచ్ఛం. ఞాణం, అవిజ్జం. పామోజ్జం, అరతిం. పఠమం ఝానం, పఞ్చ నీవరణే. దుతియం ఝానం, వితక్కవిచారే. తతియం ఝానం, పీతిం. చతుత్థం ఝానం, సుఖదుక్ఖే. ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తిం భావేన్తో రమతి, రూపసఞ్ఞం పటిఘసఞ్ఞం నానత్తసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి.

విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తిం...పే.... నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనసమాపత్తిం భావేన్తో రమతి, ఆకిఞ్చఞ్ఞాయతనసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి.

అనిచ్చానుపస్సనం భావేన్తో రమతి, నిచ్చసఞ్ఞం పజహన్తో రమతి. దుక్ఖానుపస్సనం, సుఖసఞ్ఞం. అనత్తానుపస్సనం, అత్తసఞ్ఞం. నిబ్బిదానుపస్సనం, నన్దిం. విరాగానుపస్సనం, రాగం. నిరోధానుపస్సనం, సముదయం. పటినిస్సగ్గానుపస్సనం, ఆదానం. ఖయానుపస్సనం, ఘనసఞ్ఞం. వయానుపస్సనం, ఆయూహనం. విపరిణామానుపస్సనం, ధువసఞ్ఞం. అనిమిత్తానుపస్సనం, నిమిత్తం. అపణిహితానుపస్సనం, పణిధిం. సుఞ్ఞతానుపస్సనం అభినివేసం. అధిపఞ్ఞాధమ్మవిపస్సనం, సారాదానాభినివేసం. యథాభూతఞాణదస్సనం, సమ్మోహాభినివేసం. ఆదీనవానుపస్సనం, ఆలయాభినివేసం. పటిసఙ్ఖానుపస్సనం, అప్పటిసఙ్ఖం. వివట్టానుపస్సనం, సంయోగాభినివేసం. సోతాపత్తిమగ్గం , దిట్ఠేకట్ఠే కిలేసే. సకదాగామిమగ్గం, ఓళారికే కిలేసే. అనాగామిమగ్గం, అణుసహగతే కిలేసే. అరహత్తమగ్గం భావేన్తో రమతి, సబ్బకిలేసే పజహన్తో రమతీతి ఏవం **పటిసమ్భిదామగ్గే** నేక్ఖమ్మపాళియా కథేతబ్బో.

దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేనాతి ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి, ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి...పే.... దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి, దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి. కతమం ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి? కాయగతాసతిం సాతసహగతం. ఇమం ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి. కతమం ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి? అస్మిమానం. ఇమం ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతి. కతమే ద్వే ధమ్మే...పే.... కతమే దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి? దస కసిణాయతనాని. ఇమే దస ధమ్మే భావేన్తో రమతి. కతమే దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి? దస మిచ్ఛత్తే. ఇమే దస ధమ్మే పజహన్తో రమతి. ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీతి ఏవం దీఘనికాయే దసుత్తరసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో.

మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేనాతి ఏకాయనో, భిక్ఖవే, మగ్గో సత్తానం విసుద్ధియా, సోకపరిదేవానం సమతిక్కమాయ, దుక్ఖదోమనస్సానం అత్థఙ్గమాయ, ఞాయస్స అధిగమాయ, నిబ్బానస్స సచ్ఛికిరియాయ యదిదం చత్తారో సతిపట్ఠానా. కతమే చత్తారో? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి... వేదనాసు వేదనానుపస్సీ... చిత్తే చిత్తానుపస్సీ... ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ... 'అత్థి ధమ్మా'తి వా పనస్స సతి పచ్చుపట్ఠితా హోతి యావదేవ ఞాణమత్తాయ పటిస్సతిమత్తాయ అనిస్సితో చ విహరతి న చ కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతి. ఏవమ్పి, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతి భావనారతో, పహానారామో హోతి పహానరతో. పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు గచ్ఛన్తో వా గచ్ఛామీతి పజానాతి...పే.... పున చపరం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు సేయ్యథాపి పస్సేయ్య సరీరం సివథికాయ ఛడ్డితం...పే.... పూతీని చుణ్ణకజాతాని. సో ఇమమేవ కాయం ఉపసంహరతి, అయమ్పి ఖో కాయో ఏవంధమ్మో ఏవంభావీ ఏవంఅనతీతోతి. ఇతి అజ్ఝత్తం వా కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి...పే.... ఏవమ్పి ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీతి ఏవం మజ్ఝిమనికాయే సతిపట్ఠానసుత్తన్తపరియాయేన కథేతబ్బో.

అభిధమ్మే నిద్దేసపరియాయేనాతి సబ్బేపి సఙ్ఖతే అనిచ్చతో దుక్ఖతో రోగతో గణ్డతో...పే.... సంకిలేసికధమ్మతో పస్సన్తో రమతి. అయం, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీతి ఏవం నిద్దేసపరియాయేన కథేతబ్బో.

నేవ అత్తానుక్కంసేతీతి అజ్జ మే సట్ఠి వా సత్తతి వా వస్సాని అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తాతి విపస్సనాయ కమ్మం కరోన్తస్స, కో మయా సదిసో అత్థీతి ఏవం అత్తుక్కంసనం న కరోతి. **న పరం వమ్భేతీతి** అనిచ్చం దుక్ఖన్తి విపస్సనామత్తకమ్పి నత్థి, కిం ఇమే విస్సట్ఠకమ్మట్ఠానా చరన్తీతి ఏవం పరం వమ్భనం న కరోతి. సేసం వుత్తనయమేవ.

౩౧౦. పధానానీతి ఉత్తమవీరియాని. **సంవరపధానన్తి** చక్ఖాదీని సంవరన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **పహానపధానన్తి** కామవితక్కాదయో పజహన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **భావనాపధానన్తి** బోజ్ఝఙ్గే భావేన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం. **అనురక్ఖణాపధానన్తి** సమాధినిమిత్తం అనురక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నవీరియం.

వివేకనిస్సితన్తిఆదీసు వివేకో విరాగో నిరోధోతి తీణిపి నిబ్బానస్స నామాని. నిబ్బానఞ్హి ఉపధివివేకత్తా **వివేకో**. తం ఆగమ్మ రాగాదయో విరజ్జన్తీతి **విరాగో**. నిరుజ్ఝన్తీతి **నిరోధో**. తస్మా "వివేకనిస్సిత"న్తిఆదీసు ఆరమ్మణవసేన అధిగన్తబ్బవసేన వా నిబ్బాననిస్సితన్తి అత్థో. **వోస్సగ్గపరిణామిన్తి** ఏత్థ ద్వే వోస్సగ్గా పరిచ్చాగవోస్సగ్గో చ పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో చ. తత్థ విపస్సనా తదఙ్గవసేన కిలేసే చ ఖన్ధే చ పరిచ్చజతీతి పరిచ్చాగవోస్సగ్గో. మగ్గో ఆరమ్మణవసేన నిబ్బానం పక్ఖన్దతీతి పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో. తస్మా వోస్సగ్గపరిణామిన్తి యథా భావియమానో సతిసమ్బోజ్ఝఙ్గో వోస్సగ్గత్థాయ పరిణమతి, విపస్సనాభావఞ్చ మగ్గభావఞ్చ పాపుణాతి, ఏవం భావేతీతి అయమేత్థ అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

భద్రకన్తి భద్దకం. **సమాధినిమిత్తం** వుచ్చతి అట్ఠికసఞ్ఞాదివసేన అధిగతో సమాధియేవ. **అనురక్ఖతీతి** సమాధిపరిబన్ధకధమ్మే రాగదోసమోహే సోధేన్తో రక్ఖతి. ఏత్థ చ అట్ఠికసఞ్ఞాదికా పఞ్చేవ సఞ్ఞా వుత్తా. ఇమస్మిం పన ఠానే దసపి అసుభాని విత్థారేత్వా కథేతబ్బాని. తేసం విత్థారో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తోయేవ.

ధమ్మే ఞాణన్తి ఏకపటివేధవసేన చతుసచ్చధమ్మే ఞాణం చతుసచ్చబ్భన్తరే నిరోధసచ్చే ధమ్మే ఞాణఞ్చ . యథాహ – "తత్థ కతమం ధమ్మే ఞాణం? చతూసు మగ్గేసు చతూసు ఫలేసు ఞాణ"న్తి (విభ॰ ౭౯౬). **అన్వయే ఞాణన్తి** చత్తారి సచ్చాని పచ్చక్ఖతో దిస్వా యథా ఇదాని, ఏవం అతీతేపి అనాగతేపి ఇమేవ పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం, అయమేవ తణ్హా సముదయసచ్చం, అయమేవ నిరోధో నిరోధసచ్చం, అయమేవ మగ్గో మగ్గసచ్చన్తి ఏవం తస్స ఞాణస్స అనుగతియం ఞాణం. తేనాహ – "సో ఇమినా ధమ్మేన ఞాతేన దిట్ఠేన పత్తేన విదితేన పరియోగాళ్హేన అతీతానాగతేన నయం నేతీ"తి. **పరియే ఞాణన్తి** పరేసం చిత్తపరిచ్ఛేదే ఞాణం. యథాహ – "తత్థ కతమం పరియే ఞాణం? ఇధ భిక్ఖు పరసత్తానం పరపుగ్గలానం చేతసా చేతో పరిచ్చ జానాతీ"తి (విభ॰ ౭౯౬) విత్థారేతబ్బం. ఠపేత్వా పన ఇమాని తీణి ఞాణాని అవసేసం **సమ్ముతిఞాణం** నామ. యథాహ – "తత్థ కతమం సమ్ముతిఞాణం? ఠపేత్వా ధమ్మే ఞాణం ఠపేత్వా అన్వయే ఞాణం ఠపేత్వా పరిచ్ఛేదే ఞాణం అవసేసం సమ్ముతిఞాణ"న్తి (విభ॰ ౭౯౬).

దుక్ఖే ఞాణాదీహి అరహత్తం పాపేత్వా ఏకస్స భిక్ఖునో నిగ్గమనం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం కథితం. తత్థ ద్వే సచ్చాని వట్టం, ద్వే వివట్టం, వట్టే అభినివేసో హోతి, నో వివట్టే. ద్వీసు సచ్చేసు ఆచరియసన్తికే పరియత్తిం ఉగ్గహేత్వా కమ్మం కరోతి, ద్వీసు సచ్చేసు "నిరోధసచ్చం నామ ఇట్ఠం కన్తం మనాపం, మగ్గసచ్చం నామ ఇట్ఠం కన్తం మనాప"న్తి సవనవసేన కమ్మం కరోతి. ద్వీసు సచ్చేసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాసవనధారణసమ్మసనపటివేధో వట్టతి, ద్వీసు సవనపటివేధో వట్టతి. తీణి కిచ్చవసేన పటివిజ్ఝతి, ఏకం ఆరమ్మణవసేన. ద్వే సచ్చాని దుద్దసత్తా గమ్భీరాని, ద్వే గమ్భీరత్తా దుద్దసాని.

సోతాపత్తియఙ్గాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౧. **సోతాపత్తియఙ్గానీ**తి సోతాపత్తియా అఙ్గాని, సోతాపత్తిమగ్గస్స పటిలాభకారణానీతి అత్థో. **సప్పురిససంసేవో**తి బుద్ధాదీనం సప్పురిసానం ఉపసఙ్కమిత్వా సేవనం. **సద్ధమ్మస్సవన**న్తి సప్పాయస్స తేపిటకధమ్మస్స సవనం. **యోనిసోమనసికారో**తి అనిచ్చాదివసేన మనసికారో. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తీ**తి లోకుత్తరధమ్మస్స అనుధమ్మభూతాయ పుబ్బభాగపటిపత్తియా పటిపజ్జనం.

అవేచ్చప్పసాదేనాతి అచలప్పసాదేన. "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితాని. ఫలధాతుఆహారచతుక్కాని ఉత్తానత్థానేవ. అపిచేత్థ లూఖపణీతవత్థువసేన ఓళారికసుఖుమతా వేదితబ్బా.

విఞ్ఞాణట్ఠితియోతి విఞ్ఞాణం ఏతాసు తిట్ఠతీతి విఞ్ఞాణట్ఠితియో. ఆరమ్మణట్ఠితివసేనేతం వుత్తం. **రూపూపాయ**న్తి రూపం ఉపగతం హుత్వా. పఞ్చవోకారభవస్మిఞ్హి అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం రూపక్ఖన్ధం నిస్సాయ తిట్ఠతి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **రూపారమ్మణ**న్తి రూపక్ఖన్ధగోచరం రూపపతిట్ఠితం హుత్వా. **నన్దూపసేచన**న్తి లోభసహగతం సమ్పయుత్తనన్దియావ ఉపసిత్తం హుత్వా. ఇతరం ఉపనిస్సయకోటియా. **వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జతీ**తి సట్ఠిపి సత్తతిపి వస్సాని ఏవం పవత్తమానం వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జతి. **వేదనూపాయాదీసుపి** ఏసేవ నయో. ఇమేహి పన తీహి పదేహి చతువోకారభవే అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం వుత్తం. తస్స యావతాయుకం పవత్తనవసేన వుద్ధిం విరూళ్హిం వేపుల్లం ఆపజ్జనా వేదితబ్బా. చతుక్కవసేన పన దేసనాయ ఆగతత్తా విఞ్ఞాణూపాయన్తి న వుత్తం. ఏవం వుచ్చమానే చ "కతమం ను ఖో ఏత్థ కమ్మవిఞ్ఞాణం, కతమం విపాకవిఞ్ఞాణ"న్తి సమ్మోహో భవేయ్య, తస్మాపి న వుత్తం. **అగతిగమనాని** విత్థారితానేవ.

చీవరహేతూతి తత్థ మనాపం చీవరం లభిస్సామీతి చీవరకారణా ఉప్పజ్జతి. **ఇతి భవాభవహేతూ**తి ఏత్థ **ఇతీ**తి నిదస్సనత్థే నిపాతో. యథా చీవరాదిహేతు, ఏవం భవాభవహేతూపీతి అత్థో. **భవాభవో**తి చేత్థ పణీతపణీతతరాని తేలమధుఫాణితాదీని అధిప్పేతాని. ఇమేసం పన చతున్నం తణ్హుప్పాదానం పహానత్థాయ పటిపాటియావ చత్తారో అరియవంసా దేసితాతి వేదితబ్బా. **పటిపదాచతుక్కం** హేట్ఠా వుత్తమేవ. అక్ఖమాదీసు పధానకరణకాలే సీతాదీని న ఖమతీతి **అక్ఖమా.** ఖమతీతి **ఖమా.** ఇన్ద్రియదమనం **దమా.** "ఉప్పన్నం కామవితక్కం నాధివాసేతీ"తిఆదినా నయేన వితక్కసమనం **సమా.**

ధమ్మపదానీతి ధమ్మకోట్ఠాసాని. అనభిజ్ఝా ధమ్మపదం నామ అలోభో వా అలోభసీసేన అధిగతఝానవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానాని వా. అబ్యాపాదో ధమ్మపదం నామ అకోపో వా మేత్తాసీసేన అధిగతఝానాదీని వా. సమ్మాసతి ధమ్మపదం నామ సుపట్ఠితసతి వా సతిసీసేన అధిగతఝానాదీని వా. సమ్మాసమాధి ధమ్మపదం నామ సమాపత్తి వా అట్ఠసమాపత్తివసేన అధిగతఝానవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానాని వా. దసాసుభవసేన వా అధిగతఝానాదీని అనభిజ్ఝా ధమ్మపదం. చతుబ్రహ్మవిహారవసేన అధిగతాని అబ్యాపాదో ధమ్మపదం. దసానుస్సతిఆహారేపటికూలసఞ్ఞావసేన అధిగతాని సమ్మాసతి ధమ్మపదం. దసకసిణఆనాపానవసేన అధిగతాని సమ్మాసమాధి ధమ్మపదన్తి.

ధమ్మసమాదానేసు పఠమం అచేలకపటిపదా. దుతియం తిబ్బకిలేసస్స అరహత్తం గహేతుం అసక్కోన్తస్స అస్సుముఖస్సాపి రుదతో పరిసుద్ధబ్రహ్మచరియచరణం. తతియం కామేసు పాతబ్యతా. చతుత్థం చత్తారో పచ్చయే అలభమానస్సాపి ఝానవిపస్సనావసేన సుఖసమఙ్గినో సాసనబ్రహ్మచరియం.

ధమ్మక్ఖన్ధాతి ఏత్థ గుణట్ఠో ఖన్ధట్ఠో. **సీలక్ఖన్ధోతి** సీలగుణో. ఏత్థ చ ఫలసీలం అధిప్పేతం. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి చతూసుపి ఠానేసు ఫలమేవ వుత్తం.

బలానీతి ఉపత్థమ్భనట్ఠేన అకమ్పియట్ఠేన చ బలాని. తేసం పటిపక్ఖేహి కోసజ్జాదీహి అకమ్పనియతా వేదితబ్బా. సబ్బానిపి సమథవిపస్సనామగ్గవసేన లోకియలోకుత్తరానేవ కథితాని.

అధిట్ఠానానీతి ఏత్థ **అధీతి** ఉపసగ్గమత్తం. అత్థతో పన తేన వా తిట్ఠన్తి, తత్థ వా తిట్ఠన్తి, ఠానమేవ వా తంతంగుణాధికానం పురిసానం అధిట్ఠానం, పఞ్ఞావ అధిట్ఠానం **పఞ్ఞాధిట్ఠానం.** ఏత్థ చ పఠమేన అగ్గఫలపఞ్ఞా. దుతియేన వచీసచ్చం. తతియేన ఆమిసపరిచ్చాగో. చతుత్థేన కిలేసూపసమో కథితోతి వేదితబ్బో. పఠమేన చ కమ్మస్సకతపఞ్ఞం విపస్సనాపఞ్ఞం వా ఆదిం కత్వా ఫలపఞ్ఞా కథితా. దుతియేన వచీసచ్చం ఆదిం కత్వా పరమత్థసచ్చం నిబ్బానం. తతియేన ఆమిసపరిచ్చాగం ఆదిం కత్వా అగ్గమగ్గేన కిలేసపరిచ్చాగో. చతుత్థేన సమాపత్తివిక్ఖమ్భితే కిలేసే ఆదిం కత్వా అగ్గమగ్గేన కిలేసవూపసమో. పఞ్ఞాధిట్ఠానేన వా ఏకేన అరహత్తఫలపఞ్ఞా కథితా. సేసేహి పరమత్థసచ్చం. సచ్చాధిట్ఠానేన వా ఏకేన పరమత్థసచ్చం కథితం. సేసేహి అరహత్తపఞ్ఞాతి **మూసికాభయత్థేరో** ఆహ.

పఞ్హబ్యాకరణాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౨. పఞ్హబ్యాకరణాని మహాపదేసకథాయ విత్థారితానేవ.

కణ్హన్తి కాళకం దసఅకుసలకమ్మపథకమ్మం. **కణ్హవిపాకన్తి** అపాయే నిబ్బత్తనతో కాళకవిపాకం. **సుక్కన్తి** పణ్డరం కుసలకమ్మపథకమ్మం. **సుక్కవిపాకన్తి** సగ్గే నిబ్బత్తనతో పణ్డరవిపాకం. **కణ్హసుక్కన్తి** మిస్సకకమ్మం. **కణ్హసుక్కవిపాకన్తి** సుఖదుక్ఖవిపాకం. మిస్సకకమ్మఞ్హి కత్వా అకుసలేన తిరచ్ఛానయోనియం మఙ్గలహత్థిట్ఠానాదీసు ఉప్పన్నో కుసలేన పవత్తే సుఖం వేదయతి. కుసలేన రాజకులేపి నిబ్బత్తో అకుసలేన పవత్తే దుక్ఖం వేదయతి. **అకణ్హఅసుక్కన్తి** కమ్మక్ఖయకరం చతుమగ్గఞాణం అధిప్పేతం. తఞ్హి యది కణ్హం భవేయ్య, కణ్హవిపాకం దదేయ్య. యది సుక్కం భవేయ్య, సుక్కవిపాకం దదేయ్య. ఉభయవిపాకస్స పన అదానతో అకణ్హాసుక్కవిపాకత్తా అకణ్హం అసుక్కన్తి అయమేత్థ అత్థో.

సచ్ఛికరణీయాతి పచ్చక్ఖకరణేన చేవ పటిలాభేన చ సచ్ఛికాతబ్బా. **చక్ఖునాతి** దిబ్బచక్ఖునా. **కాయేనాతి** సహజాతనామకాయేన. **పఞ్ఞాయాతి** అరహత్తఫలఞాణేన.

ఓఘాతి వట్టస్మిం సత్తే ఓహనన్తి ఓసీదాపేన్తీతి ఓఘా. తత్థ పఞ్చకామగుణికో రాగో **కామోఘో.** రూపారూపభవేసు ఛన్దరాగో **భవోఘో.** తథా ఝాననికన్తి సస్సతదిట్ఠిసహగతో చ రాగో. ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో **దిట్ఠోఘో.**

వట్టస్మిం యోజేన్తీతి **యోగా.** తే ఓఘా వియ వేదితబ్బా.

విసంయోజేన్తీతి **విసఞ్ఞోగా.** తత్థ అసుభజ్ఝానం కామయోగవిసంయోగో. తం పాదకం కత్వా అధిగతో అనాగామిమగ్గో ఏకన్తేనేవ **కామయోగవిసఞ్ఞోగో** నామ. అరహత్తమగ్గో **భవయోగవిసఞ్ఞోగో** నామ. సోతాపత్తిమగ్గో **దిట్ఠియోగవిసఞ్ఞోగో** నామ. అరహత్తమగ్గో **అవిజ్జాయోగవిసఞ్ఞోగో** నామ.

గన్థనవసేన **గన్థా.** వట్టస్మిం నామకాయఞ్చేవ రూపకాయఞ్చ గన్థతి బన్ధతి పలిబున్ధతీతి **కాయగన్థో. ఇదంసచ్చాభినివేసో**తి ఇదమేవ సచ్చం, మోఘమఞ్ఞన్తి ఏవం పవత్తో దిట్ఠాభినివేసో.

ఉపాదానానీతి ఆదానగ్గహణాని. కామోతి రాగో, సోయేవ గహణట్ఠేన ఉపాదానన్తి **కాముపాదానం.** దిట్ఠీతి మిచ్ఛాదిట్ఠి, సాపి గహణట్ఠేన ఉపాదానన్తి **దిట్ఠుపాదానం.** ఇమినా సుద్ధీతి ఏవం సీలవతానం గహణం **సీలబ్బతుపాదానం.** అత్తాతి ఏతేన వదతి చేవ ఉపాదియతి చాతి **అత్తవాదుపాదానం.**

యోనియోతి కోట్ఠాసా. అణ్డే జాతాతి **అణ్డజా.** జలాబుమ్హి జాతాతి **జలాబుజా.** సంసేదే జాతాతి **సంసేదజా.** సయనస్మిం పూతిమచ్ఛాదీసు చ నిబ్బత్తానమేతం అధివచనం. వేగేన ఆగన్త్వా ఉపపతితా వియాతి **ఓపపాతికా.** తత్థ దేవమనుస్సేసు సంసేదజఓపపాతికానం అయం విసేసో. సంసేదజా మన్దా దహరా హుత్వా నిబ్బత్తన్తి. ఓపపాతికా సోళసవస్సుద్దేసికా హుత్వా. మనుస్సేసు హి భుమ్మదేవేసు చ ఇమా చతస్సోపి యోనియో లబ్భన్తి. తథా తిరచ్ఛానేసు సుపణ్ణనాగాదీసు. వుత్తఞ్హేతం – “తత్థ, భిక్ఖవే, అణ్డజా సుపణ్ణా అణ్డజేవ నాగే హరన్తి, న జలాబుజే న సంసేదజే న ఓపపాతికే”తి (సం॰ ని॰ ౩.౩౯౩). చాతుమహారాజికతో పట్ఠాయ ఉపరిదేవా ఓపపాతికాయేవ . తథా నేరయికా. పేతేసు చతస్సోపి లబ్భన్తి. **గబ్భావక్కన్తియో** సమ్పసాదనీయే కథితా ఏవ.

అత్తభావపటిలాభేసు పఠమో ఖిడ్డాపదోసికవసేన వేదితబ్బో. దుతియో ఓరబ్భికాదీహి ఘాతియమానఉరబ్భాదివసేన. తతియో మనోపదోసికావసేన. చతుత్థో చాతుమహారాజికే ఉపాదాయ ఉపరిసేసదేవతావసేన. తే హి దేవా నేవ అత్తసఞ్చేతనాయ మరన్తి, న పరసఞ్చేతనాయ.

దక్ఖిణావిసుద్ధాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౩. **దక్ఖిణావిసుద్ధియో**తి దానసఙ్ఖాతా దక్ఖిణా విసుజ్ఝన్తి మహప్ఫలా హోన్తి ఏతాహీతి **దక్ఖిణావిసుద్ధియో.**

దాయకతో విసుజ్ఝతి, నో పటిగ్గాహకతోతి యత్థ దాయకో సీలవా హోతి, ధమ్మేనుప్పన్నం దేయ్యధమ్మం దేతి, పటిగ్గాహకో దుస్సీలో. అయం దక్ఖిణా వేస్సన్తరమహారాజస్స దక్ఖిణాసదిసా. **పటిగ్గాహకతో విసుజ్ఝతి, నో దాయకతో**తి యత్థ పటిగ్గాహకో సీలవా హోతి, దాయకో దుస్సీలో, అధమ్మేనుప్పన్నం దేతి, అయం దక్ఖిణా చోరఘాతకస్స దక్ఖిణాసదిసా. **నేవ దాయకతో విసుజ్ఝతి, నో పటిగ్గాహకతో**తి యత్థ ఉభోపి దుస్సీలా దేయ్యధమ్మోపి అధమ్మేన నిబ్బత్తో. విపరియాయేన చతుత్థా వేదితబ్బా.

సఙ్గహవత్థూనీతి సఙ్గహకారణాని. తాని హేట్ఠా విభత్తానేవ.

అనరియవోహారాతి అనరియానం లామకానం వోహారా.

అరియవోహారాతి అరియానం సప్పురిసానం వోహారా.

దిట్ఠవాదితాతి దిట్ఠం మయాతి ఏవం వాదితా. ఏత్థ చ తంతంసముట్ఠాపకచేతనావసేన అత్థో వేదితబ్బో.

అత్తన్తపాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౪. అత్తన్తపాదీసు పఠమో అచేలకో. దుతియో ఓరబ్భికాదీసు అఞ్ఞతరో. తతియో యఞ్ఞయాజకో. చతుత్థో సాసనే సమ్మాపటిపన్నో.

అత్తహితాయ పటిపన్నాదీసు పఠమో యో సయం సీలాదిసమ్పన్నో, పరం సీలాదీసు న సమాదపేతి ఆయస్మా వక్కలిత్థేరో వియ. దుతియో యో అత్తనా న సీలాదిసమ్పన్నో, పరం సీలాదీసు సమాదపేతి ఆయస్మా ఉపనన్దో వియ. తతియో యో నేవత్తనా సీలాదిసమ్పన్నో, పరం సీలాదీసు న సమాదపేతి దేవదత్తో వియ. చతుత్థో యో అత్తనా చ సీలాదిసమ్పన్నో పరఞ్చ సీలాదీసు సమాదపేతి ఆయస్మా మహాకస్సపో వియ.

తమాదీసు **తమోతి** అన్ధకారభూతో. **తమపరాయణో**తి తమమేవ పరం అయనం గతి అస్సాతి తమపరాయణో. ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. ఏత్థ చ పఠమో నీచే చణ్డాలాదికులే దుజ్జీవితే హీనత్తభావే నిబ్బత్తిత్వా తీణి దుచ్చరితాని పరిపూరేతి. దుతియో తథావిధో హుత్వా తీణి సుచరితాని పరిపూరేతి. తతియో ఉళారే ఖత్తియకులే బహుఅన్నపానే సమ్పన్నత్తభావే నిబ్బత్తిత్వా తీణి దుచ్చరితాని పరిపూరేతి. చతుత్థో తాదిసోవ హుత్వా తీణి సుచరితాని పరిపూరేతి.

సమణమచలోతి సమణఅచలో. మ-కారో పదసన్ధిమత్తం. సో సోతాపన్నో వేదితబ్బో. సోతాపన్నో హి చతూహి వాతేహి ఇన్దఖీలో వియ పరప్పవాదేహి అకమ్పియో. అచలసద్ధాయ సమన్నాగతోతి **సమణమచలో.** వుత్తమ్పి చేతం – "కతమో చ పుగ్గలో సమణమచలో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో తిణ్ణం సంయోజనానం పరిక్ఖయా"తి (పు॰ ప॰ ౧౯౦) విత్థారో. రాగదోసానం పన తనుభూతత్తా సకదాగామీ **సమణపదుమో** నామ. తేనాహ – "కతమో పన పుగ్గలో సమణపదుమో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో సకిదేవ ఇమం లోకం ఆగన్త్వా దుక్ఖస్సన్తం కరోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సమణపదుమో"తి (పు॰ ప॰ ౧౯౦). రాగదోసానం అభావా ఖిప్పమేవ పుప్ఫిస్సతీతి అనాగామీ **సమణపుణ్డరీకో** నామ. తేనాహ – "కతమో చ పుగ్గలో సమణపుణ్డరీకో? ఇధేకచ్చో పుగ్గలో పఞ్చన్నం ఓరమ్భాగియానం...పే॰... అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సమణపుణ్డరీకో"తి (పు॰ ప॰ ౧౯౦). అరహా పన సబ్బేసమ్పి గన్థకారకిలేసానం అభావా సమణేసు **సమణసుఖుమాలో** నామ. తేనాహ – "కతమో చ పుగ్గలో సమణేసు సమణసుఖుమాలో? ఇధేకచ్చో ఆసవానం ఖయా...పే॰... ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. అయం వుచ్చతి పుగ్గలో సమణేసు సమణసుఖుమాలో"తి.

"ఇమే ఖో , ఆవుసో"తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి సమపఞ్ఞాసాయ చతుక్కానం వసేన ద్వేపఞ్ఞాసతాని కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

చతుక్కవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౫. ఇతి చతుక్కవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని పఞ్చకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ పఞ్చసు ఖన్ధేసు **రూపక్ఖన్ధో** లోకియో. సేసా **లోకియలోకుత్తరా. ఉపాదానక్ఖన్ధా** లోకియావ. విత్థారతో పన ఖన్ధకథా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా. **కామగుణా** హేట్ఠా విత్థారితావ.

సుకతదుక్కటాదీహి గన్తబ్బాతి **గతియో. నిరయోతి** నిరస్సాదో. సహోకాసేన ఖన్ధా కథితా. తతో పరేసు తీసు నిబ్బత్తా ఖన్ధావ వుత్తా. చతుత్థే ఓకాసోపి.

ఆవాసే మచ్ఛరియం **ఆవాసమచ్ఛరియం.** తేన సమన్నాగతో భిక్ఖు ఆగన్తుకం దిస్వా "ఏత్థ చేతియస్స వా సఙ్ఘస్స వా పరిక్ఖారో ఠపితో"తిఆదీని వత్వా సఙ్ఘికమ్పి ఆవాసం నివారేతి. సో కాలఙ్కత్వా పేతో వా అజగరో వా హుత్వా నిబ్బత్తతి. కులే మచ్ఛరియం **కులమచ్ఛరియం.** తేన సమన్నాగతో భిక్ఖు తేహి కారణేహి అత్తనో ఉపట్ఠాకకులే అఞ్ఞేసం పవేసనమ్పి నివారేతి. లాభే మచ్ఛరియం **లాభమచ్ఛరియం.** తేన సమన్నాగతో భిక్ఖు సఙ్ఘికమ్పి లాభం మచ్ఛరాయన్తో యథా అఞ్ఞే న లభన్తి, ఏవం కరోతి. వణ్ణే మచ్ఛరియం **వణ్ణమచ్ఛరియం. వణ్ణో**తి చేత్థ సరీరవణ్ణోపి గుణవణ్ణోపి వేదితబ్బో. పరియత్తిధమ్మే మచ్ఛరియం **ధమ్మమచ్ఛరియం.** తేన సమన్నాగతో భిక్ఖు "ఇమం ధమ్మం పరియాపుణిత్వా ఏసో మం అభిభవిస్సతీ"తి అఞ్ఞస్స న దేతి. యో పన ధమ్మానుగ్గహేన వా పుగ్గలానుగ్గహేన వా న దేతి, న తం మచ్ఛరియం.

చిత్తం నివారేన్తి పరియోనన్ధన్తీతి **నీవరణాని.** కామచ్ఛన్దో నీవరణపత్తో అరహత్తమగ్గవజ్ఝో. కామరాగానుసయో కామరాగసంయోజనపత్తో అనాగామిమగ్గవజ్ఝో. థినం చిత్తగేలఞ్ఞం . మిద్ధం ఖన్ధత్తయగేలఞ్ఞం. ఉభయమ్పి అరహత్తమగ్గవజ్ఝం. తథా ఉద్ధచ్చం. కుక్కుచ్చం అనాగామిమగ్గవజ్ఝం. విచికిచ్ఛా పఠమమగ్గవజ్ఝా.

సంయోజనానీతి బన్ధనాని. తేహి పన బద్ధేసు పుగ్గలేసు రూపారూపభవే నిబ్బత్తా సోతాపన్నసకదాగామినో అన్తోబద్ధా బహిసయితా నామ. తేసఞ్హి కామభవే బన్ధనం. కామభవే అనాగామినో బహిబద్ధా అన్తోసయితా నామ. తేసఞ్హి రూపారూపభవే బన్ధనం. కామభవే సోతాపన్నసకదాగామినో అన్తోబద్ధా అన్తోసయితా నామ. రూపారూపభవే అనాగామినో బహిబద్ధా బహిసయితా నామ. ఖీణాసవో సబ్బత్థ అబన్ధనో.

సిక్ఖితబ్బం పదం **సిక్ఖాపదం,** సిక్ఖాకోట్ఠాసోతి అత్థో. సిక్ఖాయ వా పదం సిక్ఖాపదం, అధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసిక్ఖాయ అధిగముపాయోతి అత్థో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన సిక్ఖాపదకథా విభఙ్గప్పకరణే సిక్ఖాపదవిభఙ్గే ఆగతా ఏవ.

అభబ్బట్ఠానాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౬. "అభబ్బో, ఆవుసో, ఖీణాసవో భిక్ఖు సఞ్చిచ్చ పాణ"న్తిఆది దేసనాసీసమేవ, సోతాపన్నాదయోపి పన అభబ్బా. పుథుజ్జనఖీణాసవానం నిన్దాపసంసత్థమ్పి ఏవం వుత్తం. పుథుజ్జనో నామ గారయ్హో, మాతుఘాతాదీనిపి కరోతి . ఖీణాసవో పన పాసంసో, కున్థకిపిల్లికఘాతాదీనిపి న కరోతీతి.

బ్యసనేసు వియస్సతీతి బ్యసనం, హితసుఖం ఖిపతి విద్ధంసేతీతి అత్థో. ఞాతీనం బ్యసనం **ఞాతిబ్యసనం,** చోరరోగభయాదీహి ఞాతివినాసోతి అత్థో. భోగానం బ్యసనం **భోగబ్యసనం,** రాజచోరాదివసేన భోగవినాసోతి అత్థో. రోగో ఏవ బ్యసనం **రోగబ్యసనం.** రోగో హి ఆరోగ్యం బ్యసతి వినాసేతీతి బ్యసనం, సీలస్స బ్యసనం **సీలబ్యసనం.** దుస్సీల్యస్సేతం నామం. సమ్మాదిట్ఠిం వినాసయమానా ఉప్పన్నా దిట్ఠి ఏవ బ్యసనం **దిట్ఠిబ్యసనం.** ఏత్థ చ ఞాతిబ్యసనాదీని తీణి నేవ అకుసలాని న తిలక్ఖణాహతాని. సీలదిట్ఠిబ్యసనద్వయం అకుసలం తిలక్ఖణాహతం. తేనేవ "నావుసో, సత్తా ఞాతిబ్యసనహేతు వా"తిఆదిమాహ.

ఞాతిసమ్పదాతి ఞాతీనం సమ్పదా పారిపూరీ బహుభావో. **భోగసమ్పదాయపి** ఏసేవ నయో. ఆరోగ్యస్స సమ్పదా **ఆరోగ్యసమ్పదా.** పారిపూరీ దీఘరత్తం అరోగతా. **సీలదిట్ఠిసమ్పదాసుపి** ఏసేవ నయో . ఇధాపి ఞాతిసమ్పదాదయో నో కుసలా, న తిలక్ఖణాహతా. సీలదిట్ఠిసమ్పదా కుసలా, తిలక్ఖణాహతా. తేనేవ "నావుసో, సత్తా ఞాతిసమ్పదాహేతు వా"తిఆదిమాహ.

సీలవిపత్తిసీలసమ్పత్తికథా మహాపరినిబ్బానే విత్థారితావ.

చోదకేనాతి వత్థుసంసన్దస్సనా, ఆపత్తిసంసన్దస్సనా, సంవాసప్పటిక్ఖేపో, సామీచిప్పటిక్ఖేపోతి చతూహి చోదనావత్థూహి చోదయమానేన. **కాలేన వక్ఖామి నో అకాలేనాతి** ఏత్థ చుదితకస్స కాలో కథితో, న చోదకస్స. పరం చోదేన్తేన హి పరిసమజ్ఝే వా ఉపోసథపవారణగ్గే వా ఆసనసాలాభోజనసాలాదీసు వా న చోదేతబ్బం. దివాట్ఠానే నిసిన్నకాలే "కరోతాయస్మా ఓకాసం, అహం ఆయస్మన్తం వత్తుకామో"తి ఏవం ఓకాసం కారేత్వా చోదేతబ్బం. పుగ్గలం పన ఉపపరిక్ఖిత్వా యో లోలపుగ్గలో అభూతం వత్వా భిక్ఖూనం అయసం ఆరోపేతి, సో ఓకాసకమ్మం వినాపి చోదేతబ్బో. **భూతేనాతి** తచ్ఛేన సభావేన. **సణ్హేనాతి** మట్ఠేన ముదుకేన. **అత్థసఞ్హితేనాతి** అత్థకామతాయ హితకామతాయ ఉపేతేన.

పధానియఙ్గపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౨. పధానియఙ్గానీతి పధానం వుచ్చతి పదహనం, పధానమస్స అత్థీతి పధానియో, పధానియస్స భిక్ఖునో అఙ్గాని **పధానియఙ్గాని. సద్ధోతి** సద్ధాయ సమన్నాగతో. సద్ధా పనేసా ఆగమనసద్ధా, అధిగమనసద్ధా, ఓకప్పనసద్ధా, పసాదసద్ధాతి చతుబ్బిధా. తత్థ సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తానం సద్ధా అభినీహారతో ఆగతత్తా **ఆగమనసద్ధా** నామ. అరియసావకానం పటివేధేన అధిగతత్తా **అధిగమనసద్ధా** నామ. బుద్ధో ధమ్మో సఙ్ఘోతి వుత్తే అచలభావేన ఓకప్పనం **ఓకప్పనసద్ధా** నామ. పసాదుప్పత్తి **పసాదసద్ధా** నామ. ఇధ ఓకప్పనసద్ధా అధిప్పేతా. **బోధిన్తి** చతుత్థమగ్గఞాణం. తం సుప్పటివిద్ధం తథాగతేనాతి సద్దహతి. దేసనాసీసమేవ చేతం, ఇమినా పన అఙ్గేన తీసుపి రతనేసు సద్ధా అధిప్పేతా. యస్స హి బుద్ధాదీసు పసాదో బలవా, తస్స పధానవీరియం ఇజ్ఝతి. **అప్పాబాధోతి** అరోగో. **అప్పాతఙ్కోతి** నిద్దుక్ఖో. **సమవేపాకినియాతి** సమవిపాచనీయా. **గహణియాతి** కమ్మజతేజోధాతుయా. **నాతిసీతాయ నాచ్చుణ్హాయాతి** అతిసీతగహణికో సీతభీరూ హోతి, అచ్చుణ్హగహణికో ఉణ్హభీరూ హోతి, తేసం పధానం న ఇజ్ఝతి. మజ్ఝిమగహణికస్స ఇజ్ఝతి. తేనాహ – "మజ్ఝిమాయ పధానక్ఖమాయా"తి. **యథాభూతం అత్తానం ఆవికత్తాతి** యథాభూతం అత్తనో అగుణం పకాసేతా. **ఉదయత్థగామినియాతి** ఉదయఞ్చ అత్థఙ్గమఞ్చ గన్తుం పరిచ్ఛిన్దితుం సమత్థాయ, ఏతేన పఞ్ఞాసలక్ఖణపరిగ్గాహకం ఉదయబ్బయఞాణం వుత్తం . **అరియాయాతి** పరిసుద్ధాయ. **నిబ్బేధికాయాతి** అనిబ్బిద్ధపుబ్బే లోభక్ఖన్ధాదయో నిబ్బిజ్ఝితుం సమత్థాయ. **సమ్మా దుక్ఖక్ఖయగామినియాతి** తదఙ్గవసేన కిలేసానం పహీనత్తా యం యం దుక్ఖం ఖీయతి, తస్స తస్స దుక్ఖస్స ఖయగామినియా. ఇతి సబ్బేహి ఇమేహి పదేహి విపస్సనాపఞ్ఞావ కథితా. దుప్పఞ్ఞస్స హి పధానం న ఇజ్ఝతి.

సుద్ధావాసాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౮. సుద్ధావాసాతి సుద్ధా ఇధ ఆవసింసు ఆవసన్తి ఆవసిస్సన్తి వాతి సుద్ధావాసా. సుద్ధాతి కిలేసమలరహితా అనాగామిఖీణాసవా. **అవిహాతిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం మహాపదానే వుత్తమేవ.

అనాగామీసు ఆయునో మజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా అన్తరావ కిలేసపరినిబ్బానం అరహత్తం పత్తో **అన్తరాపరినిబ్బాయీ** నామ. మజ్ఝం ఉపహచ్చ అతిక్కమిత్వా పత్తో **ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ** నామ. అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన అకిలమన్తో సుఖేన పత్తో **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ. ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలమన్తో దుక్ఖేన పత్తో **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ** నామ. ఇమే చత్తారో పఞ్చసుపి సుద్ధావాసేసు లబ్భన్తి. **ఉద్ధంసోతోఅకనిట్ఠగామీ**తి ఏత్థ పన చతుక్కం వేదితబ్బం. యో హి అవిహాతో పట్ఠాయ చత్తారో దేవలోకే సోధేత్వా అకనిట్ఠం గన్త్వా పరినిబ్బాయతి, అయం ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ నామ. యో అవిహాతో దుతియం వా తతియం వా చతుత్థం వా దేవలోకం గన్త్వా పరినిబ్బాయతి, అయం ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ నామ. యో కామభవతో అకనిట్ఠేసు నిబ్బత్తిత్వా పరినిబ్బాయతి, అయం న ఉద్ధంసోతో అకనిట్ఠగామీ నామ. యో హేట్ఠా చతూసు దేవలోకేసు తత్థ తత్థేవ నిబ్బత్తిత్వా పరినిబ్బాయతి, అయం న ఉద్ధంసోతో న అకనిట్ఠగామీ నామాతి.

చేతోఖిలపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౯. **చేతోఖిలా**తి చిత్తస్స థద్ధభావా. **సత్థరి కఙ్ఖతీ**తి సత్థు సరీరే వా గుణే వా కఙ్ఖతి. సరీరే కఙ్ఖమానో "ద్వత్తింసమహాపురిసవరలక్ఖణపటిమణ్డితం నామ సరీరం అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. గుణే కఙ్ఖమానో "అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నజాననసమత్థం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. **ఆతప్పాయా**తి వీరియకరణత్థాయ. **అనుయోగాయా**తి పునప్పునం యోగాయ. సాతచ్చాయాతి **సతతకిరియాయ. పధానాయా**తి పదహనత్థాయ. **అయం పఠమో చేతోఖిలో**తి అయం సత్థరి విచికిచ్ఛాసఙ్ఖాతో పఠమో చిత్తస్స థద్ధభావో. **ధమ్మే**తి పరియత్తిధమ్మే చ పటివేధధమ్మే చ. పరియత్తిధమ్మే కఙ్ఖమానో "తేపిటకం బుద్ధవచనం చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సానీతి వదన్తి, అత్థి ను ఖో ఏతం నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. పటివేధధమ్మే కఙ్ఖమానో "విపస్సనానిస్సన్దో మగ్గో నామ, మగ్గనిస్సన్దో ఫలం నామ, సబ్బసఙ్ఖారపటినిస్సగ్గో నిబ్బానం నామాతి వదన్తి, తం అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. **సఙ్ఘే కఙ్ఖతీ**తి "ఉజుప్పటిపన్నోతిఆదీనం పదానం వసేన ఏవరూపం పటిపదం పటిపన్నా చత్తారో మగ్గట్ఠా చత్తారో ఫలట్ఠాతి అట్ఠన్నం పుగ్గలానం సమూహభూతో సఙ్ఘో నామ అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. **సిక్ఖాయ కఙ్ఖమానో** "అధిసీలసిక్ఖా నామ, అధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసిక్ఖా నామాతి వదన్తి , సా అత్థి ను ఖో నత్థీ"తి కఙ్ఖతి. **అయం పఞ్చమో**తి అయం సబ్రహ్మచారీసు కోపసఙ్ఖాతో పఞ్చమో చిత్తస్స థద్ధభావో కచవరభావో ఖాణుకభావో.

చేతసోవినిబన్ధాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౨౦. **చేతసోవినిబన్ధా**తి చిత్తం బన్ధిత్వా ముట్ఠియం కత్వా వియ గణ్హన్తీతి చేతసోవినిబన్ధా. **కామే**తి వత్థుకామేపి కిలేసకామేపి. **కాయే**తి అత్తనో కాయే. **రూపే**తి బహిద్ధారూపే. **యావదత్థ**న్తి యత్తకం ఇచ్ఛతి, తత్తకం. **ఉదరావదేహక**న్తి ఉదరపూరం. తఞ్హి ఉదరం అవదేహనతో "ఉదరావదేహక"న్తి వుచ్చతి. **సేయ్యసుఖ**న్తి మఞ్చపీఠసుఖం. **పస్ససుఖ**న్తి యథా సమ్పరివత్తకం సయన్తస్స దక్ఖిణపస్సవామపస్సానం సుఖం హోతి, ఏవం ఉప్పన్నం సుఖం. **మిద్ధసుఖ**న్తి నిద్దాసుఖం. **అనుయుత్తో**తి యుత్తప్పయుత్తో విహరతి. **పణిధాయా**తి పత్థయిత్వా. **బ్రహ్మచరియేనా**తి మేథునవిరతిబ్రహ్మచరియేన. **దేవో వా భవిస్సామీ**తి మహేసక్ఖదేవో వా భవిస్సామి. **దేవఞ్ఞతరో వా**తి అప్పేసక్ఖదేవేసు వా అఞ్ఞతరో.

ఇన్ద్రియేసు పఠమపఞ్చకే లోకియానేవ కథితాని. దుతియపఞ్చకే పఠమదుతియచతుత్థాని లోకియాని, తతియపఞ్చమాని లోకియలోకుత్తరాని. తతియపఞ్చకే సమథవిపస్సనామగ్గవసేన లోకియలోకుత్తరాని.

నిస్సరణియపఞ్చకవణ్ణనా

౩౨౧. నిస్సరణియాతి నిస్సటా విసఞ్ఞుత్తా. **ధాతుయోతి** అత్తసుఞ్ఞసభావా. **కామే మనసికరోతోతి** కామే మనసికరోన్తస్స, అసుభజ్ఝానతో వుట్ఠాయ అగదం గహేత్వా విసం వీమంసన్తో వియ వీమంసనత్థం కామాభిముఖం చిత్తం పేసేన్తస్సాతి అత్థో. **న పక్ఖన్దతీతి** న పవిసతి. **న పసీదతీతి** పసాదం నాపజ్జతి. **న సన్తిట్ఠతీతి** న పతిట్ఠతి. **న విముచ్చతీతి** నాధిముచ్చతి. యథా పన కుక్కుటపత్తం వా న్హారుదద్దులం వా అగ్గిమ్హి పక్ఖిత్తం పతిలీయతి పతికుటతి పతివత్తతి న సమ్పసారియతి; ఏవం పతిలీయతి న పసారియతి. **నేక్ఖమ్మం ఖో పనాతి** ఇధ నేక్ఖమ్మం నామ దససు అసుభేసు పఠమజ్ఝానం, తదస్స మనసికరోతో చిత్తం పక్ఖన్దతి. **తస్స తం చిత్తన్తి** తస్స తం అసుభజ్ఝానచిత్తం. **సుగతన్తి** గోచరే గతత్తా సుట్ఠు గతం. **సుభావితన్తి** అహానభాగియత్తా సుట్ఠు భావితం. **సువుట్ఠితన్తి** కామతో సుట్ఠు వుట్ఠితం. **సువిముత్తన్తి** కామేహి సుట్ఠు విముత్తం. కామపచ్చయా ఆసవా నామ కామహేతుకా చత్తారో ఆసవా. **విఘాతాతి** దుక్ఖా. **పరిళాహాతి** కామరాగపరిళాహా. **న సో తం వేదనం వేదేతీతి** సో తం కామవేదనం విఘాతపరిళాహవేదనఞ్చ న వేదయతి. **ఇదమక్ఖాతం కామానం నిస్సరణన్తి** ఇదం అసుభజ్ఝానం కామేహి నిస్సటత్తా కామానం నిస్సరణన్తి అక్ఖాతం. యో పన తం ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో తతియం మగ్గం పత్వా అనాగామిఫలేన నిబ్బానం దిస్వా పున కామా నామ నత్థీతి జానాతి, తస్స చిత్తం అచ్చన్తనిస్సరణమేవ. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

అయం పన విసేసో, దుతియవారే మేత్తాఝానాని బ్యాపాదస్స నిస్సరణం నామ. తతియవారే కరుణాఝానాని విహింసాయ నిస్సరణం నామ. చతుత్థవారే అరూపజ్ఝానాని రూపానం నిస్సరణం నామ. అచ్చన్తనిస్సరణే చేత్థ అరహత్తఫలం యోజేతబ్బం.

పఞ్చమవారే **సక్కాయం మనసికరోతోతి** సుద్ధసఙ్ఖారే పరిగ్గణ్హిత్వా అరహత్తం పత్తస్స సుక్ఖవిపస్సకస్స ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ వీమంసనత్థం పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధాభిముఖం చిత్తం పేసేన్తస్స. **ఇదమక్ఖాతం సక్కాయనిస్సరణన్తి** ఇదం అరహత్తమగ్గేన చ ఫలేన చ నిబ్బానం దిస్వా ఠితస్స భిక్ఖునో పున సక్కాయో నత్థీతి ఉప్పన్నం అరహత్తఫలసమాపత్తిచిత్తం సక్కాయస్స నిస్సరణన్తి అక్ఖాతం.

విముత్తాయతనపఞ్చకవణ్ణనా

౩౨౨. విముత్తాయతనానీతి విముచ్చనకారణాని. **అత్థపటిసంవేదినోతి** పాళిఅత్థం జానన్తస్స. **ధమ్మపటిసంవేదినోతి** పాళిం జానన్తస్స. **పామోజ్జన్తి** తరుణపీతి. **పీతీతి** తుట్ఠాకారభూతా బలవపీతి. **కాయోతి** నామకాయో పటిపస్సమ్భతి. **సుఖం వేదయతీతి** సుఖం పటిలభతి. **చిత్తం సమాధియతీతి** అరహత్తఫలసమాధినా సమాధియతి. అయఞ్హి తం ధమ్మం సుణన్తో ఆగతాగతట్ఠానే ఝానవిపస్సనామగ్గఫలాని జానాతి, తస్స ఏవం జానతో పీతి ఉప్పజ్జతి. సో తస్సా పీతియా అన్తరా ఓసక్కితుం న దేన్తో ఉపచారకమ్మట్ఠానికో హుత్వా విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. తం సన్ధాయ వుత్తం – "చిత్తం సమాధియతీ"తి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో . అయం పన విసేసో, **సమాధినిమిత్తన్తి** అట్ఠతింసాయ ఆరమ్మణేసు అఞ్ఞతరో సమాధియేవ సమాధినిమిత్తం. **సుగ్గహితం హోతీతిఆదీసు** ఆచరియసన్తికే కమ్మట్ఠానం ఉగ్గణ్హన్తేన సుట్ఠు గహితం హోతి. **సుట్ఠు మనసికతన్తి** సుట్ఠు ఉపధారితం. **సుప్పటివిద్ధం పఞ్ఞాయాతి** పఞ్ఞాయ సుట్ఠు పచ్చక్ఖం కతం. **తస్మిం ధమ్మేతి** తస్మిం కమ్మట్ఠానపాళిధమ్మే.

విముత్తిపరిపాచనీయాతి విముత్తి వుచ్చతి అరహత్తం, తం పరిపాచేన్తీతి **విముత్తిపరిపాచనీయా. అనిచ్చసఞ్ఞాతి** అనిచ్చానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **అనిచ్చే దుక్ఖసఞ్ఞాతి** దుక్ఖానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **దుక్ఖే అనత్తసఞ్ఞాతి** అనత్తానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **పహానసఞ్ఞాతి** పహానానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **విరాగసఞ్ఞాతి** విరాగానుపస్సనాఞాణే ఉప్పన్నసఞ్ఞా.

"ఇమే ఖో ఆవుసో"తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి ఛబ్బీసతియా పఞ్చకానం వసేన తింససతపఞ్హో కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

పఞ్చకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఛక్కవణ్ణనా

౩౨౩. ఇతి పఞ్చకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని ఛక్కవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ **అజ్ఝత్తికానీతి** అజ్ఝత్తజ్ఝత్తికాని. **బాహిరానీతి** తతో అజ్ఝత్తజ్ఝత్తతో బహిభూతాని. విత్థారతో పన ఆయతనకథా **విసుద్ధిమగ్గే** కథితావ. **విఞ్ఞాణకాయాతి** విఞ్ఞాణసమూహా. **చక్ఖువిఞ్ఞాణన్తి** చక్ఖుపసాదనిస్సితం కుసలాకుసలవిపాకవిఞ్ఞాణం. ఏస నయో సబ్బత్థ. **చక్ఖుసమ్ఫస్సోతి** చక్ఖునిస్సితో సమ్ఫస్సో. **సోతసమ్ఫస్సాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **మనోసమ్ఫస్సోతి** ఇమే దస సమ్ఫస్సే ఠపేత్వా సేసో సబ్బో మనోసమ్ఫస్సో నామ. వేదనాఛక్కమ్పి ఏతేనేవ నయేన వేదితబ్బం. **రూపసఞ్ఞాతి** రూపం ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పన్నా సఞ్ఞా. ఏతేనుపాయేన సేసాపి వేదితబ్బా. చేతనాఛక్కేపి ఏసేవ నయో. తథా తణ్హాఛక్కే.

అగారవోతి గారవవిరహితో. **అప్పతిస్సోతి** అప్పతిస్సయో అనీచవుత్తి. ఏత్థ పన యో భిక్ఖు సత్థరి ధరమానే తీసు కాలేసు ఉపట్ఠానం న యాతి. సత్థరి అనుపాహనే చఙ్కమన్తే సఉపాహనో చఙ్కమతి, నీచే చఙ్కమన్తే ఉచ్చే చఙ్కమతి, హేట్ఠా వసన్తే ఉపరి వసతి, సత్థుదస్సనట్ఠానే ఉభో అంసే పారుపతి, ఛత్తం ధారేతి, ఉపాహనం ధారేతి, నహాయతి, ఉచ్చారం వా పస్సావం వా కరోతి. పరినిబ్బుతే పన చేతియం వన్దితుం న గచ్ఛతి, చేతియస్స పఞ్ఞాయనట్ఠానే సత్థుదస్సనట్ఠానే వుత్తం సబ్బం కరోతి, అయం **సత్థరి అగారవో** నామ. యో పన ధమ్మస్సవనే సంఘుట్ఠే సక్కచ్చం న గచ్ఛతి, సక్కచ్చం ధమ్మం న సుణాతి, సముల్లపన్తో నిసీదతి, సక్కచ్చం న గణ్హాతి, న వాచేతి, అయం **ధమ్మే అగారవో** నామ. యో పన థేరేన భిక్ఖునా అనజ్ఝిట్ఠో ధమ్మం దేసేతి, నిసీదతి, పఞ్హం కథేతి, వుడ్ఢే భిక్ఖూ ఘట్టేన్తో గచ్ఛతి, తిట్ఠతి, నిసీదతి, దుస్సపల్లత్థికం వా హత్థపల్లత్థికం వా కరోతి, సఙ్ఘమజ్ఝే ఉభో అంసే పారుపతి, ఛత్తుపాహనం ధారేతి, అయం **సఙ్ఘే అగారవో** నామ. ఏకభిక్ఖుస్మిమ్పి హి అగారవే కతే సఙ్ఘే అగారవో కతోవ హోతి. తిస్సో సిక్ఖా పన అపూరయమానోవ **సిక్ఖాయ అగారవో** నామ. అప్పమాదలక్ఖణం అననుబ్రూహయమానో **అప్పమాదే అగారవో** నామ. దువిధమ్పి **పటిసన్థారం** అకరోన్తో **పటిసన్థారే అగారవో** నామ. ఛ గారవా వుత్తప్పటిపక్ఖవసేన వేదితబ్బా.

సోమనస్సూపవిచారాతి సోమనస్ససమ్పయుత్తా విచారా. **సోమనస్సట్ఠానియన్తి** సోమనస్సకారణభూతం. **ఉపవిచరతీతి** వితక్కేన వితక్కేత్వా విచారేన పరిచ్ఛిన్దతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **దోమనస్సూపవిచారాపి** ఏవమేవ వేదితబ్బా. తథా **ఉపేక్ఖూపవిచారా. సారణీయధమ్మా** హేట్ఠా విత్థారితా. **దిట్ఠిసామఞ్ఞగతోతి** ఇమినా పన పదేన కోసమ్బకసుత్తే పఠమమగ్గో కథితో. ఇధ చత్తారోపి మగ్గా.

వివాదమూలఛక్కవణ్ణనా

౩౨౫. వివాదమూలానీతి వివాదస్స మూలాని. **కోధనోతి** కుజ్ఝనలక్ఖణేన కోధేన సమన్నాగతో. **ఉపనాహీతి** వేరఅప్పటినిస్సగ్గలక్ఖణేన ఉపనాహేన సమన్నాగతో. **అహితాయ దుక్ఖాయ దేవమనుస్సానన్తి** ద్విన్నం భిక్ఖూనం వివాదో కథం దేవమనుస్సానం అహితాయ దుక్ఖాయ సంవత్తతి. కోసమ్బకక్ఖన్ధకే వియ ద్వీసు భిక్ఖూసు వివాదం ఆపన్నేసు తస్మిం విహారే తేసం అన్తేవాసికా వివదన్తి. తేసం ఓవాదం గణ్హన్తో భిక్ఖునిసఙ్ఘో వివదతి. తతో తేసం ఉపట్ఠాకా వివదన్తి. అథ మనుస్సానం ఆరక్ఖదేవతా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. తత్థ ధమ్మవాదీనం ఆరక్ఖదేవతా ధమ్మవాదినియో హోన్తి అధమ్మవాదీనం అధమ్మవాదినియో. తతో ఆరక్ఖదేవతానం మిత్తా భుమ్మా దేవతా భిజ్జన్తి. ఏవం పరమ్పరా యావ బ్రహ్మలోకా ఠపేత్వా అరియసావకే సబ్బే దేవమనుస్సా ద్వే కోట్ఠాసా హోన్తి. ధమ్మవాదీహి పన అధమ్మవాదినోవ బహుతరా హోన్తి. తతో "యం బహుకేహి గహితం, తం తచ్ఛ"న్తి ధమ్మం విస్సజ్జేత్వా బహుతరావ అధమ్మం గణ్హన్తి. తే అధమ్మం పురక్ఖత్వా వదన్తా అపాయేసు నిబ్బత్తన్తి. ఏవం ద్విన్నం భిక్ఖూనం వివాదో దేవమనుస్సానం అహితాయ దుక్ఖాయ హోతి.

అజ్ఝత్తం వాతి తుమ్హాకం అబ్భన్తరపరిసాయ. **బహిద్ధా వాతి** పరేసం పరిసాయ.

మక్ఖీతి పరేసం గుణమక్ఖనలక్ఖణేన మక్ఖేన సమన్నాగతో. **పళాసీతి** యుగగ్గాహలక్ఖణేన పళాసేన సమన్నాగతో. **ఇస్సుకీతి** పరసక్కారాదీని ఇస్సాయనలక్ఖణాయ ఇస్సాయ సమన్నాగతో. **మచ్ఛరీతి** ఆవాసమచ్ఛరియాదీహి సమన్నాగతో. **సఠోతి** కేరాటికో. **మాయావీతి** కతపాపపటిచ్ఛాదకో. **పాపిచ్ఛోతి** అసన్తసమ్భావనిచ్ఛకో దుస్సీలో. **మిచ్ఛాదిట్ఠీతి** నత్థికవాదీ అహేతుకవాదీ అకిరియవాదీ. **సన్దిట్ఠిపరామాసీతి** సయం దిట్ఠిమేవ పరామసతి. **ఆధానగ్గాహీతి** దళ్హగ్గాహీ. **దుప్పటినిస్సగ్గీతి** న సక్కా హోతి గహితం విస్సజ్జాపేతుం.

పథవీధాతూతి పతిట్ఠాధాతు. **ఆపోధాతూతి** ఆబన్ధనధాతు. **తేజోధాతూతి** పరిపాచనధాతు. **వాయోధాతూతి** విత్థమ్భనధాతు. **ఆకాసధాతూతి** అసమ్ఫుట్ఠధాతు. **విఞ్ఞాణధాతూతి** విజాననధాతు.

నిస్సరణియఛక్కవణ్ణనా

౩౨౬. నిస్సరణియా ధాతుయోతి నిస్సటధాతుయోవ. **పరియాదాయ తిట్ఠతీతి** పరియాదియిత్వా హాపేత్వా తిట్ఠతి. **'మా హేవన్తిస్స వచనీయో'**తి యస్మా అభూతం బ్యాకరణం బ్యాకరోతి, తస్మా మా ఏవం భణీతి వత్తబ్బో. **యదిదం మేత్తాచేతోవిముత్తీతి** యా అయం మేత్తాచేతోవిముత్తి, ఇదం నిస్సరణం బ్యాపాదస్స, బ్యాపాదతో నిస్సటాతి అత్థో. యో పన మేత్తాయ తికచతుక్కజ్ఝానతో వుట్ఠితో సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా తతియమగ్గం పత్వా "పున బ్యాపాదో నత్థీ"తి తతియఫలేన నిబ్బానం పస్సతి, తస్స చిత్తం అచ్చన్తం నిస్సరణం బ్యాపాదస్స. ఏతేనుపాయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అనిమిత్తా చేతోవిముత్తీతి అరహత్తఫలసమాపత్తి. సా హి రాగనిమిత్తాదీనఞ్చేవ రూపనిమిత్తాదీనఞ్చ నిచ్చనిమిత్తాదీనఞ్చ అభావా "అనిమిత్తా"తి వుత్తా. **నిమిత్తానుసారీతి** వుత్తప్పభేదం నిమిత్తం అనుసరతీతి నిమిత్తానుసారీ.

అస్మీతి అస్మిమానో. **అయమహమస్మీతి** పఞ్చసు ఖన్ధేసు అయం నామ అహం అస్మీతి ఏత్తావతా అరహత్తం బ్యాకతం హోతి. **విచికిచ్ఛాకథంకథాసల్లన్తి** విచికిచ్ఛాభూతం కథంకథాసల్లం. **'మా హేవన్తిస్స వచనీయో'**తి సచే తే పఠమమగ్గవజ్ఝా

విచికిచ్ఛా ఉప్పజ్జతి, అరహత్తబ్యాకరణం మిచ్ఛా హోతి, తస్మా మా అభూతం భణీతి వారేతబ్బో. **అస్మిమానసముగ్ఘాతోతి** అరహత్తమగ్గో. అరహత్తమగ్గఫలవసేన హి నిబ్బానే దిట్ఠే పున అస్మిమానో నత్థీతి అరహత్తమగ్గో అస్మిమానసముగ్ఘాతోతి వుత్తో.

అనుత్తరియాదిఛక్కవణ్ణనా

౩౨౭. అనుత్తరియానీతి అనుత్తరాని జేట్ఠకాని. దస్సనేసు అనుత్తరియం **దస్సనానుత్తరియం.** సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. తత్థ హత్థిరతనాదీనం దస్సనం న దస్సనానుత్తరియం, నివిట్ఠసద్ధస్స పన నివిట్ఠపేమవసేన దసబలస్స వా భిక్ఖుసఙ్ఘస్స వా కసిణాసుభనిమిత్తాదీనం వా అఞ్ఞతరస్స దస్సనం **దస్సనానుత్తరియం** నామ. ఖత్తియాదీనం గుణకథాసవనం న సవనానుత్తరియం, నివిట్ఠసద్ధస్స పన నివిట్ఠపేమవసేన తిణ్ణం వా రతనానం గుణకథాసవనం తేపిటకబుద్ధవచనసవనం వా **సవనానుత్తరియం** నామ. మణిరతనాదిలాభో న లాభానుత్తరియం, సత్తవిధఅరియధనలాభో పన **లాభానుత్తరియం** నామ. హత్థిసిప్పాదిసిక్ఖనం న సిక్ఖానుత్తరియం, సిక్ఖత్తయపూరణం పన **సిక్ఖానుత్తరియం** నామ. ఖత్తియాదీనం పారిచరియా న పారిచరియానుత్తరియం, తిణ్ణం పన రతనానం పారిచరియా **పారిచరియానుత్తరియం** నామ. ఖత్తియాదీనం గుణానుస్సరణం నానుస్సతానుత్తరియం, తిణ్ణం పన రతనానం గుణానుస్సరణం **అనుస్సతానుత్తరియం** నామ.

అనుస్సతియోవ **అనుస్సతిట్ఠానాని** నామ. **బుద్ధానుస్సతీతి** బుద్ధస్స గుణానుస్సరణం. ఏవం అనుస్సరతో హి పీతి ఉప్పజ్జతి. సో తం పీతిం ఖయతో వయతో పట్ఠపేత్వా అరహత్తం పాపుణాతి. ఉపచారకమ్మట్ఠానం నామేతం గిహీనమ్పి లబ్భతి, ఏస నయో సబ్బత్థ. విత్థారకథా పనేత్థ విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా.

సతతవిహారఛక్కవణ్ణనా

౩౨౮. సతతవిహారాతి ఖీణాసవస్స నిచ్చవిహారా. **చక్ఖునా రూపం దిస్వాతి** చక్ఖుద్వారారమ్మణే ఆపాథగతే తం రూపం చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిస్వా జవనక్ఖణే ఇట్ఠే అరజ్జన్తో **నేవ సుమనో హోతి,** అనిట్ఠే అదుస్సన్తో **న దుమ్మనో.** అసమపేక్ఖనే మోహం అనుప్పాదేన్తో **ఉపేక్ఖకో విహరతి** మజ్ఝత్తో, సతియా యుత్తత్తా **సతో,** సమ్పజఞ్ఞేన యుత్తత్తా **సమ్పజానో.** సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి ఛసుపి ద్వారేసు ఉపేక్ఖకో విహరతీతి ఇమినా ఛళఙ్గుపేక్ఖా కథితా. **సమ్పజానోతి** వచనతో పన చత్తారి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తాని లబ్భన్తి. **సతతవిహారాతి** వచనతో అట్ఠపి మహాచిత్తాని లబ్భన్తి **అరజ్జన్తో అదుస్సన్తోతి** వచనతో దసపి చిత్తాని లబ్భన్తి. సోమనస్సం కథం లబ్భతీతి చే ఆసేవనతో లబ్భతి.

అభిజాతిఛక్కవణ్ణనా

౩౨౯. అభిజాతియోతి జాతియో. **కణ్హాభిజాతికో సమానోతి** కణ్హే నీచకులే జాతో హుత్వా. **కణ్హం ధమ్మం అభిజాయతీతి** కాళకం దసదుస్సీల్యధమ్మం పసవతి కరోతి. సో తం అభిజాయిత్వా నిరయే నిబ్బత్తతి. **సుక్కం ధమ్మన్తి** అహం పుబ్బేపి పుఞ్ఞానం అకతత్తా నీచకులే నిబ్బత్తో. ఇదాని పుఞ్ఞం కరోమీతి పుఞ్ఞసఙ్ఖాతం పణ్డరం ధమ్మం అభిజాయతి. సో తేన సగ్గే నిబ్బత్తతి. **అకణ్హం అసుక్కం నిబ్బానన్తి** నిబ్బానఞ్హి సచే కణ్హం భవేయ్య, కణ్హవిపాకం దదేయ్య. సచే సుక్కం, సుక్కవిపాకం దదేయ్య. ద్విన్నమ్పి అప్పదానతో పన “అకణ్హం అసుక్క”న్తి వుత్తం. నిబ్బానఞ్చ నామ ఇమస్మిం అత్థే అరహత్తం

అధిప్పేతం. తస్మిం కిలేసనిబ్బానస్తే జాతత్తా నిబ్బానం నామ. తం ఏస అభిజాయతి పసవతి కరోతి. **సుక్కాభిజాతికో సమానోతి** సుక్కే ఉచ్చకులే జాతో హుత్వా. సేసం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

నిబ్బేధభాగియఛక్కవణ్ణనా

నిబ్బేధభాగియాతి నిబ్బేధో వుచ్చతి నిబ్బానం, తం భజన్తి ఉపగచ్ఛన్తీతి **నిబ్బేధభాగియా.** అనిచ్చసఞ్ఞాదయో పఞ్చకే వుత్తా. నిరోధానుపస్సనాఞాణే సఞ్ఞా **నిరోధసఞ్ఞా** నామ.

"ఇమే ఖో, ఆవుసో"తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి ద్వావీసతియా ఛక్కానం వసేన బాత్తింససతపఞ్హే కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

ఛక్కవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సత్తకవణ్ణనా

౩౩౦. ఇతి ఛక్కవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని సత్తకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి.

తత్థ సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠేన సద్ధావ ధనం **సద్ధాధనం.** ఏస నయో సబ్బత్థ. **పఞ్ఞాధనం** పనేత్థ సబ్బసేట్ఠం. పఞ్ఞాయ హి ఠత్వా తీణి సుచరితాని పఞ్చసీలాని దససీలాని పూరేత్వా సగ్గూపగా హోన్తి, సావకపారమీఞాణం, పచ్చేకబోధిఞాణం, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ పటివిజ్ఝన్తి. ఇమాసం సమ్పత్తీనం పటిలాభకారణతో పఞ్ఞా "ధన"న్తి వుత్తా. సత్తపి చేతాని లోకియలోకుత్తరమిస్సకానేవ కథితాని. **బోజ్ఝఙ్గ**కథా కథితావ.

సమాధిపరిక్ఖారాతి సమాధిపరివారా. సమ్మాదిట్ఠాదీని వుత్తత్థానేవ. ఇమేపి సత్త పరిక్ఖారా లోకియలోకుత్తరావ కథితా.

అసతం ధమ్మా అసన్తా వా ధమ్మా లామకా ధమ్మాతి **అసద్ధమ్మా.** విపరియాయేన **సద్ధమ్మా** వేదితబ్బా. సేసమేత్థ ఉత్తానత్థమేవ. **సద్ధమ్మేసు** పన సద్ధాదయో సబ్బేపి విపస్సకస్సేవ కథితా. తేసుపి పఞ్ఞా లోకియలోకుత్తరా. అయం విసేసో.

సప్పురిసానం ధమ్మాతి **సప్పురిసధమ్మా.** తత్థ సుత్తగేయ్యాదికం ధమ్మం జానాతీతి **ధమ్మఞ్ఞూ.** తస్స తస్సేవ భాసితస్స అత్థం జానాతీతి **అత్థఞ్ఞూ.** "ఏత్తకోమ్హి సీలేన సమాధినా పఞ్ఞాయా"తి ఏవం అత్తానం జానాతీతి **అత్తఞ్ఞూ.** పటిగ్గహణపరిభోగేసు మత్తం జానాతీతి **మత్తఞ్ఞూ.** అయం కాలో ఉద్దేసస్స, అయం కాలో పరిపుచ్ఛాయ, అయం కాలో యోగస్స అధిగమాయాతి ఏవం కాలం జానాతీతి **కాలఞ్ఞూ.** ఏత్థ చ పఞ్చ వస్సాని ఉద్దేసస్స కాలో. దస పరిపుచ్ఛాయ. ఇదం అతిసమ్బాధం. దస వస్సాని పన ఉద్దేసస్స కాలో. వీసతి పరిపుచ్ఛాయ. తతో పరం యోగే కమ్మం కాతబ్బం. అట్ఠవిధం పరిసం జానాతీతి **పరిసఞ్ఞూ.** సేవితబ్బాసేవితబ్బం పుగ్గలం జానాతీతి **పుగ్గలఞ్ఞూ.**

౩౩౧. నిద్దసవత్థూనీతి నిద్దసాదివత్థూని. నిద్దసో భిక్ఖు, నిబ్బీసో, నిత్తింసో, నిచ్చత్తాలీసో, నిప్పఞ్ఞాసో భిక్ఖూతి ఏవం వచనకారణాని. అయం కిర పఞ్హో తిత్థియసమయే ఉప్పన్నో. తిత్థియా హి దసవస్సకాలే మతం నిగణ్ఠం నిద్దసోతి వదన్తి. సో కిర పున దసవస్సో న హోతి. న కేవలఞ్చ దసవస్సోవ. నవవస్సోపి…పే… ఏకవస్సోపి న హోతి. ఏతేనేవ నయేన

వీసతివస్సాదికాలేపి మతం నిబ్బీసో, నిత్తింసో, నిచ్చత్తాలీసో, నిప్పఞ్ఞాసోతి వదన్తి. ఆయస్మా ఆనన్దో గామే విచరన్తో తం కథం సుత్వా విహారం గన్త్వా భగవతో ఆరోచేసి. భగవా ఆహ –

> “న ఇదం, ఆనన్ద, తిత్థియానం అధివచనం మమ సాసనే ఖీణాసవస్సేతం అధివచనం. ఖీణాసవో హి దసవస్సకాలే పరినిబ్బుతో పున దసవస్సో న హోతి. న కేవలఞ్చ దసవస్సోవ, నవవస్సోపి…పే॰… ఏకవస్సోపి. న కేవలఞ్చ ఏకవస్సోవ, దసమాసికోపి…పే॰… ఏకమాసికోపి. ఏకదివసికోపి. ఏకముహుత్తోపి న హోతి ఏవ. కస్మా? పున పటిసన్ధియా అభావా. నిబ్బీసాదీసుపి ఏసేవ నయో. ఇతి భగవా మమ సాసనే ఖీణాసవస్సేతం అధివచన”న్తి –

వత్వా యేహి కారణేహి సో నిద్దసో హోతి, తాని దస్సేతుం సత్త నిద్దసవత్థూని దేసేతి. థేరోపి తమేవ దేసనం ఉద్ధరిత్వా సత్త నిద్దసవత్థూని **ఇధావుసో, భిక్ఖు, సిక్ఖాసమాదానే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **సిక్ఖాసమాదానే తిబ్బచ్ఛన్దో హోతీ**తి సిక్ఖత్తయపూరణే బహలచ్ఛన్దో హోతి. **ఆయతిఞ్చ సిక్ఖాసమాదానే అవిగతపేమో**తి అనాగతే పునదివసాదీసుపి సిక్ఖాపూరణే అవిగతపేమేన సమన్నాగతో హోతి. **ధమ్మనిసన్తియా**తి ధమ్మనిసామనాయ. విపస్సనాయేతం అధివచనం. **ఇచ్ఛావినయే**తి తణ్హావినయనే. **పటిసల్లానే**తి ఏకీభావే. **వీరియారమ్భే**తి కాయికచేతసికస్స వీరియస్స పూరణే. **సతినేపక్కే**తి సతియఞ్చేవ నేపక్కభావే చ. **దిట్ఠిపటివేధే**తి మగ్గదస్సనే. సేసం సబ్బత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

సఞ్ఞాసు అసుభానుపస్సనాఞాణే సఞ్ఞా **అసుభసఞ్ఞా.** ఆదీనవానుపస్సనాఞాణే సఞ్ఞా **ఆదీనవసఞ్ఞా** నామ. సేసా హేట్ఠా వుత్తా ఏవ. బలసత్తకవిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తకపుగ్గలసత్తకాని వుత్తనయానేవ . అప్పహీనట్ఠేన అనుసయన్తీతి **అనుసయా.** థామగతో కామరాగో కామరాగానుసయో. ఏస నయో సబ్బత్థ. సంయోజనసత్తకం ఉత్తానత్థమేవ.

అధికరణసమథసత్తకవణ్ణనా

అధికరణసమథేసు అధికరణాని సమేన్తి వూపసమేన్తీతి **అధికరణసమథా. ఉప్పన్నుప్పన్నాన**న్తి ఉప్పన్నానం ఉప్పన్నానం. **అధికరణాన**న్తి వివాదాధికరణం అనువాదాధికరణం ఆపత్తాధికరణం కిచ్చాధికరణన్తి ఇమేసం చతున్నం. **సమథాయ వూపసమాయా**తి సమథత్థఞ్చేవ వూపసమనత్థఞ్చ. **సమ్ముఖావినయో దాతబ్బో…పే॰… తిణవత్థారకో**తి ఇమే సత్త సమథా దాతబ్బా.

తత్రాయం వినిచ్ఛయనయో. అధికరణేసు తావ ధమ్మోతి వా అధమ్మోతి వా అట్ఠారసహి వత్థూహి వివదన్తానం భిక్ఖూనం యో వివాదో, ఇదం **వివాదాధికరణం** నామ. సీలవిపత్తియా వా ఆచారదిట్ఠిఆజీవవిపత్తియా వా అనువదన్తానం అనువాదో ఉపవదనా చేవ చోదనా చ, ఇదం **అనువాదాధికరణం** నామ. మాతికాయ ఆగతా పఞ్చ, విభఙ్గే ద్వేతి సత్తపి ఆపత్తిక్ఖన్ధా, ఇదం **ఆపత్తాధికరణం** నామ. సఙ్ఘస్స అపలోకనాదీనం చతున్నం కమ్మానం కరణం, ఇదం **కిచ్చాధికరణం** నామ.

తత్థ వివాదాధికరణం ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ యేభుయ్యసికాయ చ. సమ్ముఖావినయేనేవ సమ్మమానం యస్మిం విహారే ఉప్పన్నం తస్మింయేవ వా అఞ్ఞత్థ వూపసమేతుం గచ్ఛన్తానం అన్తరామగ్గే వా యత్థ గన్త్వా సఙ్ఘస్స నియ్యాతితం తత్థ సఙ్ఘేన వా సఙ్ఘే వూపసమేతుం అసక్కోన్తే తత్థేవ ఉబ్బాహికాయ సమ్మతపుగ్గలేహి వా వినిచ్ఛితం

సమ్మతి. ఏవం సమ్మమానే చ పనేతస్మిం యా సఙ్ఘసమ్ముఖతా ధమ్మసమ్ముఖతా వినయసమ్ముఖతా పుగ్గలసమ్ముఖతా, అయం **సమ్ముఖావినయో** నామ.

తత్థ చ కారకసఙ్ఘస్స సఙ్ఘసామగ్గివసేన సమ్ముఖీభావో **సఙ్ఘసమ్ముఖతా.** సమేతబ్బస్స వత్థునో భూతతా **ధమ్మసమ్ముఖతా.** యథా తం సమేతబ్బం, తథేవ సమ్మనం **వినయసమ్ముఖతా.** యో చ వివదతి, యేన చ వివదతి, తేసం ఉభిన్నం అత్థపచ్చత్థికానం సమ్ముఖీభావో **పుగ్గలసమ్ముఖతా.** ఉబ్బాహికాయ వూపసమే పనేత్థ సఙ్ఘసమ్ముఖతా పరిహాయతి. ఏవం తావ సమ్ముఖావినయేనేవ సమ్మతి.

సచే పనేవమ్పి న సమ్మతి, అథ నం ఉబ్బాహికాయ సమ్మతా భిక్ఖూ "న మయం సక్కోమ వూపసమేతు"న్తి సఙ్ఘస్సేవ నియ్యాతేన్తి, తతో సఙ్ఘో పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం భిక్ఖుం సలాకగ్గాహాపకం సమ్మన్నతి. తేన గుళ్హకవివటకసకణ్ణజప్పకేసు తీసు సలాకగ్గాహేసు అఞ్ఞతరవసేన సలాకం గాహాపేత్వా సన్నిపతితపరిసాయ ధమ్మవాదీనం యేభుయ్యతాయ యథా తే ధమ్మవాదినో వదన్తి, ఏవం వూపసన్తం అధికరణం సమ్ముఖావినయేన చ యేభుయ్యసికాయ చ వూపసన్తం హోతి.

తత్థ సమ్ముఖావినయో వుత్తనయో ఏవ. యం పన యేభుయ్యసికాకమ్మస్స కరణం, అయం **యేభుయ్యసికా** నామ. ఏవం వివాదాధికరణం ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి. **అనువాదాధికరణం** చతూహి సమథేహి సమ్మతి – సమ్ముఖావినయేన చ సతివినయేన చ అమూళ్హవినయేన చ తస్సపాపియసికాయ చ. **సమ్ముఖావినయేనేవ** సమ్మమానం యో చ అనువదతి, యఞ్చ అనువదతి, తేసం వచనం సుత్వా సచే కాచి ఆపత్తి నత్థి, ఉభో ఖమాపేత్వా, సచే అత్థి, అయం నామేత్థ ఆపత్తీతి ఏవం వినిచ్ఛితం వూపసమ్మతి. తత్థ సమ్ముఖావినయలక్ఖణం వుత్తనయమేవ. యదా పన ఖీణాసవస్స భిక్ఖునో అమూలికాయ సీలవిపత్తియా అనుద్ధంసితస్స సతివినయం యాచమానస్స సఙ్ఘో ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన సతివినయం దేతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ సతివినయేన చ వూపసన్తం హోతి. దిన్నే పన సతివినయే పున తస్మిం పుగ్గలే కస్సచి అనువాదో న రుహతి.

యదా ఉమ్మత్తకో భిక్ఖు ఉమ్మాదవసేన అస్సామణకే అజ్ఝాచారే "సరతాయస్మా ఏవరూపిం ఆపత్తి"న్తి భిక్ఖూహి చోదియమానో "ఉమ్మత్తకేన మే , ఆవుసో, ఏతం కతం, నాహం తం సరామీ"తి భణన్తోపి భిక్ఖూహి చోదియమానోవ పున అచోదనత్థాయ అమూళ్హవినయం యాచతి, సఙ్ఘో చస్స ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన అమూళ్హవినయం దేతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ అమూళ్హవినయేన చ వూపసన్తం హోతి. దిన్నే పన అమూళ్హవినయే పున తస్మిం పుగ్గలే కస్సచి తప్పచ్చయా అనువాదో న రుహతి.

యదా పన పారాజికేన వా పారాజికసామన్తేన వా చోదియమానస్స అఞ్ఞేనఞ్ఞం పటిచరతో పాపుస్సన్నతాయ పాపియస్స పుగ్గలస్స "సచాయం అచ్ఛిన్నమూలో భవిస్సతి, సమ్మా వత్తిత్వా ఓసారణం లభిస్సతి. సచే ఛిన్నమూలో అయమేవస్స నాసనా భవిస్సతీ"తి మఞ్ఞమానో సఙ్ఘో ఞత్తిచతుత్థేన కమ్మేన తస్సపాపియసికం కరోతి, తదా సమ్ముఖావినయేన చ తస్సపాపియసికాయ చ వూపసన్తం హోతీతి. ఏవం అనువాదాధికరణం చతూహి సమథేహి సమ్మతి. **ఆపత్తాధికరణం** తీహి సమథేహి సమ్మతి సమ్ముఖావినయేన చ పటిఞ్ఞాతకరణేన చ తిణవత్థారకేన చ. తస్స సమ్ముఖావినయేనేవ వూపసమో నత్థి. యదా పన ఏకస్స వా భిక్ఖునో సన్తికే సఙ్ఘగణమజ్ఝేసు వా భిక్ఖు లహుకం ఆపత్తిం దేసేతి, తదా **ఆపత్తాధికరణం** సమ్ముఖావినయేన చ పటిఞ్ఞాతకరణేన చ వూపసమ్మతి.

తత్థ సమ్ముఖావినయే తావ యో చ దేసేతి, యస్స చ దేసేతి, తేసం సమ్ముఖీభావో పుగ్గలసమ్ముఖతా. సేసం వుత్తనయమేవ.

పుగ్గలస్స గణస్స చ దేసనాకాలే సఙ్ఘసమ్ముఖతా పరిహాయతి. యా పనేత్థ అహం, భన్తే, ఇత్థన్నామం ఆపత్తిం ఆపన్నోతి చ ఆమ, పస్సామీతి చ పటిఞ్ఞా, తాయ పటిఞ్ఞాయ "ఆయతిం సంవరేయ్యాసీ"తి కరణం, తం **పటిఞ్ఞాతకరణం** నామ. సఙ్ఘాదిసేసే హి పరివాసాదియాచనా పటిఞ్ఞా. పరివాసాదీనం దానం పటిఞ్ఞాతకరణం నామ. ద్వే పక్ఖజాతా పన భణ్డనకారకా భిక్ఖూ బహుం అస్సామణకం అజ్ఝాచరిత్వా పున లజ్జిధమ్మే ఉప్పన్నే సచే మయం ఇమాహి ఆపత్తీహి అఞ్ఞమఞ్ఞం కారేస్సామ, సియాపి తం అధికరణం కక్ఖళత్తాయ సంవత్తేయ్యాతి అఞ్ఞమఞ్ఞం ఆపత్తియా కారాపనే దోసం దిస్వా యదా తిణవత్థారకకమ్మం కరోన్తి, తదా ఆపత్తాధికరణం సమ్ముఖావినయేన చ తిణవత్థారకేన చ సమ్మతి.

తత్థ హి యత్తకా హత్థపాసూపగతా "న మేతం ఖమతీ"తి ఏవం దిట్ఠావికమ్మం అకత్వా నిద్దమ్పి ఓక్కన్తా హోన్తి, సబ్బేసం ఠపేత్వా థుల్లవజ్జఞ్చ గిహిపటిసంయుత్తఞ్చ సబ్బాపత్తియో వుట్ఠహన్తి, ఏవం ఆపత్తాధికరణం ద్వీహి సమథేహి సమ్మతి. **కిచ్చాధికరణం** ఏకేన సమథేన సమ్మతి సమ్ముఖావినయేనేవ. ఇమాని చత్తారి అధికరణాని యథానురూపం ఇమేహి సత్తహి సమథేహి సమ్మన్తి. తేన వుత్తం – ఉప్పన్నుప్పన్నానం అధికరణానం సమథాయ వూపసమాయ సమ్ముఖావినయో దాతబ్బో…పే.… తిణవత్థారకోతి. అయమేత్థ వినిచ్ఛయనయో. విత్థారో పన సమథక్ఖన్ధకే ఆగతోయేవ. వినిచ్ఛయోపిస్స సమన్తపాసాదికాయం వుత్తో.

"ఇమే ఖో, ఆవుసో"తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి చుద్దసన్నం సత్తకానం వసేన అట్ఠనవుతి పఞ్హే కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

సత్తకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

అట్ఠకవణ్ణనా

౩౩౩. ఇతి సత్తకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని అట్ఠకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ **మిచ్ఛత్తా**తి అయాథావా మిచ్ఛాసభావా. **సమ్మత్తా**తి యాథావా సమ్మాసభావా.

౩౩౪. కుసీతవత్థూనీతి కుసీతస్స అలసస్స వత్థూని పతిట్ఠా కోసజ్జకారణానీతి అత్థో. **కమ్మం కత్తబ్బం హోతీ**తి చీవరవిచారణాదికమ్మం కాతబ్బం హోతి. **న వీరియం ఆరభతీ**తి దువిధమ్పి వీరియం నారభతి. **అప్పత్తస్సా**తి ఝానవిపస్సనామగ్గఫలధమ్మస్స అప్పత్తస్స పత్తియా. **అనధిగతస్సా**తి తస్సేవ అనధిగతస్స అధిగమత్థాయ. **అసచ్ఛికతస్సా**తి తస్సేవ అపచ్చక్ఖకతస్స సచ్ఛికరణత్థాయ. **ఇదం పఠమ**న్తి ఇదం హన్దాహం నిపజ్జామీతి ఏవం ఓసీదనం పఠమం కుసీతవత్థు. ఇమినా నయేన సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. "మాసాచితం మఞ్ఞే"తి ఏత్థ పన **మాసాచితం** నామ తిన్తమాసో. యథా తిన్తమాసో గరుకో హోతి, ఏవం గరుకోతి అధిప్పాయో. **గిలానా వుట్ఠితో హోతీ**తి గిలానో హుత్వా పచ్ఛా వుట్ఠితో హోతి.

౩౩౫. ఆరమ్భవత్థూనీతి వీరియకారణాని. తేసమ్పి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

౩౩౬. దానవత్థూనీతి దానకారణాని. **ఆసజ్జ దానం దేతీ**తి పత్వా దానం దేతి. ఆగతం దిస్వావ ముహుత్తంయేవ నిసీదాపేత్వా సక్కారం కత్వా దానం దేతి, దస్సామి దస్సామీతి న కిలమేతి. ఇతి ఏత్థ ఆసాదనం దానకారణం నామ హోతి. **భయా దానం దేతీ**తిఆదీసుపి భయాదీని దానకారణానీతి వేదితబ్బాని. తత్థ **భయం** నామ అయం అదాయకో అకారకోతి గరహాభయం వా అపాయభయం వా. **అదాసి మే**తి మయ్హం పుబ్బే ఏస ఇదం నామ అదాసీతి దేతి. **దస్సతి మే**తి అనాగతే ఇదం నామ దస్సతీతి దేతి. **సాహు దాన**న్తి దానం నామ సాధు సున్దరం, బుద్ధాదీహి పణ్డితేహి పసత్థన్తి దేతి. **చిత్తాలఙ్కారచిత్తపరిక్ఖారత్థం దానం దేతీ**తి సమథవిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారత్థఞ్చేవ పరివారత్థఞ్చ దేతి. దానఞ్హి చిత్తం ముదుకం కరోతి. యేన లద్ధం హోతి, సోపి లద్ధం మేతి ముదుచిత్తో హోతి, యేన దిన్నం, సోపి దిన్నం మయాతి ముదుచిత్తో హోతి, ఇతి ఉభిన్నమ్పి చిత్తం ముదుకం కరోతి, తేనేవ “అదన్తదమనం దాన”న్తి వుచ్చతి. యథాహ –

> “అదన్తదమనం దానం, అదానం దన్తదూసకం;
> దానేన పియవాచాయ, ఉన్నమన్తి నమన్తి చా”తి.

ఇమేసు పన అట్ఠసు దానేసు చిత్తాలఙ్కారదానమేవ ఉత్తమం.

౩౩౭. దానూపపత్తియోతి దానపచ్చయా ఉపపత్తియో. **దహతీ**తి ఠపేతి. **అధిట్ఠాతీ**తి తస్సేవ వేవచనం. **భావేతీ**తి వడ్ఢేతి. **హీనే విముత్త**న్తి హీనేసు పఞ్చకామగుణేసు విముత్తం. **ఉత్తరి అభావిత**న్తి తతో ఉత్తరి మగ్గఫలత్థాయ అభావితం. **తత్రూపపత్తియా సంవత్తతీ**తి యం పత్థేత్వా కుసలం కతం, తత్థ తత్థ నిబ్బత్తనత్థాయ సంవత్తతి.

వీతరాగస్సాతి మగ్గేన వా సముచ్ఛిన్నరాగస్స సమాపత్తియా వా విక్ఖమ్భితరాగస్స. దానమత్తేనేవ హి బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తితుం న సక్కా. దానం పన సమాధివిపస్సనాచిత్తస్స అలఙ్కారో పరివారో హోతి. తతో దానేన ముదుచిత్తో బ్రహ్మవిహారే భావేత్వా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తతి. తేన వుత్తం “వీతరాగస్స నో సరాగస్సా”తి.

ఖత్తియానం పరిసా **ఖత్తియపరిసా,** సమూహోతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

లోకస్స ధమ్మా **లోకధమ్మా**. ఏతేహి ముత్తో నామ నత్థి, బుద్ధానమ్పి హోన్తియేవ. వుత్తమ్పి చేతం – “అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, లోకధమ్మా లోకం అనుపరివత్తన్తి, లోకో చ అట్ఠ లోకధమ్మే అనుపరివత్తతీ”తి (అ॰ ని॰ ౮.౬). **లాభో అలాభో**తి లాభే ఆగతే అలాభో ఆగతో ఏవాతి వేదితబ్బో. **యసాదీ**సుపి ఏసేవ నయో.

౩౩౮. అభిభాయతనవిమోక్ఖకథా హేట్ఠా కథితా ఏవ.

“ఇమే ఖో, ఆవుసో”తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి ఏకాదసన్నం అట్ఠకానం వసేన అట్ఠాసీతి పఞ్హే కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

అట్ఠకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నవకవణ్ణనా

౩౪౦. ఇతి అట్ఠకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని నవకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ **ఆఘాతవత్థూనీ**తి ఆఘాతకారణాని. **ఆఘాతం బన్ధతీ**తి కోపం బన్ధతి కరోతి ఉప్పాదేతి.

తం కుతేత్థ లబ్భాతి తం అనత్థచరణం మా అహోసీతి ఏతస్మిం పుగ్గలే కుతో లబ్భా, కేన కారణేన సక్కా లద్ధుం ? పరో నామ పరస్స అత్తనో చిత్తరుచియా అనత్థం కరోతీతి ఏవం చిన్తేత్వా ఆఘాతం పటివినోదేతి. అథ వా సచాహం పటికోపం కరేయ్యం, తం కోపకరణం ఏత్థ పుగ్గలే కుతో లబ్భా, కేన కారణేన లద్ధబ్బన్తి అత్థో. కుతో లాభాతిపి పాఠో, సచాహం ఏత్థ కోపం కరేయ్యం, తస్మిం మే కోపకరణే కుతో లాభా, లాభా నామ కే సియున్తి అత్థో. ఇమస్మిఞ్చ అత్థే **త**న్తి నిపాతమత్తమేవ హోతి.

౩౪౧. **సత్తావాసా**తి సత్తానం ఆవాసా, వసనట్ఠానానీతి అత్థో. తత్థ సుద్ధావాసాపి సత్తావాసోవ, అసబ్బకాలికత్తా పన న గహితా. సుద్ధావాసా హి బుద్ధానం ఖన్ధావారసదిసా. అసఙ్ఖ్యేయ్యకప్పే బుద్ధేసు అనిబ్బత్తన్తేసు తం ఠానం సుఞ్ఞం హోతీతి అసబ్బకాలికత్తా న గహితా. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

౩౪౨. అక్ఖణేసు **ధమ్మో చ దేసియతీ**తి చతుసచ్చధమ్మో దేసియతి. **ఓపసమికో**తి కిలేసూపసమకరో. **పరినిబ్బానికో**తి కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బానావహో. **సమ్బోధగామీ**తి చతుమగ్గఞాణపటివేధగామీ. **అఞ్ఞతర**న్తి అసఞ్ఞభవం వా అరూపభవం వా.

౩౪౩. **అనుపుబ్బవిహారా**తి అనుపటిపాటియా సమాపజ్జితబ్బవిహారా.

౩౪౪. **అనుపుబ్బనిరోధా**తి అనుపటిపాటియా నిరోధా.

“ఇమే, ఖో ఆవుసో”తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి ఛన్నం నవకానం వసేన చతుపణ్ణాస పఞ్హే కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

నవకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దసకవణ్ణనా

౩౪౫. ఇతి నవకవసేన సామగ్గిరసం దస్సేత్వా ఇదాని దసకవసేన దస్సేతుం పున దేసనం ఆరభి. తత్థ **నాథకరణా**తి “సనాథా, భిక్ఖవే, విహరథ మా అనాథా, దస ఇమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా నాథకరణా”తి (అ. ని. ౧౦.౧౭) ఏవం అక్ఖాతా అత్తనో పతిట్ఠాకరా ధమ్మా.

కల్యాణమిత్తోతిఆదీసు సీలాదిగుణసమ్పన్నా కల్యాణా అస్స మిత్తాతి **కల్యాణమిత్తో**. తే చస్స ఠాననిసజ్జాదీసు సహ అయనతో సహాయాతి **కల్యాణసహాయో.** చిత్తేన చేవ కాయేన చ కల్యాణమిత్తేసు ఏవ సమ్పవఙ్కో ఓనతోతి **కల్యాణసమ్పవఙ్కో. సువచో హోతీ**తి సుఖేన వత్తబ్బో హోతి సుఖేన అనుసాసితబ్బో. **ఖమో**తి గాళ్హేన ఫరుసేన కక్ఖళేన వుచ్చమానో ఖమతి, న కుప్పతి. **పదక్ఖిణగ్గాహీ అనుసాసని**న్తి యథా ఏకచ్చో ఓవదియమానో వామతో గణ్హాతి, పటిప్ఫరతి వా అసుణన్తో వా గచ్ఛతి, ఏవం అకత్వా “ఓవదథ, భన్తే , అనుసాసథ, తుమ్హేసు అనోవదన్తేసు కో అఞ్ఞో ఓవదిస్సతీ”తి పదక్ఖిణం గణ్హాతి.

ఉచ్చావచానీతి ఉచ్చాని చ అవచాని చ. **కిం కరణీయానీ**తి కిం కరోమీతి ఏవం వత్వా కత్తబ్బకమ్మాని. తత్థ **ఉచ్చకమ్మాని** నామ చీవరస్స కరణం రజనం చేతియే సుధాకమ్మం ఉపోసథాగారచేతియఘరబోధియఘరేసు కత్తబ్బన్తి ఏవమాది. **అవచకమ్మం** నామ పాదధోవనమక్ఖనాదిఖుద్దకకమ్మం. **తత్రుపాయాయా**తి తత్రుపగమనీయా. **అలం కాతు**న్తి కాతుం సమత్థో హోతి. **అలం సంవిధాతు**న్తి విచారేతుం సమత్థో.

ధమ్మే అస్స కామో సినేహోతి **ధమ్మకామో,** తేపిటకం బుద్ధవచనం పియాయతీతి అత్థో. **పియసముదాహారో**తి పరస్మిం కథేన్తే సక్కచ్చం సుణాతి, సయఞ్చ పరేసం దేసేతుకామో హోతీతి అత్థో. "అభిధమ్మే అభివినయే"తి ఏత్థ ధమ్మో అభిధమ్మో, వినయో అభివినయోతి చతుక్కం వేదితబ్బం. తత్థ **ధమ్మో**తి సుత్తన్తపిటకం. **అభిధమ్మో**తి సత్త పకరణాని. **వినయో**తి ఉభతోవిభఙ్గా. **అభివినయో**తి ఖన్ధకపరివారా. అథ వా సుత్తన్తపిటకమ్పి అభిధమ్మపిటకమ్పి **ధమ్మో** ఏవ. మగ్గఫలాని **అభిధమ్మో.** సకలం వినయపిటకం **వినయో.** కిలేసవూపసమకారణం **అభివినయో.** ఇతి సబ్బస్మిమ్పి ఏత్థ ధమ్మే అభిధమ్మే వినయే అభివినయే చ. **ఉళారపామోజ్జో**తి బహులపామోజ్జో హోతీతి అత్థో.

కుసలేసు ధమ్మేసూతి కారణత్థే భుమ్మం, చతుభూమకకుసలధమ్మకారణా, తేసం అధిగమత్థాయ అనిక్ఖిత్తధురో హోతీతి అత్థో.

౩౪౬. కసిణదసకే సకలట్ఠేన **కసిణాని.** తదారమ్మణానం ధమ్మానం ఖేత్తట్ఠేన వా అధిట్ఠానట్ఠేన వా **ఆయతనాని. ఉద్ధ**న్తి ఉపరి గగనతలాభిముఖం. **అధో**తి హేట్ఠా భూమితలాభిముఖం. **తిరియ**న్తి ఖేత్తమణ్డలమివ సమన్తా పరిచ్ఛిన్దిత్వా. ఏకచ్చో హి ఉద్ధమేవ కసిణం వడ్ఢేతి, ఏకచ్చో అధో, ఏకచ్చో సమన్తతో. తేన తేన వా కారణేన ఏవం పసారేతి ఆలోకమివ రూపదస్సనకామో. తేన వుత్తం "పథవీకసిణమేకో సఞ్జానాతి ఉద్ధం అధో తిరియ"న్తి. **అద్వయ**న్తి ఇదం పన ఏకస్స అఞ్ఞభావానుపగమనత్థం వుత్తం. యథా హి ఉదకం పవిట్ఠస్స సబ్బదిసాసు ఉదకమేవ హోతి, న అఞ్ఞం, ఏవమేవ పథవీకసిణం పథవీకసిణమేవ హోతి , నత్థి తస్స అఞ్ఞో కసిణసమ్భేదోతి. ఏస నయో సబ్బత్థ. **అప్పమాణ**న్తి ఇదం తస్స తస్స ఫరణఅప్పమాణవసేన వుత్తం. తఞ్హి చేతసా ఫరన్తో సకలమేవ ఫరతి, న "అయమస్స ఆది, ఇదం మజ్ఝ"న్తి పమాణం గణ్హాతీతి. **విఞ్ఞాణకసిణ**న్తి చేత్థ కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే పవత్తవిఞ్ఞాణం. తత్థ కసిణవసేన కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే కసిణుగ్ఘాటిమాకాసవసేన తత్థ పవత్తవిఞ్ఞాణే ఉద్ధం అధో తిరియతా వేదితబ్బా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. కమ్మట్ఠానభావనానయేన పనేతాని పథవీకసిణాదీని విత్థారతో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తానేవ.

అకుసలకమ్మపథదసకవణ్ణనా

౩౪౭. కమ్మపథేసు కమ్మానేవ సుగతిదుగ్గతీనం పథభూతత్తా **కమ్మపథా** నామ. తేసు పాణాతిపాతో అదిన్నాదానం ముసావాదాదయో చ చత్తారో బ్రహ్మజాలే విత్థారితా ఏవ. **కామేసుమిచ్ఛాచారో**తి ఏత్థ పన **కామేసూ**తి మేథునసమాచారేసు మేథునవత్థూసు వా. **మిచ్ఛాచారో**తి ఏకన్తనిన్దితో లామకాచారో. లక్ఖణతో పన అసద్ధమ్మాధిప్పాయేన కాయద్వారప్పవత్తా అగమనీయట్ఠానవీతిక్కమచేతనా **కామేసుమిచ్ఛాచారో.**

తత్థ **అగమనీయట్ఠానం** నామ పురిసానం తావ మాతురక్ఖితా, పితురక్ఖితా, మాతాపితురక్ఖితా, భాతురక్ఖితా, భగినిరక్ఖితా, ఞాతిరక్ఖితా, గోత్తరక్ఖితా, ధమ్మరక్ఖితా, సారక్ఖా, సపరిదణ్డాతి మాతురక్ఖితాదయో దస. ధనక్కీతా, ఛన్దవాసినీ, భోగవాసినీ, పటవాసినీ, ఓదపత్తకినీ, ఓభతచుమ్బటా, దాసీ చ భరియా చ, కమ్మకారీ చ భరియా చ, ధజాహటా,

ముహుత్తికాతి ఏతా ధనక్కీతాదయో దసాతి వీసతి. ఇత్థీసు పన ద్విన్నం సారక్ఖసపరిదణ్డానం దసన్న ఞ్చ ధనక్కీతాదీనన్తి ద్వాదసన్నం ఇత్థీనం అఞ్ఞే పురిసా. ఇదం అగమనీయట్ఠానం నామ. సో పనేస మిచ్ఛాచారో సీలాదిగుణరహితే అగమనీయట్ఠానే అప్పసావజ్జో. సీలాదిగుణసమ్పన్నే మహాసావజ్జో. తస్స చత్తారో సమ్భారా అగమనీయవత్థు, తస్మిం సేవనచిత్తం, సేవనప్పయోగో, మగ్గేనమగ్గప్పటిపత్తిఅధివాసనన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికో ఏవ.

అభిజ్ఝాయతీతి **అభిజ్ఝా,** పరభణ్డాభిముఖీ హుత్వా తన్నిన్నతాయ పవత్తతీతి అత్థో. సా "అహో వత ఇదం మమస్సా"తి ఏవం పరభణ్డాభిజ్ఝాయనలక్ఖణా అదిన్నాదానం వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. తస్సా ద్వే సమ్భారా పరభణ్డం, అత్తనో పరిణామనఞ్చ. పరభణ్డవత్థుకే హి లోభే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ "అహో వతీదం మమస్సా"తి అత్తనో న పరిణామేతి.

హితసుఖం బ్యాపాదయతీతి **బ్యాపాదో.** సో పరం వినాసాయ మనోపదోసలక్ఖణో ఫరుసావాచా వియ అప్పసావజ్జో మహాసావజ్జో చ. తస్స ద్వే సమ్భారా పరసత్తో చ, తస్స వినాసచిన్తా చ. పరసత్తవత్థుకే హి కోధే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ "అహో వతాయం ఉచ్ఛిజ్జేయ్య వినస్సేయ్యా"తి తస్స వినాసం న చిన్తేతి.

యథాభుచ్చగహణాభావేన మిచ్ఛా పస్సతీతి **మిచ్ఛాదిట్ఠి.** సా "నత్థి దిన్న"న్తిఆదినా నయేన విపరీతదస్సనలక్ఖణా. సమ్ఫప్పలాపో వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. అపిచ అనియతా అప్పసావజ్జా, నియతా మహాసావజ్జా. తస్సా ద్వే సమ్భారా వత్థునో చ గహితాకారవిపరీతతా, యథా చ తం గణ్హాతి, తథాభావేన తస్సూపట్ఠానన్తి.

ఇమేసం పన దసన్నం అకుసలకమ్మపథానం ధమ్మతో కోట్ఠాసతో ఆరమ్మణతో వేదనాతో మూలతోతి పఞ్చహాకారేహి వినిచ్ఛయో వేదితబ్బో.

తత్థ **ధమ్మతో**తి ఏతేసు హి పటిపాటియా సత్త చేతనాధమ్మావ హోన్తి. అభిజ్ఝాదయో తయో చేతనాసమ్పయుత్తా.

కోట్ఠాసతోతి పటిపాటియా సత్త, మిచ్ఛాదిట్ఠి చాతి ఇమే అట్ఠ కమ్మపథా ఏవ హోన్తి, నో మూలాని. అభిజ్ఝాబ్యాపాదా కమ్మపథా చేవ మూలాని చ. అభిజ్ఝా హి మూలం పత్వా లోభో అకుసలమూలం హోతి. బ్యాపాదో దోసో అకుసలమూలం హోతి.

ఆరమ్మణతోతి పాణాతిపాతో జీవితిన్ద్రియారమ్మణతో సఙ్ఖారారమ్మణో హోతి. అదిన్నాదానం సత్తారమ్మణం వా సఙ్ఖారారమ్మణం వా, మిచ్ఛాచారో ఫోట్ఠబ్బవసేన సఙ్ఖారారమ్మణో. "సత్తారమ్మణో"తిపి ఏకే. ముసావాదో సత్తారమ్మణో వా సఙ్ఖారారమ్మణో వా, తథా పిసుణవాచా. ఫరుసవాచా సత్తారమ్మణావ. సమ్ఫప్పలాపో దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేన సత్తారమ్మణో వా సఙ్ఖారారమ్మణో వా. తథా అభిజ్ఝా. బ్యాపాదో సత్తారమ్మణోవ. మిచ్ఛాదిట్ఠి తేభూమకధమ్మవసేన సఙ్ఖారారమ్మణా.

వేదనాతోతి పాణాతిపాతో దుక్ఖవేదనో హోతి. కిఞ్చాపి హి రాజానో చోరం దిస్వా హసమానాపి "గచ్ఛథ నం ఘాతేథా"తి వదన్తి, సన్నిట్ఠాపకచేతనా పన దుక్ఖసమ్పయుత్తావ హోతి. అదిన్నాదానం తివేదనం. మిచ్ఛాచారో సుఖమజ్ఝత్తవసేన

ద్వివేదనో. సన్నిట్ఠాపకచిత్తే పన మజ్ఝత్తవేదనో న హోతి. ముసావాదో తివేదనో. తథా పిసుణవాచా. ఫరుసవాచా దుక్ఖవేదనా. సమ్ఫప్పలాపో తివేదనో. అభిజ్ఝా సుఖమజ్ఝత్తవసేన ద్వివేదనా తథా మిచ్ఛాదిట్ఠి. బ్యాపాదో దుక్ఖవేదనో.

మూలతోతి పాణాతిపాతో దోసమోహవసేన ద్విమూలకో హోతి. అదిన్నాదానం దోసమోహవసేన వా లోభమోహవసేన వా. మిచ్ఛాచారో లోభమోహవసేన. ముసావాదో దోసమోహవసేన వా లోభమోహవసేన వా తథా పిసుణవాచా సమ్ఫప్పలాపో చ. ఫరుసవాచా దోసమోహవసేన. అభిజ్ఝా మోహవసేన ఏకమూలా. తథా బ్యాపాదో. మిచ్ఛాదిట్ఠి లోభమోహవసేన ద్విమూలాతి.

కుసలకమ్మపథదసకవణ్ణనా

పాణాతిపాతా వేరమణిఆదీని సమాదానసమ్పత్తసముచ్ఛేదవిరతివసేన వేదితబ్బాని.

ధమ్మతో పన ఏతేసుపి పటిపాటియా సత్త చేతనాపి వత్తన్తి విరతియోపి. అన్తే తయో చేతనాసమ్పయుత్తావ.

కోట్ఠాసతోతి పటిపాటియా సత్త కమ్మపథా ఏవ, నో మూలాని. అన్తే తయో కమ్మపథా చేవ మూలాని చ. అనభిజ్ఝా హి మూలం పత్వా అలోభో కుసలమూలం హోతి. అబ్యాపాదో అదోసో కుసలమూలం. సమ్మాదిట్ఠి అమోహో కుసలమూలం.

ఆరమ్మణతోతి పాణాతిపాతాదీనం ఆరమ్మణానేవ ఏతేసం ఆరమ్మణాని. వీతిక్కమితబ్బతోయేవ హి వేరమణీ నామ హోతి. యథా పన నిబ్బానారమ్మణో అరియమగ్గో కిలేసే పజహతి, ఏవం జీవితిన్ద్రియాదిఆరమ్మణాపేతే కమ్మపథా పాణాతిపాతాదీని దుస్సీల్యాని పజహన్తీతి వేదితబ్బా.

వేదనాతోతి సబ్బే సుఖవేదనా హోన్తి మజ్ఝత్తవేదనా వా. కుసలం పత్వా హి దుక్ఖవేదనా నామ నత్థి.

మూలతోతి పటిపాటియా సత్త ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స అలోభఅదోసఅమోహవసేన తిమూలాని హోన్తి, ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స ద్విమూలాని. అనభిజ్ఝా ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స ద్విమూలా, ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేన ఏకమూలా. అలోభో పన అత్తనావ అత్తనో మూలం న హోతి. అబ్యాపాదేపి ఏసేవ నయో. సమ్మాదిట్ఠి అలోభాదోసవసేన ద్విమూలా ఏవాతి.

అరియవాసదసకవణ్ణనా

౩౪౮. **అరియవాసా**తి అరియా ఏవ వసింసు వసన్తి వసిస్సన్తి ఏతేసూతి అరియవాసా. **పఞ్చఙ్గవిప్పహీనో**తి పఞ్చహి అఙ్గేహి విప్పయుత్తోవ హుత్వా ఖీణాసవో అవసి వసతి వసిస్సతీతి తస్మా అయం పఞ్చఙ్గవిప్పహీనతా, అరియస్స వాసత్తా అరియవాసోతి వుత్తో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

ఏవం ఖో, ఆవుసో, భిక్ఖు ఛళఙ్గసమన్నాగతో హోతీతి ఛళఙ్గుపేక్ఖాయ సమన్నాగతో హోతి. ఛళఙ్గుపేక్ఖా నామ కేతి? ఞాణాదయో. "ఞాణ"న్తి వుత్తే కిరియతో చత్తారి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తాని లబ్భన్తి. "సతతవిహారో"తి వుత్తే అట్ఠ మహాచిత్తాని. "రజ్జనదుస్సనం నత్థీ"తి వుత్తే దస చిత్తాని లబ్భన్తి. సోమనస్సం ఆసేవనవసేన లబ్భతి.

సతారక్ఖేన చేతసాతి ఖీణాసవస్స హి తీసు ద్వారేసు సబ్బకాలం సతి ఆరక్ఖకిచ్చం సాధేతి . తేనేవస్స "చరతో చ తిట్ఠతో చ సుత్తస్స చ జాగరస్స చ సతతం సమితం ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం హోతీ"తి వుచ్చతి.

పుథుసమణబ్రాహ్మణానన్తి బహూనం సమణబ్రాహ్మణానం. ఏత్థ చ **సమణాతి** పబ్బజ్జుపగతా. **బ్రాహ్మణాతి** భోవాదినో. **పుథుపచ్చేకసచ్చానీతి** బహూని పాటేక్కసచ్చాని, ఇదమేవ దస్సనం సచ్చం, ఇదమేవ దస్సనం సచ్చన్తి ఏవం పాటియేక్కం గహితాని బహూని సచ్చానీతి అత్థో. **నున్నానీతి** నిహతాని. **పణున్నానీతి** సుట్ఠు నిహతాని. **చత్తానీతి** విస్సట్ఠాని. **వన్తానీతి** వమితాని. **ముత్తానీతి** ఛిన్నబన్ధనాని కతాని. **పహీనానీతి** పజహితాని. **పటినిస్సట్ఠానీతి** యథా న పున చిత్తం ఆరుహన్తి, ఏవం పటినిస్సజ్జితాని. సబ్బానేవ తాని గహితగ్గహణస్స విస్సట్ఠభావవేవచనాని.

సమవయసట్ఠేసనోతి ఏత్థ **అవయాతి** అనూనా. **సట్ఠాతి** విస్సట్ఠా. సమ్మా అవయా సట్ఠా ఏసనా అస్సాతి **సమవయసట్ఠేసనో.** సమ్మా విస్సట్ఠసబ్బఏసనోతి అత్థో. **రాగా చిత్తం విముత్తన్తి**ఆదీహి మగ్గస్స కిచ్చనిప్ఫత్తి కథితా.

రాగో మే పహీనోతిఆదీహి పచ్చవేక్ఖణాయ ఫలం కథితం.

అసేక్ఖధమ్మదసకవణ్ణనా

అసేక్ఖా సమ్మాదిట్ఠీతిఆదయో సబ్బేపి ఫలసమ్పయుత్తధమ్మా ఏవ. ఏత్థ చ సమ్మాదిట్ఠి, సమ్మాఞాణన్తి ద్వీసు ఠానేసు పఞ్ఞావ కథితా. **సమ్మావిముత్తీతి** ఇమినా పదేన వుత్తావసేసా. ఫలసమాపత్తిధమ్మా సఙ్గహితాతి వేదితబ్బా.

"ఇమే ఖో, ఆవుసో"తిఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. ఇతి ఛన్నం దసకానం వసేన సమసట్ఠి పఞ్హే కథేన్తో థేరో సామగ్గిరసం దస్సేసీతి.

దసకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్హసమోధానవణ్ణనా

౩౪౯. ఇధ పన ఠత్వా పఞ్హా సమోధానేతబ్బా. ఇమస్మిఞ్హి సుత్తే ఏకకవసేన ద్వే పఞ్హా కథితా. దుకవసేన సత్తతి. తికవసేన అసీతిసతం. చతుక్కవసేన ద్వేసతాని. పఞ్చకవసేన తింససతం. ఛక్కవసేన ద్వత్తింససతం. సత్తకవసేన అట్ఠనవుతి. అట్ఠకవసేన అట్ఠాసీతి. నవకవసేన చతుపణ్ణాస. దసకవసేన సమసట్ఠీతి ఏవం సహస్సం చుద్దస పఞ్హా కథితా.

ఇమఞ్హి సుత్తన్తం ఠపేత్వా తేపిటకే బుద్ధవచనే అఞ్ఞో సుత్తన్తో ఏవం బహుపఞ్హపటిమణ్డితో నత్థి. భగవా ఇమం సుత్తన్తం ఆదితో పట్ఠాయ సకలం సుత్వా చిన్తేసి – "ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తో బుద్ధబలం దీపేత్వా అప్పటివత్తియం సీహనాదం నదతి. సావకభాసితోతి వుత్తే ఓకప్పనా న హోతి, జినభాసితోతి వుత్తే హోతి, తస్మా జినభాసితం కత్వా దేవమనుస్సానం ఓకప్పనం ఇమస్మిం సుత్తన్తే ఉప్పాదేస్సామీ"తి. తతో వుట్ఠాయ సాధుకారం అదాసి. తేన వుత్తం "అథ ఖో భగవా వుట్ఠహిత్వా ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం ఆమన్తేసి, సాధు, సాధు, సారిపుత్త, సాధు ఖో త్వం సారిపుత్త, భిక్ఖూనం సఙ్గీతిపరియాయం అభాసీ"తి.

తత్థ **సఙ్గీతిపరియాయన్తి** సామగ్గియా కారణం. ఇదం వుత్తం హోతి – “సాధు, ఖో త్వం, సారిపుత్త, మమ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సంసన్దిత్వా భిక్ఖూనం సామగ్గిరసం అభాసీ”తి. **సమనుఞ్ఞో సత్థా అహోసీ**తి అనుమోదనేన సమనుఞ్ఞో అహోసి. ఏత్తకేన అయం సుత్తన్తో జినభాసితో నామ జాతో. దేసనాపరియోసానే ఇమం సుత్తన్తం మనసికరోన్తా తే భిక్ఖూ అరహత్తం పాపుణింసూతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

సఙ్గీతిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. దసుత్తరసుత్తవణ్ణనా

౩౫౦. ఏవం మే సుతన్తి దసుత్తరసుత్తం. తత్రాయం అపుబ్బపదవణ్ణనా – **ఆవుసో భిక్ఖవే**తి సావకానం ఆలపనమేతం. బుద్ధా హి పరిసం ఆమన్తయమానా 'భిక్ఖవే'తి వదన్తి. సావకా సత్థారం ఉచ్చట్ఠానే ఠపేస్సామాతి సత్థు ఆలపనేన అనాలపిత్వా ఆవుసోతి ఆలపన్తి. **తే భిక్ఖూ**తి తే ధమ్మసేనాపతిం పరివారేత్వా నిసిన్నా భిక్ఖూ. కే పన తే భిక్ఖూతి? అనిబద్ధవాసా దిసాగమనీయా భిక్ఖూ. బుద్ధకాలే ద్వే వారే భిక్ఖూ సన్నిపతన్తి – ఉపకట్ఠవస్సూపనాయికకాలే చ పవారణకాలే చ. ఉపకట్ఠవస్సూపనాయికాయ దసపి వీసతిపి తింసమ్పి చత్తాలీసమ్పి పఞ్ఞాసమ్పి భిక్ఖూ వగ్గా వగ్గా కమ్మట్ఠానత్థాయ ఆగచ్ఛన్తి. భగవా తేహి సద్ధిం సమ్మోదిత్వా కస్మా, భిక్ఖవే, ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ విచరథాతి పుచ్ఛతి. అథ తే "భగవా కమ్మట్ఠానత్థం ఆగతమ్హ, కమ్మట్ఠానం నో దేథా"తి యాచన్తి.

సత్థా తేసం చరియవసేన రాగచరితస్స అసుభకమ్మట్ఠానం దేతి. దోసచరితస్స మేత్తాకమ్మట్ఠానం, మోహచరితస్స ఉద్దేసో పరిపుచ్ఛా – 'కాలేన ధమ్మస్సవనం, కాలేన ధమ్మసాకచ్ఛా, ఇదం తుయ్హం సప్పాయ'న్తి ఆచిక్ఖతి. వితక్కచరితస్స ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం దేతి. సద్ధాచరితస్స పసాదనీయసుత్తన్తే బుద్ధసుబోధిం ధమ్మసుధమ్మతం సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిఞ్చ పకాసేతి. ఞాణచరితస్స అనిచ్చతాదిపటిసంయుత్తే గమ్భీరే సుత్తన్తే కథేతి. తే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సచే సప్పాయం హోతి, తత్థేవ వసన్తి. నో చే హోతి, సప్పాయం సేనాసనం పుచ్ఛిత్వా గచ్ఛన్తి. తే తత్థ వసన్తా తేమాసికం పటిపదం గహేత్వా ఘటేత్వా వాయమన్తా సోతాపన్నాపి హోన్తి సకదాగామినోపి అనాగామినోపి అరహన్తోపి.

తతో వుత్థవస్సా పవారేత్వా సత్థు సన్తికం గన్త్వా "భగవా అహం తుమ్హాకం సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సోతాపత్తిఫలం పత్తో…పే… అహం అగ్గఫలం అరహత్త"న్తి పటిలద్ధగుణం ఆరోచేన్తి. తత్థ ఇమే భిక్ఖూ ఉపకట్ఠాయ వస్సూపనాయికాయ ఆగతా. ఏవం ఆగన్త్వా గచ్ఛన్తే పన భిక్ఖూ భగవా అగ్గసావకానం సన్తికం పేసేతి, యథాహ "అపలోకేథ పన, భిక్ఖవే, సారిపుత్తమోగ్గల్లానే"తి. భిక్ఖూ చ వదన్తి "కిం ను ఖో మయం, భన్తే, అపలోకేమ సారిపుత్తమోగ్గల్లానే"తి (సం. ని. ౩.౨). అథ నే భగవా తేసం దస్సనే ఉయ్యోజేసి. "సేవథ, భిక్ఖవే, సారిపుత్తమోగ్గల్లానే; భజథ, భిక్ఖవే, సారిపుత్తమోగ్గల్లానే. పణ్డితా భిక్ఖూ అనుగ్గాహకా సబ్రహ్మచారీనం. సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, జనేతా ఏవం సారిపుత్తో. సేయ్యథాపి జాతస్స ఆపాదేతా ఏవం మోగ్గల్లానో. సారిపుత్తో, భిక్ఖవే, సోతాపత్తిఫలే వినేతి, మోగ్గల్లానో ఉత్తమత్థే"తి (మ. ని. ౩.౩౭౧).

తదాపి భగవా ఇమేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం పటిసన్థారం కత్వా తేసం భిక్ఖూనం ఆసయం ఉపపరిక్ఖన్తో "ఇమే భిక్ఖూ సావకవినేయ్యా"తి అద్దస. **సావకవినేయ్యా** నామ యే బుద్ధానమ్పి ధమ్మదేసనాయ బుజ్ఝన్తి సావకానమ్పి. **బుద్ధవినేయ్యా** పన సావకా బోధేతుం న సక్కోన్తి. సావకవినేయ్యభావం పన ఏతేసం ఞత్వా కతరస్స భిక్ఖునో దేసనాయ బుజ్ఝిస్సన్తీతి ఓలోకేన్తో సారిపుత్తస్సాతి దిస్వా థేరస్స సన్తికం పేసేసి. థేరో తే భిక్ఖూ పుచ్ఛి "సత్థు సన్తికం గతత్థ ఆవుసో"తి. "ఆమ, గతమ్హ సత్థారా పన అమ్హే తుమ్హాకం సన్తికం పేసితా"తి. తతో థేరో "ఇమే భిక్ఖూ మయ్హం దేసనాయ బుజ్ఝిస్సన్తి, కీదిసీ ను ఖో తేసం దేసనా వట్టతీ"తి చిన్తేన్తో "ఇమే భిక్ఖూ సమగ్గారామా, సామగ్గిరసస్స దీపికా నేసం దేసనా వట్టతీ"తి సన్నిట్ఠానం కత్వా తథారూపం దేసనం దేసేతుకామో **దసుత్తరం పవక్ఖామీ**తిఆదిమాహ. తత్థ దసధా మాతికం ఠపేత్వా విభత్తోతి దసుత్తరో, ఏకకతో పట్ఠాయ యావ దసకా గతోతిపి దసుత్తరో, ఏకేకస్మిం పఞ్హే దస దస పఞ్హా విసేసితాతిపి దసుత్తరో, తం **దసుత్తరం.**

పవక్ఖామీతి కథేస్సామి. **ధమ్మ**న్తి సుత్తం. **నిబ్బానపత్తియా**తి నిబ్బానపటిలాభత్థాయ. **దుక్ఖస్సన్తకిరియాయా**తి సకలస్స వట్టదుక్ఖస్స పరియన్తకరణత్థం. **సబ్బగన్థప్పమోచన**న్తి అభిజ్ఝాకాయగన్థాదీనం సబ్బగన్థానం పమోచనం.

ఇతి థేరో దేసనం ఉచ్చం కరోన్తో భిక్ఖూనం తత్థ పేమం జనేన్తో ఏవమేతం ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బం ధారేతబ్బం వాచేతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీతి చతూహి పదేహి వణ్ణం కథేసి, "ఏకాయనో అయం, భిక్ఖవే, మగ్గో"తిఆదినా నయేన తేసం తేసం సుత్తానం భగవా వియ.

ఏకధమ్మవణ్ణనా

౩౨౧. (క) తత్థ **బహుకారో**తి బహూపకారో.

(ఖ) **భావేతబ్బో**తి వడ్ఢేతబ్బో.

(గ) **పరిఞ్ఞేయ్యో**తి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిజానితబ్బో.

(ఘ) **పహాతబ్బో**తి పహానానుపస్సనాయ పజహితబ్బో.

(ఙ) **హానభాగియో**తి అపాయగామిపరిహానాయ సంవత్తనకో.

(చ) **విసేసభాగియో**తి విసేసగామివిసేసాయ సంవత్తనకో.

(ఛ) **దుప్పటివిజ్ఝో**తి దుప్పచ్చక్ఖకరో.

(జ) **ఉప్పాదేతబ్బో**తి నిప్ఫాదేతబ్బో.

(ఝ) **అభిఞ్ఞేయ్యో**తి ఞాతపరిఞ్ఞాయ అభిజానితబ్బో.

(ఞ) **సచ్ఛికాతబ్బో**తి పచ్చక్ఖం కాతబ్బో.

ఏవం సబ్బత్థ మాతికాసు అత్థో వేదితబ్బో. ఇతి ఆయస్మా సారిపుత్తో యథా నామ దక్ఖో వేళుకారో సమ్ముఖీభూతం వేళుం ఛేత్వా నిగ్గణ్ఠిం కత్వా దసధా ఖణ్డే కత్వా ఏకమేకం ఖణ్డం హీరం హీరం కరోన్తో ఫాలేతి, ఏవమేవ తేసం భిక్ఖూనం సప్పాయం దేసనం ఉపపరిక్ఖిత్వా దసధా మాతికం ఠపేత్వా ఏకేకకోట్ఠాసే ఏకేకపదం విభజన్తో "కతమో ఏకో ధమ్మో బహుకారో, అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి"తిఆదినా నయేన దేసనం విత్థారేతుం ఆరద్ధో.

తత్థ **అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి సబ్బత్థకం ఉపకారకం అప్పమాదం కథేసి. అయఞ్హి అప్పమాదో నామ సీలపూరణే, ఇన్ద్రియసంవరే, భోజనే మత్తఞ్ఞుతాయ, జాగరియానుయోగే, సత్తసు సద్ధమ్మేసు, విపస్సనాగబ్భం గణ్హాపనే, అత్థపటిసమ్భిదాదీసు, సీలక్ఖన్ధాదిపఞ్చధమ్మక్ఖన్ధేసు, ఠానాట్ఠానేసు, మహావిహారసమాపత్తియం, అరియసచ్చేసు, సతిపట్ఠానాదీసు, బోధిపక్ఖియేసు, విపస్సనాఞాణాదీసు అట్ఠసు విజ్జాసూతి సబ్బేసు అనవజ్జట్ఠేన కుసలేసు ధమ్మేసు బహూపకారో.

తేనేవ నం భగవా “యావతా, భిక్ఖవే, సత్తా అపదా వా...పే.... తథాగతో తేసం అగ్గమక్ఖాయతి. ఏవమేవ ఖో, భిక్ఖవే, యే కేచి కుసలా ధమ్మా, సబ్బేతే అప్పమాదమూలకా అప్పమాదసమోసరణా, అప్పమాదో తేసం ధమ్మానం అగ్గమక్ఖాయతీ”తిఆదినా (సం. ని. ౫.౧౩౯) నయేన హత్థిపదాదీహి ఓపమ్మేహి ఓపమేన్తో **సంయుత్తనికాయే అప్పమాదవగ్గే** నానప్పకారం థోమేతి. తం సబ్బం ఏకపదేనేవ సఙ్గహేత్వా థేరో అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూతి ఆహ. **ధమ్మపదే** అప్పమాదవగ్గేనాపిస్స బహూపకారతా దీపేతబ్బా. అసోకవత్థునాపి దీపేతబ్బా –

(క) అసోకరాజా హి నిగ్రోధసామణేరస్స “అప్పమాదో అమతపద”న్తి గాథం సుత్వా ఏవ “తిట్ఠ, తాత, మయ్హం తయా తేపిటకం బుద్ధవచనం కథిత”న్తి సామణేరే పసీదిత్వా చతురాసీతివిహారసహస్సాని కారేసి. ఇతి థామసమ్పన్నేన భిక్ఖునా అప్పమాదస్స బహూపకారతా తీహి పిటకేహి దీపేత్వా కథేతబ్బా. యంకిఞ్చి సుత్తం వా గాథం వా అప్పమాదదీపనత్థం ఆహరన్తో “అట్ఠానే ఠత్వా ఆహరసి, అతిత్థేన పక్ఖన్దో”తి న వత్తబ్బో. ధమ్మకథికస్సేవేత్థ థామో చ బలఞ్చ పమాణం.

(ఖ) **కాయగతాసతీ**తి ఆనాపానం చతుఇరియాపథో సతిసమ్పజఞ్ఞం ద్వత్తింసాకారో చతుధాతువవత్థానం దస అసుభా నవ సివథికా చుణ్ణికమనసికారో కేసాదీసు చత్తారి రూపజ్ఝానానీతి ఏత్థ ఉప్పన్నసతియా ఏతం అధివచనం. **సాతసహగతా**తి ఠపేత్వా చతుత్థజ్ఝానం అఞ్ఞత్థ సాతసహగతా హోతి సుఖసమ్పయుత్తా, తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

(గ) **సాసవో ఉపాదానియో**తి ఆసవానఞ్చేవ ఉపాదానానఞ్చ పచ్చయభూతో. ఇతి తేభూమకధమ్మమేవ నియమేతి.

(ఘ) **అస్మిమానో**తి రూపాదీసు అస్మీతి మానో.

(ఙ) **అయోనిసో మనసికారో**తి అనిచ్చే నిచ్చన్తిఆదినా నయేన పవత్తో ఉప్పథమనసికారో.

(చ) విపరియాయేన **యోనిసో మనసికారో** వేదితబ్బో.

(ఛ) **ఆనన్తరికో చేతోసమాధీ**తి అఞ్ఞత్థ మగ్గానన్తరం ఫలం ఆనన్తరికో చేతోసమాధి నామ . ఇధ పన విపస్సనానన్తరో మగ్గో విపస్సనాయ వా అనన్తరత్తా అత్తనో వా అనన్తరం ఫలదాయకత్తా ఆనన్తరికో చేతోసమాధీతి అధిప్పేతో.

(జ) **అకుప్పం ఞాణ**న్తి అఞ్ఞత్థ ఫలపఞ్ఞా అకుప్పఞాణం నామ. ఇధ పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా అధిప్పేతా.

(ఝ) **ఆహారట్ఠితికా**తి పచ్చయట్ఠితికా. **అయం ఏకో ధమ్మో**తి యేన పచ్చయేన తిట్ఠన్తి, అయం ఏకో ధమ్మో ఞాతపరిఞ్ఞాయ అభిఞ్ఞేయ్యో.

(ఞ) **అకుప్పా చేతోవిముత్తీ**తి అరహత్తఫలవిముత్తి.

ఇమస్మిం వారే అభిఞ్ఞాయ ఞాతపరిఞ్ఞా కథితా. పరిఞ్ఞాయ తీరణపరిఞ్ఞా. పహాతబ్బసచ్ఛికాతబ్బేహి పహానపరిఞ్ఞా. **దుప్పటివిజ్ఝో**తి ఏత్థ పన మగ్గో కథితో. **సచ్ఛికాతబ్బో**తి ఫలం కథితం, మగ్గో ఏకస్మింయేవ పదే లబ్భతి. ఫలం పన అనేకేసుపి లబ్భతియేవ.

భూతాతి సభావతో విజ్జమానా. **తచ్ఛాతి** యాథావా. **తథాతి** యథా వుత్తా తథాసభావా. **అవితథాతి** యథా వుత్తా న తథా న హోన్తి. **అనఞ్ఞథాతి** వుత్తప్పకారతో న అఞ్ఞథా. **సమ్మా తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధాతి** తథాగతేన బోధిపల్లఙ్కే నిసీదిత్వా హేతునా కారణేన సయమేవ అభిసమ్బుద్ధా ఞాతా విదితా సచ్ఛికతా. ఇమినా థేరో "ఇమే ధమ్మా తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధా, అహం పన తుమ్హాకం రఞ్ఞో లేఖవాచకసదిసో"తి జినసుత్తం దస్సేన్తో ఓకప్పనం జనేసి.

ఏకధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ద్వేధమ్మవణ్ణనా

౩౫౨. (క) **ఇమే ద్వే ధమ్మా బహుకారాతి** ఇమే ద్వే సతిసమ్పజఞ్ఞా ధమ్మా సీలపూరణాదీసు అప్పమాదో వియ సబ్బత్థ ఉపకారకా హితావహా.

(ఖ) **సమథో చ విపస్సనా చాతి** ఇమే ద్వే సఙ్గీతిసుత్తే లోకియలోకుత్తరా కథితా. ఇమస్మిం దసుత్తరసుత్తే పుబ్బభాగా కథితా.

(ఛ) **సత్తానం సంకిలేసాయ సత్తానం విసుద్ధియాతి** అయోనిసో మనసికారో హేతు చేవ పచ్చయో చ సత్తానం సంకిలేసాయ, యోనిసో మనసికారో విసుద్ధియా. తథా దోవచస్సతా పాపమిత్తతా సంకిలేసాయ; సోవచస్సతా కల్యాణమిత్తతా విసుద్ధియా. తథా తీణి అకుసలమూలాని; తీణి కుసలమూలాని. చత్తారో యోగా చత్తారో విసంయోగా. పఞ్చ చేతోఖిలా పఞ్చిన్ద్రియాని. ఛ అగారవా ఛ గారవా. సత్త అసద్ధమ్మా సత్త సద్ధమ్మా. అట్ఠ కుసీతవత్థూని అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని. నవ ఆఘాతవత్థూని నవ ఆఘాతప్పటివినయా. దస అకుసలకమ్మపథా దస కుసలకమ్మపథాతి ఏవం పభేదా ఇమే ద్వే ధమ్మా దుప్పటివిజ్ఝాతి వేదితబ్బా.

(ఝ) **సఙ్ఖతా ధాతూతి** పచ్చయేహి కతా పఞ్చక్ఖన్ధా. అసఙ్ఖతా ధాతూతి పచ్చయేహి అకతం నిబ్బానం.

(ఞ) **విజ్జా చ విముత్తి చాతి** ఏత్థ **విజ్జాతి** తిస్సో విజ్జా. **విముత్తీతి** అరహత్తఫలం.

ఇమస్మిం వారే అభిఞ్ఞాదీని ఏకకసదిసానేవ, ఉప్పాదేతబ్బపదే పన మగ్గో కథితో, సచ్ఛికాతబ్బపదే ఫలం.

ద్వేధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తయోధమ్మవణ్ణనా

౩౫౩. (ఛ) **కామానమేతం నిస్సరణం యదిదం నేక్ఖమ్మన్తి** ఏత్థ **నేక్ఖమ్మన్తి** అనాగామిమగ్గో అధిప్పేతో. సో హి సబ్బసో కామానం నిస్సరణం. **రూపానం నిస్సరణం యదిదం ఆరుప్పన్తి** ఏత్థ ఆరుప్పేపి అరహత్తమగ్గో. పున ఉప్పత్తినివారణతో సబ్బసో రూపానం నిస్సరణం నామ. **నిరోధో తస్స నిస్సరణన్తి** ఇధ అరహత్తఫలం నిరోధోతి అధిప్పేతం. అరహత్తఫలేన హి నిబ్బానే దిట్ఠే పున ఆయతిం సబ్బసఙ్ఖారా న హోన్తీతి అరహత్తం సఙ్ఖతనిరోధస్స పచ్చయత్తా నిరోధోతి వుత్తం.

(జ) **అతీతంసే ఞాణన్తి** అతీతంసారమ్మణం ఞాణం ఇతరేసుపి ఏసేవ నయో.

ఇమస్మిమ్పి వారే అభిఞ్ఞాదయో ఏకకసదిసావ. దుప్పటివిజ్ఝపదే పన మగ్గో కథితో, సచ్ఛికాతబ్బే ఫలం.

తయోధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చత్తారోధమ్మవణ్ణనా

౩౦౪. (క) **చత్తారి చక్కానీ**తి ఏత్థ **చక్కం** నామ దారుచక్కం, రతనచక్కం, ధమ్మచక్కం, ఇరియాపథచక్కం, సమ్పత్తిచక్కన్తి పఞ్చవిధం. తత్థ "యం పనిదం సమ్మ, రథకార, చక్కం ఛహి మాసేహి నిట్ఠితం, ఛారత్తూనేహీ"తి (అ॰ ని॰ ౩.౧౫) ఇదం దారుచక్కం. "పితరా పవత్తితం చక్కం అనుప్పవత్తేతీ"తి (అ॰ ని॰ ౫.౧౩౨) ఇదం రతనచక్కం. "పవత్తితం చక్క"న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౩౯౯) ఇదం ధమ్మచక్కం. "చతుచక్కం నవద్వార"న్తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౯) ఇదం ఇరియాపథచక్కం. "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, చక్కాని, యేహి సమన్నాగతానం దేవమనుస్సానం చతుచక్కం పవత్తతీ"తి (అ॰ ని॰ ౪.౩౧) ఇదం సమ్పత్తిచక్కం. ఇధాపి ఏతదేవ అధిప్పేతం.

పతిరూపదేసవాసోతి యత్థ చతస్సో పరిసా సన్దిస్సన్తి, ఏవరూపే అనుచ్ఛవికే దేసే వాసో. **సప్పురిసూపనిస్సయో**తి బుద్ధాదీనం సప్పురిసానం అవస్సయనం సేవనం భజనం. **అత్తసమ్మాపణిధీ**తి అత్తనో సమ్మా ఠపనం, సచే పన పుబ్బే అస్సద్ధాదీహి సమన్నాగతో హోతి, తాని పహాయ సద్ధాదీసు పతిట్ఠాపనం. **పుబ్బే చ కతపుఞ్ఞతా**తి పుబ్బే ఉపచితకుసలతా. ఇదమేవేత్థ పమాణం. యేన హి ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన కుసలం కతం హోతి, తదేవ కుసలం తం పురిసం పతిరూపదేసే ఉపనేతి, సప్పురిసే భజాపేసి . సో ఏవ చ పుగ్గలో అత్తానం సమ్మా ఠపేతి. చతూసు ఆహారేసు పఠమో లోకియోవ. సేసా పన తయో సజ్జీతిసుత్తే లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా. ఇధ పుబ్బభాగే లోకియా.

(చ) **కామయోగవిసంయోగా**దయో అనాగామిమగ్గాదివసేన వేదితబ్బా.

(ఛ) **హానభాగియా**దీసు పఠమస్స ఝానస్స లాభీ కామసహగతా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి **హానభాగియో** సమాధి. తదనుధమ్మతా సతి సన్తిట్ఠతి **ఠితిభాగియో** సమాధి. వితక్కసహగతా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి **విసేసభాగియో** సమాధి. నిబ్బిదాసహగతా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి విరాగూపసఞ్హితో **నిబ్బేధభాగియో** సమాధీతి ఇమినా నయేన సబ్బసమాపత్తియో విత్థారేత్వా అత్థో వేదితబ్బో. విసుద్ధిమగ్గే పనస్స వినిచ్ఛయకథా కథితావ.

ఇమస్మిమ్పి వారే అభిఞ్ఞాదీని ఏకకసదిసానేవ. అభిఞ్ఞాపదే పనేత్థ మగ్గో కథితో. సచ్ఛికాతబ్బపదే ఫలం.

చత్తారోధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చధమ్మవణ్ణనా

౩౦౫. (ఖ) పీతిఫరణతాదీసు పీతిం ఫరమానా ఉప్పజ్జతీతి ద్వీసు ఝానేసు పఞ్ఞా **పీతిఫరణతా** నామ. సుఖం ఫరమానం ఉప్పజ్జతీతి తీసు ఝానేసు పఞ్ఞా **సుఖఫరణతా** నామ. పరేసం చేతో ఫరమానా ఉప్పజ్జతీతి చేతోపరియపఞ్ఞా **చేతోఫరణతా** నామ. ఆలోకఫరణే ఉప్పజ్జతీతి దిబ్బచక్ఖుపఞ్ఞా **ఆలోకఫరణతా** నామ. పచ్చవేక్ఖణఞాణం **పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తం** నామ. వుత్తమ్పి చేతం "ద్వీసు ఝానేసు పఞ్ఞా పీతిఫరణతా, తీసు ఝానేసు పఞ్ఞా సుఖఫరణతా. పరచిత్తే పఞ్ఞా

చేతోఫరణతా, దిబ్బచక్ఖు ఆలోకఫరణతా. తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠితస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణం పచ్చవేక్ఖణనిమిత్త”న్తి (విభ. ౮౦౪).

తత్థ పీతిఫరణతా సుఖఫరణతా ద్వే పాదా వియ. చేతోఫరణతా ఆలోకఫరణతా ద్వే హత్థా వియ. అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం మజ్ఝిమకాయో వియ . పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తం సీసం వియ. ఇతి ఆయస్మా సారిపుత్తత్థేరో పఞ్చఙ్గికం సమ్మాసమాధిం అఙ్గపచ్చఙ్గసమ్పన్నం పురిసం కత్వా దస్సేసి.

(జ) **అయం సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో చే** వాతిఆదీసు అరహత్తఫలసమాధి అధిప్పేతో. సో హి అప్పితప్పితక్ఖణే సుఖత్తా **పచ్చుప్పన్నసుఖో**. పురిమో పురిమో పచ్ఛిమస్స పచ్ఛిమస్స సమాధిసుఖస్స పచ్చయత్తా ఆయతిం **సుఖవిపాకో.**

కిలేసేహి ఆరకత్తా **అరియో.** కామామిసవట్టామిసలోకామిసానం అభావా **నిరామిసో.** బుద్ధాదీహి మహాపురిసేహి సేవితత్తా **అకాపురిససేవితో.** అఙ్గసన్తతాయ ఆరమ్మణసన్తతాయ సబ్బకిలేసదరథసన్తతాయ చ **సన్తో.** అతప్పనీయట్ఠేన **పణీతో.** కిలేసపటిప్పస్సద్ధియా లద్ధత్తా కిలేసపటిప్పస్సద్ధిభావం వా లద్ధత్తా **పటిప్పస్సద్ధలద్ధో.** పటిప్పస్సద్ధం పటిప్పస్సద్ధీతి హి ఇదం అత్థతో ఏకం. పటిప్పస్సద్ధకిలేసేన వా అరహతా లద్ధత్తా పటిప్పస్సద్ధలద్ధో. ఏకోదిభావేన అధిగతత్తా ఏకోదిభావమేవ వా అధిగతత్తా **ఏకోదిభావాధిగతో.** అప్పగుణసాసవసమాధి వియ ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన చిత్తేన పచ్చనీకధమ్మే నిగ్గయ్హ కిలేసే వారేత్వా అనధిగతత్తా **నససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో.** తఞ్చ సమాధిం సమాపజ్జన్తో తతో వా వుట్ఠహన్తో సతివేపుల్లపత్తత్తా. **సతోవ సమాపజ్జతి సతో వుట్ఠహతి.** యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేన వా సతో సమాపజ్జతి సతో వుట్ఠహతి. తస్మా యదేత్థ “అయం సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో చేవ ఆయతిఞ్చ సుఖవిపాకో”తి ఏవం పచ్చవేక్ఖమానస్స పచ్చత్తంయేవ అపరప్పచ్చయం ఞాణం ఉప్పజ్జతి, తం ఏకమఙ్గం. ఏస నయో సేసేసుపి. ఏవమిమేహి పఞ్చహి పచ్చవేక్ఖణఞాణేహి అయం సమాధి “పఞ్చఞాణికో సమ్మాసమాధీ”తి వుత్తో.

ఇమస్మిం వారే విసేసభాగియపదే మగ్గో కథితో. సచ్ఛికాతబ్బపదే ఫలం. సేసం పురిమసదిసమేవ.

ఛధమ్మవణ్ణనా

౩౫౬. ఛక్కేసు సబ్బం ఉత్తానత్థమేవ. దుప్పటివిజ్ఝపదే పనేత్థ మగ్గో కథితో. సేసం పురిమసదిసం.

సత్తధమ్మవణ్ణనా

౩౫౭. (ఞ) **సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠా హోన్తీ**తి హేతునా నయేన విపస్సనాఞాణేన సుదిట్ఠా హోన్తి. **కామా**తి వత్థుకామా చ కిలేసకామా చ, ద్వేపి సపరిళాహట్ఠేన అఙ్గారకాసు వియ సుదిట్ఠా హోన్తి. **వివేకనిన్న**న్తి నిబ్బాననిన్నం. **పోణం పబ్భార**న్తి నిన్నస్సేతం వేవచనం. **బ్యన్తీభూత**న్తి నియతిభూతం. నిత్తణ్హన్తి అత్థో. కుతో? సబ్బసో ఆసవట్ఠానీయేహి ధమ్మేహి తేభూమకధమ్మేహీతి అత్థో. ఇధ భావేతబ్బపదే మగ్గో కథితో. సేసం పురిమసదిసమేవ.

అట్ఠధమ్మవణ్ణనా

౩౫౮. (క) **ఆదిబ్రహ్మచరియికాయ పఞ్ఞాయాతి** సిక్ఖత్తయసఙ్గహస్స మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆదిభూతాయ పుబ్బభాగే తరుణసమథవిపస్సనాపఞ్ఞాయ . అట్ఠకథికస్స వా మగ్గస్స ఆదిభూతాయ సమ్మాదిట్ఠిపఞ్ఞాయ. **తిబ్బన్తి** బలవం. **హిరోత్తప్పన్తి** హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చ. **పేమన్తి** గేహస్సితపేమం. **గారవోతి** గరుచిత్తభావో. గరుభావనీయఞ్హి ఉపనిస్సాయ విహరతో కిలేసా నుప్పజ్జన్తి ఓవాదానుసాసనిం లభతి. తస్మా తం నిస్సాయ విహారో పఞ్ఞాపటిలాభస్స పచ్చయో హోతి.

(ఛ) అక్ఖణేసు యస్మా పేతా అసురానం ఆవాహనం గచ్ఛన్తి, వివాహనం గచ్ఛన్తి, తస్మా పేత్తివిసయేనేవ అసురకాయో గహితోతి వేదితబ్బో.

(జ) **అప్పిచ్ఛస్సాతి** ఏత్థ పచ్చయఅప్పిచ్ఛో, అధిగమఅప్పిచ్ఛో, పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో, ధుతఙ్గఅప్పిచ్ఛోతి చత్తారో అప్పిచ్ఛా. తత్థ పచ్చయఅప్పిచ్ఛో బహుం దేన్తే అప్పం గణ్హాతి, అప్పం దేన్తే అప్పతరం వా గణ్హాతి, న వా గణ్హాతి, న అనవసేసగాహీ హోతి. అధిగమఅప్పిచ్ఛో మజ్ఝన్తికత్థేరో వియ అత్తనో అధిగమం అఞ్ఞేసం జానితుం న దేతి. పరియత్తిఅప్పిచ్ఛో తేపిటకోపి సమానో న బహుస్సుతభావం జానాపేతుకామో హోతి సాకేతతిస్సత్థేరో వియ. ధుతఙ్గఅప్పిచ్ఛో ధుతఙ్గపరిహరణభావం అఞ్ఞేసం జానితుం న దేతి ద్వేభాతికత్థేరేసు జేట్ఠకత్థేరో వియ. వత్థు విసుద్ధిమగ్గే కథితం. **అయం ధమ్మోతి** ఏవం సన్తగుణనిగూహనేన చ పచ్చయపటిగ్గహణే మత్తఞ్ఞుతాయ చ అప్పిచ్ఛస్స పుగ్గలస్స అయం నవలోకుత్తరధమ్మో సమ్పజ్జతి, నో మహిచ్ఛస్స. ఏవం సబ్బత్థ యోజేతబ్బం.

సన్తుట్ఠస్సాతి చతూసు పచ్చయేసు తీహి సన్తోసేహి సన్తుట్ఠస్స. **పవివిత్తస్సాతి** కాయచిత్తఉపధివివేకేహి వివిత్తస్స. తత్థ **కాయవివేకో** నామ గణసఙ్గణికం వినోదేత్వా అట్ఠఆరమ్భవత్థువసేన ఏకీభావో. ఏకీభావమత్తేన పన కమ్మం న నిప్ఫజ్జతీతి కసిణపరికమ్మం కత్వా అట్ఠ సమాపత్తియో నిబ్బత్తేతి, అయం **చిత్తవివేకో** నామ. సమాపత్తిమత్తేనేవ కమ్మం న నిప్ఫజ్జతీతి ఝానం పాదకం కత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసిత్వా సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణాతి, అయం **ఉపధివివేకో** నామ. తేనాహ భగవా – "కాయవివేకో చ వివేకట్ఠకాయానం నేక్ఖమ్మాభిరతానం. చిత్తవివేకో చ పరిసుద్ధచిత్తానం పరమవోదానప్పత్తానం. ఉపధివివేకో చ నిరుపధీనం పుగ్గలానం విసఙ్ఖారగతాన"న్తి (మహాని॰ ౪౯).

సఙ్గణికారామస్సాతి గణసఙ్గణికాయ చేవ కిలేససఙ్గణికాయ చ రతస్స. **ఆరద్ధవీరియస్సాతి** కాయికచేతసికవీరియవసేన ఆరద్ధవీరియస్స. **ఉపట్ఠితసతిస్సాతి** చతుసతిపట్ఠానవసేన ఉపట్ఠితసతిస్స. **సమాహితస్సాతి** ఏకగ్గచిత్తస్స. **పఞ్ఞవతోతి** కమ్మస్సకతపఞ్ఞాయ పఞ్ఞవతో. **నిప్పపఞ్చస్సాతి** విగతమానతణ్హాదిట్ఠిపపఞ్చస్స.

ఇధ భావేతబ్బపదే మగ్గో కథితో. సేసం పురిమసదిసమేవ.

నవధమ్మవణ్ణనా

౩౫౯. (ఖ) **సీలవిసుద్ధీతి** విసుద్ధిం పాపేతుం సమత్థం చతుపారిసుద్ధిసీలం. **పారిసుద్ధిపధానియఙ్గన్తి** పరిసుద్ధభావస్స పధానఙ్గం. **చిత్తవిసుద్ధీతి** విపస్సనాయ పదట్ఠానభూతా అట్ఠ పగుణసమాపత్తియో. **దిట్ఠివిసుద్ధీతి** సపచ్చయనామరూపదస్సనం. **కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధీతి** పచ్చయాకారఞాణం. అద్ధత్తయేపి హి పచ్చయవసేనేవ ధమ్మా పవత్తన్తీతి పస్సతో కఙ్ఖం వితరతి. **మగ్గామగ్గఞాణదస్సనవిసుద్ధీతి** ఓభాసాదయో న మగ్గో, వీథిప్పటిపన్నం ఉదయబ్బయఞాణం మగ్గోతి ఏవం మగ్గామగ్గే ఞాణం. **పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధీతి** రథవినీతే వుట్ఠానగామినివిపస్సనా

కథితా, ఇధ తరుణవిపస్సనా. **ఞాణదస్సనవిసుద్ధీ**తి రథవినీతే మగ్గో కథితో, ఇధ వుట్ఠానగామినివిపస్సనా. ఏతా పన సత్తపి విసుద్ధియో విత్థారేన విసుద్ధిమగ్గే కథితా. **పఞ్ఞా**తి అరహత్తఫలపఞ్ఞా. **విముత్తిపి** అరహత్తఫలవిముత్తియేవ.

(ఛ) **ధాతునానత్తం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి ఫస్సనానత్త**న్తి చక్ఖాదిధాతునానత్తం పటిచ్చ చక్ఖుసమ్ఫస్సాదినానత్తం ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **ఫస్సనానత్తం పటిచ్చా**తి చక్ఖుసమ్ఫస్సాదినానత్తం పటిచ్చ . **వేదనానానత్త**న్తి చక్ఖుసమ్ఫస్సజాదివేదనానానత్తం. **సఞ్ఞానానత్తం పటిచ్చా**తి కామసఞ్ఞాదినానత్తం పటిచ్చ. **సఙ్కప్పనానత్త**న్తి కామసఙ్కప్పాదినానత్తం. **సఙ్కప్పనానత్తం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి ఛన్దనానత్త**న్తి సఙ్కప్పనానత్తతాయ రూపే ఛన్దో సద్దే ఛన్దోతి ఏవం ఛన్దనానత్తం ఉప్పజ్జతి. **పరిళాహనానత్త**న్తి ఛన్దనానత్తతాయ రూపపరిళాహో సద్దపరిళాహోతి ఏవం పరిళాహనానత్తం ఉప్పజ్జతి. **పరియేసనానానత్త**న్తి పరిళాహనానత్తతాయ రూపపరియేసనాదినానత్తం ఉప్పజ్జతి. **లాభనానత్త**న్తి పరియేసనానానత్తతాయ రూపపటిలాభాదినానత్తం ఉప్పజ్జతి.

(జ) సఞ్ఞాసు **మరణసఞ్ఞా**తి మరణానుపస్సనాఞాణే సఞ్ఞా. **ఆహారేపటికూలసఞ్ఞా**తి ఆహారం పరిగ్గణ్హన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. **సబ్బలోకేఅనభిరతిసఞ్ఞా**తి సబ్బస్మిం వట్టే ఉక్కణ్ఠన్తస్స ఉప్పన్నసఞ్ఞా. సేసా హేట్ఠా కథితా ఏవ. ఇధ బహుకారపదే మగ్గో కథితో. సేసం పురిమసదిసమేవ.

దసధమ్మవణ్ణనా

౩౬౦. (ఝ) **నిజ్జరవత్థూనీ**తి నిజ్జరకారణాని. **మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా హోతీ**తి అయం హేట్ఠా విపస్సనాయపి నిజ్జిణ్ణా ఏవ పహీనా. కస్మా పున గహితాతి అసముచ్ఛిన్నత్తా. విపస్సనాయ హి కిఞ్చాపి జిణ్ణా, న పన సముచ్ఛిన్నా, మగ్గో పన ఉప్పజ్జిత్వా తం సముచ్ఛిన్దతి, న పున వుట్ఠాతుం దేతి. తస్మా పున గహితా. ఏవం సబ్బపదేసు నయో నేతబ్బో.

ఏత్థ చ సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా చతుసట్ఠి ధమ్మా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి. కతమే చతుసట్ఠి? సోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే అధిమోక్ఖట్ఠేన సద్ధిన్ద్రియం పరిపూరేతి, పగ్గహట్ఠేన వీరియిన్ద్రియం పరిపూరేతి, అనుస్సరణట్ఠేన సతిన్ద్రియం పరిపూరేతి, అవిక్ఖేపట్ఠేన సమాధిన్ద్రియం పరిపూరేతి, దస్సనట్ఠేన పఞ్ఞిన్ద్రియం పరిపూరేతి, విజాననట్ఠేన మనిన్ద్రియం, అభినన్దనట్ఠేన సోమనస్సిన్ద్రియం, పవత్తసన్తతిఅధిపతేయ్యట్ఠేన జీవితిన్ద్రియం పరిపూరేతి…పే… అరహత్తఫలక్ఖణే అధిమోక్ఖట్ఠేన సద్ధిన్ద్రియం, పవత్తసన్తతిఅధిపతేయ్యట్ఠేన జీవితిన్ద్రియం పరిపూరేతీతి ఏవం చతూసు మగ్గేసు చతూసు ఫలేసు అట్ఠ అట్ఠ హుత్వా చతుసట్ఠి ధమ్మా పారిపూరిం గచ్ఛన్తి. ఇధ అభిఞ్ఞేయ్యపదే మగ్గో కథితో. సేసం పురిమసదిసమేవ.

ఇధ ఠత్వా పఞ్హా సమోధానేతబ్బా. దసకే సతం పఞ్హా కథితా. ఏకకే చ నవకే చ సతం , దుకే చ అట్ఠకే చ సతం, తికే చ సత్తకే చ సతం, చతుక్కే చ ఛక్కే చ సతం, పఞ్చకే పఞ్ఞాసాతి అడ్ఢఛట్ఠాని పఞ్హసతాని కథితాని హోన్తి.

“ఇదమవోచ ఆయస్మా సారిపుత్తో, అత్తమనా తే భిక్ఖూ ఆయస్మతో సారిపుత్తస్స భాసితం అభినన్దు”న్తి సాధు, సాధూతి అభినన్దన్తా సిరసా సమ్పటిచ్ఛింసు. తాయ చ పన అత్తమనతాయ ఇమమేవ సుత్తం ఆవజ్జమానా పఞ్చసతాపి తే భిక్ఖూ సహ పటిసమ్భిదాహి అగ్గఫలే అరహత్తే పతిట్ఠహింసూతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

దసుత్తరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ పాథికవగ్గస్స వణ్ణనాతి.

పాథికవగ్గట్ఠకథా నిట్ఠితా.

నిగమనకథా

ఏత్తావతా చ –

ఆయాచితో **సుమఙ్గల, పరివేణ**నివాసినా థిరగుణేన;
దాఠానాగసఙ్ఘత్థేరేన, థేరవంసన్వయేన.

దీఘాగమవరస్స దసబల, గుణగణపరిదీపనస్స అట్ఠకథం;
యం ఆరభిం **సుమఙ్గల, విలాసినిం** నామ నామేన.

సా హి మహాట్ఠకథాయ, సారమాదాయ నిట్ఠితా;
ఏసా ఏకాసీతిపమాణాయ, పాళియా భాణవారేహి.

ఏకూనసట్ఠిమత్తో, **విసుద్ధిమగ్గోపి** భాణవారేహి;
అత్థప్పకాసనత్థాయ, ఆగమానం కతో యస్మా.

తస్మా తేన సహా’యం, అట్ఠకథా భాణవారగణనాయ;
సుపరిమితపరిచ్ఛిన్నం, చత్తాలీససతం హోతి.

సబ్బం చత్తాలీసాధికసత, పరిమాణం భాణవారతో ఏవం;
సమయం పకాసయన్తిం, మహావిహారే నివాసీనం.

మూలకట్ఠకథాసార, మాదాయ మయా ఇమం కరోన్తేన;
యం పుఞ్ఞముపచితం తేన, హోతు సబ్బో సుఖీ లోకోతి.

పరమవిసుద్ధసద్ధాబుద్ధివీరియపటిమణ్డితేన సీలాచారజ్జవమద్దవాదిగుణసముదయసముదితేన సకసమయసమయన్తరగహనజ్ఝోగాహణసమత్థేన పఞ్ఞావేయ్యత్తియసమన్నాగతేన తిపిటకపరియత్తిప్పభేదే సాట్ఠకథే సత్థుసాసనే అప్పటిహతఞాణప్పభావేన మహావేయ్యాకరణేన కరణసమ్పత్తిజనితసుఖవినిగ్గతమధురోదారవచనలావణ్ణయుత్తేన యుత్తముత్తవాదినా వాదీవరేన మహాకవినా పభిన్నపటిసమ్భిదాపరివారే ఛళభిఞ్ఞాదిప్పభేదగుణపటిమణ్డితే ఉత్తరిమనుస్సధమ్మే సుప్పతిట్ఠితబుద్ధీనం థేరవంసప్పదీపానం థేరానం మహావిహారవాసీనం వంసాలఙ్కారభూతేన విపులవిసుద్ధబుద్ధినా **బుద్ధఘోసో**తి గరూహి గహితనామధేయ్యేన థేరేన కతా అయం **సుమఙ్గలవిలాసినీ** నామ దీఘనికాయట్ఠకథా –

తావ తిట్ఠతు లోకస్మిం, లోకనిత్థరణేసినం;
దస్సేన్తీ కులపుత్తానం, నయం దిట్ఠివిసుద్ధియా.

యావ బుద్ధోతి నామమ్పి, సుద్ధచిత్తస్స తాదినో;
లోకమ్హి లోకజేట్ఠస్స, పవత్తతి మహేసినోతి.

సుమఙ్గలవిలాసినీ నామ

దీఘనికాయట్ఠకథా నిట్ఠితా.